

**T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**BAĞIMSIZ KAZAKİSTAN'DA KADINLARIN
SOSYAL VE SİYASİ HAYATI**

Akmaral TUGANOVA

2501101266

Tez Danışmanı

Doç. Dr. Serpil ÇAKIR

İSTANBUL - 2014

Y Ü K S E K L İ S A N S
T E Z O N A Y I

ÖĞRENCİNİN

Adı ve Soyadı : Akmaral TUGANOVA
Anabilim/Bilim Dalı : Uluslararası İlişkiler
Danışman : Doç. Dr. Serpil ÇAKIR

Numarası : 2501101266
Tez Savunma Tarihi : 20.02.2014
Tez Savunma Saati : 11:00

Tez Başlığı : Bağımsız Kazakistan`da Kadınların Sosyal ve Siyasi Hayatı

TEZ SAVUNMA SINAVI, Lisansüstü Öğretim Yönetmeliği'nin 36. Maddesi uyarınca yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin KABULÜ'NE OYBİRLİĞİ / OYÇOKLUĞUYLA karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
Doç. Dr. Serpil ÇAKIR		Kabul
Doç. Dr. Vildan İYİGÜNGÖR		Kabul
Doç. Dr. Adil BAKTIAYA		Kabul

YEDEK JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
Doç. Dr. Haluk TANRIVERDİ		
Doç. Dr. İlker AKTÜKÜN		

BAĞIMSIZ KAZAKİSTAN'DA KADINLARIN SİYASİ VE SOSYAL HAYATI

AKMARAL TUGANOVA

ÖZ

Bu çalışmanın temel amacı Kazakistan'daki kadınlarının günümüzdeki siyasal ve sosyal hayattaki durumu incelenmeye çalışmaktır. Önce Kazak toplumunda kadının yeri tarihi perspektiften gözden geçirilecek, XX. yüzyılda Kazak toplumundaki kadınların siyasal, sosyal hayatına ve haklarına dair gelişmelere bakılacaktır. Daha sonra Kazakistan Cumhuriyeti'nin günümüzdeki durumu, kadınların sosyal ve siyasal konumu ve faaliyetleri açısından incelenecektir. Konu, devlet politikasında kadınlara ilişkin uygulamalar, tartışmalar, özellikle ulusal meclisteki çalışan kadın oranları ile ilgili istatistikî veriler, devlet raporları/ ulusal komisyon faaliyetleri gibi bilgilerle de ortaya konulacaktır.

ANAHTAR KELİMELEER

Toplumsal cinsiyet, kadın hakları, eşitlik, kadınların siyasete katılımı, kadın rölü ve statüsü, şiddet, istihdam.

**WOMEN'S POLITICAL AND SOCIAL LIFE IN INDEPENDENT
KAZAKHSTAN**

AKMARAL TUGANOVA

ABSTRACT

The aim of this study is to evaluate the current political and social status of women in Kazakhstan. First of all, the place and importance of woman in Kazakh society will be assessed from historical perspective, then the developments regarding women's political, social lives and rights in Kazakh society in XX century will be mentioned; and basic information about women of Independent Kazakhstan will be given. In continuation of the study, the woman's issue in government policy of Republic of Kazakhstan; country studies, non-governmental organizations, women's participation in politics, statistical data dealing with the proportion of women employment working in local and national assemblies; governmental reports and National Commission's activity chronology will be presented.

KEYWORDS

Gender, women's rights, gender equality, participation of women in politics, the role and status of women, violence, employment.

ÖNSÖZ

1998’de Kazakistan, Birleşmiş Milletler tarafından imzalanan dünya kadınlarının anayasası olan Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi’ni imzaladı. Aynı yıl 22 Aralık 1998’de Kazakistan’da Kadın İşleri Aile ve Demografi Siyaseti Yönündeki Ulusal Komisyon kuruldu. Eğitim, istihdam, siyasete katılım gibi konularda Kazakistan’daki kadınların konumunu yükseltmek, yaşadıkları sorunlarına çözüm bulmak amacıyla çalışmalar yapılmaya başlandı. 19 Temmuz 1999’da kabul edilen Ulusal Eylem Planı ile tüm bu çalışmalar bir programa bağlandı.

Hiç kuşkusuz dünyanın diğer ülkelerinde olduğu gibi Kazakistan toplumunda da var olan ataerkil uygulamalar ve bakışın değişmesi kolay olmuyor, olmayacak. Kaynağını dinden ve gelenekten alan ataerkil kültürün topluma nüfuz etmiş yapısı için somut adımların devlet tarafından atılmasına ihtiyaç var. Bu yöndeki adımlar sadece kadınların hayatını iyileştirmeye yaramayacak, genel olarak topluma da yansıtacak, toplumun refahını da olumlu yönde etkileyecektir.

Kadın meselesine Kazak aydın erkekleri de geçmişte büyük önem vermişlerdir. Avrupa’da aydınlanma dönemiyle birlikte başlayan kadın hakları konusundaki gelişmelerden Kazak toplumu ve aydınları da etkilenmiştir. Çıkarılan dergilerle, edebî eserlerle, kongre ve kurultaylarla kadın teması canlı tutulmuş, tüm bu çabalar sayesinde Kazak Türki kadınlarının bilinçlenmesine çalışılmıştır. Özellikle Bolşevik Devrimi sonrasında kurulan Sovyetler Birliği döneminde ise, kadınların eğitimine önem verilmesi, çalışan kadınların sayısının artmasına yol açmıştır.

Bu araştırmada, geçmişten bugüne kadının toplumdaki yerine, kadına biçilen rollere, siyaset pratiklerinin olmazsa olmazlarından sayılan sivil toplum kuruluşlarının tarih sahnesine çıkmasıyla kadının bugünkü değişen durumlarına ve

günümüzde Kazakistan devlet politikalarında ortaya çıkan uygulamalara bakılmaya çalışılmıştır. “Bağımsız Kazakistan’daki Kadınların Siyasi ve Sosyal Hayattaki Rolü” başlıklı çalışmamda destek ve bilgisini esirgemeyen tez danışmanım Doç. Dr. Serpil ÇAKIR’a, yüksek lisans ders aşamasında bilgilerinden yararlandığım tüm hocalarıma, annem Doç.Dr. Eleonora Tuganova ve dostlarıma teşekkürü bir borç bilirim.

İÇİNDEKİLER

ONAY SAYFASI	ii
ÖZ	iii
ABSTRACT	iv
ÖNSÖZ	v
TABLO VE ŞEKİLLER	x
KISALTMALAR	xi
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

TARİHSEL SÜREÇTE ORTA ASYA'DA KADININ YERİ

1. TARİHSEL SÜREÇTE ORTA ASYA'DA KADIN	9
1.1. Kazak Türkleri Toplumunda Kadının Rolü	12
1.2. Jeti Jarğı ve Jeti Jarğı Yasasında Kadın Hakları	15
1.3. Eski Evlilik Gelenekleri ve Karşılaşılan Sorunlar.....	17
1.4. XX. Yüzyılda Aydınlanma Döneminde Kazak Toplumundaki Kadınların Siyasal, Sosyal ve Haklarına Dair Gelişmeler.....	21
1.5. Kazak Basın ve Edebiyatında Gündem Konusu: Kadın.....	26
1.6. Kız Çocuklarının Eğitimi Meselesi.....	31
1.7. Sovyetler Birliği Döneminde Kadının Statüsü.....	36

İKİNCİ BÖLÜM

BAĞIMSIZ KAZAKİSTAN'DA KADINLARIN

SOSYAL HAYATTAKİ YERİ

1. BAĞIMSIZ KAZAKİSTAN HAKKINDA GENEL BİLGİ	42
2. BAĞIMSIZ KAZAKİSTAN KADINLARINA DAİR TEMEL BİLGİLER	47

2.1. Kazakistan'da Kadın Nüfusu Ve Toplumdaki Rolü..	48
2.2. Kadınların Evliliğe Bakışı.....	50
2.3. Kadın Eğitimi.....	53
2.4. Kadın İstihdamı.....	57
3. KAZAKİSTAN'DA KADINLARIN SOSYAL HAYATTA KARŞILAŞTIKLARI SORUNLAR.....	59
3.1. Sosyal Sorunlar.....	59
3.1.1. Kadının İş Hayatındaki Sorunlar.....	58
3.1.2. Kadın Sağlığına İlişkin Sorunlar.....	61
3.1.3. Kadın, Suç ve Şiddet Sorunları.....	66
3.1.4. Kırsal Kesim Kadınlarının Sosyal Yaşamdaki Sorunları.....	69

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KADINLARIN SİYASAL HAK MÜCADELESİ/ KAZANIMLARI VE KAZAKİSTAN'DA KADINLARIN SİYASİ HAYATINDAKİ GELİŞMELER

1. KADINLARIN HAK/ EŞİTLİK MÜCADELESİ VE KAZANIMLARI.....	71
1.1. Kadının İnsan Hakları.....	76
1.2. BM Kadın Çalışmaları ve Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW).....	78
1.3. Toplumsal Cinsiyet (Gender) Eşitliği.....	82
2. KAZAKİSTAN'DA KADINLARIN SİYASAL KATILIMI.....	86
2.1. Siyasal Sorunlar.....	89
2.1.1. Kadınların Siyasal Hayata Katılımını Engelleyen Faktörler....	90
2.1.2. Toplumsal Cinsiyet Politikasındaki Eksiklikler.....	91
3. ULUSAL VE YEREL MECLİSLERDE KADINLAR.....	94
4. KAZAKİSTAN'DA KADINLARI TEMSİL EDEN SİVİL TOPLUM KURULUŞLAR.....	101
5. DEVLET POLİTİKALARINDA KADINLAR.....	105

5.1. Kadın İşleri, Aile ve Demografi Siyaseti Yönündeki Ulusal Komisyonu ve Çalışmaları.....	109
5.2. Kazakistan'ın 2006 - 2016 Yıllar İçin Toplumsal Cinsiyet Stratejisi...	114
5.3. Kazakistan 2050 Stratejisi'nde Kadın Meselesi.....	117
SONUÇ.....	122
EK 1.....	127
KAYNAKÇA.....	170

TABLO VE ŞEKİLLER

Tablo: 1. İlköğretim Kapsamında Eğitim Düzeyi (%).....	54
Tablo: 2. Ortaöğretim Kapsamında Eğitim Düzeyi (%)	53
Tablo: 3. Kadınların Yüksek Eğitim Kurumlarında Eğitim Türüne Göre Dağılımı (2011-2012 eğitim yılları için).....	55
Tablo: 4. Eğitim Türüne Göre Toplam Dağılım (2011-2012 eğitim yılları için).....	56
Tablo: 5. 2011 Yılında Kazakistan’da Sektör ve Cinsiyete Göre İstihdam Dağılımı	58
Tablo: 6. Yaş ve Bölgelere Göre Dünyada Aşırı Kadın Ölümleri (1990-2008)	62
Tablo: 7. 2011 Yılında İşlenen Suç Türleri.....	66
Tablo: 8. Dünyada Kadınların Oy Kullanma ve Seçimlere Katılma Haklarının Kabul Edilmesi	73
Tablo: 9. Kadının İnsan Haklarına Yönelik Çalışmalar.....	77
Tablo: 10. 2011 Yılında Cinsiyete Göre Kazakistan Cumhuriyeti Parlamento Senatosu Milletvekillerinin ve Senato Üyelerinin Oranı	95
Tablo: 11. 2011 Yılında Cinsiyete Göre Kazakistan Cumhuriyeti Parlamento Meclis Milletvekillerinin ve Meclis Üyelerinin Oranı	96
Tablo: 12. 2011 Yılında Eyalet Maslihatlarında Kadın Milletvekillerinin Oranı	97
Tablo: 13. Cinsiyete Göre 2011 Yılındaki Yerel Yönetimde Kadın Oranı.....	98
Tablo: 14. 2013 Yılında Siyasette Kadın	99
Şekil: 1. GSYİH’teki Artış Hızı	44
Şekil: 2. Enflasyondaki Gelişme	45
Şekil: 3. Kazakistan’da Kadın Nüfusu	48
Şekil: 4. Evlilik ve Boşanma (bin)	52
Şekil: 5. Kazakistan’da Toplumsal Cinsiyet Açısından Doğumda Yaşam Beklentisi	64
Şekil: 6. Yaş Grubuna Göre Anemi İnsidansı	65
Şekil: 7. Alkol Kullanımı Sonucunda Ortaya Çıkan Zihinsel ve Davranışsal Bozukluklar	65
Şekil: 8. 2011 Yılında Cinsiyete Göre Suç İşleyenlerin Yapısı (kişi)	68

KISALTMALAR

a.e.	Aynı eser
a.g.b.	Adı geçen bülten
a.g.e.	Adı geçen eser
a.k.	Aynı karar
a.r.	Aynı rapor
a.y.	Aynı Yayın
bsk.	Baskı
C.	Cilt
çev.	Çeviren
s.	Sayfa
vb.	Ve başkaları
vs.	Ve sayıları
Yay.	Yayınları
AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
AGİT	Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı
AIDS	Edinilmiş Bağışıklık Eksikliği Sendromu
BDT	Bağımsız Devletler Topluluğu
BM	Birleşmiş Milletler
CEDAW	Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi
EEK	Avrasya Ekonomik Komisyonu
GSYİH	Gayri Safi Yurtiçi Hasılası
ILO	Uluslararası Çalışma Örgütü
IMF	Uluslararası Para Fonu
IOM	Uluslararası Göç Örgütü
KazMunayGaz	Kazak Petrol Gaz
KC	Kazakistan Cumhuriyeti
KOICA	Kore Uluslararası İşbirliği Ajansı

ODIHR	Demokratik Kurumlar ve İnsan Hakları Bürosu
OSCE	Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı
PK	Kazakistan Cumhuriyeti (Rusça kısaltması)
STK	Sivil Toplum Kuruluşları
TACIS	Bağımsız Devletler Topluluğu için Teknik Yardım
UNDP	Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı
UNESCO	Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü
UNFPA	BM Milletler Nüfus Fonu
UNIFEM	Birleşmiş Milletler Kadınlar Vakfı
USAID	ABD Uluslararası Kalkınma Kuruluşu
WHO	Dünya Sağlık Örgütü
TOO	Limited Ortaklık

GİRİŞ

Kadınlar dünyanın her tarafında görece farklı olsa da, eğitim, sağlık, istihdam gibi olanaklara, medeni, sosyal ve siyasal haklara erişim konusunda son yüzyılda muazzam kazanımlar elde etmiştir. Mülk edinme, miras, siyasal katılım gibi alanlarda kadınlar, erkeklere nazaran kanuni olarak eşit haklara sahiptirler. Dünyanın pek çok ülkesindeki anayasalarda kadın ve erkek arasında ayrımcılık yasaklanmakta, tüm vatandaşlar için eşitlik garantisi verilmektedir.

Ancak bazı ülkelerde bu garantiye rağmen cinsiyet eşitliğindeki ilerleme sınırlıdır, geridedir. Kadınlar halen toplumda en düşük gelire sahip olanlardır. Topluma seslerini ve dertlerini duyurma konusunda başarılı olamadıkları gibi, içinde yaşadıkları toplumlar ve devletler de bu sorunları çözmeye pek yanaşmamaktadırlar. Bu durum yönetim sistemlerini de etkilemektedir. Demokrasinin tam anlamıyla yerleşebilmesi, kadın ve erkeklerin her alanda karar alma mekanizmalarında eşit olarak temsil edilmesiyle mümkündür. Çoğu ülkede yasalar önünde eşitlik ilkesi herkes için teorik olarak var olsa da hayatın içindeki eşitlik, genellikle göz ardı edilebilmektedir. Kadınlar eşit vatandaş olarak görülmemektedirler.

Bu sorunların çeşitli nedenleri vardır. Bu nedenleri toplumun örgütlenmesi, yapısı, kültürü, dini ve yönetim biçimleri olarak sıralamak mümkündür. İçinde yaşanılan ataeril toplum yapısının kadınları ikincil kılan özelliği vardır. “Ataerki (patriyarka) kelimesi kelimesine “babaların yönetimi” demektir. Fakat günümüzün erkek egemenliği, “babaların yönetiminin” ötesine geçer; kocaların yönetimini, erkek patronların yönetimini, birçok toplumsal kurumu, siyaseti ve ekonomiyi, kısacası “erkekler liği” ya da “erkekler meclisi” denen yerleri yöneten erkekleri içerir”¹. Alıntısı yapılan Maria Mies, yeni feminist hareketin ataerki kavramını bir mücadele kavramı olarak yeniden keşfettiğini, çünkü kadın hareketinin hem kadınların yaşadığı ezme ve sömürüye dayalı ilişkilerin bütünü hem de bu ilişkilerin sistemi

¹ Maria Mies, **Ataerki ve Birikim: Uluslar arası İşbirliğinde Kadınlar**, çev. Yıldız Temurtürkan, Dipnot Yayınları, 2011, s. 94.

etkileyen karakterini ifade eden bir terim olduğunu, kadınların sömürülmesi ve ezilmesinin tarihsel ve toplumsal boyutu olduğunu belirtir.

Ataerkil sistemin ortaya çıkıp kurumlaşması ve tek tanrılı dinin egemen olması, kadını ikincil kılan faktörlerin bir başka boyutunu yani dini karşımıza çıkarır. “Eski Yunan’da ruh-madde, Hıristiyanlıkta ise ruh-beden biçimini alan hiyerarşik ikiliğin derinleşmesi ve kadının bu karşıtlığın “aşağı” sayılan kutbuyla, yani beden ile özdeşleştirilerek onun bedeni üzerinde toplumsal denetim uygulanmasını oluşturur”². Fatmagül Berktaş, bunun sadece Batı Hıristiyan geleneğine özgü bir olgu olmadığını, İslami kültürde de kadının bedenle ve bedensel arzu ile özdeşleştirilerek “fitne” yaratma özelliğinin bulunduğu varsayılması ile onun toplumsal olarak denetlenmesine yol açtığını söyler.

“Kadın” ve “kadınlık” herşeyden önce bir niteliktir. İnsanın cinsiyetini belirleyen, fizyolojik bir farkla başlayıp yaşamı boyunca kişiliğinin ayrılmaz bir parçası olarak, onun gelişmesi ile bütünleşen bir özelliktir. Kadınlar kendilerini herşeyden önce anne ve eş olarak görmek üzere yetiştirilirler. “Kadın dışarıda çalışan erkeğin rahatını sağlayan ve aile ahlak değerlerine bekçilik eden bir varlık olarak algılanmaktadır”³.

Öte yandan “ekonomide, üretim sürecinde kadın emeği daha fazla sömürülmektedir. Toplumun yaşantısında asıl yerinin ailesi ve evi olduğu yaygın görüşü yüzünden eğitim olanaklarından daha sınırlı yararlanmaktadır. Meslek seçim alanı, çalışma olanakları daralmakta ve herşeye rağmen çalışma hayatına katılabildiği zaman ne ücret, ne değer hakları açısından, ne de ilerleme olanakları açısından eşit koşullarda yer alabilmektedir”⁴.

Devletin ve milletin devamı açısından çok önemli olan aile kurumunun en iyi şekilde sürdürülmesi görevi de kadının omuzlarına yüklenmiştir. Buna rağmen

² Fatmagül Berktaş, **Tek Tanrılı Dinler Karşısında Kadın**, Metis Yayınları, İstanbul, 1996, s. 11.

³ **Türk Aile Ansiklopedisi**, C. II, Ankara, T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları, 1991, s. 537.

⁴ Şirin Tekeli, **Kadınlar İçin**, İstanbul, Alan Yayınları, 1998, s. 9.

kadının toplumda ikinci sınıf vatandaş statüsünde bulunduğu doğrultusundaki görüşün güncelliğini koruduğu gerçeği ile karşı karşıyayız.

Doğudan Batı'ya çeşitli toplumlarda ve dinlerde kadınlara ilişkin olumsuz bakış benzerlik gösterir. Örneğin, Arabistan'da İslamiyet öncesinde, kocası ölen kadın başka birine miras olarak devredilebiliyordu. Kadının hukuki durumu erkeğin çok aşağısında idi⁵. İslamiyet'le kadınlar tam olarak eşitlenmese de kızların öldürülmesi yasaklanmış, miras hakkı ve mal edinme hakkı kadına tanınmış, kadına kocasına itaat zorunluluğu konurken, kocanın karısına iyi davranma yükümlülüğü de getirilmiştir⁶.

Çin toplumunda ise, kız çocuklarına isim verilmez isim yerine “bir”, “iki”, “üç” diye seslenilirdi. Bir Çin kadını, insan sayılmaz ve bir erkeğin otoritesi altında bulunmak zorundaydı. Erkek evleneceği kadını kıymetli hediyeler karşılığında satın alırdı. Kadın ailede söz sahibi değildi ve boşanma hakkı erkeğe aitti⁷.

Roma toplumunda, kadın hiçbir zaman hür değildi. Ailede bulunanların yaşama hakkı babaya aittir. Baba, başında bulunduğu kişileri (eş, çocuk, gelin, torun), mal mülkleri, hayvanları ve köleleri de içine alan Latince *familia* denen *aile* üzerinde her türlü yetkiye sahipti. Babanın eşi veya çocukların üzerinde istediği şekilde tasarruf hakkı bulunmaktadır. Bir babanın sahip olduğu bütün bu haklar, ölümüyle son bulur ve yaşça büyük olan erkek çocuğunun eline geçer, artık ailenin yeni reisi ve evin büyük ağabeyi olurdu. Evlenmeden önce babasına tabi olan kız çocuğunun eşini dahi babası seçerdi. Kadın ve çocukların mal sahibi olma hakkı yoktu⁸. Kadınların Roma'da sahip oldukları fiili ve hukuki durum incelendiğinde toplumsal cinsiyetin oynadığı rol açıkça görülmektedir⁹.

⁵ Zeynep Tozduman, **İslam'da Kadın Hakları**, Ankara, Kadın ve Aile Yayınları, 1984, s. 28.

⁶ Emel Doğramacı, **Türkiye'de Kadının Dünü ve Bugünü**, Ankara, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1989, s. 133.

⁷ Necla Arat, **Kadın Sorunu**, 2. bsk., İstanbul, Say Yayınları, 1986, s. 26.

⁸ Patria Potestas, “Eski Roma'da Babanın Aile Üzerindeki Otoritesi ve Kadının Aile İçindeki Yeri ile İlgili Genel Bilgi”, Sayı: 32, **Folklor Dergisi**, Ankara, 2002, s. 171-176.

⁹ Fulya İlçin Gönenç, **Roma Hukukunda Kadın**, İstanbul, XII Levha Yayınları, 2010, s. 6.

Uygarlığın beşiği olarak görülen Yunan'da ise kadının hemen hemen kölelerle bir tutulduğu görülmektedir. Koca karısını dövemediği gibi, başkasına da armağan edebilirdi. Tüm miras erkek çocuklara aitti. Eski Yunanlarda genç kızlar babalarının evinde fazla kalmazlar erken evlendirilirdi. Çoğunlukla kızların evlenme yaşları 16 - 18 arasındaydı ve kocaları da kendilerinden büyük olurdu¹⁰.

Evlenecek kız için "Parthenos" olarak kavramlaşan bakirelik önemli bir koşuldur¹¹. Bu nedenle aile tarafından kızların denetimi önem taşıymaktaydı. Atina'da Solon zamanında bir kızın babası, kızının bakire olmadığını anlarsa onun artık aile ile akrabalığını bitirir ve isterse köle olarak satılabilirdi. Bu durumda bir koca da zaten bulunamazdı¹². Evlilik, toplumsal açıdan kadınların statüsünde önemli ve radikal bir değişiklikti. Kadınların evin dışında dolaşmaları hoş karşılanmazdı bu nedenle evin dışına genellikle yaşlı bir köle eşliğinde çıkabilirdi. Dışarıda ise çoğunlukla komşularına misafirlığe giderlerdi zaten çarşıda görülmezlerdi¹³. Bu nedenle doğum, ölüm ve dini bayramlar kadınların evden ayrılmaları için birer fırsattı¹⁴.

Yahudi erkekleri her gün, "beni kadın yaratmayan Tanrı'ya şükürler olsun" diye dua ederlermiş¹⁵. Hıristiyanlıkta Saint Paul, kadınlara sivil kişiliği ve ağırbaşlılığı öğütler, kadının erkeğe bağlı olması ilkesini koyar: "Erkek kadından değil, kadın erkekten doğmuştur. Erkek kadın için değil, kadın erkek için yaratılmıştır" der. Başka bir yerde de: "Kilise nasıl İsa'nın buyruğundaysa, kadınlar da işte böyle her konuda kocalarının buyruğunda olsunlar"¹⁶ diyebilmiştir.

¹⁰Horst Blank, **Einführung in das Privatleben der Griechen und Römer**, Darmstadt, Wissenschaftliche Buchgesellschaft, 1976, s. 93.

¹¹ Giuseppe Cambiano, "Mensch Werden", **Der Mensch der griechischen Antike**, Fischer, Frankfurt, 1996, s. 108.

¹² Cambiano, **a.g.e.**, s. 105.

¹³ Egon Friedell, **Kulturgeschichte Griechenlands**, München, Deutscher Taschenbuch-Verlag, 1988, s. 226.

¹⁴ John Boardman, "Rotfigurige Vasen aus Athen - Die klassische Zeit", Ein Handbuch, **Kulturgeschichte der Antiken Welt**, Vol. 48, Mainz, Zabern, 1991, levha 2.

¹⁵ Fatmagül Berktaş, **a.g.e.**, s. 97.

¹⁶ Simone de Beauvoir, **Kadın: "İkinci Cins" Genç Kızlık Çağı**, Payel Yayınları, İstanbul, 1993, s. 93.

Bizans İmparatoru VI. Leon (886-912) kadınların tanık olarak mahkemeye çıkmasını ya da ifade vermesini yasaklamıştır. Yasalarda kutsal bir şeymişçesine korunan ve Bizanslı erkeklerin ahlakına ya da Bizanslı kadınlara yakıştırılan zekâ düzeyine ilişkin pek hoş bir kanı uyandırmayan başka tuhaf tavırlar da vardı. Sözelimi kadınlar pek çok davada cezalandırılmıyordu; çünkü kadın oldukları için yasayı anlayabileceklerine ya da doğruyla yanlış arasındaki farkı bilebileceklerine inanılmıyordu. Bir kadının genellikle hüküm giydiği yegâne suçlar cinayet ve zina idi¹⁷.

Tüm bu örneklere bakıldığında kadınlara yönelik cinsiyet ayrımcılığının birçok dini öğretilerde görülmekle birlikte, ayrımcılığın türü ve derecesinin farklı olduğu görülebilir. Kadınlar tarih boyunca cinsiyet ayrımcılığı ve eşitsizliklerle karşı karşıya kalmışlar, erkeklerden daha düşük statüde görülmüşler ve erkeklere nazaran daha az hak ve şansa sahip olmuş ya da hiç olmamışlardır. Dolayısıyla, kadın, kimi toplumlarda bir köle, kimi toplumlarda günah kapısı, kimi toplumlarda süs aracı, kimi toplumlarda ticari meta olarak algılanırken, kimi toplumlarda farklı algılanmıştır.

Cinsiyetler arasındaki iş bölümü aynı zamanda bir otorite paylaşımı da yaratır. “Gayri siyasal ya da doğal olarak görülen özel alanda, yani ailede, “kamusal alandaki rolü sayesinde erkek-baba, koca, hane reisi olarak karısı dâhil ailesinin üyeleri üzerinde otorite sahibidir. Bu aile aynı zamanda ataerkil ailedir. Biçimse hak eşitliği kumusal alanın özelliği olsa da, ev içi ilişkilerde ne eşitlik ne de hak eşitliği söz konusudur”¹⁸.

Ulus devlet projelerinde kadınların yer alışı da sorunludur. Chatterjee, bu sorunu, kadınların ulus devlet projelerinde hem iyi anne ve iyi eş olarak vazifelendirilmiş olmasından hem de özel ve kamusal alanda özerk birey olarak haklarla donatılmış olmasından kaynaklandığını, bu ikilemin sorun yarattığını saptar

¹⁷ Barbara Hill, **Bizans İmparatorluk Kadınları (1025-1204) İktidar, Himaye ve İdeoloji**, Çev. Elif Gökteke Tut, İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2003, s. 17.

¹⁸ Serpil Çakır, **Erkek Kulübünde Siyaset**, Versus Yayınları, İstanbul, 2013, s. 40.

ve şöyle der: “Kadınların yurttaşlık hakları kırılgandır, ulusal projelerin en zayıf halkasını kadınlar oluşturur”¹⁹.

Devletlerin politikaları kadar kurumları da onların kadınlara nasıl baktıklarını gösterir. Devletler de ailede ve toplumda var olan cinsiyete dayalı iş bölümünü bu yapıya müdahale etmeyerek devam ettirebilir. İş piyasasındaki cinsiyete dayalı ayrımcılık da bunda etkili olabilir. Parlamento, partiler, okullar, medya, kadınları ikincil kılan bu rol ve tutumları olumsuz etkileyebilir. Eğer devletler bu yöndeki tutumları kıran, değiştiren politikalar geliştiremezlerse kadınların bu mekanizmalara ve kurumlara girmesi, buralarda çalışabilmesi engellenebilir, kadınlar buralarda ciddi sorunlar yaşayabilir.

İşte bu yüzden Birleşmiş Milletler Örgütü tarafından 1979 yılında kabul edilen, 1981’de yürürlüğe giren “Kadınlara karşı her türlü ayrımcılığın önlenmesi sözleşmesi” (CEDAW), dünyanın çeşitli bölgelerinde hakları için çalışan kadınların mücadelesini anlamlı kılan önemli bir başarı olarak tarihe geçmiştir. Kadınların anayasası olarak kabul edilen sözleşme ile kadınların insan hakları düzenlenmiş, “ayrımcılık” kavramı tanımlanmıştır. Hükümetler kadınlara karşı uygulanan ayrımcılığın kaldırılmasında etkili önlemler almakla yükümlü tutulmuştur²⁰.

CEDAW’da “her türlü ayrımcılıktan” sadece doğrudan ve kasıtlı olarak dolaylı ve kasıtsız olarak ortaya çıkanlar değildir. Sonuçları itibariyle ayrımcılık yaratan uygulamalara da karşı olunmalıdır. Geçici özel önlemler ve bu önlemlerdeki eylemli eşitlik koşuluyla, ayrımcılıktan arınmada ve haklardan yararlanmada “insan onuruna uygun bir standart” oluşturulması istenmiştir. Sadece buna uygun genel koşulların yaratılması yetmez, maddi eşitlik olarak kavramsallaştırılan “eylemli eşitliğin” sadece “fırsat eşitliğini” değil, “sonuç eşitliğini” de kapsamaması gerekir.

¹⁹ Chatterjee, Partha, “Kadın Sorununa Milliyetçi Çözüm”, (der.) Ayşe Gül Altınay, **Vatan, Millet, Kadınlar**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2000.

²⁰ Bertil Emrah Oder, “Kadınların Haklarının Uluslararası Düzeyde Korunması”, **Kadın Hakları, Uluslararası Hukuk ve Uygulama**, (der.) G.Ayata, S.Eryılmaz-Dilek, B.Emrah, Oder, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2010, s. 25.

Kadın ve erkeğe yüklenen toplumsal kültürel rol kalıplarını değiştirmek temel bir öncelik olarak açıklanmıştır²¹.

Uluslararası hukuktaki gelişmelerin ulus devletlere uyarlanmaya başlanmasından sonra, kadınlarla ilgili sorunların çözümü için devletler yasa ve anayasalarda önemli adımlar atmak zorunda kalmışlardır. Üstelik sadece devlet kurumları değil, çeşitli sivil/ siyasal örgütler de benzer uygulamaları başlatma gereğini duymuşlardır. Bu kurallar ve kriterler iç hukuk ve ülke politikalarına, ulusal ve yerel eylem planlarına çok geçmeden girmeye başlamıştır.

Yukarıda anlatılan süreç diğer ülkelerde olduğu gibi Kazakistan'da yaşanmıştır. Sovyetler Birliği'nden ayrılarak 1991 yılında bağımsızlığını kazanan Kazakistan'da, önce 1998'de Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi imzalandı. Aynı yıl 22 Aralık 1998'de Kadın İşleri Aile ve Demografi Siyaseti Yönündeki Ulusal Komisyon kuruldu. 19 Temmuz 1999'da ise Ulusal Eylem Planı kabul edildi. Kadınlara ilişkin devletin amaçladığı çalışmalar bir programa bağlandı.

Tezimde genel olarak geçmişten bugüne Kazak kadının toplumdaki statüsüne ve sonrasında bağımsız Kazakistan'da kadınların siyasal ve sosyal hayattaki yeri ve rolüne bakacak, devletin kadınlara yönelik olarak izlediği politikaları ortaya koyacağım.

Kazakistan'da kadınların siyasi ve sosyal hayattaki rolü ve önemini anlamak ve sağlıklı değerlendirebilmek için, Kazakistan'ın bağımsızlık öncesinden günümüze kadar olan gelişmelere göz gezdireceğim. Dolayısıyla, çalışmanın birinci bölümünde tarihsel süreçte kadının yerine bakacağım. Orta Asya eski Kazak toplumunda kadınlarının sosyal ve siyasal hayattaki statüsü ve aydınlanma döneminde kadın haklarının korumasına yönelik gelişmeleri de ele alacağım. Bu gelişmelerden etkilenen Kazak Türkü toplumunda yaşanan değişimler ve Sovyetler Birliği

²¹ Bertil Emrah Oder, **a.g.e**, s. 26.

döneminde Kazak toplumundaki kadınların siyasi ve sosyal hayattaki rolüne değineceğim.

Çalışmanın ikinci bölümünde, bağımsız Kazakistan hakkında genel bilgiler verecek, günümüzdeki Kazakistan'da kadınların yerel, devlet ve üst düzey yönetimde aktif yer almasına rağmen siyasette yeteri kadar temsil edilmemelerinin nedenleri, toplumda karşılaşılan bazı sorunlar üzerinden ele alacağım.

Çalışmanın üçüncü bölümünde ise, bu bilgiler ışığında günümüzdeki bağımsız Kazakistan'da kadınların sosyal ve siyasal katılımı, temsil düzeyi, siyasal temsilini artırma ile ilgili uygulamalar, Kazakistan'daki cinsiyet eşitliği politikası, kadınları destekleyen devlet kurumu ve sivil toplum kuruluşlarının çalışmalarına bakacağım. Bunun yanı sıra, kadın haklarının korunması ve teşvikine yönelik ulusal ve uluslararası çalışmalar, devletin kadın politikasına ilişkin ulusal strateji ve Kadın İşleri, Aile ve Demografi Siyaseti Yönündeki Ulusal Komisyonu ve Kadın Sivil Toplum Kuruluşlarının faaliyetleri türünden diğer gelişmeleri de yer vereceğim.

Kadınların siyasi ve sosyal hayattaki rolü ve toplumsal cinsiyete duyarlılık konusu çerçevesinde yapılmakta olan çalışmaların ülke genelinde pek yaygın olmaması ve konuyla ilgili kadına dair literatür kaynaklarının yetersizliği çalışmanın temel *sorunlarını* oluşturmaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

TARİHSEL SÜREÇTE ORTA ASYA'DA KADININ YERİ

1. TARİHSEL SÜREÇTE ORTA ASYA'DA KADIN

Çalışmamızın esas konusunu oluşturan Kazakistan'daki kadınların sosyal ve siyasal hayattaki günümüzdeki durumuna değinmeden önce günümüzdeki duruma nasıl ulaştığına dair bilgileri tarihin geçmiş sayfalarından aramakta yarar vardır. Dolayısıyla önce Kazakistan'ın bulunduğu coğrafya Orta Asya'daki kadınların durumu ve toplumdaki rolü irdelenecektir.

Orta Asya'da kadın, sosyal hayatta özel bir konuma sahiptir. Türk gelenek ve göreneklerine göre kadının sosyal çevresi ve yaşam alanı en az erkekler kadar geniş olmuştur. Orta Asya'daki Türk kadını, sosyal konumu itibariyle büyük ölçüde erkek ile eşitti. Örneğin, Hun hâkimiyetinin sürdüğü devirlerde devletin başı hakan, eşi hatun ile birlikte devleti temsil etmiştir. Kadınlar arasında devlet siyasetine yön verenler ve devlet reisliği yapanlar da olmuştur²².

Orta Asya'daki Türk kadınının üyesi olduğu ailenin durumu hiçbir zaman babaerkil (Pederşahi – patriarkal) olmamıştır²³. Orta Asya Türk devletlerinin hepsinde (İskitler, Hunlar, Göktürkler, Uygurlar) kadın önemli hak ve yetkilere sahip bulunmaktadır. Örneğin İskitlerde, her kadının İskit erkekleri gibi savaşçı ve asker olarak yetiştirilme geleneği vardı. Bundan dolayıdır ki, İskitli göçebe kadınlar her savaşta erkekler kadar çarpışıyorlardı²⁴. Türk devletlerinde Türk kadınları bu tür faaliyetleri büyük bir vakar ve haysiyetle yürütmüşlerdir. Hatta öylesine büyük yetkilerle hareket etmişlerdir ki Büyük Hun İmparatorluğu adına Çin ile ilk barış antlaşmasını Mete'nin hatunu imzalamıştır²⁵.

²² İbrahim Kafesoğlu, **Türk Milli Kültürü**, İstanbul, Boğaziçi Yayınları, 1984, s. 256.

²³ İnan, (1972), **a.g.e.**, s. 19.

²⁴ Aytunç Altındal, **Türkiye'de Kadın**, İstanbul, Anahtar Kitaplar Yayınevi, 1991, s. 36.

²⁵ Bahaettin Ögel, "Türk Kültürünün Gelişme Çağları", C. VI, **DTCF Dergisi**, Ankara, 1951, s. 32.

Hunlar döneminden itibaren, kadın erkeğin tamamlayıcısı olarak kabul edildiğinden kadınsız hiçbir iş yapılmaz ve kadın erkek ayrımı olmazdı. Hatta, kağanın emirnameleri sadece “Hakan buyuruyor ki” ifadesiyle başlamışsa geçerli kabul edilmez ve yabancı devletlerin elçileri sadece hakanın huzuruna çıkmazlardı. Elçilerin kabulü esnasında hatunun da hakanla beraber olması gerekirdi²⁶.

Hatunlar bazen tek başlarına da elçileri kabul ederlerdi. Örneğin, Avrupa Hun ülkesine gelen elçiler Attila'nın eşi Arıg - Han tarafından kabul edilerek devlet işleri görüşülebilmektedir²⁷. Kabul törenlerinde, ziyafetlerde ve şölenlerde hatun, hakanın solunda oturur siyasi ve idarî konulardaki görüşmeleri dinleyerek fikrini beyan eder, harp meclislerine bile katılırdı²⁸. Gökalp bu durumu, “Eski kavimler arasında hiçbir kavim Türkler kadar kadın cinsiyetine hak vermemişler ve saygı göstermemişler” şeklinde zikretmektedir²⁹.

Yaradılış Destanı'na göre, kadın kâinatın yaratılışına sebep olan ilham kaynağı olarak görülmüştür³⁰. Kağanın evlendiği ilk kadın “Hatun” unvanını taşımakta ve siyasi hayatta kadın, devlet başkanının en büyük yardımcısı olarak karşımıza çıkmaktadır. Çin İmparatorları tarafından Türk Kağan eşlerine Çince “K'o-tun” Türkçe “Hatun” (Çinlilerce kraliçe, prenses anlamında kullanılmıştır) unvanı verildiği bilinmektedir. Talas Abidelerinde ise “Hatun” kelimesi “Eş” manasında kullanılmıştır. Eski Türklerde evin sahibi kadındır. Bundan dolayı ev kadını için söylenen en yaygın söz “evci” idi. Göktürkler bu anlamda kadın için “eş” sözcüğünü kullanırken, Osmanlılar “evdeş”, Çağatay Türkleri de “evlik” diyorlardı. Bu sözlerden başka Türkler zevce için eskiden “eşi”, “işler”, “yotuz” ve “egmiş” gibi daha çok unvan olan kelimeleri kullanıyorlardı. Anadolu'da ise kadın “başa”, “baş”, “yoldaşı”, “bike” ve “ev şenliği” gibi kelimelerle anılmaktadır. Kazak ve Kırgızlarda

²⁶ Necdet Sevinç, **Eski Türklerde Kadın ve Aile**, İstanbul, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, 1987, s. 31.

²⁷ Ali Ahmetbeyoğlu, **Avrupa Hun İmparatorluğu**, TTK Yayınları, Ankara, 2001, s. 151.

²⁸ Gülçin Çandarlıoğlu, **Türk Destan Kahramanları**, İstanbul, Doğu Kütüphanesi Yayınevi, 1977, s. 64.

²⁹ Ziya Gökalp, **Türkçülüğün Esasları**, Hzrl. Mehmet Kaplan, İstanbul, Varlık Yayınları, 1970, s. 35.

³⁰ Abdülkadir İnan, “Türk Mitolojisinde ve Halk Edebiyatında Kadın”, **Türk Yurdu**, Ankara C. IV, 1934, s. xxii, 274.

ise evin gerçek sahibesi baş kadın için kullandıkları “baybişe”, “baybiçe”, “baybeçe” deyimidir³¹.

Orta Asya Türklerinde Göktürklerin tarihi ve yaşayışı ile ilgili olarak en önemli başvuru kaynağı, Orhun Kitabeleri’dir. VII. yüzyıldan başlayarak Orhun Kitabeleri’nde devlet işlerini bilen Katunlar’dan (hatun) söz edilir. Kağanın hanımı olan Hatun da tıpkı Kağan gibi töre ile makama oturur ve kağan ile birlikte ülkeyi yönetmektedir. Buna kanıt olarak Orhun Kitabeleri’nde, “Hakan ve Hatunun Buyruğu” sözü ile başlayan ifadeler yer almaktadır. Bu ifadeler, İslam öncesi Türk devletlerinde kadının yönetimde söz sahibi olduğunu göstermektedir³².

Orta Asya Türklerinde kağan gibi hatun da halktan farklıdır ve özel bir konuma sahiptir. Kutluk Devleti’nin yöneticileri olan Bilge Kağan ve Kültegin adına dikilen abidelerde hatunun halktan farklı olduğu şu ifadelerden anlaşılmaktadır:

“Yukarıda Türk Tanrısı, Türk’ün kutlu ülkesini öyle tanzim etmiş.
Türk milleti yok olmasın, millet olsun diye babam İteriş Kağan ve
annem İlbilge Hatunu (Tanrı) halk içerisinde çekip yukarı
çıkarmış”³³.

Kadınlar arasında zaman zaman devlet siyasetine yön veren başka bir örnek ise, Sabar (Sibir)’ların kağanı Balak Han ölünce yerine eşi Boarik Hatun’un geçmesidir. Boarik hatun yüz bin kişilik Sabar ordusunu yönetmekte ve Bizans imparatoru I. Jüstinyanus’u dize getirdiği bilinmektedir³⁴.

Diğer bir örnek, II. Göktürk Kağanlarından Bilge Kağan ölünce yerine tahta çıkan oğulları devleti iyi idare edemeyince Tonyukuk’un kızı olan annesi *Po-Fu*

³¹ Bahaettin Ögel, “Türk Ailesinde Kadın”, **Tercüman Kadın Ansiklopedisi**, C. I, İstanbul, 1984, s. 76.

³² Muharrem Ergin, **Orhun Abideleri**, Ankara, Boğaziçi Yayınları, 1989, s. 21, 35.

³³ Ergin, **a.e.**, s. 21, 35.

³⁴ İbrahim Kafesoğlu, **Türk Milli Kültürü**, İstanbul, Ötüken Yayınları, 2007, s. 269-270.

devlet işlerine müdahale etmeye başlamıştır³⁵. Görüldüğü gibi, Türk mitolojisinde kadın gayet yüksek bir mevkide tasvir edilmektedir.

En eski Türk inancına göre “han ile hatun” gök ile yerin evlatlarıdır. Kadın burada yedinci kat göktedir. Ayrıca, Türklerde tarih boyunca evlilik ve aile çok önemli görüldüğünden dolayı bu kurum sağlam temeller üzerine oturtulmuştur. Evlilikler, annenin izni olmadan gerçekleşmemekte ve onun fikrine göre hareket edilmektedir. Evlenecek olan kıza erkek tarafı bugünkü mihrin karşılığı olan “Kaling” (başlık) vermek mecburiyetindedir³⁶. Aile toplumu, ayakta tutan en güçlü kurum olduğundan dolayı günümüzde de olduğu gibi boşanmaya pek hoş bakılmamış ve boşanmalar engellenmeye çalışılmıştır³⁷.

Aile ise toplumun çekirdeği olarak görülmüştür. “Aile ne kadar güçlü olsa toplum o derece güçlüdür”³⁸ ifadesi, kadın ve ailenin yaşadığı topluma olan siyasi tesirini göstermesi açısından önemlidir.

Kısaca, Orta Asya’da kadınlık ve erkeklik özgün ve müstakil değerlerdir. Kadın ve erkek, sahip olduğu yetiler, imtiyaz, görev ve sorumlulukları olan değer yüklü varlıklardır. Her insan bir erkek ve bir kadından yaratılmış olmakla biyolojik köken itibarıyla eşittir, tek bir insanlık ailesine mensuptur.

1. 1. Kazak Türkleri Toplumunda Kadının Rolü

Orta Asya coğrafyasında göçebe ve yarı göçebe hayat yaşayan Kazak Türkleri arasında kadınlar, kapalı ya da hareme kapanmış değillerdir³⁹. Bir kenara çekilmiş bir hayat değil, tersine açık ve özgür yaşamışlardır. Kadınlara, erkeklerin

³⁵ Ahmet Taşağıl, **Göktürkler III**, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2004, s. 56-57.

³⁶ Bahaeddin Ögel, **Dünden Bugüne Türk Kültürünün Gelişme Çağları**, İstanbul, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, 1998, s. 256; Aytunç Altındal, **Türkiye’de Kadın**, İstanbul, Anahtar Kitaplar Yayınevi, 1991, s. 37.

³⁷ Aytunç Altındal, **Türkiye’de Kadın**, İstanbul, Anahtar Kitaplar Yayınevi, 1991, s. 36.

³⁸ Ahmet Gündüz, “Tarihi Süreç İçerisinde Türk Toplumunda ve Devletlerinde Kadın”, **The Journal of Academic Social Science Studies**, Vol. 5, Issue 5, October 2012, p. 130.

³⁹ Mihailov F.A, **Tuzemtsı Zakaspiiskoi Oblasti i İh Jizn**, Ashabad, Federov Matbaası, 1900, s. 19.

katıldığı toplantılara katılmalarına izin verilmiş, ayrıca Kazak Türkü ailelerinde kadın ve kız çocuklarına saygı ve sevgi gösterilirdi⁴⁰.

Bu saygıyı Kazak ozanlarının aktardıkları şu ifadelerinden anlamak mümkündür: “Biz kadının kucağında doğuyoruz ve kadının kucağında ölüyoruz”⁴¹. Bu cümlenin anlamı, Kazak halkı eskiden annesini bir koruyucu, ablasını bir dayanak, kızını ise izzet ve iffetin bir sembolü olarak görmüştür. Kazak halkı kızlarının ahlaklı, iffetli ve namuslu olarak yetişmesine son derece önem vermiştir.

Ayrıca, Kazaklarda şöyle bir atasözü bulunmaktadır: “Erkek, bir yiğit yetiştirmektedir, kadın ise insan yetiştirmektedir”. Gerçekten genç kuşakların yetiştirilmesinde kadının rolü büyüktür.

Kız çocukları ile ilgili bir halk inancı göre, “misafir kızlar eşikte oturmamalıdır, aksi takdirde ev sahibinin başına bir talihsizlik gelebilir”. Bu cümle, kızlara verilen değer ve sosyal statülerini anlamamıza yardımcı olmaktadır.

Eski Kazak Türklerinin geleneklerine göre, kız çocukları erkek çocuklarıyla beraber ve eşit yetiştirilmiştir. Ancak 7 - 13 yaşlarında kız ve erkek çocukları ayrı ayrı yetiştirilmeye başlanmıştır. Örneğin, kız ve erkek çocukları ayrı yataklara yatırılır, kız çocuğu annesine, erkek çocuğu babasına yardım etmeye başlamıştır. Kız çocuğu yemek, çamaşır yıkama, ev temizleme, kardeşlerine bakma gibi işlere eğilim gösterirken, erkek çocukları ise babasının yanına dışarıdaki (hayvan besleme, av avlama, başka da yetenek geliştirici) işlerle ilgilenirdi. Dolayısıyla, kız çocuğu annesine yardımcı ve kibar olarak yetiştirilirken, erkek çocuğu güçlü ve cesur olarak yetiştirilme eğilimindeydi⁴².

Kız çocuklarına daha küçükken erkek çocukları gibi ata binmeye, güçlü ve cesaretli olmaya öğretilirdi. Dolayısıyla kız çocuklar erkek çocuklarla “bayge” gibi at

⁴⁰ Mustafina R, “Kazakistan’da İslâmiyet’in Rolü”, **Kazakistan Tarihi**, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2007, s. 85.

⁴¹ Muhtar Şahanov, **Bödene Talanttar men Kajmukandar**, Almatı, Ruh Darua Yayınları, 2004, s. 24.

⁴² Vostorov V.V. **Novie Materialı po Kazaham Adaevtsam**, TİİAE AH Kaz SSR, T. 8, 1960, s. 173.

yarışmalarında yarıřırlardı⁴³. şunu da belirtmek gerekir ki, köyde büyüyen kızlar erkek kadar güçlü ve cesurlardı⁴⁴. Kazak toplumundaki kadınlarının doğu ve diğer toplumlardan farkı, özgür, hür, kendine güveni yüksek ve cesurdur. Bu özellikler, geniş bozkırlarda göçebe hayatı sürdürmesi ve doğayla yakın olması ile ilgilidir.

Eskilerde ağır göçebe hayat sürdüren Kazak toplumunda kadın, bir eğlence kölesi değil, tersine erkeğiyle eşit statüye sahipti. Kadın, sadece bir anne ve eş değil yerinde cesur, eşine destekçi, hükümdar hatta savaşta vatani için savaşan askerdi. Eski zamanlardan beri bu güne kadar halk ağzında “ot-anası” (ocak reisi) ve “ot-ağası” (aile reisi) deyimleri korunmuřtur⁴⁵.

Ancak, Kazak kadınları onca özgürlüğe rağmen evlilik konusunda eski örf-adet geleneklere bağımlı olmak zorundaydılar. Geleneklere göre kız çocuklar daha 13 – 14 gibi erken yaştan çocukların rızasına bakılmaksızın evlendirilirdi. O zamanlarda “on beş yaşta ev reisi” halk sözü vardı⁴⁶.

Bu geleneğin sürdürülmesine Kazak Türklerinin çoğu aydınları taraftar değildi. Kazak aydınlarından biri şokan Ualihanov, bu geleneğe (rızası olmadan erken yaşta evlendirilme) karşı çıkarak “Örf - adet geleneklere göre, Kazak kızları daha çok genç yaştan evlendirilmektedir. Hatta beşikte iken bile karşı taraf kızı istemekte ve büyüdüğünde rızası olmaksızın evlendirilerek aile kurmaktadırlar. İstek dışı gerçekleşen bu gibi durumlar yasaklanmalı veya sıkı kontrol edilmelidir”⁴⁷ demiştir.

Günümüz anlayışına pek uymayan bu yaştaki evlilik, o zamanlarda iki gencin değil iki taraf ailenin ya da toplumun meselesi gibiydi. Dolayısıyla, kız çocukların böylesine erken yaşta ve istek dışı yapılan evliliğin sonucunda ortaya çıkan sorunlar

⁴³ Tanikeev M.T., **İstoria Fiziçeskoı Kulturu v Kazahstane: Dorevolursionniı Period**, Almatı, Kaz. İnst. Fiz. Kult., 1977, s. 27.

⁴⁴ **A.e.**, s. 31.

⁴⁵ Staseviç İ. V., **Sotsialniı Status Jenşini u Kazahov: Traditsii i Sovremennost**, Rossiiskaia Akademia Nauk, Muzei Antropologii im. Petra Velikogo, Sankt-Peterburg, Nauka, 2011.

⁴⁶ Grodekov N.İ., **Kirgizi i Karakirgizi Sır-Darinskoi Oblasti**, T. 1, Taşkent, Tipolit, 1889, s. 43, 45.

⁴⁷ şokan Ualihanov, **Tandamalı**, Almatı, Öner, 1984, s. 201.

ise, artık toplum meselesine dönüşmüş ve gündemde yerini almıştır. Kadına dair bu ve benzeri meselelerin çözümünde “”Jeti Jarğı”nın önemi büyüktür.

Kazak toplumunda kadına verilen değeri ve kadın statüsünü XVII. yüzyıllarda uygulanan “Jeti Jarğı” tüzüğünde rastlamak mümkündür⁴⁸. Burada şunu belirtmek doğru olacaktır ki, bağımsızlığın kazanılmasından bu yana çok kısa bir zaman geçmesine rağmen Kazakistan’da anayasacılık fikrinin kaynağı yüzyıllara uzanmaktadır⁴⁹.

1.2. Jeti Jarğı ve Jeti Jarğı Yasasında Kadın Hakları

“Jeti Jarğı”nın Kazak tarihinde, özellikle kadın ve aile meselelerine dair sosyal yaşamda önemi büyüktür. “Jeti Jarğı”, Tauke Han döneminde (1678-1718) uygulanan Kazak Türklerinin eski geleneksel hukuki yasasıdır. “Jeti Jarğı” yasasının ortaya çıkışının esas amacı, XVII. yüzyılda Kazak Hanlığının “ru”, “jüz”e bölünme ve aralarındaki anlaşmazlık tehdidine karşı halkın birleşmesi ve güçlenmesini sağlamak olmuştur. Kazak toplumunun gelişmesi, yönetim ve birliği sağlamak için yeni yasa ve yeni sisteme ihtiyaç vardı. Bu sırada Tauke Han, uzun zamandır devam etmekte olan “Kasım Han’ın Kaska Jolı” ve “Esim Han’ın Eski Jolı” diye adlandırılan geleneksel hukuk yasalarını geliştirmek istemiştir. Tauke Han’ın önemli özelliklerinden biri, Kazak Türkleri idaresini kanuni esaslara göre tanzim eden bir Han olarak tanınmasıdır. Tauke Han saltanatı sürecince tüm Kazak milletlerini birleştirmeye yönelik büyük çaba sarf etmiş ve başarmıştır⁵⁰.

“Jeti Jarğı” yasası, Kazak Türklerinin Kültöbe bölgesinde üç cüz”ün saygıdeğer aksakalları ve Bi’lerinin (Töle Bi, Kazıbek Bi, Ayteke Bi gibi) birleşerek

⁴⁸ Nisanbayev A., “Kazakistan”, **Uıttık Ansiklopedia**, Almatı, Kazak Ansiklopediası, 1998, s. 920.

⁴⁹ Bu fikrin şekillenmesinde XV-XVIII. yüzyıllardaki “Kasım Hannın Kaska Jolı” (Kasım Han’ın Seçkin Yolu / Kasım Han’ın Yasaları), “Esim Hannın Eski Jolı” (Esim Han’ın Eski Yolu / Esim Han’ın Yasaları) ve “Jeti Jarğı” (Yedi Yargı / Yedi Yasa) büyük rol oynamıştır. Bu bağlamda Alaş Anayasası projesi de büyük bir öneme sahiptir. Kazakistan’ın anayasa tarihi, beş yazılı anayasadan oluşmaktadır. Günümüzde yürürlükte olan 1995 Anayasası da buna dâhildir.

⁵⁰ Nisanbayev, **a.g.e.**, s. 534.

verdiği ortak kararlar ve “Tauke Han’ın Jeti Jarğısı” adıyla oluşmuştur. “Tauke Han’ın Jeti Jarğısı” olarak adlandırılmasının sebebi ise, o zamanda uygulanmakta olan yasaların “yedi türüne” büyük değişikliklerin yapılmasıdır. “Jarğı” kavramının anlamı ise, Kazak Türkçesinde “adalet” ve “karar” anlamını ifade etmektedir. “Jeti Jarğı”da genel olarak toprak, aile, nikâh hukuku, suç, para, hırsızlık ve benzeri meselelere dair geleneksel yasalar yer almıştır⁵¹.

Yukarıda değindiğimiz “Jeti Jarğı” yasasının esas yedi türünde büyük değişiklik kabul edilmiştir. Bunlar şu şekildedir⁵²:

- Arazi soruları;
- Su sorunları;
- Kadının başlık sorunu;
- Çocuk terbiyesi ve nikâh ilişkileri;
- Suç için sorumluluk;
- Ru ve cüz arası sorunlar;
- Ulusal güvenliğin sağlanmasıdır.

Bunların içinde kadına dair meseleleri ele alan yasalardan örnek vermek gerekirse, örneğin “Anne - babayı öz çocuğu sözel ve fiilen (el kaldırırsa) rencide edecekse, bu durumda anne - baba çocuğuna uygulayacak cezada serbesttir (öldürecekse dâhil)”. Eğer, “Olgunluk çağına gelen çocuğu anne - babasına küfür edecekse (el kaldırmadığı durumda), çocuğu siyah inek ya da siyah eşeğe ters bindirilerek ve boynuna çan asılarak tüm köye dolaştırılmalıdır”⁵³.

Bir başka örnek, “Kızı isteyerek, yemeği ve çayı içilerek, onayı kabul edilen kadın, daha sonra dul kalıp başka birine gidecek durumda, ona verilen “kalın mal”

⁵¹ Nisanbayev, a.g.e., s. 534.

⁵² Klyashornii S.G., Sultanov T.İ., **Kazahstan: Letopis Treh Tısyacheletii**, Almatı, 1992, s. 318-322.

⁵³ A.e., s. 318-322.

tamamıyla kendisine geri verilmelidir. Bunun yanı sıra, bir “kalınsız” bir kızın veya bir kıza verilmesi gereken “kalın mal” verilmelidir”⁵⁴.

Ayrıca, “Kadını inciten kişi, ondan özür dilemek zorundadır. Kadının kendisi affetmesi halinde ise, yaptığı alçaklıktan dolayı para cezasına çarptırılır” şeklinde bir madde ile kadın özel bir konumda değerlendirilmiştir. “Jeti Jarğı”daki yasalara göre, kadına gösterilen şiddet ölümle eşittir⁵⁵. Bu yüzden “Jeti Jarğı” kanunları nesli devam ettiren kadın kişiliğini önemle vurgulamakta ve korumaktadır.

1.3. Eski Evlilik Gelenekleri ve Karşılaşılan Sorunlar

Kazak kadını geniş bozkırlarda hür yaşamasına rağmen tüm diğer Türk toplumlarında olduğu gibi bazı geleneksel adetleri yerine getirmek zorundadır. Örneğin, evlilik geleneğidir. Hangi kültürde olursa olsun evlilik, insanın hayatı boyunca yaşadığı en önemli olay olarak kabul edilir. Modern zamanlarda insanların çoğu aşk için evlenirken, eski çağlarda ise durum tamamen farklı olmuştur. Evlilik konusuna değinmemizin sebebi ise, bu konunun devamında yer alan bir sonraki başlıkta daha net aydınlığa kavuşacaktır. Çünkü bu konu, kadın hayatını değiştirecek gündem meselesine dönüşmüştür.

Kazak toplumunda eski dönemlerde evlilik, sadece iki kişi arasında gerçekleşen bir olay olmayıp, iki aile, daha doğrusu iki ayrı soyu ilgilendiren sosyal bir olaydı. Toplumdaki nüfus artışının ve düzenin korunması anlamında, son derece önemliydi. Bu nedenle evliliğe büyük önem verilirdi. Aile kurmanın ve ailede kadının önemine dair ipuçları Kazak masallarında, halk hikâyelerinde, halk atasözlerinde ve akın jirauların (şair) eski türkülerinde rastlamak mümkündür. Örneğin, evlilik öncesi kız değerini biçen halk arasındaki şu eski atasözleri pek yaygındır: “Soyuna bakarak kızını al, kalitesine bakarak silah tak”, “Bakarak alınan güzelden, bakmadan alınan soylu daha iyidir”, “Annesine bakarak kızı büyür misali”,

⁵⁴ A.e., s. 318-322.

⁵⁵ Klyashtrony, S.G. ve T. İ .Sultanov, **Türkün Üç bin Yılı**, İstanbul, Selenge Yayınları, 2004, s. 324.

“Kızın soyluluğu onu doğuran annesinin karakteri, görgüsü ise kızına verdiği terbiyesi belirlemektedir”, “Annesine bakarak kızını al” ve “Soylu yerin kızı terbiyeli, görgülü, masum ve beceriklidir”⁵⁶.

Erkekler evleneceği kızı seçerken annesinin de özelliğine bakarken, kızlar ise Kazak atasözü deyişiyle “Sekiz kırlı, bir sırlı” (Çok yönlü, becerikli), yani, namuslu, akıllı, cesur ve terbiyeli erkeği beğenirler. Kazak Türklerinde “Birinci zenginlik sağlık, ikinci zenginlik iyi eş, üçüncü zenginlik ise mal ve mülk” tür. Bu atasözündeki “iyi eş”⁵⁷, evliliğin insan hayatında, hem kişinin kendi geleceğini, hem de yetiştireceği çocuklar vasıtasıyla toplumun istikbalini belirleyici özelliğini vurgulamaktadır.

Kazak Türklerinin en eski geleneklerinde rastlanan evlenme biçimleri ise “Bel kuda” ve “besik kuda”dır (beşik kertme), “kız kaçırma“, “amengerlik” ve “kuda tüsu”dür. Bu evlilik geleneklerinin özellikleri ise aşağıdaki şekildedir.

Kazaklarda rastlanan en eski evlenme türlerinden biri “**Bel Kuda**”dır. Bel kuda çok iyi iki arkadaşın hamilelikleri aynı döneme rast gelen doğacak çocuklarının birinin kız, diğerinin oğlan olması halinde, büyüdükten sonra onları evlendireceklerine söz vererek, yani, bebekler dünyaya gelip büyüdükten sonra da söz verdikleri gibi evlendirilen evlenme şeklidir. Yani, çocuklar büyüdülerinde rızası sorgulanmamaktadır⁵⁸.

“**Besik Kuda**”, geçmişi çok eskilere dayanan bir gelenek ve evlenme biçimidir. Dede Korkut hikâyelerinde de bu yolla evlendirme yönteminden sıklıkla söz edilmektedir. Bu tür evlenme ise, birbiriyle iyi anlaşan iki dost aile bu dostluğu akrabalığa dönüştürmek amacıyla, çocuklarına henüz beşikteyken söz keser ve nişan yapar. Başka bir deyişle, iki ailenin çocukları doğduktan sonra, çocukların beşiklerine büyüdülerinde evleneceklerine dair kıza küpe takar. Besik kuda adı da

⁵⁶ **Makal Matelder Jinağı**, Taraz, Aruna Baspası, s. 15.

⁵⁷ **A.e.**, s. 15-16.

⁵⁸ Aiubay Kuralulı, **Kazak Dastürleri Madenietinin Anıktamalığı**, Almatı, Sozdik, 1998, s. 8-15.

buradan gelmektedir. Yine, çocukların rızası dışında gerçekleşen bir evliliktir. Ancak kimi zaman severek evlenebilirler⁵⁹.

Geleneksel evlenme biçimleri arasında diğer bir evlilik türü “**Kız Kaçırma**”dır. Kız istekli ve gönüllü olduğu halde kız ailesinin erkeği istememesi durumunda, oğlan kız ile anlaşarak kızını kaçıırıp, evine götürür. Bu olayı duyan kızın ailesi, akrabaları kızgınlık ve öfke içindedirler. Bunu anlayışla karşılayan oğlan ailesi, onlara kişi göndererek, özür dileyip öfkelerini yatıştırdıktan sonra gençler geleneğe uygun biçimde evlendirilir. Kız kaçırma iki şekilden oluşmaktadır. İlki, zorla kaçırma, ikincisi anlaşarak kaçırma. *Zorla kaçırma*, bir kızın ya da kadının kendi istek ve onayı olmadan bir erkek tarafından zorla ya da hile ile kaçırılmasıdır. Kaçırılan kızın ve ailesinin rızası dışında bir durum olduğu için emniyet güçleri ve mahkemeler devreye girer. Kaçıran kişi bu davranışından dolayı cezalandırılır. *Anlaşarak kaçırma* ise, birbirini seven ve evlenmek isteyen gençlerin, evlenmelerini engelleyebilecek durumlardan kurtulmak amacıyla seçtikleri bir yoldur. Eskilerde bu gelenek daha çok kırsal bölgelerde yaygındı⁶⁰.

“**Amengerlik Evliliği**” Türkçede levirat anlamına gelmektedir. Bu adet çok eski toplumlarda dul kadının ölen eşinin ağabeyi veya erkek kardeşiyle, şayet erkek kardeşi yoksa diğer bir akrabasıyla evlenmesi anlamına gelir. Eski zamanlarda kadının baba evine dönmesi ayıp sayılmakta idi⁶¹. Levirat evliliğinin izlerini “Kız Jibek” destanından da görmek mümkündür. Destan’ın kahramanı Kız Jibek’in kocası Tölegen’in ölümünden sonra onun kardeşi Sansızbay ile evlendiği görülmektedir. Amengerlik evliliğin esas amacı, “dulun, ölen kimsenin mirası olarak kabul edilmesi ev ölen kişinin soyunu devam ettirebilmek için çocuklarının geçimi ve eğitiminin sağlanma ihtiyacı”⁶² şeklinde ekonomik nedene bağlanmaktadır.

“**Kuda Tüsü**” (Dünür olmak ya da kız isteme), hala günümüzde de devam eden geleneksel evlilik türüdür. Ancak, bazı bölgelerde bu evlilik türünün ismi

⁵⁹ A.e., s. 8-15.

⁶⁰ Seyit Kenjeaxmetulı, **Kazak Halkının Salt Dastürlei**, Almatı, Almatı Kitap, 2012, s. 10.

⁶¹ A.e., s. 109.

⁶² Anatoly M. Kazanov, **Sotsialnaya İstoriya Skifov**, Moskva, Nauka, 1975, s. 82.

“Sırğa Salu” olarak bilinmektedir. Bu evlilikte kız ve oğlan bir birini sever ya da anlaşarak anne babanın onayı ile evlenirler. Bu evlilik türünün ismi ve evlenme sürecindeki desturlar bölgelere göre değişir. Örneğin, Kazakistan’ın Kuzey bölgesinde kuda tuskende yani, kıs istemeye geldiğinde “kalın mal” (başlık) pek önemli değildir. Ancak ülkenin Güney bölgesinde önemli sayılır ve örf, adet ve gelenekler yerine getirilir. Kazak Türklerinde “kalın mal” (başlık) vermek, esasında kızı satın alma anlamına gelmez, tersine evlenecek olan kızın masraflarının karşılanması için verilen hediye parasıdır. Yani, başlık, evlenecek erkeğin ya da ailesinin kız tarafına, çoğu kez kızın babasına verdiği eşya, büyükbaş hayvan veya nakit paradır. Bu sanayi öncesi toplumlarda hem kız ailesinde ortaya çıkacak iş gücü kaybını bir tür bedeli hem de eskiden beri muhtemelen bu düşünceden kaynaklanan geleneğin bir sonucudur. Bu doğrudan doğruya para ola bildiği gibi, paraya çevrilebilecek başka eşyalarda olabilmektedir. Ancak, kız ailesi de kendi evladı için birçok şeyiz hazırlamakta bunun maddi değeri hemen hemen kalın mala yaklaşmaktadır⁶³.

Yukarıda geçmişi çok eskilere dayayan Kazak Türklerinde rastlanan evlenme biçimlerine değinilmiştir. Ancak, bunların içinde “bel kuda”, “besik kuda”, “kız isteme” ve zorla kız kaçırma eski zamanlarda gelişen bir gelenektir. İlerideki bölümde de söz edileceği gibi, bu gelenekler nerdeyse kız ve erkek çocukların istekleri dışında gerçekleşen, hatta dünyaya gelmeden artık ebeveynleri tarafından karara bağlanmış bir evliliktir. XX. yüzyılın başlarında böylesine istek dışı ve evlilik yaşına gelmeden gerçekleşen evlilikler artık toplumsal sorun haline gelmiş ve gündemde yerini almıştır.

⁶³ Kenjeaxmetulı, a.g.e., s. 11.

1.4. XX. Yüzyılda Aydınlanma Döneminde Kazak Toplumundaki Kadınların Siyasal, Sosyal ve Haklarına Dair Gelişmeler

İslâmiyet'in kabulünden sonra Türkler, başta Araplar ve Farslar olmak üzere fethettikleri bölgelerin halklarıyla etkileşime girmişler, bu etkileşim neticesinde ise farklı kültürel unsurları kabul etmişlerdir. Bu kültür karışımı içerisinde elbette ki Türk kadınının statüsünde de değişimler olmuştur. İslâmiyet; evlilik, boşanma, mal-mülk edinme, insanca muamele görme ve cinsiyet ayrımı gözetmeme gibi konularda kadınla erkeği eşit değerlendirdiği halde, zaman içinde İslâm'ın yanlış yorumlanması ve Arap geleneklerinin tesiriyle kadının, toplum içindeki statüsü daraltılmış ve aile içinde karar alma mekanizmasındaki rolü kaldırılmıştır⁶⁴.

XX. yüzyılın başlarına gelindiğinde bütün Müslüman Türk toplumlarında olduğu gibi Kazak Türkleri arasında da kadının sosyal statüsünde olumsuzluklar yaşanmış ve tarihi süreç içinde bu olumsuzluklar daha da derinleşmiştir. Bozkırın ağırlaşan ekonomik şartları altında, Kazak kızları ve kadınlarının hem evlilik öncesinde, hem sonrasında oldukça ağır sorumlulukları bulunmaktaydı. Evliliklerin ekonomik anlaşma niteliğine büründüğü Kazak toplumunda evlilik aşamasında kızların fikri alınmıyor, kızlara genel olarak zengin ve yaşlı erkekler talip oluyordu⁶⁵.

Genellikle, yukarıda da değindiğimiz gibi küçük yaşta “kalın mal” (başlık parası) karşılığında evlenmek zorunda kalan Kazak kızları, kocasının ve evdeki diğer hanımların baskısına maruz kalıyordu. Gelenekler kocaya, eşi üzerinde mutlak bir otorite kurma ve dayak atma yoluyla cezalandırma hakkı tanıyordu⁶⁶.

Bu gelenek, ekonomik sıkıntılardan ve sosyal sınıflar arasındaki derinleşmeden dolayı değişikliğe uğramıştır. Muhtemelen ilk dönemlerde, evlilik aşamasında iki tarafın hediyeleşmesi şeklinde gerçekleşen bu adet, daha sonraki

⁶⁴ Vahap Sağ, “Tarihsel Süreç İçerisinde Türk Kadını ve Atatürk”, **Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, II (1), 2001, s. 14.

⁶⁵ Thomas G. Winner, **The Oral Art and Literature of the Kazakhs of Russian Central Asia**, London, DukeUniversity Press, 1958, s. 14.

⁶⁶ Alfred E. Hudson, **Kazak Social Structure**, New Haven, Human Relation Area Files Press, 1964, s. 40-41.

dönemlerde dejenere olmuş, artık kız babaları açısından önemli bir gelir kapısı hâline dönüşmüştür. Genellikle at, koyun ve sığır gibi hayvanlar karşılığında yapılan “kalın mal” anlaşmalarında, babaya kızı karşılığında verilecek olan hayvan sayısı, erkek tarafının ekonomik durumuna göre değişmekteydi⁶⁷. Bu tür evliliklerde kızların düşüncesine başvurulmamakta, çoğu zaman kızlar kendilerinden oldukça yaşlı kişilerle evlendirilmekteydiler⁶⁸.

“Kalın mal” (başlık) âdeti tarih boyunca başta Babil, Hitit, Çin olmak üzere birçok kültürde var olan güçlü bir gelenektir⁶⁹. Eskilerde başlık parası, bir “satış bedeli” olarak algılansa da, esas niteliği itibariyle bunun, iki tarafın kendi aralarında yaptığı “hakların aktarımı” anlaşması olduğu savunulur⁷⁰. Bu köklü gelenek, XX. yüzyılda özellikle Asya’da, Afrika’da ve Uzak Doğu’da varlığını güçlü bir biçimde sürdürmüştür⁷¹. Bu geleneğin bu kadar geniş kitlelerce benimsenmesinde maddi çıkar kaygısı kadar boşanmalarda tazminat gibi yükümlülüklerin olması evliliklerin devamını büyük ölçüde sağladığı için bazı toplumlarda tercih nedeni olabilmektedir⁷².

Bazı bilgilere göre, Kazak Türklerinin “kalın mal” geleneği tam olarak başlık parası olmayıp, babanın sağ iken oğullarının evlenebilmeleri için mirasından verdiği payı olarak bilinmekteydi⁷³.

Kazak kızlarının yaşamış oldukları mahrumiyetlerden birisi de, eğitim-öğretim haklarının olmamasıydı. Göçebe hayatın getirdiği zorluklardan kaynaklanan sebeplerle okul oranının çok düşük olduğu Kazak topraklarında kız mektebinin sayısı

⁶⁷ A.e., s. 48-519.

⁶⁸ Makaş Kaltayulu, “Colsız Gadgetlerimizden Biri”, **Aykap Dergisi**, Sayı: 4, 1912, s. 172-175.

⁶⁹ Binnur Çelebi, Binnur. “Anadolu’da Hitit Sosyal Yaşamında Kadının Yeri ve Önemi”, **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Ankara, Ankara Üniversitesi, 2007, s. 129.

⁷⁰ Mahmut Tezcan, **Kültürel Antropoloji Açısından Başlık Parası Geleneği**, Ankara, Kadioğlu Matbaası, 1981, s. 7-8.

⁷¹ Mahmut Tezcan, “İlkel Topumlarda Başlık Parası Geleneği”, **Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi**, C. IX, Sayı: 1, Ankara, 1976, s. 415.

⁷² Güvenç Bozkurt, “Geleneklerden Kalıntılar: Başlık, Berdel, Kız-Kaçırma, Kuma ve Amca-Kızı Evliliği”, **Kadın Araştırmaları Dergisi**, Sayı: 1, 1993, s. 44-46.

⁷³ Kenjeahmetulı, a.g.e., s. 14.

oldukça azdı. Bu imkânsızlıklar içerisinde kadınlar arasında okuma yazma çok düşüktü⁷⁴.

Konuyla bağlantılı olarak, Avrupa’da aydınlanma dönemiyle birlikte başlayan kadın hakları konusundaki gelişmeler, etkisini Rusya’daki Müslümanlar arasında gelişen ceditçi düşünceler içerisinde boy göstermiştir. Rusya Müslümanları, Batı’daki gelişmeleri Rus düşünce hayatına yansıdığı ölçüde takip etmiş, XIX. yüzyılın sonlarında ise İslâm Dünyası’nda kadın hareketinin teorik esasını kuran Mısırlı Reformist Kasım Emin’in “Tahrirü’l-Me’e” (Kadının Özgürleştirilmesi) adlı eseri, Kazan Türkçesine çevrilmesiyle birlikte, Rusya Müslümanları arasında bu konuda çok sayıda eser ve makale yayınlanmaya başlamıştır⁷⁵.

XX. yüzyılın başında Rusya ve İdil-Ural Bölgesi’ndeki Türklerle sıkı kültürel temas içinde olan Kazak Türklerinin düşünce hayatında da kadın hakları düşüncesi gelişme göstermiştir. Rusya’daki meşrutiyet (1905) hareketi ile birlikte doğan kısmi özgürlük ortamında Rusya Türklerinin tamamında olduğu gibi, Kazak Türkleri arasında da yeni oluşmaya başlayan Kazak milli basını yoluyla, kız çocuklarının eğitimi ve Kazak kadınının sosyal hayatta geri kalması ile ilgili meseleler tartışılmaya başlanmıştır⁷⁶. Yani, Batı’da aydınlanma döneminde başlayan gelişmelerden Kazak Türklerinin de etkilendiği görülmektedir.

Kazak bozkırlarında kadın haklarına yönelik düşünceler, ilk olarak batılılaşma hareketinin öncüleri olarak kabul görülen Çokan Ualihanov (1835-1865), İbrahim Altınсарin (1841-1889) ve Abay Kunanbayev (1845-1904) tarafından dile getirilmiştir. Kazakistan’a görevli ya da sürgün olarak gelen Rus aydınlarla temasa geçen bu aydınlar, Batı’da gelişen düşüncelerden de etkilenerek sosyal hayattaki bir

⁷⁴Ahmet Baytursunov, **Ak Jol**, Almatı, Jalın Baspası, 1991, s. 253-255.

⁷⁵Ahmet Kanlıdere, “Rusya Müslümanlarının Kongrelerinde Kadın Meselesi”, **Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi**, Sayı: 2, 2000, s. 140-141.

⁷⁶ Uşkiltay Subhanberdina, S. Dautov, “Aykap”, C. I, A-Aé, **Kazak Ansiklopediası**, 1995, s. 88.

takım eksiklikleri eleştirmiştir. Bu eksikliklerin başında, Kazak kadınlarının sosyal hayattaki eşitsizliği gelmekteydi⁷⁷.

1917 yılında Şubat Devrimi'nden sonra Kazak Müslümanları için ileri bir adımlar atmaya imkân doğmuştur. Bu imkân, Rus Hükümetine karşı Müslüman halkının kendi ortak amacı ve siyasi gücünü göstermekti. Dolayısıyla, 1 - 11 Mayıs 1917 tarihinde Moskova'da düzenlenen I. Rusya Müslümanları Kongresi'nde Rusya'nın yönetim sistemi, Müslümanların toprak, otonom statüsü, mili kurum, din, dil, emekçi hukuku, siyaset eğitim, kadın, nikâh, savaşa katılanlara yardım ve bölgeleri yönetme gibi sorunlar tartışılmış ve birçok kararlar alınmıştır⁷⁸.

Kongrede Müslüman halkının siyasi ve sosyal meselelerinin yanı sıra, kadın haklarına dair önemli meseleler de ele alınmıştır. Bunlar, Rusya'daki Müslüman kadınların kendi sosyal ve siyasal statülerini belirlemek üzere 24 - 25 Nisan 1917 tarihinde Kazan'da gerçekleştirdiği Kadınlar Kurultayı'nda onaylanan kararlardır. Bu kararda kadınların sosyal ve siyasi alanlarda erkeklerle eşit olduğu ve kızların evlilik aşamasında yaşadıkları sıkıntılar dikkate alınmıştır. Tam olarak karara bağlanan en önemli hususlar şunlardır⁷⁹:

1. Şeriat'ta erkek ve kadın eşittir;
2. Kadınların siyasi ve sosyal işlere karışması şeriata uygundur. Bundan dolayı kadınlar seçme hakkına sahiptir;
3. Kadınlara eşit hukuk uygulanan ülkeler güçlüdürler. Kadınlar kongre ve Meclise katılmaya hakkı var ve kendileri de seçime katılmaya hakkı vardır;
4. Kongre ve meclis seçimi sırasında her bir Müslüman seçime katılması şarttır;
5. Nikâhın gerçekleşmesi için her iki tarafında onayı olmalıdır;
6. Kadınların ayrılma/boşanma davası açmaya hakkı vardır;

⁷⁷ Thomas G. Winner, **The Oral Art and Literature of the Kazakhs of Russian Central Asia**, London, DukeUniversity Press, 1958, s. 99-101.

⁷⁸ Ergün Akgedik, "Vatan ve Dünya Tarihi XXI. Yüzyılda: Bilim Paradigmasının Ortak Özellikleri, **Uluslararası Bekmahanov Eğitimleri Bilimsel Konferans Bildirileri**, Al-Farabi Kazak Milli Üniversitesi, Almatı, 22 - 23 Kasım, 2007, s. 178-181.

⁷⁹ Akgedik, **a.g.e.**, s. 178-181.

7. Kafkas, Türkistan ve Kazakistan'da 11 – 12 yaştaki kızları evlendirme geleneği vardır. Bundan sonra 16 yaş altındaki kızların evlendirilmesi yasaklanmalıdır;
8. Nikâh öncesi her iki tarafın (erke ve kadın) sağlığı kontrolden geçmelidir;
9. İki eş almak yasaklanmalıdır;
10. Kazakistan'da kızların ebeveynleri tarafından alınan kalın mal durdurulmalıdır;
11. Müslüman kadınlarının siyasi ve vatandaşlık hakları erkeklerle eşit olmalıdır.

Bunun yanı sıra, 1917 Şubat ihtilali sonrasında hareketlenen siyasî atmosferde tertiplenen Kazak kongrelerinde, Kazakistan'da da kadın haklarının düzenlenmesine yönelik önemli gelişmeler yaşanmış, gerek Kazak Türkleri, gerekse Rusya'daki Müslümanlar kongrelerindeki gelişmeler ve kadın hakları konulu çalışmalar neticesini göstermiştir. 21 Temmuz 1917 tarihinde tertiplenen Genel Kazak Türkleri Kongresi'nde, kadınlarla ilgili alınan kararlar şu şekildedir⁸⁰:

1. Kadınlar siyasî hukukta erkeklerle eşit olmalıdır;
2. Kadınlara evleneceği erkeği seçme hakkı verilsin;
3. On altı yaşını doldurmamış kız ile on sekiz yaşını doldurmamış erkeklerin nikâhları kısılsın;
4. Erkekler ikinci evliliklerini yapacaklarsa eşlerinin rızasını alsın;
5. Boşanan koca, boşandığı kadının ihtiyaçlarını karşılasın. Evliliklerde yedi ataya dikkat edilsin.

Kongrede, kadınların aile içi statülerini iyileştirmek, evlilik öncesi ve sonrası yaşadığı haksızlıklar ve olumsuzluklar gidermek amacıyla Müslüman kadınlarının sosyal, siyasi ve eğitim meseleleriyle alakalı birçok kararlar alınmıştır. Kadınların siyasi hakları konusunda, "Müslüman kadınların tüm siyasi haklarda erkeklerle eşit" olacağı maddesi kabul edilerek, Müslüman kadınları, siyasal hayatta aktif olma isteklerini ortaya koyabilmiştir.

⁸⁰ Subhanberdina, Dautov, a.g.e., s. 407.

1.5. Kazak Basın ve Edebiyatında Gündem Konusu: Kadın

Kazak aydınları, kadın hakları meselesinde İslâmi ilimlere çok vakıf olmamalarından ve karşılarında kadimci bir dini muhalefetin olmayışından dolayı İdil-Ural bölgesinde olduğu gibi Kur'an ve Hadis eksenli tartışmalar içerisine girmemiştir. Ceditçilik düşüncesinden etkilendikleri ölçüde, İslâm'ın kadınlara verdiği hakları ön plana çıkartmaya çalışmıştır. Almış oldukları eğitimin tesiriyle Kazak aydınları, kadın hakları meselesini basın yoluyla ve yazmış oldukları edebî eserlerde dile getirmişlerdir⁸¹.

Burada şunu da belirtmek gerekir ki, Kadın hakları ve kadının toplum içindeki konumunun yükseltilmesi meselesi Rusya Müslümanları arasında ilk olarak İdil-Ural Bölgesi'nde zikredilse de sosyal ve siyasî alanda bir kadın hareketi, Kırım Bahçesaray'da, İsmail Gaspıralı (Kırım Tatarı⁸² /1851-1914) öncülüğünde gelişen ve Usûl-i Cedîd hareketi olarak anılan yenileşme programı çerçevesinde doğmuş ve gelişmiştir. Kızların evlilik aşmasında yaşadığı olumsuzluklara sadece Kazak basınında değil Gaspıralı'nın neşrettiği "Tercüman" gazetesinde de yer verilmiştir. Gaspıralı İsmail, Tercüman'da 1896 yılında yayınladığı "Terk Edilecek Bir Adet" adlı haberinde Kazakistan'ın Kazalinks şehrinde gerçekleşen ve bir Kazak kadınının ölen eşinin sekiz yaşındaki erkek kardeşiyle evlendirilmesinin ne akla, ne İslâm'a, ne de Rusya'daki mevcut kanunlara uyduğunu, artık bu tür eskimiş adetlerin terk edilmesi gerektiğini belirtmiştir⁸³.

Rusya Meşrutiyeti ile doğan kısmi özgürlük ortamında, düşünce hayatının canlanması ile birlikte Kazakistan'da da ceditçi, milliyetçi, liberal, sosyalist ve muhafazakâr görüşlü gazete ve dergiler yayınlanmaya başlamıştır. Kazak milli basınındaki ilk gazete, 1907 yılında Petersburg'da "Ülfet" gazetesine ek olarak

⁸¹Subhanberdina, Dautov, a.g.e., s. 20.

⁸² Tileşev E.E., Kamzabekulı D, Nurahmet İ., **Alaş Kozğalı**, Ensiklopedialık Anıktamalık, Astana, Astana Tilderi Damıtu Ortalığı, 2011, s. 77.

⁸³İsmail Gaspıralı, "Terk Edilecek Bir Adet", **Tercüman Gazetesi**, Ocak, 1896, s. 170. (Aktaran: Emin Özdemir, "20. Yüzyılın Başında Kazak Aydınlanmasında Kadın Teması, **Bilig Dergisi**, Sayı: 54, Yaz 2010, s. 223).

yayınlanan ve kısa ömürlü olan “Serke” gazetesidir⁸⁴. “Serke” gazetesini Elevsin Byorin’in 1912 yılında önce Han Orda’da sonra Uralsk’ta yayınladığı “Kazakistan” gazetesi takip etmiştir. Her iki yayın organı, Rusya’nın Kazakistan’da uyguladığı sömürü siyasetine tepki gösterdikleri için Çarlık sansürüne maruz kalmıştır⁸⁵.

Çarlık Rusya’nın sansürüne rağmen bu dönemde Muhammetcan Seralin (1872-1929) tarafından Troisk şehrinde yayınlanan “Aykap” dergisi Kazakistan’ın sosyal ve kültürel meseleleri üzerinde önemle duran ve kadın hakları meselesini gündemine taşıyan en önemli yayın organı olmuştur⁸⁶. “Aykap” dergisi, başta kızların eğitimi meselesi olmak üzere, kadınlara dair bütün problemleri dile getirerek, Kazak düşünce hayatında bu meselenin gündemde kalmasını sağlamıştır⁸⁷.

“Aykap” dergisinde birçok haber, makale ve şiir neşredilmiştir. Dergi yazarlarından Şahmerdan Aljanov, terk edilmesi gerekli eski adetlerden biri olarak gördüğü “kalın mal”ın, kızlar açısından doğurduğu olumsuzlukları ve mal mülk sahibi Kazak zenginlerinin bu âdeti nasıl istismar ettiklerini, “Kazakların Evlilikteki Eksiklikleri” adlı makalesinde anlatmıştır. Aljanov’a göre⁸⁸ “Kazak zenginleri kırkı çıkmamış kız çocuklarına bile talip oluyorlardı. Fakir aileler ise bunu büyük bir nimet olarak telakki etmekteydiler. Hatta on üç, on dört yaşındaki kız çocuklarının aileleri, zengin bir ihtiyar Kazağın hanımı öldüğünde, zengin ihtiyarın kendi kızlarına talip olabileceği ihtimaline binaen sevinmekteydiler”. Aljanov, yazısında, bu durumun ne Kuran’a ne Sünnet’e ne de Rus kanunlarına uymadığını belirtmiştir.

“Aykap” dergisine gönderdiği yazı ve şiirlerle kadın meselesini gündemde tutmaya çalışan Sakıpjamal Tilebaykızı ise, dergi vasıtasıyla bütün Kazak kızları adına sert bir üslûpla, küçük yaştaki kızlarını mal karşılığında yaşlı ihtiyarlar ile evlendiren kız babalarına şu suali sormuştur: “On üç, on dört yaşlarındaki kız çocuklarınızı para kazanma hırsıyla ihtiyarlara satıyorsunuz. Hiç bu yaştaki kızlar

⁸⁴ Subhanberdina, Dautov, **a.g.e.**, s. 20.

⁸⁵ Allabergen Kırıkbay ve Jarılkasın Nuskabayulı, **Kazak Jurnalistikasının Tarihi**, Almatı, Rauan, 1996, s. 32.

⁸⁶ Steven, **a.g.e.**, s. 88.

⁸⁷ Steven, **a.g.e.**, s. 67.

⁸⁸ Aljanov, Ş. “Kazaktın Kudalıklarındaki Kemsilikleri”, **Aykap Dergisi**, Sayı: 6, 1911, s. 14-16.

ihytiarlara denk olur mu? Eğer denk iseler neden on üç, on dđrt yaşındaki erkek çocuklarınızla yaşlı kadınları evlendirmiyorsunuz?”⁸⁹.

“Aykap” yazarlarına göre, “kalın mal” sonucu zorla evlendirilen kızlar istemedikleri kişilerle birlikte yaşamak zorunda kalmaktaydılar. Fakir erkekler ise paraları olmadığı için evlenememekteydiler. Makaş Kalmayulı, Aykap’ta yayınladığı makalesinde kalın malın doğurduğu olumsuz neticeleri şöyle özetlemiştir: “Bizim Kazaklar arasında gereksiz birçok adet bulunmaktadır. Bir genç kız bir genci kendine layık görüp ona sevdalandığında, yiğidin parası olmadığından dolayı onunla evlenememekte, hem de genç kızın yiğidi sevmesi adetlerimize göre büyük ayıp olarak görölmektedir. Üstelik şeriat kızlara eşlerini seçme hakkı verdiği hâlde biz kızlara bu haklarını kullandırmamaktayız”⁹⁰.

1915 yılında “Aykap” dergisi, zaman içerisinde iğerik olarak yetersiz kalması sonucunda, Ahmet Baytursunov (1873-1937), Mirjakıp Dulatov (1885-1935) ve Alihan Bđkeyhanov’un (1870-1937) gayretleriyle 1913 tarihinde Orenburg şehrinde “Kazak” gazetesi yayınlanmaya başlamıştır. “Aykap”tan sonra “Kazak” gazetesi geniş bir okuyucu kitlesine sahip olmuřtur⁹¹.

Daha sonra Ufa’da Aliye medresesinde okuyan Kazak öğrenciler tarafından 1915 yılında neşredilen “Sadak” dergisi, 1916 yılında Taşkentte Kđlbay Togusov tarafından neşredilen ve sosyalist karakteri ile ön plana çıkmış olan “Alaş” gazetesi, 1917 yılında Semey şehrinde “Sarıarka “gazetesi, 1917 yılında Taşkent’te “Birlik Tui” gazetesi, 1917 yılında Akmola’da Tirşilik gazetesi, 1918 yılında Kızıljar şehrinde “Jas Azamat” gazetesi ve 1918 yılında Semey’de “Abay” dergisi takip etmiştir. Kazak düşünce hayatında, kadın hakları ve kız çocuklarının eğitimi meselesinin gündeme gelmesinde, bu Kazak milli basınlarının rolü çok önemli olmuřtur⁹². Kazak kadınlarının sosyal ve siyasal hayatta karşılaşan sorunlarını

⁸⁹ Sakıpjamal Tilebybaykızı, “Kız Balalar Hakkında Bir İki Söz”, **Aykap Dergisi**, Sayı: 8, 1912, s. 170-17.

⁹⁰ Makaş Kaltayulı, “Colsız Adetterimizdin Biri”, **Aykap Dergisi**, Sayı: 4, 1912, s. 172-175.

⁹¹ Steven, **a.g.e.**, s. 67.

⁹² Bekhocin, H., **Kazak Baspasözü Tarihının Oçerki** (1860-1958), Almatı, Mektep, 1981; Özdemir, **a.g.m.**, s. 217.

gündeme alan bu ilk gazete ve dergileri zaman geçtikçe diğer yayınlar da takip etmiştir.

Kazak düşünce hayatında kadın hakları konusu, Kazak basınının yanı sıra, edebî eserlerde de önemli yer tutmuştur. Hanlık döneminde Türk devletlerinde sözlü edebî geleneğin devam ettiği Kazakistan'da şairler ve ozanlar, halkın duygu ve düşüncelerini şiir ve eserlerine yansıtmıştır. Kazak edebiyatı, göçebe hayat tarzını benimseyen uçsuz bucaksız bozkırlara dağılmış olan Kazak Türklerinin geleneklerini, zengin söz hazineleri ve sözlü nazım türlerini ortaya çıkarmıştır. Örneğin, Kazak Türkleri henüz yazıyı kullanmadıkları dönemlerde günlük hayatlarını, uğraşlarını, sevinç ve üzüntülerini, arzularını, dünya görüşlerini çeşitli şarkı ve jırlar (geleneksel türkü), kahramanlık ve aşk destanları, masal ve efsane gibi folklor türleriyle söz hünelerini ispat ederek dile getirmişlerdir⁹³.

Örneğin, İsfendiyar Köbeyev'in "Kalın Mal", Mirjakıp Dulatov'un "Bakıtsız Jamal", Sultan Mahmut Toraygırov'un "Kamar Sul"u, Muhammedsalim Keşimov'un "Munlı Meryem" isimli eserleri hem Kazakistan'da nesir türünün ilk örnekleri olmaları, hem de dönemin en önemli sosyal yararı olan kadınların yaşadığı sosyal problemleri konu edinmeleri yönüyle önemlidir.

Eskiden gelenek olarak devam etmekte olan "kalın mal" meselesini ilk Kazak romancısı olan İsfendiyar Köbeyev, 1908 yılında neşrettiği "Kalın Mal" isimli romanında ele almıştır. Bu romanıyla kadının sosyal hayatta yaşadığı problemleri irdelemiş, bu problemlerin kaynağı olarak gördüğü Kazak gelenek ve göreneklerini katı bir şekilde eleştirmiştir⁹⁴.

Mirjakıp Dulatov'un 1910 yılında neşrettiği "Bakıtsız Jamal" adlı eseri ise bu alanda Kazak bozkırlarında çok ses getirmiş ve kısa zamanda geniş bir kitleye ulaşmıştır. Erkek egemenliğine dayalı bir toplumda kadın durumunu halk

⁹³ Kenan Koç, Almagül İsina, Bolat Korganbekov, **Kazak Edebiyatı**, C. I. İstanbul, IQ Yayınları, 2007, s. 21.

⁹⁴ Thomas G. Winner, **The Oral Art and Literature of the Kazakhs of Russian Central Asia**, London, DukeUniversity Press, 1958, s. 127.

hikâyelerinden farklı bir biçimde inceleyen Dulatov, bu yönüyle çok gerçekçi bir eser ortaya koymuştur. Ayrıca toplumda, kadına yönelik haksızlıkları tartışmaya açması hatta ondan da öteye koyması son derece önemlidir ki, bu da toplumun değişmeye başlamasının bir göstergesidir⁹⁵.

Kadın konusunu nazım türü eserlerde ustaca işleyen şair ise, Mağjan Jumabayev'dir (1893-1938). İlk eğitimini Kızılyar'da Arapça, Farsça ve Türk dilinde eğitim veren bir medreseden alan şair Magcan Jumabayev, burada Doğu edebiyatının Firdevs, Sadi, Ömer Hayyam gibi birçok ünlü isimlerinin eserlerini tanıma imkânı bulmuştur. Eğitimine devam ettiği Ufa'daki Aliye Medresesinde ise dönemin ceditçi edebiyatçıları ile tanışmış ve onlardan etkilenmiştir. Aliye medresesinden sonra Omsk'deki Öğretmen okuluna giren Mağjan Jumabayev burada Rusçayı öğrenmiş ve birçok batı klasiğini okuma fırsatı bulmuştur⁹⁶.

Doğu'da ve Batı'da gelişen yenilikçi düşüncelerden etkilenen Mağjan Jumabayev'in edebi eserlerinin konusu, Kazak kızları ve kadınlarıdır. Şiir sanatındaki ustalığını kullanarak sadece yaşadığı coğrafyada Kazak kadınlarına dair problemleri yansıtmamış, aynı zamanda vefakâr Kazak kadınları için tasavvur ettiği konumu da tarif etmiştir. Yazmış olduğu "Genç Gelin", "Kederli Güzele", "Dertli Güzele" ve "Dombıra" gibi şiirlerinde Kazak kızlarının para karşılığında istemedikleri kişilerle evlendirilmelerinin oluşturduğu sosyal yaralar üzerinde durmuştur⁹⁷. Jumabayev, bir Kazak kızının monoloğu şeklinde yazdığı "Dileğim" adlı şiirinde ise, evlenme çağındaki kızların para karşılığında satılmak istemediklerini dile getirmiştir. Şairin lirik şiirlerinde kadın ve kız, her yönden erkeklerle eşit seviyededir. Çoğu kez kadın, şair için insanlık, sevgi duyguları ile dolup taşan dünyanın en kutsal varlığıdır⁹⁸.

⁹⁵ Metin Arıkan, "Kazak Edebiyatında İlk Roman 'Bakıtsız Jamal' ", **Turkish Studies**, 2008, 3 (7), s. 42.

⁹⁶ Mağjan Jumabayev, **Şiğarmalar**, C. I, Almatı, Bilim, 1995, s. 9.

⁹⁷ Lazzat İzbasar, "Mağjan Jumabayev'in Şiirlerinde Kazak Kadını", **Jelmaya**, Ocak 2006, s. 26-27.

⁹⁸ **A.g.m.**, s. 27.

Böylece, nesilden nesile aktarılarak günümüze kadar ulaşan destanlar, romanlar, edebi şaheserler ve basın yoluyla ulaşan bilgi ve bildirimlerden Kazak Türklerinin sosyal hayatı ve kadınların toplumdaki statüleri ile ilgili ipuçlarını takip etmek mümkündür.

1.6. Kız Çocuklarının Eğitimi Meselesi

Kadının toplumdaki statüsünden bahsederken XX. yüzyılın başlarında Kazak düşünce hayatında tartışılan konular arasında kız çocuklarının eğitim meselesi ön planda yer almaktaydı. Çünkü dış saldırılar ve göçebe hayatın getirdiği zorluklar neticesinde Kazakistan'da eğitim faaliyetleri yetersiz kalmıştı. XV. yüzyılda Kazak Hanlığı'nın kurulmasıyla siyasi bir güç olarak çıkan Kazaklar, XVIII. yüzyıldan itibaren Moğol kökenli oyratların baskısına maruz kalmış, bu baskı neticesinde Kazak Hanları, Çarlık Rusyası'nın himayesi altına alınmıştır. Zaten böylesine yetersiz şartlar içinde kız çocuklarına yönelik eğitim faaliyeti yok denecek kadar azdı. Ancak, XIX. yüzyıldan itibaren Kazak bozkırlarında üç tip eğitim kurumundan söz etmek mümkündür⁹⁹:

1. Bunlardan birincisi, geleneksel eğitim kurumlarıydı. Burada eğitim, daha çok belirli bir programa ve yönetime sahip olmayan imamlar tarafından verilmekte ve Kur'an surelerinin anlamları öğretilmeden ezberletilmekteydi.

2. İkincisi, Rusya'nın Kazakistan'ı ilhakıyla birlikte, Kazakların Rusya'ya intibaklarının sağlanması için geleneksel eğitim kurumlarının yanında Rusça eğitim veren Kazak - Rus okulları açılmıştır. Dünyevi eğitim veren bu okullarda, Rusların sömürge mekanizmasının daha iyi işleyebilmesi için bürokrat, tercüman ve öğretmen gibi mesleklere eleman yetiştirilmiştir¹⁰⁰.

⁹⁹ Abduvahap Kara, **Eski Devirden Günümüze Kazakistan ve Kazaklar**, İstanbul, Selenge Yayınları, 2007, s. 328-333.

¹⁰⁰ A.e., s. 328-333.

3. Üçüncüsü, XX. yüzyılın başlarından itibaren Rusya Müslümanları arasında gelişen Usûl-i Cedîd eğitim, etkisini Kazakistan'da da göstermeye başlamıştır. Kazak bozkırlarında bir kısmı eski usûl eğitim veren geleneksel okulların programları yenilenmesi suretiyle yeni usûl eğitim veren okullar açılmıştır¹⁰¹.

Faaliyet gösteren bu geleneksel tarzdaki mektep ve medreselerde genel olarak erkek çocukları eğitim görmekteydiler. Camii yanında açılmış olan mektep ve medreselerde ders veren imam ve mollaların eşlerinden, sınırlı sayıdaki kız çocuğu okuma yazma öğrenmekteydi. Rus işgaliyle birlikte açılmaya başlayan Kazak - Rus okulları arasında az sayıda kız okulu da bulunmaktaydı. Kazak eğitimci İbrahim Altınsarı'nın gayretiyle 1887 yılında Irgız'da açılan kız mektebi bu okullar arasındaydı¹⁰².

1890-1896 yıllarında Rus - Kazak kız okullarının sayısında kısmi bir artış olmuştur. Örneğin, Kazakistan'ın Torğay, Kostanay, Karabutak ve Aktöbe gibi şehirlerde bu okullardan açılmıştır¹⁰³. Kazakistan'da eğitim alanında yaşanan gelişmelere rağmen XX. yüzyılın başlarında okuma yazma oranı oldukça düşüktü. Özellikle, kırsal bölgelerde kız çocukları eğitim haklarından mahrum bırakılmaktaydı. Bu dönemde Kırım'da ve İdil - Ural bölgesinde kız çocuklarının eğitimine yönelik çalışmalar etkisini göstermiş, Kazak düşünce hayatında da kız çocuklarının eğitim görmesinin gerektiğine yönelik düşünceler zikredilmeye başlanmıştır.

Kazak aydını Mirjakıp Dulatov, eğitim alanında çalışmalar yapan en önemli isimlerdendir. Eski usûl eğitim veren bir medreseden eğitim almaya başlayan ve daha sonra aldığı eğitimden memnun olmadığından dolayı Kazak - Rus okuluna giden Mirjakıp Dulatov, aldığı eğitim sayesinde Arap alfabesinin yanında Rusça'yı öğrenmiş, bu sayede Batı'da ve Rusya Müslümanları arasında gelişen düşüncelerden

¹⁰¹ Adiljan Pırmanov, Aycan Kapeyeva, **Kazak İntelighetsiyası**. Almatı, Atamura, 1997, s. 45.

¹⁰² Martha Vrill Olcott, **The Kazakhs**, Stanford, Hoover Press, 1987, s. 106.

¹⁰³ Kara, **a.g.e.**, s. 331.

haberdar olmuştur¹⁰⁴. Gençlik döneminde Gaspıralı'nın yayınladığı "Tercüman"ı ve İdil - Ural Bölgesindeki yayınları yakından takip eden Dulatov bu bölgelerdeki kadın hakları konusundaki gelişmelerden etkilenmiştir¹⁰⁵.

Dulatov, çeşitli gazete ve dergilerde yayınladığı makalelerinde ve edebî eserlerinde eğitim haklarından mahrum bırakılarak, küçük yaşta para karşılığında evlendirilen kız çocuklarının çaresizliklerini dile getirmiştir. Onun bu konudaki ilk çalışmaları, bu konuya özel bir yer veren "Aykap" dergisinde yayınlanmıştır¹⁰⁶. "Aykap" dergisinde iki kız arasında geçen diyalog şeklinde yayınladığı yazısında, Dulatov, Kazak kız ve kadınlarının sosyal hayatta yaşadıkları problemleri, Kazak kızlarının dilinden anlatmıştır. Yazısında Batı dünyasında ve Tatarlar arasında kadın hakları konusundaki gelişmelerden de bahsederek, eskiden dünyanın her yerinde kadınlara ikinci sınıf muamelesi yapıldığını, ama artık dünyanın birçok yerinde kadınların erkeklerle eşit seviyeye gelebilmek için teşkilatlandıklarını, birçok ülkede artık kadınların eğitim alarak avukatlık, doktorluk gibi meslekleri icra ettiklerini, hatta devlet bile yönettiklerini belirtmiştir. Dulatov, Tatar kadınlarının eğitim alanında ve sosyal hayatta kat ettikleri mesafeyi, Kazak halkına örnek göstermiştir:

"Artık Tatarların kızları da eskisi gibi değiller. Onlara yönelik faydalı kitaplar ve gazeteler yayınlanmaktadır. Kızların okula gidebilmeleri için bayan öğretmenlerin eğitim verdikleri okullar açılmaktadır. Artık küçük yaştaki Tatar kızları ana babaları tarafından sevmedikleri kimselerle zorla evlendirilmiyorlar. Kızlar şehirlerde bile rahat dolaşabiliyorlar. Erkeklerle eşit seviyeye gelmeleri için az kaldı"¹⁰⁷.

Mirjakıp Dulatov, kız çocuklarının eğitim meselesini sadece basında değil edebî çalışmalarında da ele almıştır. Dulatov'un 1910 yılında yayınladığı Kazak

¹⁰⁴ Askar Asanbay, **Turan Büyükleri**, Çev. Aşur Özdemir, İstanbul, Kazakistan Süleyman Demirel Üniversitesi Yayınları, 2003, s. 159.

¹⁰⁵ Mirjakıp Dulatov, "Til Kuralı", **Mirjakıp Dulatov Şığarmaları**, Almatı, Jazuşı, 1991, s. 266.

¹⁰⁶ **A.e.**, s. 26-27.

¹⁰⁷ Dulatov, **a.e.**, s. 127-165.

edebiyatında roman türünün ilk örneklerinden olan “Bakıtsız Jamal” (Bahtsız Cemile) adlı eseri oldukça önemli yer tutmaktadır. Başlık parası karşılığında istemediği erkekle evlendirilmek istenen bir Kazak kızının başından geçen dramatik olayları yansıttığı romanında, Dulatov, aynı zamanda eğitim almış bir Kazak kızının toplum nazarında elde ettiği saygınlığı ön plana çıkarmıştır. “Bakıtsız Jamal” romanının kahramanı olan Jamal, Ceditçi medreselerden eğitim almış olan bir Tatar öğretmenin uyguladığı Usûl-i Cedîd ile kısa zamanda okuma - yazmayı öğrenmiştir. Cemile bu sayede girmiş olduğu toplantılarda ve katıldığı sohbetlerde “Kız Jipek”, “Aksulu” gibi Kazak kıssalarını okuyarak toplumun hayranlığını kazanmıştır. Dulatov¹⁰⁸, bu eserinde aynı zamanda ceditçi düşünceye sahip din adamları ile gelenekçi din adamlarının kızların eğitimi meselesine bakışlarını kıyas etmiştir. Romanda, eski usûlde eğitim almış kişi olarak tarif edilen gelenekçi (Kadimci) bir din adamının Cemile’nin babasına kızını okutmaması yönündeki telkinleri, gelenekçi düşüncenin ve kızların eğitim almasına ilişkin bakışını ortaya koymuştur. Dulatov’a göre Ceditçilik düşüncesi, kızlara her türlü eğitimin verilmesinden yanadır. Ceditçilik hareketi ile birlikte kız çocuklarının eğitimi konusundaki gelişmeler, Kazak aydınları üzerinde etkili olmuştur¹⁰⁹.

Eğitim noktasında mağdur durumda olan Kazak kızları da, Kazak basınına gönderdikleri yazı, şiir ve hikâyelerle eğitim haklarını kazanmak için mücadele etmişlerdir. Bu kızlardan biri olan Sakıpjamal Tileybaykızı, yazmış olduğu “Kazak Kızından Atalarına”, “Kız Duası”, “Beklentilerim ve Önde Gelen Kişilere Birkaç Söz” adlı makaleleriyle Kazak büyüklerini, kızlarını okula göndermeye çağırmıştır. Tileybaykızı, yazılarında Kazak kızlarının neden okula gönderilmesi gerektiğini şu şekilde izah etmiştir¹¹⁰:

“Kıymetli atalarımız, erkek çocuklarınız ne kadar okusalar ve bilim alsalar siz de o kadar şereflenirsiniz. Bizler de (kız çocukları) erkek çocukları gibi tahsil gördüğümüzde aynı şekilde şanınız yükselecektir.

¹⁰⁸ Dulatov, a.e., s. 127-165.

¹⁰⁹ Taşen Kıyambekov, “Zaysan’dan”, **Aykap Dergisi**, Sayı: 11, 1914, s. 467.

¹¹⁰ Tileybaykızı, a.g.m., s. 170-171.

Şeriatın emirlerine göre kız çocukları erkek çocuklarla denk görülmektedir. Siz kız çocuklarını bozulur korkusuyla okutmuyorsunuz. Hiç okuyan insan bozulur mu? Aslında kız çocuklarını okutmak daha fazla gereklidir. Çünkü bugünün kız çocukları yarının anaları olacaklar ve çocuk büyütecekler. Okuyan kızlar, çocuklarına daha iyi bir terbiye ve eğitim verecektir. Bugün siz kızlarınızı okutmazsanız kıyamet gününde bütün kız çocukları bunun hesabını atalarından soracaktır”.

XX. yüzyılın başlarında, Kazak düşünce hayatında kız çocuklarının eğitilmesine dair çalışmalar netice vermiş, kızlara yönelik olarak özellikle ceditçilik düşüncesiyle gelişen yeni usûl eğitim veren okullar, Kazak bozkırlarında da açılmaya başlamıştır. Bu okullardan bir kısmı medrese düzeyindedir. Orenburg’da 1910 yılında açılan Bağbostan kız medresesinde çok sayıda Kazak kızını eğitim almış ve bu kızların bir kısmı muallim olarak ülkelerinde hizmet etmişlerdir. Bir kısım varlıklı aileler ise Usûl-i Cedîd eğitimini Kazak bozkırlarına taşımak için uğraşmışlar ve kızlara yönelik bu tür okullardan açmışlardır. Bunlardan bir tanesi Karagaş’ta Seyit Battal Mamanov tarafından açılmıştı. Mamanov, masraflarını kendisi karşılayarak bir tane mescit, bir tane de kız çocukları için okul yaptırmıştır. 30 kadar kız çocuğunun eğitime başladığı okula öğretmen olarak, Ufa’da eğitim görmüş Fatma Hanım Esengalina atanmıştır¹¹¹. Ayrıca yine bu dönemde Rusya’da açılan yüksek eğitim kurumlarında da Kazak kızları (örneğin, Akkağaz Dosjanova, Nezipa Kuljanova, Tanım Sabateyeva vb.) belirli bir meslekî kariyer elde etmek amacıyla eğitim almaya başlamışlardır¹¹².

Aslında, Kazak bozkırlarındaki kadınların statüsüne dair gelişmeler Sovyetler Birliği döneminden itibaren (Çarlık Rusya’sının yıkılışından sonra) başladığı söylenebilir. Çünkü bu dönemlerde Orta Asya ve Kazakistan’da toplumsal cinsiyet eşitliği politikaları geliştirilerek kadınların siyasi ve sosyal hayattaki rolü arttırılmaya çalışılmıştır.

¹¹¹ Subhanberdina, Dautov, **a.g.e.**, s. 179.

¹¹² Ğalım Ahmetov, **Alaş - Alaş Bolğanda**, Almatı, Jalın, 1996, s. 142-146.

1.7. Sovyetler Birliği Döneminde Kadının Statüsü

Sovyet Birliği döneminde Kazak kadınlarının durumuna ilişkin olumlu şartlar ya da toplumsal cinsiyet perspektifi açısından kadın ve erkek eşitliği ilk 1918 yılı Sovyet anayasasıyla sağlanmışır. Kadınlar toplumda erkekle eşit ve binlerce Orta Asya kadınları siyasi ve sosyal hayatta önemli role sahip olmuştur¹¹³.

Sovyet Birliği'nin kurulmasıyla yeni yasa ve yeni programlarla sosyal toplumda kadın lehine yeni değişimlerin boy gösterdiği görülmektedir. Ayrıca, bir Kazak kadını için aile ve çocuk ne kadar değerliyse, artık kariyer de kadın hayatında o denli önemli yer almıştır.

O dönemlerde yapılan düzenlemeler ile kadınların elde ettiği kazanımlar, evrensel ölçütlerle değerlendirildiğinde küçümsenmeyecek kadar önemli ve örnek nitelikli dönüşümlerdir. Bu reformların temelinde kadınların kamusal alana girmeleri ve erkeklerle birlikte kalkınma sürecine katılmaları yer almaktadır. Sovyetler Birliği dönemindeki farklı ırklardan insanlara yönelik hoşgörü en üst düzeydeydi¹¹⁴.

Sovyet döneminin başlamasından itibaren, Sovyet liderleri Orta Asya'nın tüm bölgelerinde kadınların ülkelerinde ekonomik, sosyal ve siyasi hayatın her alanında erkeklerle eşit olabilmek için çalışmıştır. Pek çok bilim adamına göre Sovyet döneminde Orta Asya kadınlarını özgürleştirmek, Sovyet Hükümetinin ülkelerdeki demografik, ekonomik ve ideolojik siyasetinin bir parçasıdır¹¹⁵. Bu yüzden o dönemki Kazakistan'ı diğer Orta Asya ülkelerinden ayırarak incelemek mümkün değildir.

Sovyet döneminin 1927 - 1928 yıllarında, kadın statüsü üzerinde yoğunlaşarak Rus modelinin ideolojik ve kültürel etkisinin yaygınlaşması için bu

¹¹³ Anara Tabışaliyeva, *Otrajenie vo Vemeni, Zametki k İstorii Polojenia Jenşin Sentralnoi Azii*, Bişkek, Fond Soros, 1998, s. 58.

¹¹⁴ Maylıbayeva G.A., *Jenşina İ Obşestvennoe Proizvodstvo: Na Materialah Kazahstana*, Almatı, Kazahstan, 1975, s. 14.

¹¹⁵ Nancy Lubin, "Women in Soviet Central Asia: Progress and Contradictions", *Soviet Studies*, Vol. 33, No: 2, April, 1981, pp. 182-203.

ideolojiye karşıt olan geleneksel adetler kısıtlanmaya çalışılmıştır. Orta Asya'da şeriat mahkemeleri yasaklanmıştır. 1928 yılındaki Yeni Ceza Kanunu'na göre, geçmişin kalıntılarını oluşturan suçları, yani çeyiz (kalım), çocuk evliliği, zorla evlendirme ve çokeşlilik gibi gelenekler ortadan kaldırılmaya ve cezalandırılmaya başlanmıştır¹¹⁶.

Bu dönemlerde kadınlar için doktor, öğretmen, çocuklarla ilgili hizmet işleri gibi yeni meslekler ortaya çıkmıştır¹¹⁷. Hatta inşaat sektöründe bile kadınlar çalışırlardı¹¹⁸. O dönemlerde Sovyetler Birliği'nin %90'a kadar varan kadın nüfusu istihdam açısından ilk sırada yer almıştır¹¹⁹.

Dikkat çeken husus şu ki, Sovyet hükümetinin kurulduğu ilk yıllarda kadınları korumaya yönelik bu kanunlar uygulanmaya başlayınca kadınların eşlerinden ayrılma oranı artmıştır. Bunun yanı sıra, kadınların haklarını korumaya yönelik sosyal ve siyasi faaliyetlerde genelde dul kadınlar önderlik yapmıştır¹²⁰.

Özellikle, 1920 - 1930'lu yıllarda hükümetin kadına desteğinin güçlenmesiyle birlikte kadın nüfusu çoğalmış, eğitim seviyesi birden yükselmiş, kadınlar meslek sahibi olmuş, mektep, üniversite ve devlet kurumlarında çalışmaya başlamıştır¹²¹. Bu gelişmelerle birlikte Sovyet anayasasının yanı sıra, kadın haklarına dair yasalar da genişlemiştir. Bir zamanlar istek dışında evlendirilen ve söz sahibi olmayan kızlar artık kendi hakkını arayabiliyor, hatta mülk sahibi bile olabiliyorlardı. Bu konuyla ilgili karar, 29 Eylül 1921 tarihinde Kazak Sovyet Sosyalist Cumhuriyetinin Sovyet Halk Komitesi tarafından kabul edilmiştir¹²². Ancak, kadının lehine olan bunca

¹¹⁶Olivier Roy, **Yeni Orta Asya: Ya da Ulusların İmal Edilişi**, Çev. Mehmet Moralı, Metis Yayınları, 2003, s. 122.

¹¹⁷ Maylıbayeva, **a.g.e.**, s. 14.

¹¹⁸ Baker J., "Position of Women in Kazakhstan in the Interwar Years", **Central Asian Survey**, Vol. IV. No. 1. 1993, p. 78.

¹¹⁹ Maylıbayeva, **a.g.e.**, s. 14-15.

¹²⁰ Staseviç, **a.g.e.**, s. 102-103.

¹²¹ **A.e.**, s. 103-104.

¹²² **A.e.**, s. 104.

gelişmelere rağmen bazı bölgelerde daha doğrusu köylerde eski geleneklere devam etmiştir¹²³. Bu geleneklerin bazıları günümüze kadar değerini korumuştur.

Daha radikal bir şekilde Sovyet döneminde, kadınlar emek pazarına ve Komünist Parti yapısı içine sokmaya çalışılmıştır. Böylece, kadınları “pürdeh”ten (özel mekâna kapatılma) çıkarıp onlara bir gelir sağlayarak aile davranışının değiştirileceği düşünülmüştür. Yeni bir modern kadın modeli dayatarak Sovyet toplumu içinde özel mekânlarını koruma kaygısındaki erkek kadroların hegemonyasını kırmak için kadın kadrolara güvenilmiş ve otuzlu yıllarda kadın adaylar desteklenmiştir¹²⁴.

Orta Asya toplumu için Sovyet Döneminde kadınların siyasi ve sosyal hayata giriş önkoşullarının oluşturulması bu konudaki gelişme sürecinin bir parçasıdır. Kazak kadınlarının ise diğer Orta Asya halklarının kadınlarından (Özbek, Türkmen kadınları) özelliği, göçebe hayat sürmesi nedeniyle biraz daha özgür ve serbest oluşudur. Sovyet döneminde Rusya’daki üniversitelerde eğitim gören Kazak Türkü “Alaş” hareketinin aydınları, şair ve yazarlar Kazak Türkü kadınlarının sosyal ve siyasi haklarını çeşitli yöntemlerle korumaya çalışmıştır. Örneğin, 1917 yılında Tüm I. Kazaklar Kongresi’nde “Alaş” hareketinin aydını Jakıp Akbayev tarafından sunulan erkekler ve kadınlar arasındaki siyasi hukuklarının eşitliğini tanıma önerisi kabul edilmiştir. Milliyetçi ve reformist Kazak aydınlarının önderliğinde toplanan Kazak Kongresinde, Kazak kız çocuklarının eğitim meselesinin çözülmesi, kadınlara siyasî hayatta eşit hakların verilmesi ve evlilik aşamasında kızların yaşadıkları problemleri azaltılmasına dair önemli kararlar alınmıştır. Bu kararların uygulanması Sovyetler Birliği döneminde neticesini göstermiştir¹²⁵.

Bunun yanı sıra, 1927 yılı genç yazar Muhtar Auezov makalesinde Kazak toplumundaki cinsiyet eşitliği alanındaki problemleri açıkça göstererek, “İnsanlığın

¹²³ A.e., s. 106.

¹²⁴ Roy, a.g.e., s. 123.

¹²⁵Şirin Kurmanbayeva, “Jenşina Lider, Eto Sovemnenno”, **Kazahstanskaya Pravda gazetesi**, No: 220-221, 20 Ağustos 2010, s. 6.

çekirdeği kadındadır” ifadesiyle düşüncelerini ortaya koymuştur. Kadın konusuna dair birçok makaleleri gündemde yer almıştır¹²⁶.

Sovyet döneminde Kazak kadınları, sadece sosyal ve siyasi hayatla sınırlı kalmayıp 1941-1945 yıllarda “Büyük Anayurt Savaşı” diye adlandırılan II. Dünya Savaşına katılmıştır. Dünya Savaşı’nda Kazak kızları Kızıl Ordu’nun kadrosunda yer almıştır. Kazak kahraman kızları Manşuk Mametova, Aliya Moldagulova ve Hiyuaz Dospanova gibi isimler asla unutulmayacak isimlerdir. Çünkü, bu genç Kazak kızlarının savaşa katılmış olan diğer Orta Asya ve Kafkas ülkeleri kızlarından farklı olarak, “Sovyetler Birliği’nin Kahramanı” unvanı verilmiştir. Bu unvan Sovyetler Birliği’nin en yüksek dereceli unvanıdır¹²⁷.

İsimleri anılmaya layık 1922 doğumlu Manşuk Mametova, Batı Kazakistan Orda bölgesinde dünyaya gelen Kazak kızıdır. Almatı Üniversitesi Tıp Fakültesinin öğrencisi, 19 yaşındayken 1942 yılı Savaşa hemşire olarak katılmıştır. 1943 yılında ise 23’cü Atış Muhafız Tümenine makineli tüfek komutanı olarak Nevel şehrini kurtarma savaşa katılmıştır. Savaş sırasında son nefesine kadar savaşan cesur kız 1943 tarihinde savaşta şehit olmuştur. Manşuk Mametova’ya Sovyetler Birliği’nin “Halk Kahramanıdır” unvanı verilmiştir¹²⁸.

Bir diğer kahraman kız, 1925 tarihinde Aktöbe bölgesi Kobda bölgesinde dünyaya gelen Aliya Moldagulova Kazak kızlarından ilk “Savaş Kahramanıdır”. 1942 yılı Rybinsk Teknik Okulundaki eğitimi bırakıp kendi isteğiyle savaşa katılmıştır. 1943 yılı Moskova’daki Merkez Keskin Nişancı Kadınlar Hazırlık okulunu tamamlayarak Savaşta 54’cü Avcı Alayına alınmıştır. Leningrad Savaşındayken 2 ay içinde 32 faşist düşmanı yok etmiştir. Savaşta cesareti ve hırslılığının yanı sıra 5 dilde konuşabiliyordu. Dil bilmesi savaş sırasında büyük yarar sağlamıştır. Aliya Moldagulova’nın savaştayken söylediği “Vatan İçin!”,

¹²⁶ A.g.m., s. 6.

¹²⁷Nur Kaliyev, “Jenshiny-Voitelnitsy, (Çevrimiçi) <http://betterkz.com/ru/20090508/women-warriors/>, 08.05.2009.

¹²⁸“Manşuk Mametova: 1922-1943”, Tarihi Tulğalar, (Çevrimiçi) <http://tarihi-tulgalar.kz/category/4/batyrlyar.html>, t.y.

“İleri!” ifadesi ve cesaretiyle ülkesinin gururu ve unutulmaz kahraman olarak hafızalara yerleşmiştir. Kendisi 1944 yılında daha çok gençken şehit olmuş ve Sovyet Birliği’nin “Halk Kahramanı” unvanı verilmiştir¹²⁹.

Hiyuaz Dospanova Hayırkızı ise, II Dünya Savaşı döneminde ilk pilot Kazak kızıdır. 1922 yılında Kurmanğazı bölgesine bağlı Zormata köyünde doğmuştur. Savaş kahramanı ve ilk pilot olan Kazak kızı hakkında 1940 – 1950’li yıllarda basında kahramanlığı ile ilgili çok yazılmış çizilmiştir. Savaş yıllarında gösterdiği cesareti 300’den fazla gökyüzüne uçmuş, düşmanları (Almanlar) defalarca bombalamış ve en zoru, gökyüzündeki görevi hep gece saatlerinde gerçekleştirmiştir. Hayattayken Kazakistan’ın bağımsızlığına kavuşan Hiyuaz 2008 yılında vefat etmiştir. Cesur Hiyuaz Dospanova Hayırkızı, Kazakistan’ın “Halk Kahramanıdır”¹³⁰. Bu isimler halk yüreğinde unutulmaz kadın kahramanlardır.

1985 yılında Sovyetler Birliği Genel Sekreterliği görevine gelen Mihail Gorbaçev “Glasnost” ve “Perestroyka” politikaları ile Sovyetler Birliği’ne yeni ufuklar açmayı planlamıştır. Ancak, bu politikaların Kazakistan’a etkisi olumlu olmamıştır. Devletin yeniden yapılandırılması sırasında, 1986 yılının 16 Aralığında Moskova’nın kararıyla Dinmuhamed Konayev Kazakistan Komünist Partisi Birinci Sekreterliği görevinden alınarak yerine Kazakistan’ı tanımayan ve Kazak halkının da kendisini tanımadığı G.V. Kolbin atanmıştır. Bu durum, Kazakistan’da özellikle gençlerin büyük tepkisini çekerek Almatı’da (eski başkent) bu atamayı protesto eden Kazak gençleri sokaklara ve meydanlara çıkarak mitingler düzenlemiş ve Sovyetler Birliği Merkezi idaresinin kararından geri dönmesini talep etmiştir¹³¹.

1991 yılı Sovyetler Birliği’nin dağılmasından sonra Orta Asya ülkeleri bağımsızlıklarına kavuşmuştur. Bu bağımsızlık sadece Kazakistan için değil, Orta Asya’da yer alan eski Sovyet cumhuriyetleri için oldukça zor geçmiştir. Bu zorluk, iç

¹²⁹ Aliya Moldağulova: 1925-1944”, Tarihi Tulğalar, (Çevrimiçi) <http://tarihi-tulgalar.kz/category/4/batyrlar.html>, t.y.

¹³⁰ Rahmet İmanğaliyev, “Kaharman Kız Hiyuaz”, **Ana Tili Gazetesi**, 28 Ocak 2010, (Çevrimiçi) <http://anatili.kz/?p=3032>, No:46, 21-27 Kasım 2013.

¹³¹ Ualihan Kalijanov, “Uttik Patriotizm Ruhı”, Pokolenie Nezavisimosti: Tsennostnie Orientiri i Perspektivi, **Bilimsel Konferans Bilgileri**, Almatı, 11 Kasım 2012, s. 12-14.

sorunlardan daha çok, bağımsız bir devlet geleneğine sahip bulunmama faktörü ile ilgili olmuştur. Böyle bir zeminden fazlasıyla nasibini alan Kazakistan, Sovyet döneminde elde ettiği tecrübelerle dayanarak ve bunları çağdaş ihtiyaçlarla geliştirerek oldukça özgün bir ekonomik ve politik gelişme modeli sergilemiştir.

İKİNCİ BÖLÜM

BAĞIMSIZ KAZAKİSTAN'DA KADINLARIN SOSYAL HAYATTAKİ YERİ

1. BAĞIMSIZ KAZAKİSTAN HAKKINDA GENEL BİLGİ

Bağımsız Kazakistan Cumhuriyeti, Başkanlık yönetim sistemi olan üniter bir devlettir. Başkan, devletin dış ve iç politikalarının esaslarını belirleyen, Kazakistan'ı içeride ve dışarıda temsil eden en yüksek devlet görevlisidir¹³². Bu görevi şu an Nursultan Nazarbayev yapmaktadır.

Ülkenin yüzölçümü 2 724 900 km² (1 052 085 mil²) olup, başkenti Astana'dır. Kazakistan'ın komşuları; kuzeyde Rusya, güneyde Türkmenistan, Özbekistan ve Kırgızistan, doğuda Çin Halk Cumhuriyetidir. Ülkenin ayrıca Hazar Denizi ve Aral Gölü'ne kıyısı vardır¹³³.

Ülkenin resmi dili Kazak Türkçesidir. Ancak, Rusça da yaygın şekilde kullanılmakla birlikte resmi dille eşit konumdadır¹³⁴. Para birimi (1993) ise, "tengedir"¹³⁵.

Ülke nüfusu, Kazakistan Taldau İstatistik Ajansının 1 Ekim 2013 tarihindeki verilerine göre 17 milyon 099 bindir¹³⁶. Bu nüfusun %64,55'i Kazak Türkleri, %22,35'i Ruslar, %2,96'ı Özbek Türkleri, %1,88'i Ukraynalılar, %1,42'i Uygur Türkleri, %1,22'i Tatarlar, %1,08'i Almanlar ve %4,55'i diğer etnik gruplardır¹³⁷.

¹³² **Kazakistan Cumhuriyeti Anayasası**, "Cumhurbaşkanı", III. Bölüm, (02.02.2011 tarihindeki ekler dâhil) 40. Fıkra.

¹³³ **DEİK**, "Genel Bilgiler", Kazakistan Ülke Bülteni, 2012, s. 1.

¹³⁴ **Kazakistan Cumhuriyeti Anayasası**, I Bölüm, Genel Kurallar, 7. fıkra.

¹³⁵ Nursultan Nazarbayev, **Kazakistan Jolu**, Astana, Ğılımi Basılıım, 2007, s. 171.

¹³⁶ **Kazakistan Cumhuriyeti İstatistik Ajansı**, "Halk Sanı", (Çevrimiçi) www.stat.gov.kz, 01.01.2013.

¹³⁷ **Kazakistan Cumhuriyeti İstatistik Ajansı**, Kazakistanın Demografialık Jılnamehıĝı, "Halıktın Jekelegen Etnostarı Boinşıa Sanı, Astana 2012, s. 27.

Farklı etnik grupların bir arada bulunduğu Kazakistan, doğal kaynakları ve coğrafyası itibarıyla da önemli bir ülkedir. Kazakistan doğal kaynaklar rezervleri bakımından dünya altıncısıdır. Hacim ve çeşit bakımından mineral ve hammadde yatakları ile dünyanın sayılı ülkelerinden biridir. Kazakistan’da 1 225 çeşit mineral ihtiva eden 493 yatak bulunmaktadır. Mendelejev kimyasal tablosunda yer alan 110 kimyasal elementlerin 99’u Kazakistan’ın yeraltında bulunmuş olup yüzde 70’i keşfedilmiş, onun yüzde 60’ı kullanılmaktadır. Bunlar petrol, gaz, uranium, çinko, volfram, berri, gümüş, kurşun, krom, bakır, flüorit, molibden, altın ve başkalarıdır¹³⁸.

Kazakistan, 14 bölge ve 2 ana şehir idaresinden oluşmaktadır¹³⁹.

N. Nazarbayev, Kazakistan bağımsızlığını kazandığı tarihten itibaren göreve gelmiştir ve hala da görevini sürdürmektedir (1 Aralık 1991 tarihli seçimlerde seçilmiştir). Mayıs 2007’de yapılan ve Kazakistan’ın Başkanlık sisteminden “Başkanlık – Parlamenter” sisteme geçmesini sağlayan Anayasa değişikliği ile 2012 yılından itibaren Cumhurbaşkanlığı süresi 7 yıldan 5 yıla düşürülmüştür. Bunun yanı sıra, Anayasa’ya konan özel hüküm kapsamında, ülkenin “İlk Cumhurbaşkanı”na özel bir ayrıcalık tanınmış ve kendisi, aynı şahsın 2 dönemden fazla Başkanlığına seçilemeyeceğini ifade eden hükümden muaf tutulmuştur¹⁴⁰.

Kazakistan’ın siyasi sistemi içerisinde üst temsil ve yasama organı olan parlamento iki kanattan oluşmaktadır: Senato ve Millet Meclisi. Senato üye sayısı 47 iken, Meclis üye sayısı 107’dir. Senato’da 14 vilayet ve 2 şehir ikişer milletvekili ile temsil edilirken, seçimler bölgesel meclislerin üyelerinden oluşan seçiciler toplantısında gizli oylama yoluyla yapılmaktadır. 15 senatör ise Cumhurbaşkanı tarafından atanmaktadır. Senato üyelerinin görev süresi 6 yıldır. Seçimle göreve gelen 32 senato üyesinin yarısı için her 3 yılda bir yeniden seçimler düzenlenmektedir. Meclis’i oluşturan 107 milletvekilinden 98’i genel seçimlerle

¹³⁸Zengin Doğal Kaynakları, (Çevrimiçi) <http://invest.gov.kz/?option=content§ion=4&itemid=71>, 03.05.2013.

¹³⁹ DEİK, “İdari ve Siyasi Görünüm”, Kazakistan Ülke Bülteni, Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu, 2012, s. 2.

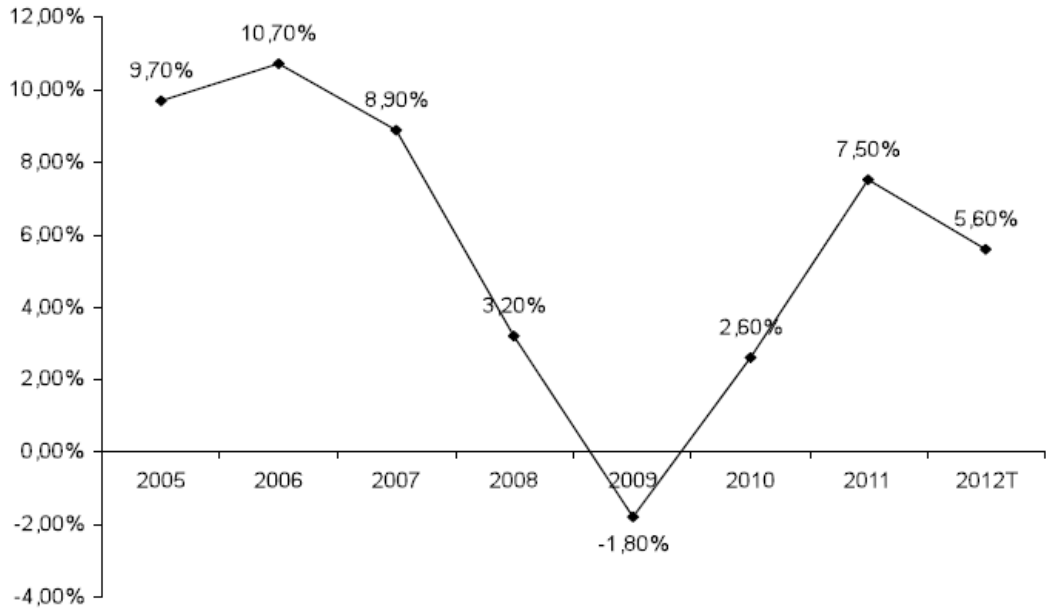
¹⁴⁰ DEİK, a.g.b., s. 2.

belirlenmekte, 9 vekil ise Kazakistan Halkları Asamblesi tarafından seçilmektedir¹⁴¹.

Bunun yanı sıra, Kazakistan, zenginliğe geçiş trendinde en hızlı ülkelerden biridir. Son yıllarda ülke ekonomisi istikrarlı bir şekilde büyüme göstermekte ve ekonomide yaratılan katma değer büyük bir bölümünü, “petrol” sektörü ve “yer altı zenginlikleri ihracatı” oluşturmaktadır. Petrol üretimi, ülkenin batısındaki Hazar Denizi’ne yakın bölgelerde yoğunlaşmıştır¹⁴².

Geniş petrol yataklarının yanı sıra çeşitli maden ve metal kaynaklarına sahip olan ülke, *tarım ve hayvancılıkta* da büyük bir potansiyele sahiptir. *İnşaat* sektörü tamamen petrol sektörüne bağımlı olup, sektörün GSYİH içindeki payı petrol sektöründeki yatırımlarla birlikte aşamalı olarak artmıştır¹⁴³.

Şekil: 1. GSYİH’teki Artış Hızı

Kaynak: “Enflasyon”, **Kazakistan Ülke Raporu**, Mart 2012, s.12, (Çevrimiçi)
<http://birlesmismarkalar.org.tr/images/UF/file/hedef-ulke-raporlari/Kazakistan.pdf>, 01.01.2013.

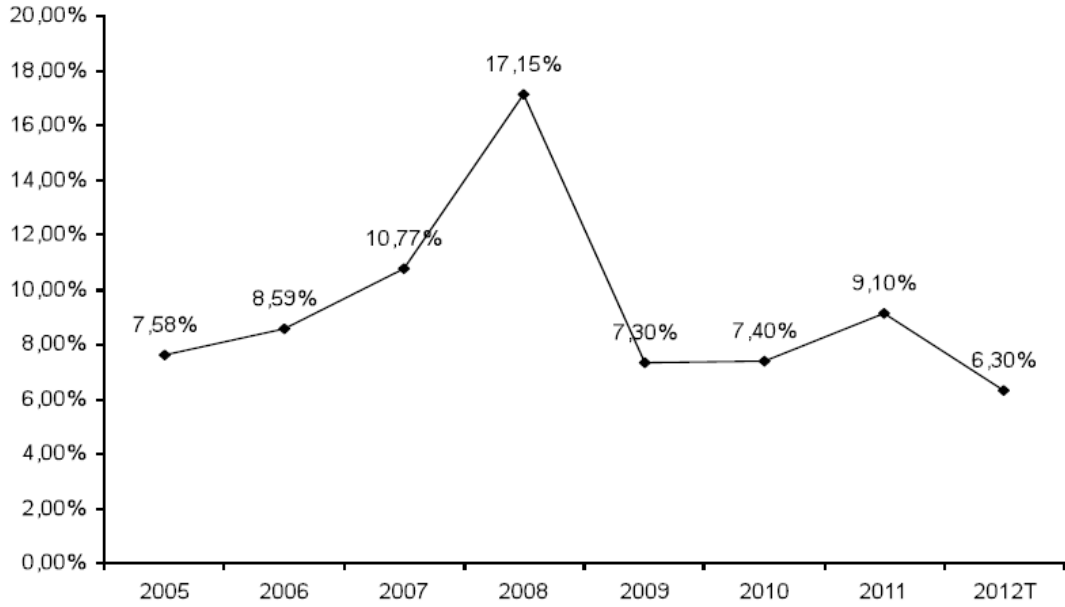
¹⁴¹ DEİK, a.g.b., s. 2.

¹⁴² **Kazakistan Ülke Raporu**, Mart 2012, s. 10, 35, (Çevrimiçi)
<http://birlesmismarkalar.org.tr/images/UF/file/hedef-ulke-raporlari/Kazakistan.pdf>, 01.01.2013.

¹⁴³ Kazakistan Ülke Raporu, a.s., s. 10.

Şekil 1’de görüldüğü gibi, GSYİH büyüme hızı 2006 yılında %10,70’a yükselmiştir. Ancak, mali sektördeki likidite sıkışıklığı, sanayi üretimindeki düşüş ve zayıf dış ekonomik koşullar 2009 yılında da ekonomide durgunluğa neden olmuştur. Dolayısıyla, 2009 yılı genelinde ilişkin mevcut beklentilere göre reel GSYİH’da yaklaşık %1,8 oranında bir düşüş olmuştur. 2009-2010 yıllarına yönelik büyüme tahminlerinin gerçekleşmesi büyük ölçüde hükümetin alacağı tedbirlere, petrol fiyatlarına ve mali piyasalara bağlı olmuştur. 2010-2011 yıllarında ise, ekonomik büyümenin canlanması ve GSYİH hızı artmıştır. Ancak, 2012’de tekrar gerileme sergilemektedir¹⁴⁴. Ülke ekonomisinin yeniden canlanması aynı zamanda dünya emtia fiyatlarına da bağlıdır.

Şekil: 2. Enflasyondaki Gelişme

Kaynak: “Enflasyon”, **Kazakistan Ülke Raporu**, Mart 2012, s.15, (Çevrimiçi)
<http://birlesmismarkalar.org.tr/images/UF/file/hedef-ulke-raporlari/Kazakistan.pdf>.
01.01.2013.

Şekil 2’deki enflasyondaki gelişme, 2005 yılından itibaren 2008 yılına kadar bir yükselme göstermektedir. En yüksek doruk nokta 2008 yılında gerçekleşmiştir. Ancak, 2008 yılından itibaren 2009 yılına kadar hızla %7.30 oranıyla bir düşüş

¹⁴⁴ Kazakistan Ülke Raporu, a.s., s. 15.

görülmektedir. 2009 yılından bu yana enflasyondaki gelişme neredeyse aynı seviyeyi göstermektedir.

Kazakistan'ın ekonomi politikası bağımsızlığından bu yana, neredeyse tüm varlıkların devlet mülkiyetinde olduğu merkezi planlamadan, özel sektörün ağırlık kazandığı piyasa temelli ekonomiye geçiş üzerinde yoğunlaşmıştır. Bu geçişin ilk 5 yılında Sovyet sistemi içinde kurulan ihracat piyasasının çöküşü ve büyük ölçekli Sovyet mali yardımlarının kaybedilmesi nedeniyle çok şiddetli üretim düşüşü yaşanmıştır. Sovyetler Birliği'nin çöküşü, Kazakistan için çok büyük ölçekte verimliliği artırma fırsatı olmasına rağmen, dünya piyasası ile rekabete girmek için girişimlerin yeniden yapılanma süreci yavaş olmuştur.

Kazakistan'ın gelişmesini etkileyen birçok faktörler vardır. Başta küreselleşme olmak üzere sınırların açılması, uluslararası ilişkiler, rekabet ve başka sebepler sıralanabilir. Çünkü küreselleşme süreci Asya'nın kapılarını dünyaya açarak, bu sayede İpek Yoluna yönelik ilgi onca asırlardan sonra yeniden gündemde yerini almıştır. Bağımsızlığın ilk yıllarında yaşanan sosyo - ekonomik kriz ortamından sonra Kazakistan'ın uluslararası, politik ve ekonomik arenadaki önemi hızla artmaya başladığı görülmektedir.

Bu bağlamda Kazakistan çok yönlü dış politika yürütmektedir. Bu çerçevede Rusya ve Çin ile stratejik ortaklık yapan Kazakistan aynı zamanda Türk dünyası ile ilişkilerin geliştirilmesine de önem vermekte, başta ABD ve Batı ile işbirliğini geliştirmeye çalışmaktadır. Nitekim Çin ile enerji alanında önemli anlaşmalar imzalanmıştır (nükleer enerji, doğalgaz hattı vs.). Bu çerçevede, 2014 yılında iki ülke arasındaki doğalgaz hattının bitmesi planlanmaktadır. Halen Avrasya bölgesinin siyasi açıdan en istikrarlı ülkelerinden birisi konumunda bulunan Kazakistan 2010 yılında AGİT dönem başkanlığı görevini üstlenmiştir¹⁴⁵.

Dünyaya entegre olmaya çalışan Kazakistan'ın piyasa ekonomisine geçiş döneminde ekonomik, sosyal, siyasal ve diğer alanlarda birtakım sorunlarla da

¹⁴⁵ DEİK, a.g.b., s. 3.

karşılaşması kaçınılmazdı. Ülke yeni sıfatıyla uluslararası sistemde yerini almaya hazırlanırken, bu süreci hızlandıracak ve “tam devlet” olarak kabul edilmesini sağlayacak unsurların oluşturulmasına dair çözüm arama çabaları sonucunda, ülkenin istikametine ışık tutacak “Kazakistan – 2030 Stratejisi”, yakın zamanlarda ise “Kazakistan – 2050 Stratejisi” kamuoyuna açıklanmıştır. Bu stratejiler, bütün Kazakistanlıların refah, güvenlik ve hayat şartlarının iyileştirilmesini ve geliştirilmesini hedefleyen bir stratejidir¹⁴⁶.

Bu strateji ilkeleri, rekabet ilkelerine dayalı çok geniş alanı kapsamaktadır. Bu ilkeler arasında ekonomi, dış politika, girişimcilik, yeni politikanın yeni prensipleri, eğitim, din, dil, sağlık gibi konuların yanı sıra kadın ve ailenin korunmasına dair konular da önemli yer tutmuştur.

2. BAĞIMSIZ KAZAKİSTAN KADINLARINA DAİR TEMEL BİLGİLER

Bu bölümde Kazakistan’ın bağımsızlık sonrası dönemlerdeki Kazak kadınlarına dair temel bilgiler yer almaktadır. Örneğin, Kazakistan’daki kadın nüfusu, Kazak kadınlarının toplumdaki rolü, kadın eğitimi, evliliğe bakışı, kadın ve erkek eşitliği politikası, kadınların siyaset ve karar alma mekanizmalarına katılımı, ülkedeki devlete bağlı olan ve olmayan kadın sivil toplum kuruluşları ve çalışmaları, ülkede kadına dair gerçekleşen ve devam etmekte olan faaliyetler, kadınların sosyal ve siyasal hayatta kadın durumunun iyileştirmesine yönelik mevcut ve geleceğe dönük planlamalar yer alacaktır. Dolayısıyla bu bilgiler, Kazakistan kadınlarını ve onların siyasal - soysal hayattaki rolünü daha iyi anlamamızı sağlayacaktır.

¹⁴⁶“Kazakistan – 2050” Stratejisi, Astana, 14.12.2012, (Çevrimiçi)
http://akorda.kz/kz/category/gos_programmi_razvitiya.

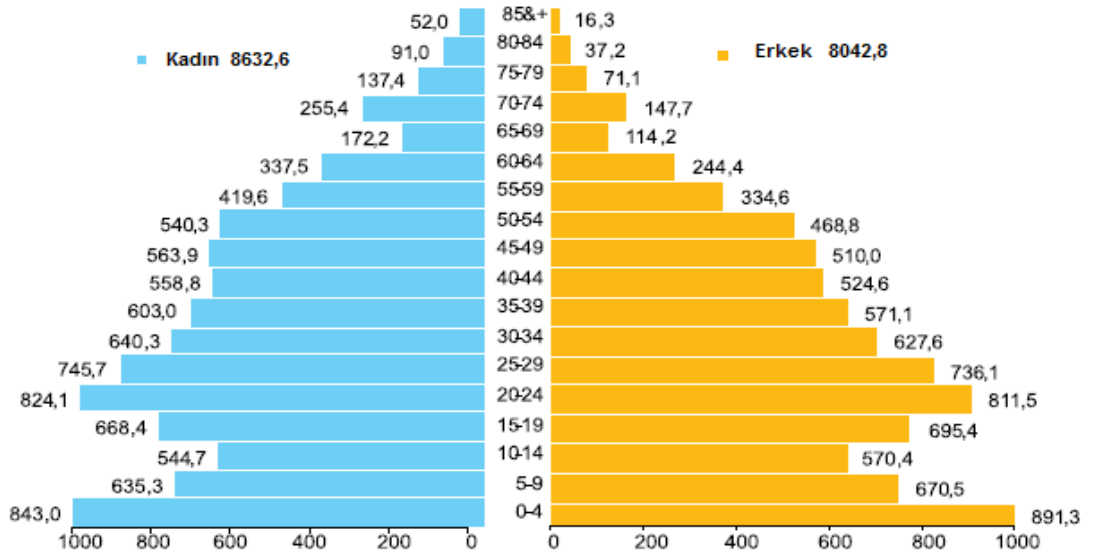
2.1. Kazakistan'da Kadın Nüfusu Ve Toplumdaki Rolü

Kazak toplumu algılayışında kadın, ilk olarak önce anne, eş ve milletin devamı açısından çok önemli olan aile kurumunun ve milletin en iyi şekilde sürdürülmesi görevini üstlenen kişidir. Kazakistan Cumhurbaşkanı Nursultan Nazarbayev'in ifadesiyle kadın, sadece bir anne göreviyle sınırlı kalmayıp hayatın her alanında aktif çalışan, sosyal, ekonomik ve diğer alanlarda ülkeye katkı sağlamaktadırlar¹⁴⁷.

Kazakistan'da kadınlar, pedagoji alanında çalışanların % 73'ünü, tıp alanında çalışanların %87'ni, bütçe sektörünün %60'nı oluşturmaktadır. Bugüne kadarki dönem içerisinde 10 kadın bakan, devlet organlarında başkan ve yüzlerce kadın Parlamento ve mecliste görevde yer almıştır. Ülke ekonomisine 3 milyon 700 bin kadın hizmet göstermektedir. Bu sayı oranla nüfusun %49'u oluşturur. Araştırmalara göre GSYİH'in %40'nı kadınlar oluşturmaktadır¹⁴⁸.

Şekil: 3. Kazakistan'da Kadın Nüfusu

(1 Ocak 2012)

¹⁴⁷ “Kazahstanskije Jenşini Formiruiut Okolo 40% BBP Stranı: Nursultan Nazarbayev”, **Kadın, Aile ve Demografi Siyaseti Yönündeki Ulusal Komisyon**, (Çevrimiçi) http://www.ncgp.kz/index.php?option=com_content&view=article&id=4725%3A----40---&catid=92%3Atilekter&Itemid=179&lang=kk, 20.09.2013.

¹⁴⁸ A.y.

Kaynak: **Kazakistan Cumhuriyeti İstatistik Ajansı**, Kazakistan'ın Kadın Ve Erkekleri, "Kazakistan Nüfusunun Cinsiyet Yapısı", İstatistik Derleme, Astana, TOO Kazstatinform Matbaası, 2012, s. 10.

Şekil 3'de görüldüğü gibi, Kazakistan'daki kadın nüfusu ile erkek nüfusu karşılaştırmalı şekilde ortalama büyüme göstergesi verilmiştir. Kadın ve erkek nüfusu ve cinsiyet yapısının özet bir göstergesi olan bu şekil ülkedeki kadın nüfusu hakkında önemli bilgiler sağlamaktadır. Turuncu renkteki büyüme erkek nüfusu ve mavi renkteki büyüme kadın nüfusunun büyüme oranını göstermektedir. Göstergeye göre, kadın sayısı 8 milyon 632 bin'i oluştururken, erkek sayısı 8 milyon 42 bin'i oluşturmuştur. Yani, Kazakistan nüfusunun kadın ve erkek sayısındaki oran hemen hemen yakındır, ancak kadın sayısı erkek sayısı ile kıyasla daha fazladır. Yine bu göstergede görüldüğü gibi kadın nüfusunun büyüme oranı erkeklere göre daha hızlı gelişmektedir.

Bu gelişme, sadece nüfus oranında gözükmemekte değil, kadının toplumdaki rolleri de değişmektedir. Bu gelişmelere etken olan olgu, kentleşme ve küreselleşme söylenebilir. Çünkü günümüzde kadın ve erkeğe yüklenen toplumsal roller küreselleşme ve kentleşme gibi güçlerin etkisiyle büyük bir hızla değişmektedir. Bu değişim, ev ve iş yaşamında da rol değişimleri, uyumlarını beraberinde getirmektedir.

Örneğin, Kazakistan'da kent ailesi büyük kenti oluşturan farklılaşmış, uzmanlaşmış ve örgütlenmiş bir çevrede çok daha etkin bir teknolojinin oluşturduğu kurumlarla çevrili yaşamaktadır. Hepsi az veya çok koşulların etkisiyle değişmektedir. Babanın aile içindeki otoritesi egemendir, ancak bugün ülkede kentleşme ve ekonomik gelişmenin doğal bir sonucu olarak yoğun bir şekilde yaşanan sosyal değişme süreci, geleneksel görev dağılımında, kadına ve erkeğe özgü rollere ilişkin ya tutumları değiştirmiş ya da modernleştirmiştir.

Zamanın değişmesiyle beraber, Kazakistan'da ailenin sosyo - ekonomik düzeyinin ve karı ve kocanın eğitim düzeylerinin yükselmesi, anlaşarak evlenmiş

olmaları, kadının çalışması ve ortak gelire katkısının artması, modern yapıdaki ailelerde kararların ortak alınışı, eşlerin birbirini desteklemesi gibi özellikler kadın ve erkek rollerinin daha eşitlikçi yönde değişmekte olduğu gözlenmektedir.

Buna örnek olarak Kazakistan kadınlarının özel girişimcilikte aktif rol almaları söylenebilir. Günümüzde özel girişimcilikte kadınların %70'i bekâr annelerdir¹⁴⁹.

Başka bir örnek, Kazakistan'da Kazakistan Silahlı Kuvvetleri kurulmasının yıldönümü nedeniyle ülke çapında kutlamalar yapılmıştır. Vatan Savunucuları Günü başkent Astana başta olmak üzere, bütün yerleşim yerlerinde askeri geçit törenleri eşliğinde kutlanmasının yanı sıra, Kazakistan Silahlı Kuvvetleri bünyesinde görev yapan askerlere askerler terfi ve rütbe verilmiştir. Kazak ordusunun tarihinde ilk kez bir kadın da general rütbesi almıştır. Bu kadın, general rütbesi verilen Kazakistan Silahlı Kuvvetleri'nin Yasal İstatistik ve Genel Savcılık Özel Kayıtlar Komitesi Başkanı, eski albay ve yeni General Saule Aytpayeva'dır¹⁵⁰. Bu durum, kadınların toplumda erkeklerle eşit derecede görevi üstlenebileceklerini ispatlayan güzel bir örnektir.

Dolayısıyla, Kazakistan'da yaşayan halk cinsiyet rollerine ilişkin tutumlarda eşitçilikçi olduğu söylenebilir.

2.2. Kadınların Evliliğe Bakışı

Zaman ne kadar değişse de sahip olduğumuz medeniyet mirası içinde evlilik, insanlık hayatında belirleyici bir değere sahiptir. Evlilik kurumu, toplumun temel direği olan ailenin başlangıç birimidir. Sağlıklı evliliklerin oluşmasında en önemli unsur ise, kişinin eşini seçmeyi tesadüflere bırakmaması, bu kararı bilinçli olarak

¹⁴⁹ Evgeniya Salagdinova, Jenskoe Dvijenie Kazahstana: 10 let İstorii, 17 Kasım 2013, Stati, Gazeta.kz, (Çevrimiçi) <http://articles.gazeta.kz/art.asp?aid=36590>.

¹⁵⁰ TurkelPress, "Kazakistan'da İlk Kadın General Rütbe Taktı!", (Çevrimiçi), 8 Mayıs 2013.

vermesidir. Çünkü evlilikte eş seçimi rastgele bir süreç değildir¹⁵¹.

Kazakistan Cumhuriyeti yasalarına göre evlilik yaşı 18'dir. Ülkede 1999-2010 yılları arasındaki resmi kayıtlara göre 2 milyon 420 bin kişi nikâh kurmuştur. Ancak bu sayının içinde 733 bini boşanmıştır¹⁵².

Son zamanlarda Kazak kadınlarının evliliğe bakış açısı değiştiği söylenebilir. Eski zamanlarda geleneksel adetlere göre erken yaşta evlenmek, eş ve çocuklu olmak ön planda iken, bu anlayışın tersine modern zamandaki kadınlar evliliğe acele etmemektedir. Evliliğe acele etmemek sadece kadınlar için değil erkekler için de artık normal bir durumdur. Çünkü hem kadın, hem erkek açısından evlenmekten önce ev ve kariyer sahibi olmak ön plandadır¹⁵³.

Konuyla bağlantılı olarak İsveç'te evlilikle ilgili nikâh yasaları temeliyle değiştirilmeye çalışılmaktadır. Rusya'da evlenme yaşı 21 olarak uzatılması öngörülmektedir. Kazakistan'da da bu konu tartışma söz konusudur. Ancak henüz yasada böyle bir karar alınmış değildir¹⁵⁴.

Evlilik yaşını uzatmaya iten nedenlerin başında, gençlerin evlilik hayatına sosyal, ekonomik ve psikolojik açıdan daha hazırlıksız oldukları söylenebilir. Liseyi yeni bitirmiş insanlar hayatta daha sağ ve solunu tanımış değillerdir. Ayrıca, günümüzde çiftler aşk duygusunu çabucak tüketmesi, aşkın bitmesi, sorunların yarattığı hayal kırıklıkları, ekonomik sıkıntılar gibi başka da nedenler boşanmaya neden olabilmektedir. Evlenme kararında ilk adım önce kişinin kendi kişilik özelliklerini tanıması ve farkında olmasıdır.

Aşağıda şekil 4'de Kazakistan İstatistik Ajansı'nın hazırladığı rapora göre ülke genelinde 2006 - 2010 seneleri arasındaki kadın ve erkeklerin evlilik ve

¹⁵¹ Azize Nilgün Canel, **Evlilik ve Aile Hayatı**, İstanbul, Nakış Ofset, 2012, s. 17,18.

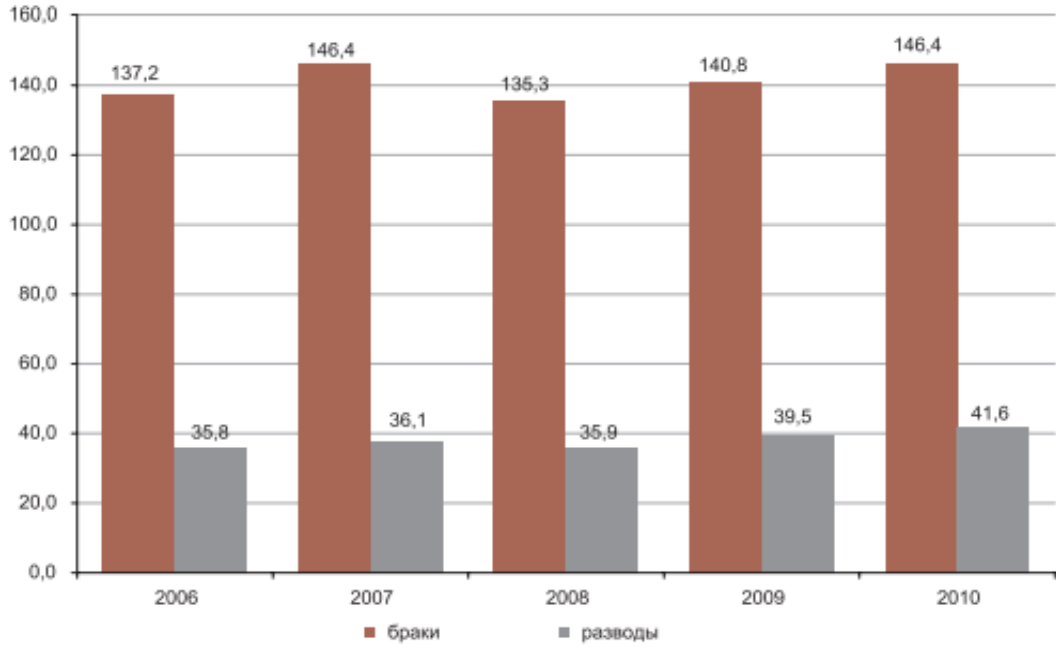
¹⁵² Gülşat Hamit, "Erte Nekenin Erteni Kümandı", (Çevrimiçi) <http://news.nur.kz/230823.html> 11.09.2012.

¹⁵³ Elaman Konırbayev, "Keş Üilenu Moda ma Alde Majbürlük Pa? **İslam Jane Örkeniyet Gazetesi**, (Çevrimiçi) <http://www.islam-orkeniet.kz/?p=851>, 0812.2012.

¹⁵⁴ Hamit, **a.g.s.**

boşanma ile ilgili veriler verilmiştir. Şekle göre, kırmızı renkteki grafikte ülke nüfusunun evlilik ve gri renkteki grafikte boşanma sayısını göstermektedir. Şekle genel olarak bakıldığında aile yapısının geleneksel değerlere bağlılığından dolayı boşanma sayısı az ve evlilik sayısı yüksektir.

Şekil: 4. Evlilik ve Boşanma (bin)

Kaynak:“Evlilik ve Boşanma”, Kazakistan İstatistik Ajansı Raporu, s. 7. (Çevrimiçi) <http://www.stat.kz/publishing/2011>.

Kazak toplumunda evlilik sayısının yüksek olması, sadece aile kurumunun değil ülkenin gurur duyduğu, nüfusa katkı ve toplumun denge unsurudur. Ancak bazı en başarılı ve mutlu evlilikte bile zaman zaman çatışmalar yaşanabilir ve sonuç boşanmayla bitebilir. Boşanmanın esasında evlilikte yaşanan problemleri çözme becerilerindeki eksiklikler olabilir. Çiftlerin evlilik ilişkisinin yolunda gitmesini sağlayan faktör ise, evliliklerinde sorun yaşamıyor olmaları değil, yaşadıkları sorunları tatlıya bağlayabilmeleri ve bu sorunların çözebilecek beceri ve anlayışa sahip olmaları olduğu söylenebilir.

2.3. Kadın Eğitimi

Kazakistan'da her ülkede olduğu gibi eğitimin önemi pek büyüktür. Çünkü bir ülkenin refah ve mutluluğu, o ülke insanların nitelikli ve sürekli bir eğitim almalarına bağlıdır. Kazanılan bilgi ve beceriler ülkenin gelişmesi açısından katma değer niteliğindedir.

Kazakistan'da eğitim sistemine bakıldığında, eski zamanlarda göçebe hayatında medreselerde basım olarak erkekler eğitim görürken 1917 Rusya ihtilalından sonra kadın ve erkek eşit bir şekilde eğitim almaya başlamıştır. Günümüzde bağımsız Kazakistan'da eğitim 7-17 yaş arasında mecburi ve parasızdır. Yani eğitim 11 yıllıktır. İlk 9 yılı mecburidir. Üniversiteye girmek isteyenler 11 yıllık sınıfı okumak zorundadır. 11 yıllık eğitim sisteminin yanı sıra, 12 yıllık eğitim sistemi de uygulanmaktadır (12 yıllık bu sistem Avrupa Konseyi deklarasyonuna (1992) uygun olarak dünyanın 136 ülkesinde uygulanmaktadır. Uygulayan Ülker örneğin, ABD, Japonya, Almanya, Fransa, BDT vb)¹⁵⁵. Okullarda Kazakça ve Rusça eğitim yapılmaktadır. Ayrıca azınlık dillerinde de öğretim yapan okullar da vardır.

Bilindiği üzere, eğitim sisteminin işleyişinin etkililiği eğitimin temellerinin güçlülüğüne bağlıdır. Dünya Ekonomi Forumu'nun "Küresel Gender Gelişimi 2010" verilerine göre Kazakistan, ekonomi katılım, bilim seviyesi, siyasi haklar, sağlık göstergeleri ile 41.sıradadır. Bu listede Kazakistan'ın arkasından Polonya 43, Fransa 46. ve İtalya 74. Sırada gelmektedir. Bu da Kazakistan Cumhuriyeti için iyi göstergedir¹⁵⁶.

Ülkede eğitim kurumlarında olsun, mesleki ya da yüksek eğitim kurumlarında

¹⁵⁵ Aygül Jumahankızı, "12 Jıldık Jalpı Orta Bilim Beru Tujurımdaması Alemdik Bilim Beru Kenistigine Bastaitn Jol, 14 Mayıs 2013, Bilim ve Eğitim Bakanlığı E-Sitesi, (Çevrimiçi) <https://e.edu.kz/web/112333/blogs/-/blogs/4293413;jsessionid=53741C7509E2B3CEBACACD369DC99CC9>.

¹⁵⁶ Aleksandr Sudin, "Gender – Dengeli Gelişmenin Faktörüdür"(Gender-Faktor Ustoichivogo Razvitiya), **Kazahstanskaya Pravda Gazetesi**, 16 Nisan 2011. http://www.ncgp.kz/index.php?option=com_content&view=article&id=4964%3A-l-r-16042011-&catid=59%3A2009-11-23-05-54-41&Itemid=73&lang=ru.

olsun kız ve erkek çocukların eğitime katılımı eşittir. Kız çocuklarının eğitim düzeyi erkeklerle eşit düzeydedir. Hatta kız öğrencilerin eğitim düzeyi biraz yüksektir. Bu düzeyi gösteren veriler aşağıdaki tablolarda yer almaktadır.

Tablo: 1. İlköğretim Kapsamında Eğitim Düzeyi (%)

Eğitim yılı	Toplam	Kadın	Erkek
2007/08	93,9	94,7	93,2
2008/09	93,8	94,6	93,1
2009/10	92,6	93,3	91,9
2010/11	90,5	91,3	89,8
2011/12	90,9	91,7	90,1

Kaynak: **Jenşini i Mujšını Kazahstana 2007-2011**, İstatistik Derleme, Kazakistan Cumhuriyeti İstatistik Ajansı, Astana, 2012, s. 68.

Tablo 1’de ilköğretim kapsamında eğitim düzeyi verilmiştir. Tablodaki verilere göre ilköğretim kapsamındaki kız çocukların eğitim oranı 2007 yılında %94,7 yüksek gösterge gösterirken, devamındaki yıllarda ise bu oran düşüş göstermiştir. Erkek çocukların durumu aynı şekildedir. Ancak, kız çocukların eğitim düzey oranı erkek çocuklarla kıyasla daha yüksektir.

Tablo: 2. Ortaeğitim Kapsamında Eğitim Düzeyi (%)

Eğitim yılı	Toplam	Kadın	Erkek
2007/08	96,1	96,3	95,8
2008/09	96,5	97,0	96,1
2009/10	97,8	98,4	97,2
2010/11	96,0	96,8	9,3
2011/12	96,3	97,1	95,5

Kaynak: **Jenşini i Mujšını Kazahstana 2007-2011**, İstatistik Derleme, Kazakistan Cumhuriyeti İstatistik Ajansı, Astana, 2012, s. 68.

Ortaeđitim kapsamında eđitim dűzeyini gűsteren bu tabloda kız çocukları 2007 yılında %96,1 oranla eđitimde yüksek gűsterge gűsterirken devamındaki 2008 yılında %97,0, 209 yılında %98,4 olarak yükselmiştir. 2010 yılında bu oran %96,8 orana düşűş gűstererek 2011 yılında ise %97,1 oranıyla tekrar yükselmiştir. Kız çocukların eđitim dűzeyi erkek çocuklarla kıyasla yine yüksek gűsterge gűstermiştir. Őlkenin toplam eđitim dűzeyi 2011 yılında toplam %96,3'e ulařmıştır.

Tablo: 3. Kadınların Yüksek Eđitim Kurumlarında Eđitim Türüne Gűre Dağılımı (2011-2012 eğitim yılları için)*

Meslekler	Cinsiyete gűre dađılım (%)	
	kadın	erkek
Toplam	58,2	41,8
Doğa bilimleri	31,1	68,9
Beşeri ve sosyal bilimleri	82,9	17,1
Tıp	76,6	23,4
İktisat ve yűnetim	-	100
Disiplinler arası meslekler	58,8	41,2
Havacılık teknolojiler	-	100
Sađlık ve sosyal gűvenlik	71,4	28,6
Veterinerlik	65,2	34,8
Lisans		
Doğa bilimleri	66,6	33,4
Beşeri ve sosyal-iktisat bilimleri	67,3	32,7
Eğitim	75,1	24,9
Beşeri bilimler	73,3	26,7
Hukuk	41,2	58,8
Sanat	62,3	37,7
Sosyal bilimler ve iş	66,9	3,1
Műhendislik bilimleri ve teknoloji	34,7	65,3
Tarım bilimleri	51,8	48,2
Hizmet	49,4	50,6
Sađlık ve sosyal gűvenlik	84,8	15,2
Diğer alanlar	14,9	85,1

*Nazarbayev űniversitesi meslekleri hariç

Kaynak: **Jenşini i Muşını Kazahstana 2007-2011**, İstatistik Derleme, Kazakistan Cumhuriyeti İstatistik Ajansı, Astana, 2012, s. 72.

Tablo 3'te kadınların yüksek eğitim kurumlarında 2011-2012 eğitim yılları için eğitim türlerine göre dağılımı verilmiştir. Tabloya bakıldığında kadınların en çok tercih ettikleri eğitim türleri sağlık ve sosyal güvenlik (%84,8), beşeri ve sosyal bilimleri (%82,9), tıp (%76,6) ve diğer alanlardır. Kadınların yüksek eğitim kurumlarında eğitim türlerine göre dağılımı erkeklere kıyasla %58,2 oranla yüksektir.

Tablo: 4. Eğitim Türüne Göre Toplam Dağılım (2011-2012 eğitim yılları için)

Eğitim Türü	Cinsiyete göre dağılım (%)	
	kadın	erkek
Toplam	50,4	49,6
Lise	49,2	50,8
Mesleki-teknik liseleri	46,7	53,3
Yüksek eğitim kurumları	58,2	41,8
Master	65,4	34,6
Doktora	59,0	41,0

Kaynak: **Jenşini i Muşını Kazahstana 2007-2011**, İstatistik Derleme, Kazakistan Cumhuriyeti İstatistik Ajansı, Astana, 2012, s. 69.

Tablo 4'te 2011-2012 eğitim yılları için eğitim türüne göre toplam dağılım göstergesi verilmiştir. Tablodaki verilere göre lisedeki kız öğrencilerin eğitim türüne göre dağılımı (%49,2) erkek öğrencilerle (%50,8) kıyasla çok az oranla düşük olduğu görülmektedir. Mesleki teknik liselerinde de durum aynıdır, yani kız öğrenciler %46,7 oranını gösterirken, erkek öğrenciler %53,3 oranındadır. Yüksek eğitim kurumlarındaki dağılım ise kız öğrencileri erkek öğrencilerle kıyasla daha yüksek göstermektedir. Yani, yüksek eğitim kurumlarında kız öğrencileri %58,2 oranını gösterirken erkek öğrenciler %41,8'i, master seviyesindeki kız öğrenciler %65,4 oranı gösterirken erkek öğrenciler %34,6'yı, doktora seviyesindeki kız öğrenciler %59,0'ı gösterirken erkek öğrenciler %41,0 oranıyla kız öğrencilere kıyasla düşük orana sahiptir. Bu tabloda kız çocuklarının eğitime yaptıkları yatırımın kendi gelecekleri açısından önem taşımaktadır.

Konuyla bağlantılı olarak eğitim iktisatçılarında göre, kadın olsun, erkek olsun bireyin verimliliği dolayısıyla kazancı öğrenim düzeyiyle doğru orantılı artmaktadır. Kadınlara daha fazla eğitim imkanı sağlanarak bir ülkede yoksulluk azaltılabilir, verimlilik artırılabilir, ekonomik ve toplumsal kalkınmada hızlı nüfus artışının baskısı hafifletilebilir¹⁵⁷. Eğitim arttıkça istihdam edilebilirlik de artmakta, hem de eğitimin ekonomik kalkınma - büyüme ve yarattığı pozitif dışsallık ekonomiyi olumlu etkilemektedir.

2.4. Kadın İstidamı

Kadınlara işgücüne katılımı, sürdürülebilir kalkınmanın önemli bir unsuru olarak kabul edilmektedir. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde kadınların işgücüne düşük katılım oranı dikkat çekmekte ve kalkınmanın sağlanmasındaki önemi gündeme gelmektedir. Kadınların ekonomik yaşama daha fazla katılmaları, kalkınma ve büyümeden daha fazla pay almaları ve aile içindeki konumlarının iyileşmesinin sağlanması kalkınmışlığın gereğidir. Sonuçta üretim faktörleri arasında yer alan kadın işgücünün yok sayılması ya da atıl kalması ekonomik bir kayıptır. Kadınların işgücüne dolayısıyla ekonomiyeye kazandırılması tüm ülke için bir kazanç, kalkınmanın hızlandırılması ve büyümenin dengeli bir yapıya kavuşmasında önemli bir etkidir¹⁵⁸.

Kadın istihdamı, geçiş ekonomileri olan Kazakistan dâhil Bağımsız Devletler Topluluğu ve Eski Sovyetler Birliği Cumhuriyetleri açısından bakıldığında, Sovyet modeli sosyalizm altında işgücü piyasasının birinci anahtar özelliği yüksek işgücüne katılım oranı ve tam istihdam olmuştur. İşsizlik hemen hemen hiç olamamıştır¹⁵⁹.

1990'ların başlarında yaklaşık 380 milyon nüfusa sahip 25 civarında ülkenin

¹⁵⁷ Mahmut Adem, "Kalkınmada Kadın Eğitimi", **Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi**, Cilt:26, Sayı:2, s. 335.

¹⁵⁸ Zekai Özdemir, İlkay Noyan, Seda Bayrakdar, "Kadın İstihdamı ve Ekonomik Kalkınma: Geçiş Ekonomileri Örneği", Session 1B: Büyüme ve Gelişme I, **International Conference on Eurasian Economics**, 2012, s. 115.

¹⁵⁹ Jan Rutkowski, "Labor Market Developments During Economic Transition", World Bank, **Policy Research Working Paper** 3894, Washington D.C, April 2006, (Çevrimiçi) <http://elibrary.worldbank.org/doi/pdf/10.1596/1813-9450-3894>.

sosyalist sistemin başarısızlığından dolayı planlı ekonomik sistemi terk ederek serbest piyasa ekonomi sistemine geçmeye çalışması “Geçiş ekonomisi” kavramının sık sık gündeme gelmesine ve kullanılmasına yol açmıştır. Planlı ekonomik sistemden piyasa ekonomisi sistemine geçiş çoğu zaman uzun bir süreç aldığı için bu ülkelere hala geçiş ekonomileri adı verilmektedir¹⁶⁰. Kısaca “geçiş ekonomileri” kavramı, eskiden sosyalist ekonomi sistemine sahip olup, günümüzde piyasa ekonomilerini oluşturmaya çalışan ülkeler için kullanılmaktadır.

Tablo: 5. 2011 Yılında Kazakistan’da Sektör Ve Cinsiyete Göre İstihdam Dağılımı

Kadın 4051,4 bin/kişi			Erkek 4250,4 bin/kişi	
	%62,2	Hizmetsektörü	%47,3	
	%26,3	Köy, orman ve balıkçılık	%26,6	
	%11,5	Sanayi ve inşaat	%26,1	

Kaynak: “2011 Yılında Sektör Ve Cinsiyete Göre İstihdam Dağılımı”, **Kazakistan Cumhuriyeti İstatistik Ajansı**, Kazakistan’ın Kadın Ve Erkekleri, İstatistik Derleme, Astana, TOO Kazstatinform Matbaası, 2012, s. 82.

Tablo 5’te 2011 yılında Kazakistan’da sektör ve cinsiyete göre istihdam dağılımı verilmiştir. Tabloya göre, kadın istihdamında kadınların %62,2’si hizmet sektörüne, %26,3’ü köy, orman ve balıkçılık işlerine ve %11’5’i sanayi inşaat sektörüne dağıldığı izlenmektedir. Kadın istihdamında toplam kadın sayısı 4 milyon 51 bin’i göstermiştir.

Ayrıca, istihdam doğrultusunda kadınların çalışma yaşamına girmesi veya

¹⁶⁰ Mehmet Balcılar, “Geçiş Ekonomilerinin Büyüme Etkinliklerinin Bir Değerlendirilmesi”, **Küreselleşme ve Geçiş Ekonomileri Uluslararası Sempozyumu**, Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi Yayınları: 29, Kongre Dizisi: 3, 02-04 Mayıs 2002, Bişkek-Kırgızistan.

girdikten sonra işte devamları konusunda ülke yasasında toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılık söz konusu değildir.

3. KAZAKİSTAN'DA KADINLARIN SOSYAL HAYATTA KARŞILAŞTIKLARI SORUNLAR

3.1. Sosyal Sorunlar

Kazak kadınları sosyal yaşamda siyasal yaşama göre daha aktif olduğu söylenebilir. Bu olgu sadece kentte değil kırsal kesimlerde de fark edilebilir. Ancak kadınlar sosyal hayatta aktif olmalarına rağmen bazı sosyal alanlarda sorunlar yaşayabilmektedirler. Bu sorunların arasında en çok belirgin olanı, kadınların doğum oranındaki düşüş, ölüm oranındaki artış, kadın sağlığındaki yetersizlikler, kırsal kesimlerdeki kadınların sosyo - ekonomik ve siyasal katılımında ilgisizlik ve benzeri örnekler sıralanabilir.

3.1.1. Kadının İş Hayatındaki Sorunlar

Günümüzde iş hayatında insan cinsine göre değil, beceri ve yeteneklerine göre değerlendirilmektedir. Kazakistan'da sosyal hayatın her alanında Kazak kadını erkekle kıyasla oranı daha yüksektir, ancak buna rağmen toplumda ataerkil bir anlayış mevcuttur. Daha doğrusu iş hayatında üst görevlerde (parlamento, meclis gibi) yer alanlar erkeklerdir.

Konuyla bağlantılı olarak Bajdo ve Dickson¹⁶¹, iş yerinde cinsiyet ayrımı yapılmasında örgüt kültürü yapısının çok önemli olduğunu vurgulamışlardır. Çalışmalarında, hiyerarşik otoritenin, otokritik liderlik tarzının ve yukarıdan aşağıya

¹⁶¹ Bajdo, L.M., Dickson M.W., "Perceptions Of Organizational Culture And Women's Advancement In Organization: A Cross-Cultural Examination", **Sex Roles: A Journal of Research**, Vol.45, No.5/6, Retrieved August 4, from Questia database, 2001, p. 401.

doğru iletişimin olduğu “erkek odaklı” örgüt kültürünün benimsenmesinin kadınların üst düzey yönetici pozisyonuna yükselmelerinde önemli bir engel teşkil ettiği ileri sürülmektedir. Kadın ve erkek yöneticiler arasında liderlik becerileri açısından fark bulan yöneticilerin çoğuna göre; kadın yöneticiler insani beceriler açısından erkek yöneticilere göre daha üstün değerlendirilirken, genel performansa yönelik beceriler açısından erkek yöneticiler daha yüksek değerlendirilmiştir.

Ülkede erkek kadar kadınlar da iş hayatında sorumluluk sahibi ve başarılı olabilirler buna kuşku yoktur. Çalışma yaşamının kadına sunduğu ekonomik özgürlük, yeni bir sosyal çevre, kendine güven ve kişiliğinin gelişmesi, toplumsal statüsünün yükselmesi gibi etkenlerden kopmak istememesi, çalışma yaşamı içerisinde olmak istemesine en büyük etkidir. Çalışma yaşamı, bir yandan kadının ekonomik özgürlüğünü ve toplumsal değerini arttırırken diğer yandan geleneksel değer ve tutumların sürmesi nedeniyle birçok sorunu da beraberinde getirmektedir.

Örneğin kadının çalışma hayatında sorunların/engellerin başında gelen en belirgin nedenler:

- İki, dünya'nın birçok yerinde olduğu gibi Kazakistan'da da kadınların temel rolünü, anne, çocuk terbiyesi, eş ve ev sahibi ve sorumlulukları olarak çizen genel görüş, kadının işgücüne katılımının sınırlarını belirlemektedir. İş hayatını ön plana tutup çocukları bakıcıya bırakmak ise, çocuk terbiyesi ve gelişimine etkilemektedir;
- İkinciden, çocuk sahibi olmak, çocuk büyütme süreci ve sorumluluğu kadının istihdamını ve işte yükseltilmesini engellemektedir. Pek çok kadın evlenip çocuk doğurduğu zaman işlerini kaybetmekte veya terk etmektedir. Bir süre sonra işe geri dönse de vasıf seviyesi düşük olmaktadır;
- Üçüncüden kadın ve erkek arasındaki en büyük fark: çalışan erkek sadece işiyle meşgul ve işine yeterli derecede odaklanabilirken, çalışan kadın ise,

işyle, ilişkisiyle, aile ve çocuklarıyla, evin düzeni, temizliği ve bir de kişisel bakımıyla meşguldür¹⁶².

Burada vurgulanmaya çalışan nokta şu, kadına toplum tarafından tanımlanan rolleri ve sorumlulukları hep daha fazla olmasıdır. Yani, aile ve çocuk sahibi olma, kadınların çalışma yaşamında belirleyici rol oynamaktadır. Ayrıca aile sorumluluğunda çocuk sayısı çoğaldıkça kadına düşen sorumluluğun artışı, kadının iş hayatında fiziksel ve ruhsal olarak yıpranmasına, iş veriminin düşmesine ve iş kazalarına yol açabilmektedir (örneğin, ailesel beklenmedik durum izinleri, doğum ve doğum sonrası izinleri vs.).

Dolayısıyla, kültürel değerlerin kadının çalışmasını engellemesi, doğal olarak kadınların daha çok “kadına uygun” işlere yönetilmesine yol açmaktadır.

3.1.2. Kadın Sağlığına İlişkin Sorunlar

Kazakistan’da kadın sağlığı sorunlarının başında alkolik, psikolojik, erken gebelik, anemi, kadın hastalıkları, yaşam kalitesi vd sorunlar gelmektedir¹⁶³.

Bu sorunlara yol açan nedenler ise:

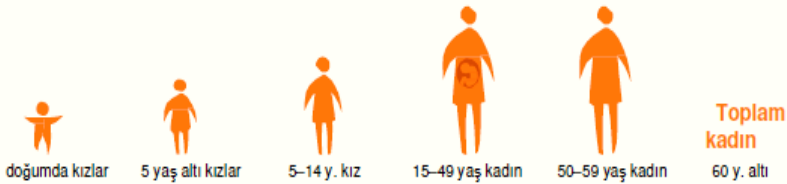
- Kadınların evlilik ve gebelik öncesinde, gebelikte, doğumda, lohusalıkta sağlığın korunması ve geliştirilmesi için bilgilendirme, danışmanlık ve gerekli tüm sağlık hizmetten kriterlerinden yararlanmaması;
- Alkol, içki ve zararlı madde kullanımına bilinçli olarak adım atması;
- Sorumsuzluk;
- Kadınların sağlık eğitimi, sağlıkla ilgili sempozyum, panel, seminer vs. etkinliklerine katılıma ve araştırma ilgisizliği;

¹⁶² “Kadınların İş Hayatında Karşılaştıkları Sorunlar Ve Engeller”, **Mitra Sağlık**, Sayı: 3, Eylül 2010, s. 29.

¹⁶³ **Jenşini i Mujšını Kazahstana na 2007 - 2011**, Kazakistan Cumhuriyeti İstatistik Ajansı, İstatistik Derleme, Astana, 2012, s. 47-60.

- İlgili kurumların kadın ve üreme sağlığı sorunlarının iyileştirilmesi konusunda geleceğe yönelik tahminler ile araştırmaları hazırlamak, uygulanmasını sağlamak, sonuçlarını değerlendirerek gerekli tedbirleri almak veya aldırarak çabalarının yetersizliği;
- Yaşam boyu kadın ve erkeğin üreme sağlığının korunması ve geliştirilmesi için gerekli çalışmaların yetersizliği;
- Kadın ve çocuk sağlığındaki sorunları azaltma ve önünü almak için nasihat amacıyla kitle iletişim araçlarında yeterli derecede yararlanmama;
- Kadın sağlığı sorunlarına ilişkin konuları medyada yer alsa dahi sorunların neticesiz kalması ya da gündemde düzenli yer almaması;
- Sağlık sorunlarına yönelik kurumlar arası ve bölgelerarası bilgilendirme, danışma ve yönlendirme çalışmalarının yetersizliği vs.

Tablo: 6. Yaş ve Bölgelere Göre Dünyada Aşırı Kadın Ölümleri (1990 – 2008)

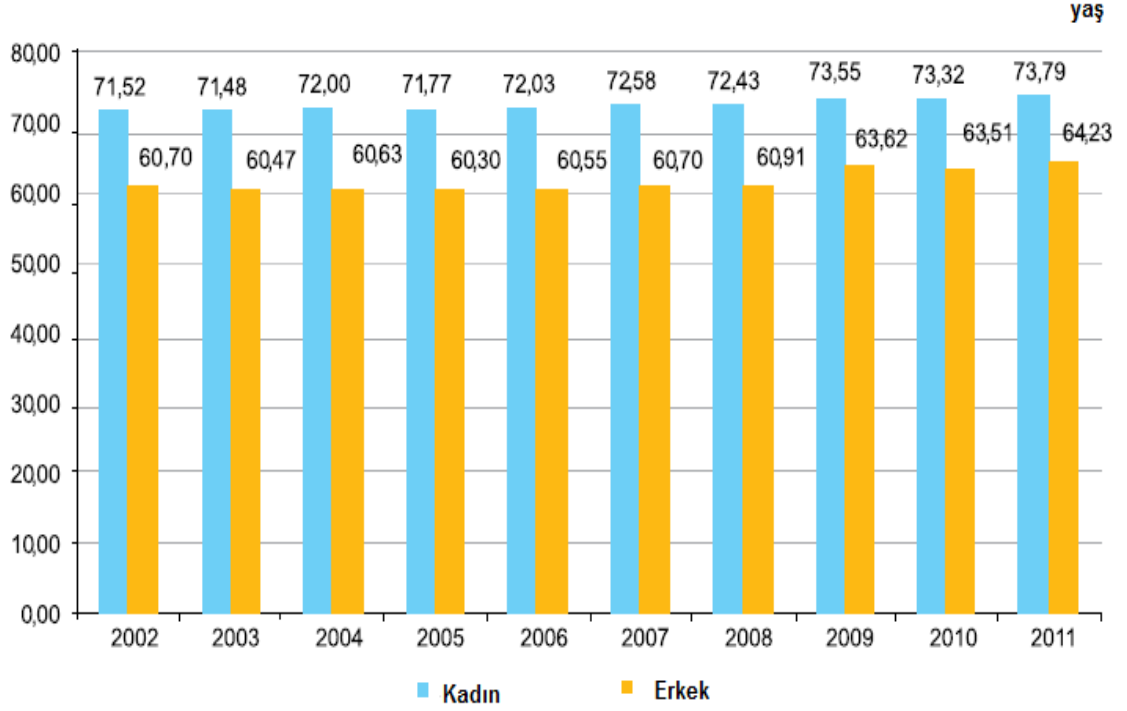
	doğumda kızlar		5 yaş altı kızlar		5-14 y. kız		15-49 yaş kadın		50-59 yaş kadın		Toplam kadın 60 y. altı	
	1990	2008	1990	2008	1990	2008	1990	2008	1990	2008	1990	2008
<i>Çin</i>	890	1.092	259	71	21	5	208	56	92	30	1.470	1.254
<i>Hindistan</i>	265	257	428	251	94	45	388	228	81	75	1.255	856
Sahra altı Afrika	42	53	183	203	61	77	302	751	50	99	639	1.182
<i>HIV'in yaygın olduğu ülkeler</i>	0	0	6	39	5	18	38	328	4	31	53	416
<i>HIV'in yaygın olmadığı ülkeler</i>	42	53	177	163	57	59	264	423	46	68	586	766
Güney Asya (Hindistan hariç)	0	1	99	72	32	20	176	161	37	51	346	305
Doğu Asya ve Pasifik (Çin hariç)	3	4	14	7	14	9	137	113	48	46	216	179
Orta Doğu ve Kuzey Afrika	5	6	13	7	4	1	43	24	15	15	80	52
Avrupa ve Orta Asya	7	14	3	1	0	0	12	4	4	3	27	23
Latin Amerika ve Karayipler	0	0	11	5	3	1	20	10	17	17	51	33
Toplam	1.212	1.427	1.010	617	230	158	1.286	1.347	343	334	4.082	3.882

Kaynak: Toplumsal Cinsiyet Eşitliği ve Kalkınma, **Dünya Kalkınma Raporu 2012**, Washington DC, Dünya Bankası, s. 16.

Tablo 6’da 1990 – 2008 yıllar arasında yaş ve bölgelere göre dünyada aşırı kadın ölümleriyle ilgili veriler yer almaktadır. Toplumsal Cinsiyetle ilgili rapora göre dünyada kadınların ölüm sebebi, kaybolma, erken yaşta ölüm, hamilelik esnasında, doğumdan kaynaklanan uzun vadeli sağlık sorunları ve başka nedenlerdir. Ayrıca doğumda kaybolan kızlar, aile içinde açık bir ayrımcılığı yansıtmaktadır. Bu olgu tabloya göre, özellikler Çin ve Kuzey Hindistan’da görülmektedir. Orta Asya’da ise, son yıllarda yaşanan ekonomik büyümeye rağmen 60 yaş altı anne ölüm oranı %27 ve % 28’i göstermiştir. Son yirmi yılda, sadece 90 ülke anne ölümlerinde yüzde 40 veya üzerinde bir azalma yaşarken, 23 ülkede artış görülmüştür. Dünyanın birçok yerinde bu durum, hane halkının davranışını etkileyen ve kadınların mevcut olan yerlerde anne sağlık hizmetlerini yeterince çabuk almasını zorlaştıran sosyal normlarla da pekişmektedir¹⁶⁴.

¹⁶⁴ **Dünya Kalkınma Raporu 2012**, “Toplumsal Cinsiyet Eşitliği ve Kalkınma”, Washington DC, Dünya Bankası, 2012, s. 16.

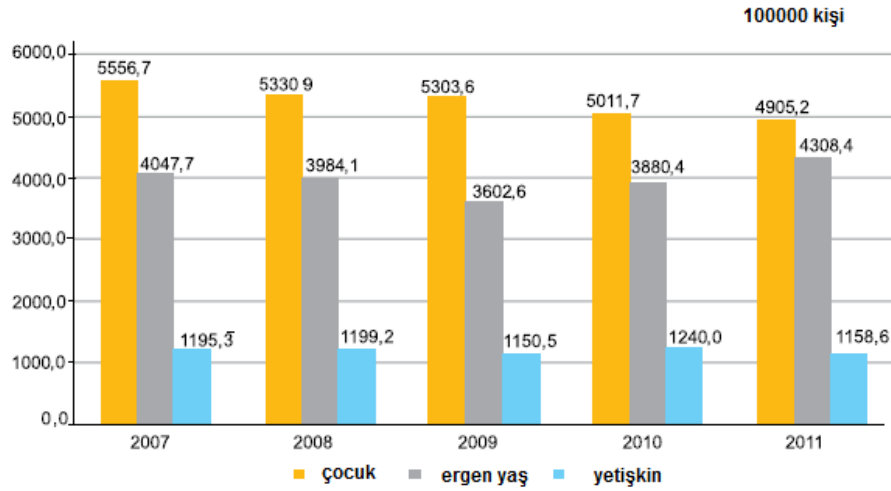
Şekil: 5. Kazakistan'da Toplumsal Cinsiyet Açısından Doğumda Yaşam Beklentisi

Kaynak: “Gendernaya Raznitsa Ojidaemoi Prodoljitelnosti Jizni Pri Rojdenii”, **Jenşini i Muşşını Kazakhstana 2007 - 2011**, Kazakistan Cumhuriyeti İstatistik Ajansı, İstatistik Derleme, Astana, 2012, s. 15.

Kazakistan'da toplumsal cinsiyet açısından doğumda yaşam beklentisini gösteren şekil 5'te göre, mavi renkteki kadın yaşam ömrü turuncu renkteki erkek yaşam ömrüyle kıyasla daha fazladır. Şekle göre kadın yaş ömrü 2007 yılında 72,58, 2008 yılında 72,43, 2009 yılında 73,55, 2010 yılında 73,32, 2011 yılında 73,79'dur. Erkeklerin yaş ömrü ise ortalama 60,47 - 64,23 arasındır.

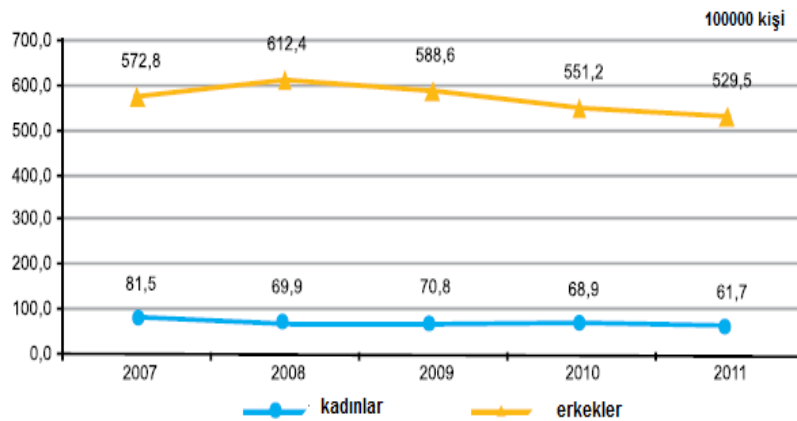
Şekil: 6. Yaş Grubuna Göre Anemi İnsidansı

Kaynak: “Zabolevaemost Anemii po Vozrastnim Gruppam”, **Jenşini i Muşını Kazakhstana 2007 - 2011**, Kazakistan Cumhuriyeti İstatistik Ajansı, İstatistik Derleme, Astana, 2012, s. 55.

Yaş grubuna göre anemi insidansını gösteren şekil 6’ya göre, bu hastalıklara yakalanan en çok çocuklardır. Daha sonra ergen yaştakiler ve yetişkinlerdir. Çocuk sayısındaki rakam yüksekliği çocukların daha korumasız ve hassaslığına bağlanabilir.

Şekil: 7. Alkol Kullanımı Sonucunda Ortaya Çıkan Zihinsel ve Davranışsal Bozukluklar

Kaynak: “Zabolevaemost Psihiçeskimi Rasstroistvami”, **Jenşini i Muşını Kazakhstana 2007 - 2011**, Kazakistan Cumhuriyeti İstatistik Ajansı, İstatistik Derleme, Astana, 2012, s. 59.

Alkol kullanımı sonucunda ortaya çıkan zihinsel ve davranışsal bozukluklarla ilgili veriler sunan şekil 7’de bu hastalıklara yakalanan kadın sayısı erkeklerle kıyasla çok düşüktür. Zihinsel ve davranışsal bozukluklar gibi sağlıksal sorunları olan kadın sayısı 2007 yılından itibaren 2011 yılına doğru bir düşüş izlemektedir.

Alkole bağımlılık, Kazak kültür geleneklerine ters bir davranış olmasına rağmen Sovyet döneminden kalan bir alışkanlık olduğu bir gerçektir.

3.1.3. Kadın, Suç ve Şiddet Sorunları

Şiddet insan yaşamının her alanında görülebilen ve dünyada giderek artan önemli bir toplum sağlığı sorunudur. Dünya Sağlık Örgütü (WHO) şiddeti, “fiziksel güç veya iktidarın kasıtlı bir tehdit veya gerçeklik biçiminde bir başkasına uygulanması sonucunda maruz kalan kişide yaralanma, ölüm ve psikolojik zarara yol açması ya da açma olasılığı bulunması” durumu olarak tanımlamaktadır. Şiddetin en yaygın görülen biçimi erkeğin kadına ve çocuğa karşı uyguladığı aile içi şiddettir¹⁶⁵.

Tablo: 7. 2011 Yılında İşlenen Suç Türleri

Suç türleri	Toplam %		Cinsiyete göre dağılım %	
	Kadın	erkek	kadın	erkek
Taammüden cinayet ve cinayete teşebbüs	3,1	4,2	8,9	91,1
Kasıtlı olarak sağlığa zarar verici derecedeki suç	2,5	5,7	5,7	94,3
Tecavüz	0,0	2,3	0,2	99,8
Hırsızlık	19,2	24,4	9,5	90,5
Soygun	7,0	16,6	5,4	94,6
Saldırma	1,1	4,7	3,1	96,9

Kaynak: “Çislo Osujdenih po Vidam Pestuplenii v 2011 Godu”, **Jenşini i Muşşını Kazakhstana 2007 - 2011**, Kazakistan Cumhuriyeti İstatistik Ajansı, İstatistik Derleme, Astana, 2012, s. 110.

¹⁶⁵ Arın C., “Kadına yönelik şiddet”, *Cogito*, 6 (7), 1996, s. 305-312.

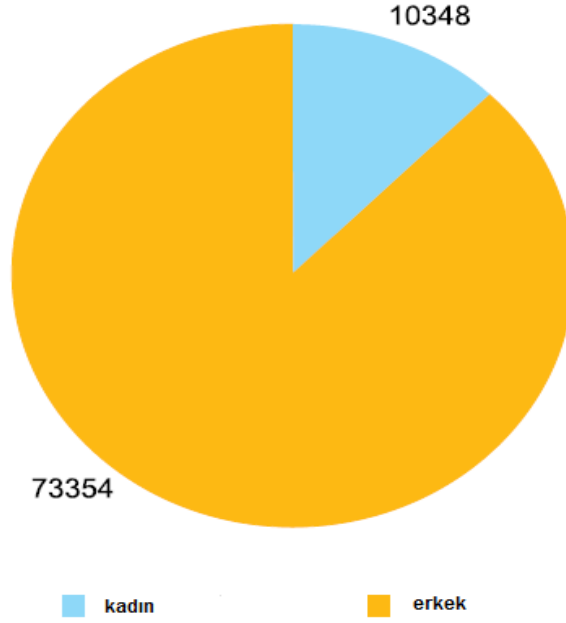
Tablo 7’de göre toplam oranındaki göstergelerde kadınların (%19,2) hem erkeklerin (%24,4) en çok işlediği suç hırsızlık olmuştur. Kadınların en az işlediği suç saldırma (%1,1) iken erkeklerin işlediği en az suç türü (%2,3) tecavüz olarak izlenmektedir. Suç işleminin yapılması bakımından cinsiyete göre kıyaslandığında erkek oranı daha yüksektir. Yukarıda verilen suç türlerinin yanı sıra, ülkede kadına karşı şiddet türleri şu şekilde rastlanmaktadır¹⁶⁶:

Kadına yönelik şiddet coğrafi sınır, ekonomik gelişmişlik ve öğretim düzeyine bakılmaksızın tüm dünyada ve kültürlerde son derece yaygın görülen bir olaydır.

- Duygusal istismar (hakaret, isim arama, suçlama, ihmal, kıskançlık vs.);
- Bedensel şiddet (bir aile üyesi genellikle erkek sağ veya sarhoş durumda el kaldırabilir);
- Ekonomik şiddet (genellikle erkek kadının ev dışında çalışmasını yasaklayan, para vermeyi reddeden, eşinin ya da çocuklarının parasına el koyan bir durum);
- Cinsel şiddet (tecavüz, çocukların cinsel istismarı);
- Tehdit (kocanın aileyi terk edeceğine, karısını ya da çocuğunu öldüreceğine dair tehdidi, intihar etmeye ya da yasadışı işlere zorlama vs.);
- Annesine karşı çocukların kullanımı (kocanın çocuklarını kullanarak karısını korkutması ve suç duygusunu hissettirmeye yönelik teşebbüs vs.);
- Korkutma (etrafı parçalama, evcil hayvanlara zalim davranış sergileme, evde silah taşıma vs.);
- Çevrenin sınırlandırılması (arkadaş, akraba ile iletişimi engelleyen kısıtlama).

¹⁶⁶ Alimbekova G.T, “Nasilia v Otnoşenii Jenşin Eto Prestuplenie ili Bezzakonie”, (Çevrimiçi) http://ciom.kz/assets/files/Nashi%20publikacii/Nasiliye_v_otnosheni_zhenshin.pdf.

Şekil: 8. 2011 Yılında Cinsiyete Göre Suç İşleyenlerin Yapısı (kişi)

Kaynak: “Struktura Lits Soverşivşih Prestuplenia po Polu v 2011 Godu”, **Jenşini i Mujšını Kazakhstana 2007 - 2011**, Kazakistan Cumhuriyeti İstatistik Ajansı, İstatistik Derleme, Astana, 2012, s. 109.

Yukarıda şekil 8’de 2011 yılında cinsiyete ve kişi sayısına göre suç işleyenlerin yapısı verilmektedir. Tabloda cinsiyete göre, 2011 yılında suç işleyen kadın sayısı 73 354 iken, erkek sayısı 10 348 olarak kadın suç işleyen sayısına göre daha yüksektir.

Özet olarak, kadına şiddet ve aile içi kadınlara karşı şiddet, bütün toplumlarda kadın ile erkek arasında eşit bir güç dengesinin bulunmaması ve kadınların ikincil konumda sayılmasının sonucudur. Bu yüzden de toplumdaki şiddet olaylarının azaltılmasında konuyla ilgili toplumsal duyarlılıkların arttırılması önemlidir.

3.1.4. Kırsal Kesim Kadınlarının Sosyal Yaşamdaki Sorunları

Kırsal kesimde kadın, çocuk üretebildiği ve maddi - manevi hiçbir karşılık beklemeden evinde ve tarlasında çalışan, saygınlığa sahip ve sevilendir. Ancak ne kadar çok çalışırsa çalışsın, ne kadar çok üretirse üretsın, aile içinde karar vermede erkek söz sahibidir. Kırsal kesimdeki kadınların ve erkeklerin ortalama yaşamları şehirdekinden daha yüksektir.

Kazakistan'da kırsal kesim kadınlarının sosyal ve siyasal hayata katılımı farklıdır. Kırsal kesim kadınlarının yasalar karşısında siyasal ve hukuksal açıdan kentsel kesim kadınları ile eşit haklara sahip olmalarına rağmen, kendi haklarından haberdar olmaması ya da geleneksel adetlerden uzaklaşmaması nedeniyle kendi haklarından yararlanabildiği pek söylenemez. Ancak, kırsal kadını olsun, kent kadını olsun sosyal hayata katılımı aktiftir. Bu özellik eğitim düzeyinin yüksek olması ya da döneminde Sovyet Birliği'nin miras bıraktığı eğitim reformları yapısının güçlü olmasından kaynaklanabilir.

Ancak bu başarıya rağmen kırsal kesimi kadınların siyasal hayata katılımı zayıftır. Daha doğrusu kırsal kesimi kadınları politikaya karşı ilgisiz denilebilir. Buna çeşitli faktörlerin etkisi olabilir. Örneğin, siyasal hayatla ilgisizlikleri, eş ve çocuklarıyla ilgilecek kadar boş zaman bırakmayacak yoğun bir uğraşı olarak görmeleri, dolayısıyla bu işi erkeklerin daha iyi yapacağına inanıyor olmaları olabilmektedir. Ayrıca bazı köy kadınlarının politik bilgileri sınırlıdır. Örneğin seçimlerde siyasal tercihlerinde kesin bir biçimde kocalarının düşünceleri doğrultusunda oy kullanmaktadırlar.

Durum böyle olunca kırsal kesimde kadının haklarından haberdar olmasını sağlayacak faktörlerden bazıları, köylerin kendi içine kapalı birimler olmaktan kurtulup, dışarıya açılmaları, bu arada kitle iletişim araçları, radyo ve özellikle televizyon aracılığıyla (örneğin, televizyonun bir kanalı bu işe ayrılabilir) köylere yönelik eğitici, aydınlatıcı programların yapılması, en az eğitim kadar önemlidir.

Bunun yanı sıra, diğer bir önemli husus, kadın ve çocukları koruyucu sağlık hizmetlerinin ve aile planlaması etkinliklerinin titizlikle gerekli alt yapıların tamamlanarak köylere götürülmesi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Ayrıca, Kazakistan toplumunun kalkınması çalışmalarını çerçevesinde köylü kadının kırsal kalkınma projelerinde doğrudan işçi statüsüyle istihdam edilmesi yerinde olacaktır. Böylelikle köylü kadın hem modern sosyo - ekonomik ilişkiler içine girmiş olacak, hem de aile bütçesine parasal katkıda bulunarak zamanla ev içinde belirli bir ekonomik güç haline gelecektir. Bu ekonomik güç sayesinde ise kadın sosyal alanda da eskisinden daha yüksek bir statüye kavuşabilecektir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
KADINLARIN SİYASAL HAK MÜCADELESİ/ KAZANIMLARI VE
KAZAKİSTAN’DA KADINLARIN SİYASİ
HAYATINDAKİ GELİŞMELER

1. KADINLARIN HAK/ EŞİTLİK MÜCADELESİ VE KAZANIMLARI

Tarihsel açıdan ele aldığımızda yukarıda da verdiğimiz örneklerde de görüldüğü gibi kadınlar, hiç vatandaş sayılmamış, hakka sahip olmamış, olsa da “ikinci sınıf” muamelesi görmüştür. Dolayısıyla, dünyada kadın hareketinin çıkış noktası özgürlük ve eşitlik hareketi olmuştur. Milliyetçiliğin yeşermesi ve millet kavramının ortaya çıkması Fransız Devrimi ile olduğu bilinmektedir. 1789 yılında ilan edilen Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi, 17 maddeden oluşmakta ve özgürlük, mülkiyet, güvenlik, baskıya karşı koyma gibi doğal ve devredilemez hakların vatandaşlara verilmesi gerektiğini ifade eden hükümler içermektedir. Buna göre, her insan kanun önünde eşit olmalıdır. Ancak, Bildirge’deki vatandaşlık hakları, o dönemde sadece erkekler için geçerlidir¹⁶⁷.

Bunun üzerine farklı kesimlerden devrime destek veren kadınlar, eşitlik, özgürlük ve kardeşlik söylemleriyle hak talep etmişlerdir. Ancak, Fransız Devrimi de cinsler arası eşitsizliği devam ettirmiştir. Devrim ilkelerinin kadını içine almadığı anlaşılmış ve devrime kitlesel olarak katılan kadınlar bekledikleri hakları alamamışlardır. Hatta devrim öncesi “eski düzende” sahip oldukları hakları bile ellerinden alınmıştır¹⁶⁸. Kadınların toplantı yapmaları ve dernek kurmaları yasaklanmış, mevcut kadın dernekleri de kapatılmıştır. Bundan sonra hak aramak da suç haline gelmiştir. 1791 Anayasasının kabulünden önce tüm kadınlara eşit oy hakkı tanınmasını isteyen ve yazdığı “Kadın Hakları Beyannamesini” Kral 16. Louis’e ve Kraliçe Marie Antoinette’ye gönderen Olympe de Gouge, yeni anayasaya rağmen

¹⁶⁷ Jan Jindy Pettman, *Worlding Women: A Feminist International Politics*, Londra, Routledge, 1996, s. 5.

¹⁶⁸ Şirin Tekeli, *Kadınlar ve Siyasal Toplumsal Hayat*, İstanbul, Birikim Yayınları, 1982, s. 6; Gökçimen, *a.g.m.*, s. 6.

hak taleplerini durdurmamış ve 1793 yılında “Mademki kadına giyotine çıkma hakkı veriliyor, öyleyse kürsüye çıkma hakkı da verilmelidir” savını ileri sürmüştür¹⁶⁹.

Harekete iten nedenlerin başında, tarihsel olarak ele alındığında kadınların vatandaş sayılmaması ve vatandaşlık haklarından mahrum bırakılması gelmektedir. Bazı devletlerde vatandaşlık hakkı elde eden kadınlar ise, çoğunlukla “ikinci sınıf vatandaşlar” olarak görülmüştür¹⁷⁰.

XVII. ve XIX. yüzyıl boyunca pek çok feminist yazar ve düşünür (Condorcet, von Hippel, Catherine Macaulay, Mary Astell, Mary Wollstonecraft, John Stuart Mill, vb.) kadınların da erkekler gibi akla ve entelektüel kapasiteye sahip olduklarını, bu nedenle, aynı rasyonel eğitimi almaları, aynı medeni ve siyasi haklara sahip olmaları gerektiğini savunmuşlardır¹⁷¹.

Ancak, giderek değişen dünyada kadınlar yoğun bir biçimde her alanda hak eşitsizliğiyle karşı karşıya kalmış, kadınları kitlesel bir biçimde üretime katan sanayi devrimi ve kapitalizm sorunu farklı bir boyuta taşımıştır. Yeni hak ve değerler yükselirken, bunların da dışında kaldığını fark eden kadınlar başkaldırmaya başlamış ve bu başkaldırı her ülkede kendi koşullarına ve kadınların konumlarına göre şekillenmiştir. Kadın işçiler kötü çalışma şartlarına ve düşük ücretlere itiraz ederken, burjuva kadınları ise, ekonomik ve siyasal haklardan mahrum bırakılmaya başkaldırmışlardır¹⁷². Fransız ihtilali sırasında kadınların hak arayışı diğer Avrupa ülkelerini de etkilemiştir. Dolayısıyla kadınların kendi haklarını, siyasi ve özellikle oy kullanma hakkını kazanmaları için çabalayan kadın hareketleri XIX. yüzyılın ikinci yarısından itibaren İngiltere ve diğer Avrupa ülkelerinde ortaya çıkmıştır¹⁷³.

“Süfrajeter” olarak bilinen kadın hareketi, başta ABD ve İngiltere olmak üzere pasif direniş, kamu toplantılarını bölme, açlık grevi gibi yollarla kadınların

¹⁶⁹ Çakır, a.g.e., s. 19.

¹⁷⁰ Pettman, a.g.e., s. 5.

¹⁷¹ Walters M. Benjamin, **Feminizm**, Ankara, Dost Kitabevi, 2009, s. 30-82.

¹⁷² Çakır, a.g.e., s. 20.

¹⁷³ Pettman, a.g.e., s. 10-13.

seçme ve seçilme hakkını savunan kadın hakları savunucularıdır¹⁷⁴. Öte yandan, “Oy Hakkı Militanları” İngiltere’de çeşitli yürüyüş ve gösteriler, politikacıların kapılarını yumruklamak, başbakanlık konutunun bulunduğu caddede (Downing Street) protestolar düzenlemek, posta kutularını ateşe verip hatta dükkân vitrinlerini parçalamak gibi farklı derecelerde şiddet içeren eylemler gerçekleştirmişlerdir. Bu şiddet eylemi sonucunda İngiltere’de pek çok kadın hapse girmiş ve hapiste açlık grevi yapmışlardır. Bütün bu mücadelenin sonucunda İngiltere’de 1918 yılında 30 yaş üzerindeki kadınlara oy hakkı verilmiştir. Eşit oy hakkı için mücadeleye devam eden İngiliz kadınları nihayet Mart 1928 tarihinde erkeklerle eşit koşullarda oy hakkına kavuşmuşlardır¹⁷⁵.

Böylesi mücadele sonucunda kadınları erkeklerle eşit koşullarda oy hakkına kavuşan ülkeler aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo: 8. Dünyada Kadınların Oy Kullanma ve Seçimlere Katılma Haklarının Kabul Edilmesi

Yıl	Ülke
1776	Amerika Birleşik Devletleri (New Jersey)
1893	Yeni Zelanda (oy)
1902	Avustralya
1906	Finlandiya
1907	Norveç
1915	Danimarka, İzlanda
1917	Kanada (oy), Hollanda (seçilme)
1918	Avusturya, Kanada (oy), Almanya, Gürcistan, Macaristan, İrlanda, SSCB, İngiltere
1919	Belçika (oy), Beyaz Rusya, Lüksemburg, İsveç, Hollanda, Ukrayna, Hollanda (oy)
1920	ABD (oynamaya), Arnavutluk, Çekoslovakya, Slovakya, İzlanda
1921	Ermenistan, Azerbaycan, Belçika (seçilme), Gürcistan, İsveç
1924	Tacikistan, Aziz Lusya
1927	Türkmenistan
1928	İrlanda, İngiltere
1929	Ekvador, Romanya

¹⁷⁴ Pateman,, a.g.e., s. 564-575.

¹⁷⁵ Walters, a.g.e., s. 98-120.

1930	Türkiye (oy), Güney Afrika (Beyazlar)
1931	Şili, Portugal, İspanya, Sri Lanka
1932	Brezilya, Tayland, Uruguay, Maldiver
1934	Küba, Portugal, Türkiye (seçilme)
1935	Myanmar
1937	Filipinler
1938	Bolivya, Özbekistan
1939	El Salvador (oy)
1941	Panama
1942	Dominik Cumhuriyeti
1944	Bulgaristan, Fransa, Jamaika
1945	Hırvatistan, Guyana (seçilme), Endonezya, İtalya, Japonya, Senegal, Slovenya, Togo
1946	Guyana Kamerun, DPR Kore, Cibuti (oy), Guatemala, Liberya, Myanmar (seçimlerde aday için), Panama, Romanya, Makedonya, Tobago, Venezuela, Vietnam, Yugoslavya
1947	Arjantin, Japonya, Malta, Meksika (oy), Pakistan, Singapur
1948	Belçika, İsrail, Nijerya, Kore, Seyşeller, Surinam
1949	Bosna-Hersek, Şili, Kosta – Rika, Çin, Suriye Arap Cumhuriyeti (oy)
1950	Barbados, Kanada (oy), Haiti, Hindistan
1951	Antigua ve Barbuda, Dominika, Grenada, Nepal, Saint Kitts and Nevis Saint Vincent ve Grenadinler
1952	Bolivya, Fildişi Sahili, Yunanistan, Lübnan
1953	Bhutan, Guyana (oy), Meksika (seçilme), Suriye Arap Cumhuriyeti
1954	Belize, Kolombiya, Gana
1955	Kamboçya, Eritrea, Etiyopya, Honduras, Nikaragua, Peru
1956	Benin, Komorlar, Mısır, Gabon, Mali, Mauritius, Somali
1959	Madagaskar San Marino (oy), Tunus, Tanzania Birleşik Cumhuriyeti
1960	Kanada (seçilme), Kıbrıs, Gambiya, Tonga
1961	Bahama Adaları, Burundi, El Salvador (seçilme), Malavi, Moritanya, Paraguay, Ruanda, Sierra Leone
1962	Cezayir, Avustralya, Monaco, Uganda, Zambiya
1963	Afganistan, Kongo, Ekvator Ginesi, Fiji, İran (İslam Cumhuriyeti), Kenya, Fas, Papua Yeni Gine (seçilme)
1964	Bahama Adaları, Libya Arap Halk Sosyalist Cemahiriyesi, Papua Yeni Gine (oy), Sudan
1965	Botsvana, Lesotho
1967	Kongo Demokratik Cumhuriyeti (oy), Ekvador, Kiribati, Tuvalu, Yemen (DPR)
1968	Nauru, Svaziland
1970	Andorra (oy), Kongo Demokratik Cumhuriyeti (seçilme), Yemen (Arap Cumhuriyeti)

1971	Svaziland
1972	Bangladeş
1973	Andorra (seçilme), Bahreyn, San Marino (seçilme)
1974	Ürdün, Solomon Adası
1975	Angola, Cape Verde, Mozambik, Sao Tome ve Principe, Vanuatu
1976	Portugal
1977	Gine Bissau
1978	Nijerya (Kuzey), Moldova, Zimbabve Cumhuriyeti (seçilme)
1979	Marshall Adaları, Mikronezya (Fed. Devletleri), Palau
1980	Irak, Vanuatu
1984	Güney Afrika (Melezler ve Hintliler)
1986	Liechtenstein, Güney Afrika (Renkliler + Kızılderililer)
1989	Namibya
1990	Samoa
1993	Moğolistan
1994	Güney Afrika (Siyahlar)
2005	Kuveyt

Kaynak: “A World Chronology of the Recognition of Women's Rights to Vote and to Stand for Election”, Women’s Suffrage, (Çevrimiçi) <http://www.ipu.org/english/issues/wmndocs/suffrage.htm>, 21.09.2011.

Tabloda 8’de görüldüğü gibi, dünyada kadınlara seçilme ve oy hakkı veren ilk ülkeler arasında Amerika Birleşik Devletleri, Yeni Zelanda ve Avustralya’yı Finlandiya, Norveç, Danimarka ve İzlanda gibi İskandinav ülkeleri takip etmiştir. Rusya’da kadınların oy kullanma ve seçimlere katılma haklarının kabul edilmesi ancak 1918 sağlanmıştır. Bu hak sadece Rusya için değil, döneminde Sovyet Rusya’ya bağımlı olan Kazakistan ve diğer Müslüman Türk Cumhuriyetleri kadınlarına da tanınmıştır.

Dolayısıyla, kadınların bütün mücadelesi sonucunda kadınların lehine yönelik birçok kadın haklarını koruyan sözleşmeler ve anlaşmalar çerçevesinde çalışmalar halen günü bugüne kadar devam etmektedir.

1.1. Kadının İnsan Hakları

İnsan hakları kavramı, 1215'te ilan edilen Magna Carta'ya dek uzanan, 1789 Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi ile pozitif hukuka geçen ve özellikle XVIII. yüzyılın ikinci yarısından itibaren gelişim gösteren bir kavramdır. İkinci Dünya Savaşı sonrasında 1948 Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi ve 1950 İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi ile olgunlaşan insan hakları söylemi, doğal hukuk teorisine dayanmakta ve evrensellik, kapsam genişliği, yasal ve ahlaki temellere dayanmak gibi birtakım özellikler taşımaktadır¹⁷⁶.

Evrensellik boyutu açısından incelendiğinde İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin 2. maddesi "Herkes ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasal ya da başka türden kanaat, ulusal ya da toplumsal köken, mülkiyet, doğuş veya başka türden statü gibi herhangi bir ayırım gözetilmeksizin, bu Bildirgede belirtilen bütün hak ve özgürlüklere sahiptir" diyerek aslında dünya nüfusunun yarısını oluşturan kadınların sadece insan olmaktan kaynaklanan tüm haklarda erkekler ile eşit olduklarını açık bir şekilde ifade etmektedir. Bildirge'nin 21. maddesi ise, herkesin doğrudan ya da serbestçe seçilmiş temsilcileri aracılığıyla ülkesinin yönetimine katılma ve kamu hizmetlerinden eşit yararlanma hakkına sahip olduğunu belirtmektedir¹⁷⁷.

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nden sonra ilk olarak 20 Aralık 1952 yılında BM Genel Kurulu tarafından kabul edilen Kadınların Siyasi Haklarına İlişkin Sözleşme, 1954 yılında yürürlüğe girmiştir. Ekim 2011 tarihi itibarıyla Sözleşmeye 122 devlet taraftır. Bu Sözleşme ile kadınların erkeklerle eşit koşullarda seçme ve seçilme hakları kabul edilmiş, ayrımcılık olmaksızın tüm kamusal görevlerde erkeklerle eşit koşullarda çalışmalarını garanti altına alınmıştır¹⁷⁸.

¹⁷⁶ Halil Kalabalık, **İnsan Hakları Hukuku**, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2009, s. 65-66.

¹⁷⁷ United Nations Office of the High Commissioner for Human Rights, (Çevrimiçi) http://www.ohchr.org/EN/UDHR/Documents/UDHR_Translations/trk.pdf, 29.10.2011.

¹⁷⁸ United Nations, (Çevrimiçi) <http://www.un-documents.net/cprw.htm>, 29.10.2011.

Tablo: 9. Kadının İnsan Haklarına Yönelik Çalışmalar

1946	Kadın Statüsü Komisyonu
1975	Uluslararası Kadın Yılı
1975	BM Birinci Dünya Kadın Konferansı-Meksika
1976-1985	BM Kadın On Yılı
1979	Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW)
1980	BM İkinci Dünya Kadın Konferansı - Kopenhag
1985	BM Üçüncü Dünya Kadın Konferansı - Nairobi
1993	BM İkinci İnsan Hakları Konferansı - Viyana
1993	BM Genel Kurulu “Kadınlara Yönelik Şiddete Karşı Bildirge”
1995	BM Dördüncü Dünya Kadın Konferansı - Pekin
1996	Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Odaklı Yaklaşım’ın BM Genel Kurul’unca BM’nin resmi politikası olarak kabul edilmesi
2000	BM Pekin +5 Siyasi Bildirgesi ve Eylem Platformu - New York
2005	BM Dördüncü Dünya Kadın Konferansı ve BM Pekin +5’in Gözden Geçirme ve Değerlendirme Toplantısı - New York

Kaynak: Zerrin Ayşe, Öztürk, “Uluslararası Siyasette ve Karar Alma Mekanizmalarında Kadın”, (Çevrimiçi) <http://esam.ege.edu.tr/makaleler/ocak-2012/makale-1.pdf>, s. 13.

Bilindiği gibi, Birleşmiş Milletler önderliğinde dört Dünya Kadın Konferansı ile birlikte dünya kadınlarının başta siyasi, ekonomik ve sosyal sorunlar üzerine birçok çalışmalar yapılmış ve devam etmektedir. Bu çalışmaların arasında Birleşmiş Milletler bünyesinde yer alan on altı insan hakları sözleşmesinden biri olan Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi ya da kısaca adı CEDAW, içeriği itibariyle güçlü ve kapsamlı bir uluslararası kadın hakları belgesi olarak nitelendirilmektedir. Dolayısıyla, CEDAW’ın önemi açısından bu konu üzerinde durmayı yararlı görmekteyiz.

1.2. BM Kadın Çalışmaları ve Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW)

Birleşmiş Milletler Kadın Statüsü Komisyonu'nun çalışmalarına bakıldığında, 24 Ekim 1945'te Birleşmiş Milletler Antlaşması (Charter)'nin kabulü ile teşkilatın asıl amacı olan "Barışı korumak ve savaşları önlemek" konuları, kadının hakları ve statüsü mevzusu üzerinde de çalışmalara başladığı görülmektedir. Bu anlaşmada uluslararası ekonomik, sosyal ve kültürel ve insani sorunların çözülmesinde ırk, cinsiyet, dil ve din ayrımı gözetmeksizin herkes için İnsan Haklarının geliştirilmesinde işbirliği sağlamak ve ülkelerin bu amaçlara ulaşma çabalarının ahenkleştirildiği bir merkez olmak gibi çok kapsamlı bir hedef belirlenmiştir. Bu suretle insanlar arasında cinsiyet ayrımından kaynaklanan her türlü ayrımcılığı yok etmek, bu teşkilatın temel görevlerinden biri olmaktadır¹⁷⁹.

Teşkilatın kadınlara dair çalışmaları ise şunlardır¹⁸⁰:

- BM'in kadının statüsüne ait sözleşmelerin ilki, 1952 yılında imzalanan "Kadının Siyasal Haklarına Ait Sözleşmesi";
- 1957'de imzalanan "Evli Kadının Milliyetine İlişkin Sözleşmesi";
- 1962'de 28 ülkenin katılımı imzaladığı "Evliliğe Rıza, Evlilik İçin Asgari Yaş ve Evliliğin Tesciline İlişkin Sözleşmesi";
- 1950'de 42 devletin imzaladığı "İnsan Kaçakçılığı ve Fuhuş İstismarının Bastırılmasına İlişkin Sözleşmesi";
- 1956'da 68 milletin imzaladığı "Esaretin, Esir Ticareti'nin Kaldırılmasına Dair Sözleşmesi";
- 1969'da 32 millet tarafından imzalanan ve kadın hakları bakımından önemli belgelerden biri "Uluslararası Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi";

Bunun yanı sıra;

¹⁷⁹ Göksel, **a.g.e.**, s. 37.

¹⁸⁰ **A.e.**, s. 37-39.

- 1951’de 78 ülkenin katılımıyla İLO’nun (Uluslararası Çalışma Örgütü) “Eşit Değer İş İçin, Erkek ve Kadın İşçilere Eşit Ücret Ödenmesine İlişkin Sözleşmesi”;
- 1958’de 82 ülke tarafından imzalanan “ILO Çalışma ve Meslek Ayırım Sözleşmesi”; Birleşmiş Milletler organizasyonundan da eski olan İLO’nun 1921’lerde hazırladığı “Yeraltı Çalışması”, 1937’de tertiplelediği “Plantasyonlar” (hamilelikle ilgilidir), 1960’daki “Muamele Eşitliği” (sosyal güvenlik), 1974’de hazırladığı “Hamilelik Hakları ve Gece Kadınlarının Çalışmaları Sözleşmesi”;
- 1960’ta 82 devletin imzası bulunan ve kadının temel haklarından en önemlilerinden birisini oluşturan “Eğitimde Ayırma Karşı UNESCO Sözleşmesi” olarak sıralanabilir.

Yukarıda sıralanan hukuki ve uluslararası değeri olan ve Birleşmiş Milletler Genel Kurulu’nda müzakere ve kabul edilen sözleşmelerin bu noktaya yani imza safhasına gelmesinin gerisinde, Birleşmiş Milletler Kadın Statüsü Komisyonu’nun yıllar süren ciddi ve ilmi çalışmaları yer alır.

“Kadınlara Karşı Her Türü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi” (CEDAW) ise, BM Genel Kurulu tarafından 1979 senesinde kabul edilmiş uluslar arası bir sözleşmedir. BM bünyesinde yer alan 8 insan hakları sözleşmesinden biri olan CEDAW, içeriği itibariyle güçlü ve kapsamlı bir “Uluslararası Kadın Hakları Bildirgesi”dir. Sözleşme, kadınlara karşı ayrımcılığın içeriğini tanımlayarak bu ayrımcılığa son verilmesi için yapılması gerekli işlem ve alınacak önlemlerin gündemini belirler¹⁸¹.

Örnek olarak CEDAW sözleşmesinin esas alınması, belgenin uluslararası hukuk açısından bağlayıcı nitelikte ve tüm dünyada insan hakları çevrelerince kadınların insan hakları anayasası olarak kabul ediliyor olmasıdır.

¹⁸¹ Feride Acar, Hakkı Onur Arıner, **Kadınların İnsan Hakları ve Toplumsal Cinsiyet Eşitliği**, İçişleri Bakanlığı Genel Yayın No: 656, Şubat 2009, s. 17.

Taraf devletlerin sözleşmede belirtilen yükümlülükleri yerine getirme konusunda kaydettikleri ilerlemeler, 23 bağımsız uzmandan oluşan CEDAW Komitesi tarafından, taraf devletlerin dört yılda bir verdikleri raporlar üstünden denetlenir. Ayrıca, BM Genel Kurulu 6 Ekim 1999 tarihinde CEDAW “İhtiyari Protokolünü” kabul etmiştir. İhtiyari Protokol kişilerin veya grupların Sözleşme tarafından korunan haklarının ihlal edildiği iddiasıyla CEDAW Komitesi’ne doğrudan başvurabilmelerini mümkün kılar. İhtiyari Protokol’ün CEDAW’ın taraf devletlerce daha etkin uygulanmasını gerçekleştirmek için sağladığı bir başka yol ise Komite’ye tanınan “inceleme” hakkıdır. Buna göre CEDAW Komitesi kadın haklarının ciddi ve sistematik bir şekilde ihlal edildiği durumlarda bir ülkede re’sen (bağımsız) inceleme başlatabilmektedir¹⁸².

CEDAW Sözleşmesi’nin önemi konusunda bir değerlendirme yapmak gerekirse¹⁸³:

- CEDAW, taraf devletler üzerinde uluslararası hukuk çerçevesinde bağlayıcılığı olan bir sözleşmedir;
- Sözleşme metni uluslararası hukuk açısından büyük bir ilerleme olarak görülmektedir. Bunun nedeni CEDAW Sözleşmesinin ayrımcılığın yalnız yasal yönlerine değil, aynı zamanda kültürel boyutlarına yaptığı vurgudur. Sözleşme ayrımcı gelenekler, kalıplaşmış toplumsal cinsiyet rolleri gibi kültürel faktörleri, kadınların insan haklarından yararlanmalarını kısıtlayan unsurlar olarak tanımlar;
- CEDAW Sözleşmesinin çok önemli bir boyutu kadınların insan haklarının sağlanmasını, korunmasını ve geliştirilmesini, toplumda kadın-erkek eşitliğinin gerçekleştirilmesine koşut bir olgu olarak kabul etmesidir;
- CEDAW, yalnızca yasal ve biçimsel eşitlik değil, gerçek eşitliği talep eder;
- CEDAW Sözleşmesi, kadına karşı ayrımcılığı iktisadi kalkınma, savaş, doğal afet vb. gibi tarihte devletlerin gündeminden düşmeyen geniş konulardan

¹⁸² A.e., s. 17.

¹⁸³ A.e., s. 18.

soyutlamamakta, aksine kadına karşı ayrımcılığın bu durumlarda dahi engellenmesi gerektiğini ortaya koymaktadır;

- CEDAW temel ilkelerinin arasında hem kamusal hem de özel alanda ayrımcılığın yok edilmesi bulunmaktadır;
- CEDAW Komitesi ülke raporlarının hazırlanmasında her zaman STK katılımını desteklemektedir.

CEDAW Sözleşmesinin ilk 16 maddesi kadınların insan hakları standartlarını düzenler. Bu maddeler üç temel boyutta incelenebilir. Bunlar ¹⁸⁴:

- **Medeni Haklar ve Yasal Durum:** Siyasal katılım, vatandaşlık, medeni hal, eğitimde, istihdamda ve toplumsal yaşamda ayrımcılığın ortadan kaldırılması ve kırsal alanda yaşayan kadınlara ilişkin maddeler bu kapsamda düşünülebilir;
- **Çocuk Sahibi Olma Hakkı:** Çocuk sahibi olma hakkı (çocuk doğurmaya ilişkin karar hakkı, istenilen sayı ve ara ile çocuk sahibi olma hakkı, aile planlaması) toplumsal bir işlev olarak annelik, anneliğin korunması, çocuk bakımı, çalışma yaşamı ve aile sorumluluklarının uyumlaştırılması konuları Sözleşmede önemli yer tutan bölümlerdir;
- **Kültürel Faktörlerin Toplumsal Cinsiyet İlişkilerine Etkisi:** Kadınların insan haklarından tam olarak yararlanmalarını engelleyen bütün kültür öğeleri, gelenekler, ayrımcı normlar ve kültürel kalıpları dönüştürme, kalıp yargıları ortadan kaldırma yükümlülüğü de, CEDAW Sözleşmesi kapsamında, taraf devletlerin üstlendikleri bir sorumluluktur. Sözleşmenin uygulanmasından sorumlu bütün siyasi ve idari kadroların, karar vericilerin, kamu yöneticilerinin, sivil toplum önderlerinin kadınların insan haklarının çağdaş dünyada nasıl anlaşıldığı ve hangi nitelikleri kapsadığını kavramak açısından, CEDAW Sözleşmesinin ilk 16 maddesinin içeriğini bütünü ile bilmeleri ve kamu politikalarının bu esaslar doğrultusunda şekillenmesi gerekmektedir.

¹⁸⁴ A.e., s. 19.

Bu sözleşme ve benzeri anlaşmalara katılan milletlerin temsilcileri, şüphesiz ki dünya kadınlarının yararları için bir şeyler getirmek amacıyla yaptıkları çabaların ardında, kendi kadınlarını ve onların statülerini dünya kamuoyuna tanıtılabilmek için de gayretler sarf etmektedir. Ayrıca, BM nezdinde gerçekleşen konferans ve çalışmalarda toplumsal cinsiyet eşitsizliği gündemde yer alarak, bu gelişmelerin dikkate alınarak toplumsal cinsiyet eşitliğinin ana plan, program ve politikalara bir strateji çerçevesinde dâhil edilmesi zorunluluğu bulunmaktadır.

1.3. Toplumsal Cinsiyet (Gender) Eşitliği

Bu kavramın özü, bugün itibarıyla kadın ve erkek arasında sosyal veya kültürel olarak yapılandırılmış, tanımlanmış olan ve cinsiyetlerden birine yüklenen kimliklere, statülere, rol ve sorumluluklara dayanan ilişkiyi tanımlamaktadır. Ann Oakley'e göre, 'cinsiyet' (sex) biyolojik erkek - kadın ayrımını anlatırken, 'toplumsal cinsiyet' (gender) erkeklik ve kadınlık arasındaki buna paralel ve toplumsal bakımdan eşitsiz bölünmeye gönderme yapmaktadır¹⁸⁵.

Toplumsal cinsiyetin; sınıf, etnik köken, ırk ve meslek gibi merkezi bir toplumsal analiz değeri olarak kabul edilmeye başlanmasının önemini vurgulayan Western Sydney üniversitesi profesörü Yeatman, aile hayatı, aile ekonomisi, kişisel yaşam alanlarının toplumsal tarihinin ve feministlerin gündemine gelmesi ile toplumsal cinsiyet kavramı arasında karşılıklı bir ilinti kurmaktadır. Ona göre:

“Biyolojik cinsiyet ayrımının ötesinde toplumsal bir yapı olarak toplumsal cinsiyetin, erkek ve kadınların varsayılan toplumsal rollerine bağlı olarak emeğin cinsiyetçi bölünmesini açıklaması ve yine toplumsal cinsiyet kavramı ile ilintili olarak, kadınların

¹⁸⁵ Gordon Marshall, **Sosyoloji Sözlüğü**, Çev. Osman Akınhay, Derya Kömürcü, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara, 1998, s. 98.

varoluşunu “doğası” ile ilişkilendiren erkek merkezli toplumbilim eğiliminin aşılmasında çok önemli katkısı bulunmaktadır”¹⁸⁶.

Toplumsal cinsiyet kavramına ilişkin yapılan tanımlarda dikkati çeken ortak özelliklerden biri, oluşan ilişkilerin tarihsel bir süreçte değişebileceğinin ve eşitlikçi bir yapı çerçevesinde yeniden oluşturulabileceğinin belirtilmesidir. Bu da olumsuzlukları etkileyen geleneksel yapının değişebileceğini izah etmektedir. Yani, yapılan bu tanımlar çerçevesinde kavramın ifade ettiği ilişkiler ağının değişebilirliğine dolayısıyla kavramın içeriğinin farklılaşmasına vurgu yapıldığı görülmektedir.

Günümüzde siyasi, ekonomik ve sosyal yapı, kurum ve süreçlerdeki toplumsal cinsiyet ayrımcılığını ortadan kaldırmak, kadınların özellikle siyasette eşit katılım ve temsilini sağlamak, hem simgesel hem de uygulama açısından oldukça önemlidir.

Kadın ve erkek eşitliğinin sağlanması Avrupa Birliği'nin sosyal politikası kapsamında ele alınmaktadır. AB'de kadın - erkek eşitliğinde izlenen politikalara bakıldığında, fırsat eşitliği politikalarının temeli 1957 yılında Roma Anlaşmasının 119. (yeni 141) maddesi ile getirilen “eşit iş için eşit ücret” düzenlemesiyle atılmıştır. 1970'li yılların başlarından itibaren AB ulaşılması istenilen amaç doğrultusunda üye devletlerin kendisine bırakılmış olan direktifler ile çeşitli düzenlemeler getirmiştir. Direktiflerin yanı sıra tüzük, konsey sonuç kararı, konsey tavsiye kararı, konsey sonuç bildirisi, komisyon tavsiye kararı ve eylem programları gibi ikincil mevzuatlardaki düzenlemeler ile kadın ve erkeklere eşit olanaklar sağlanmasına ilişkin politikayı gündeme taşımıştır. Dolayısıyla, AB tarafından 1982 yılından

¹⁸⁶ Anna Yeatman, “Women Domestic Life and Sociology” **Feminist Challenges: Social and Political Theory**, Ed. Carole Pateman, and Elizabeth Gross, Boston, The Northeastern University press, 1986, p. 157-167.

itibaren kadınlar ve erkekler için fırsat eşitliği eylem programları uygulanmaktadır. Bu programlar¹⁸⁷:

- 1982 - 1985 Kadınlar İçin Fırsat Eşitliği Birinci Eylem Programı;
- 1986 - 1990 Kadınlar İçin Fırsat Eşitliği İkinci Eylem Programı;
- 1991 - 1995 Kadın ve Erkek İçin Fırsat Eşitliği Üçüncü Orta Dönem Topluluk Eylem Programı;
- 1996 - 2000 Kadın ve Erkek İçin Dördüncü Orta Dönem Topluluk Eylem Programı olarak sıralanmaktadır.

1991-1995 yıllarını kapsayan Üçüncü Orta Dönem Topluluk Eylem Programı önceki eylem programlarından farklı olarak kadının toplum içerisindeki statüsüne dair bir bölüm içermiş ve eşitliğin dâhil edilmesi ilkesi ilk kez bu bölümde tartışılmıştır. Bu ilke daha sonra 18 Eylül 1995 tarihli Toplumsal Cinsiyet Konularının Kalkınma İşbirliğine Entegre Edilmesi, Komisyon Bildirim Notu ile 22 Kasım 1995 tarihli İnsan Hakları Politikalarının Dış Boyutu Komisyon Bildirim Notunda yer almıştır. 21 Şubat 1996 tarihli Kadın ve Erkek İçin Fırsat Eşitliğinin Topluluğun Tüm Politikalarına ve Faaliyetlerine Dâhil Edilmesi, Komisyon Bildirim Notunda eşitliğin en geniş boyutuyla Topluluğun tüm politikaları ve faaliyetleri açısından ele almıştır. Kadın ve Erkek İçin Fırsat Eşitliğinin Topluluğun Tüm Politikalarına ve Faaliyetlerine Dâhil Edilmesi Komisyon Bildirim Notunda şöyle denilmektedir:

“.... Kadın ve Erkeğin tüm alanlarda eşit olabilecekleri ve kalkınmanın nimetlerinden eşit yararlanabilecekleri yeni bir kadın - erkek birlikteliğinin oluşturulması gerekmektedir. Bu yalnızca mevzuat alanında ilerleme sağlamayı değil bireysel ve kolektif tutum ve davranışlarda kültürel değişimi ve kararlı siyasi faaliyeti gerektirir. Her düzeydeki tüm faaliyet ve politikalarda kadın - erkek eşitliğinin sağlanması gerekir. Eşitliğin dâhili, kadınlara yardım amaçlı özel önlemlerin uygulanmasını engellemez; bütün genel politika ve

¹⁸⁷ Nurhan Süral, **Avrupa Topluluğunun Çalışma Yaşamında Kadın Erkek Eşitliğine Dair Düzenlemeleri ve Türkiye**, KSSGM Yayınları, Ankara, Eylül 2002, s. 45.

faaliyetlerin toplumsal cinsiyet bakış açısıyla değerlendirilerek eşitliği sağlamak üzere harekete geçilmesini ifade eder. Her politika ve faaliyet kadın ve erkek için olası etkileri dikkate alınarak belirlenecektir. Örneğin kalkınma politikaları, işin düzenlenmesi, ulaşım seçenekleri veya okul saatlerinin ayarlanması gibi hususlar kadın ve erkek üzerindeki etkileri ve eşitliği sağlama amacı dikkate alınarak kararlaştırılacaktır. Kadın ve erkeğin eşit katılımı kalkınma için önemli olduğu kadar toplumların siyasi olgunluk düzeyini sembolize eder”¹⁸⁸.

Bu açıklamadan anlaşılmaktadır ki, tüm alanlarda eşitliği sağlayacak yeni bir kadın - erkek birlikteliğinin oluşturulması için yasal düzenlemelerin yanında kültürel bir değişim, toplumsal cinsiyet ayrımcılığına dayalı ekonomik, siyasi ve sosyal yapılanmaların ortadan kaldırılmasında kadınlara yönelik ayrımcılığın kapsamlı ve sistemli niteliğinin öncelikle gözler önüne serilmesi gerekmektedir. Bunu yapmanın en temel yollarından biri de toplumsal cinsiyet göstergelerine göz atmaktır. İstatistiksel bilgi ve göstergelerin toplumsal cinsiyet temelinde toplanması ve sınıflandırılması, başta Birleşmiş Milletler ve onun uzmanlık kuruluşları (BM Kalkınma Programı vb.) olmak üzere, Dünya Bankası ve Dünya Ekonomik Forumu gibi çeşitli uluslararası örgütlerce ancak 1990’lı yıllardan itibaren uygulanmaya başlanmıştır. Örneğin, 1995 yılında Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı ilk defa Toplumsal Cinsiyet Gelişme Endeksi’ni oluşturmuştur¹⁸⁹.

Dünya Ekonomik Forumu’nun 2013’de yayınladığı Toplumsal Cinsiyet Farkı Endeksi, toplam 68 ülkenin kadın - erkek eşitliği durumunu saptamaya çalışırken ekonomi, siyaset, eğitim ve sağlıkla ilgili bazı temel göstergelerden faydalanmaktadır. 2013 Toplumsal Cinsiyet Farkı Endeksi’ne göre en iyi on ülke, diğer bir deyişle kadın - erkek eşitliği çerçevesinde en iyi ve en eşitlikçi uygulamalara sahip olan ülkeler İzlanda, Finlandiya, Norveç, İsveç, Filipinler,

¹⁸⁸ A.e., s. 57.

¹⁸⁹ Zerrin Ayşe Öztürk, “Uluslararası Siyasette ve Karar Alma Mekanizmalarında Kadın”, *Ege Stratejik Araştırmalar Dergisi*, C. 3, Sayı: 1, 2012, s. 17.

İrlanda, Yeni Zelanda, Danimarka, İsviçre ve Nikaragua olarak sıralanmaktadır. Kadın - erkek eşitliği açısından 2011 Toplumsal Cinsiyet Farkı Endeksi'ne göre Kazakistan 49. sırada yer almışken, 2013 yılında ise 32. sırada yer almaktadır¹⁹⁰.

Sonuç olarak kadın - erkek eşitliğinin gerçekleştirilmesinde sadece bireysel değil, toplumsal bilinç ve kararlılığa gereksinim vardır. Bu konuda uluslararası düzeyde bir bilgilendirme, bilinçlenme ve kararlılık yaratmak ise, kişisel çabaların çok ötesinde uluslararası toplumun, uluslararası örgütlerin, devletlerin, medyanın, eğitim kurumlarının ve kadın erkek tüm bireylerin sorumluluğundadır.

2. KAZAKİSTAN'DA KADINLARIN SİYASAL KATILIMI

Siyasal katılma, modern sanayileşmiş bir toplum yapısının demokratik bir göstergesidir. Siyasal katılma, toplum üyesi bireylerin siyasal sistem karşısında durumlarını tutumlarını ve davranışlarını belirleyen bir kavramdır¹⁹¹. Siyasal katılma, siyasal bir davranış türü olarak bireylerin, alınan ya da alınacak her türlü siyasal, ekonomik ve toplumsal kararlar karşısında gösterdikleri tepkiler, eğilimler ve yaklaşımlardan oluşmaktadır. Siyasal sistemde vatandaşların doğrudan ya da dolaylı olarak yöneticilerini seçme, bireysel ve toplumsal çıkarlar doğrultusunda siyasi kararları etkileme amacıyla gerçekleştirdiği eylemlerin tamamı siyasal katılma olarak değerlendirilebilir. Birey sadece kararları etkileyen değil, karar veren konumuna geçmek içinde katılma eylemini gerçekleştirebilir¹⁹².

Katılma faaliyeti demokrasinin benimsenmesi ve işlerliğine dair fikirler veren önemli bir göstergedir. Katılma eylemi; seçim kampanyalarında çalışma, mitingleri izleme, siyasal tartışmalara katılma, oy kullanma, bireysel ve örgütsel çıkar sağlamak, çıkarları korumak, siyasal kararları etkilemek, bilgilenecek, siyasal

¹⁹⁰ **The Global Gender Gap Report 2013**, Published by the World Economic Forum, Ceneve, Switzerland, 2013, s. 9. (Çevrimiçi), http://www3.weforum.org/docs/WEF_GenderGap_Report_2013.pdf.

¹⁹¹ Münci Kapani, **Politika Bilimine Giriş**, İstanbul, Bilgi Yayınları, 2006, s. 144.

¹⁹² Ali Öztekin, **Siyaset Bilimine Giriş**, Ankara, Siyasal Kitapevi, 2007, s. 229-232.

bilginin geliştiğini kanıtlamak, yönetimde görev almak ve siyasal statüye kavuşmak gibi amaçlarla gerçekleştirilebilir¹⁹³.

Kadınlar, siyasal katılımın çeşitli veçhelerinde yer almış olsalar da siyasal partilerin yapısında etkili olabilmeleri ancak XX. yüzyılın ikinci çeyreğinden sonra gerçekleşebilmiştir¹⁹⁴. Yirminci yüzyılda geleneksel yaşam biçimlerinden çağdaş yaşam biçimlerine geçişle birlikte kadının statüsünü belirleyecek düzenlemelere ihtiyaç duyulmuştur. 1970’li yıllarda feminist bilincin gelişmesiyle, eşitsizliklerin farkına varan kadın, daha liberal ve demokratik eğilimler sergilemeye başlamıştır. Seçme – seçilme hakkıyla ilgili yasalarda yapılan eşitlikçi düzenlemelerle kadının siyasal katılımı teşvik edilmiştir. İktisadi ve siyasal gelişmenin ileri düzeylerinde olan toplumlarda dahi kadınların siyasal hayata katılımı yakın geçmişte gerçekleşmiş bir olgudur¹⁹⁵.

Buna örnek olarak verebileceğimiz siyasette dünyaca tanınan kadın şahsiyetler: Margaret Thatcher (Büyük Britanya), Madlen Olbrayt, Kondoliza Rays, Hillary Clinton (ABD), doğu ülkelerinden İndira Gandi, Be-nazir Bhutto, Korasan Akino, Tansu Çiller (Türkiye), Angela Merkel (Almanya) vs.

Kazak kadınlarının erkeklerle eşit haklara sahip olması ise, çoğu dünya ülkesine göre, farklı bir süreç izlemiştir. Çarlık Rusyası’nın yıkılışı ve Sovyetler Birliği’nin kurulması ile gerçekleştirilen reformlarla bir yandan toplumun yeniden yapılanması, diğer yandan kadının eşitlik ve yurttaşlık haklarını kazanması sağlanmış ve köklü bir toplumsal değişim gerçekleşmiştir.

Bağımsızlık sonrası (1991) ise, Kazakistan, laik hukukun benimsenmesi ile kadının eğitim, çalışma yaşamı, siyaset gibi kamu alanlarına girmesi mümkün olmuş ve eşitlikçi kamu politikaları ile devlet bu katılımı teşvik ederek desteklenmiştir.

¹⁹³ Birkan Uysal, **Siyasal Katılma ve Katılma Davranışına Ailenin Etkisi**, Ankara, TODAİE, 1984, s. 65-66.

¹⁹⁴ Türker Minibaş, “Siyasal Partiler Yelpazesinde Kadının Konumu”, **Kadın Gerçeklikleri**, Yayına hzl. Necla Arat, İstanbul, Say Yayınları, 1996, s. 174.

¹⁹⁵ İter Turan, **Siyasal Sistem ve Siyasal Davranış**, İstanbul, Der Yayınları, 1996, s. 8.

Kazakistan'da kadınların partilere katılma süreci ülkede çok partili sistemin oluşturulmasıyla başlamıştır. 1995 yılına kadar kadınlar siyasi partilerde ya da Parlamento'da çok az sayıda dıydılar. 1994 yılı geçmiş olan Büyük Kurul seçimlerinde sunulmuş olan üç aday kadının hiçbirini geçmemiştir. 1995 yılı yeniden oluşan Parlamento seçimlerinde erkek ve kadın eşitliği meselesinde ilerlemeler olmadığı için kadınlar aktif bir biçimde katılamamıştır. 1999 yılı seçimlerde 9 siyasi parti katılmıştır: Kazakistan Tarım Partisi, Otan Partisi, Komünist Partisi, Halk Kongresi Partisi, Kazakistan Kalkınma Partisi, Kazakistan demokrasi Partisi, Ulusal Alaş Partisi, Siyasi Emek Partisi ve Kazakistan Sivil Partisi'dir. Bunlardan sadece 5 parti kadınları da aday olarak sunmuştur. 2001 yılı Kazakistan Demokrasi Seçimi Siyasi Birliği yönetim üyeliğine kadınlar katılmıştır (Z. Battalova, J.Ertlesova vs.). Kazakistan'da seçimlerde kadın adaylarını sunmaya hazırlayan ve yardım eden sivil toplum örgütü Kadınlar Seçim Bloku'dur¹⁹⁶.

Kazakistan Kadın İşleri, Aile ve Demografi Siyaseti Yönündeki Ulusal Komisyon'un 1 Temmuz 2013 tarihli verilerine göre, günümüzde Parlamentoda kadın sayısı 28 ya da toplam milletvekili arasından %24,3'ü oluşturmaktadır. Merkez yüksek yönetim kadrosunda çalışan kadınların 3'ü bakan (toplam 12 Bakanlık vardır), 6'ı bakan yardımcısı, 2'si başbakan yardımcısı, diğer 2'si parlamento meclisinde sekreterdir¹⁹⁷.

Yerel yönetimde görev yapan kadınların ise 2'si ulusal seviyedeki şehir valilerinin yardımcısı, 7'si bölge vali yardımcısı ve 5'i il valilerin yardımcısıdır. Ülke geneline bakıldığında il vali yardımcılarının % 15' kadındır. İlçe ve köy seviyesindeki bölgelerde vali yardımcılarının oranı ise % 11,4'ü oluşturmaktadır¹⁹⁸.

Kazakistan'ın Meclis, Parlamento, Bölge ve Yerel yönetimde görev yapan kadınlara dair statiksel göstergeler çalışmamızın devamında yer almaktadır.

¹⁹⁶Galiya Khassanova, "Gender and Party Poitics", (Çevrimiçi) <http://www.policy.hu/khassanova/content-pol.html>.

¹⁹⁷ "Jenşini Kazahstana v Politike", 1 Temmuz 2013 Verileri, **Kadın İşleri, Aile ve Demografi Siyaseti Yönündeki Ulusal Komisyonu**, (Çevrimiçi) <http://www.ncgp.kz/index.php?lang=kk#>, 27.10.2013.

¹⁹⁸ A.y.

2.1. Siyasal Sorunlar

Kazakistan'da kadının sosyal hayatta aktif, yerel yönetimde siyasete katılımında yüksek olmasına rağmen üst düzey yönetimde siyasal katılımının düşük olduğu bilinen bir gerçektir. Ülkede siyaset eril bir yapı tarafından belirlenmekte ve bu yapılanma siyasal karar süreçlerine de yansımaktadır. Kadın ise, siyasal karar organlarında simgesel olmaktan öteye gidememektedir.

Burada şunu da vurgulamak gerekir ki, toplumsal fırsatların farklı toplum kesimleri arasında nasıl dağılacığı parlamento, hükümet ve politika belirleyen kamu kurumları gibi siyasal karar organlarında belirlenmektedir. Bu süreçlerde kadınların eksik temsili, sorunların çözümsüz kalmasına, devam eden eşitsizlikler ise kadınların eksik temsiline yol açmaktadır. Bu nedenle, kadın erkek eşitliğini sağlamaya yönelik çabaların başında siyasal süreçlere katılımında cinsler arası eşitliği sağlayan adımların bir an önce atılması gerekmektedir.

Kazakistan'da kadınların siyasal, sosyal ya da çalışma yaşamında olsun cinsiyete dayalı ayrımcılık söz konusu değildir. Ancak buna rağmen ülkede bir takım eksiklikler ve sorunlar mevcuttur. Örneğin¹⁹⁹:

- Kültürel değerlerin kadının siyasal alanda çalışmasını engellemesi;
- Eğitim düzeyi arttıkça kadınların daha fazla işgücü piyasasında yer aldıkları, ancak evli olmak ve 0-6 yaş arası çocuğa sahip olmanın kadınların işgücüne katılımlarını azalttığı;
- Kadınların evlilik, doğum ve çocuk, yaşlı ve hasta bakımı gibi nedenlerle işten ayrılmaları ya da işlerinin kesintiye uğraması,
- Kamu sektörü olsun özel sektör olsun iş saatlerinin düzensizliği,
- İşgücü piyasasının cinsiyet temelinde ayrışması;
- Ücretlerin düşüklüğü;

¹⁹⁹ Evgeniya Salagdinova, Jenskoe Dvijenie Kazahstana: 10 let İstorii, 17 Kasım 2013, **Stati Gazeta.kz**, (Çevrimiçi) <http://articles.gazeta.kz/art.asp?aid=36590>.

- Kadın yaşamına ilişkin düzenli ve sistemli istatistiğin eksikliği;
- Belli başlı iş merkezleri ve çalışma kurum ve kuruluşlarının ana şehirlerde olması (Astana, Almatı), diğer bölgelerdeki kadınların siyasal, sosyo – ekonomik yaşamına olumsuz etkisi;
- Kadın emeği, siyasal mekanizmalara katılımı ve istihdamına ilişkin proje ve araştırmalara ilişkin propagandaların yetersizliği;
- Kitle iletişim araçlarında kadın sorunlarının yeterli derecede yansımaması
- Günümüzde kadınların siyasal katılımı hala erkeklerle eşit düzeye gelememesi gibi olgular, kadın statüsü konusunda kendisini göstermektedir.

Yukarıda sıralanan sorunların giderilmesi ve kadınların gelişimine daha da destek vermek adına kadın sorunları ele alınarak çözüm yolları aranmalıdır. Elbette ki, ülkede yukarıda sıraladığımız kadın sorunlarının giderilmesi ve kadın durumunun iyileştirilmesi ve geliştirilmesine yönelik birtakım çalışmalar yapılmakta, konuyla ilgili strateji ve programlar mevcuttur. Ancak bu çalışmaların yetersiz kaldığı görülmektedir. Bunun yanı sıra, toplumlar kadın ve erkeği birbirine rakip olarak değil, birbirini bütünleyen /tamamlayan unsurlar olarak görülmelidir.

2.1.1. Kadınların Siyasal Hayata Katılımını Engelleyen Faktörler

Siyasal süreçlere kadınların katılımını etkileyen toplumsal faaliyetlerin başında geleneksel cinsiyet rolleri gelmektedir. Kazakistan'ın siyasal yapısına genel olarak bakıldığında, eski tarihten bu güne dek yapılan tüm reformlara rağmen erkek egemen yapının hala devam ettiği söylenebilir. Çünkü ülke genelinde kadınların eğitimi düzeyi ve sosyal hayata katılımı yüksek olmasına rağmen, siyasal hayata katılımı çoğu ülkelerde olduğu gibi halen yetersizdir kalmaktadır.

Kadınların geleneksel rolleriyle, siyaset yaşamına katılmalarının birbiriyle bağdaşmadığına yönelik yaygın kanaat kadınların çevreleri tarafından bu alandan uzak tutulmalarına yol açmaktadır. Siyasete katılmak isteyen kadınlar, hem bu

yaygın görüşlerle, hem de aile ve politik yaşamı bağdaştırmak için mücadele etmek zorunda kalmaktadır.

Çalışmamızın ikinci bölümünde de belirttiğimiz gibi Kazakistan’da kadınların siyasal katılımında kamu kurum ve kuruluşlarında üst düzey yöneticiliklerde kadın oranı azdır. Ancak, kadınların yerel ve bölge düzeyinde siyasal katılımı yüksektir. Örneğin, komisyon, komite, vali yardımcılığı, uzmanlık gerektiren alanlarda kadın oranlarının oldukça yüksek olduğu söylenebilir. Yani, Kazakistan’da yetişmiş kadın işgücünün yüksekliğine ve bu potansiyelin sunduğu olanaklara rağmen siyasi temsildeki tıkanıklıklar nedeniyle, kadınların parlamento ve hükümet düzeyinde eksik temsil edildiği gözlemlenmektedir.

Bunun yanı sıra ülkede siyasi partilerin yapısı ve kadın kollarının güçsüzlüğü de kadınların siyasal süreçlere katılımını engelleyen önemli bir etkidir. Partilerin kadın erkek eşitliğine bakışı, kendi ideolojileri doğrultusunda gerçekleşmekte ve iki yaklaşım görülmektedir. Bunlardan ilki, kadını aile kurumu ile özdeşleştiren ve kadın haklarına ailenin gereksinimleri çerçevesinde bakan “aile merkezli” bir anlayıştır ki bu anlayışta siyasette kadına düşen görev, sosyal faaliyetlere gönüllü katılarak siyasete destek olmaktır. İkincisi ise, kadın erkek eşitliğine inandığını belirten, kadınların toplumsal yaşama katılımını çağdaşlığın, demokrasinin, gelişmişliğin gereği sayan toplum merkezli anlayıştır.

Bu sorunların oluşmasında diğer bir etken ise, kadınların uluslararası kadın hareketleri ve siyasal süreçte güçlenme politikaları hakkında yeterli bilgiye sahip olmamaları, dolayısıyla bu yöndeki eksikliklerini gidermek amacıyla yeterli çabaların gösterememesi söylenebilir.

2.1.2. Toplumsal Cinsiyet Politikasındaki Eksiklikler

Birçok siyasetçi cinsiyet politikalarını sadece kadınların haklarına ilişkin meseleleri çözme aracı olarak nitelendirmektedir. Birçok veriler gösteriyor ki,

cinsiyet meselesi daha kapsamlı ve geniştir. Cinsiyet eşitsizliği devletin sosyal ve siyasi hayatının gelişmesini engellemektedir. Kadınlar siyaset alanına farklı görüş katabilmekte, geleneksel idare etmeyi daha koordine edilmiş ve uyumlaştırılmış hale getirerek insancılık normlarına uygunlaştırma faaliyetlerinde bulunmaktadır.

Kazakistan'da cinsiyet eşitliği politikaları geliştirilerek kadınların siyasi ve sosyal hayattaki rolü arttırılmaya çalışılmaktadır. Örneğin toplumsal cinsiyetin geliştirilmesi ve benimsenmesi konusunda birtakım eylem programları ve strateji mevcuttur. Bu olgu ülkenin geleneksel ulusal siyasetinde cinsiyet eşitliği meselesinin gelişmesini sağlayabilecektir. Çünkü geleneksel siyasi düşüncelerde kadınlar sosyal hayatın hassas, savunmasız, güçsüz gruplarına aittir. Kadınların sosyal hassas grupların içinden kaldırılmasından sonra kadın ve erkek arasında siyasi ve sosyal düzeyde eşitlik söz konusu olabilecektir. Bu *mainstreaming* (okulların eğitim programlarına belli bir disiplini temel disiplin olarak eklemektir) yardımı ile gerçekleştirilebilir. Kazakistan'ın kültürel ve geleneksel özelliklerini göz önüne alarak cinsiyet eşitlik politikalarında erkekler ve kadınlar arasında eşit haklı bir partnerlik işbirliği yapma modeli uygun olabilmektedir²⁰⁰.

Ancak ülkede toplumsal cinsiyet siyaseti konusundaki nasihat çalışmaları halen yetersiz ve toplumsal cinsiyet bakımından eşitsizlikler mevcuttur. Örneğin²⁰¹:

- Medyada, kurum ve kuruluşlarda toplumsal cinsiyet, kadın ve erkek arasındaki şiddete karşı mücadele konularına ilişkin bilgilerin yaygınlaşmasındaki eksiklikler;
- Toplumsal cinsiyetin yaygınlaştırılmasına yönelik özel programların yetersizliği;
- Medyada toplumsal cinsiyet konusunda halkın bilinçlendirilmesi bakımından propagandanın yetersizliği;

²⁰⁰ Greta Solovyeva, Gendernaya Politika i Ustoichivoe Razvitie, Institut Sotsialnyh i Gendernyh İssledovaniı Respubliki Kazahstan, s. 1-8, (Çevrimiçi) <http://www.gender.cawater-info.net/publications/pdf/solovieva.pdf>.

²⁰¹ "Kazakistan 2050" Strategiasi, KR Prezidenti N.Nazarbayevtin Kazakistan Halkına Joldaı, (Çevrimiçi) http://akorda.kz/kz/category/gos_programmi_razvitiya, 01.10.2013.

- Toplumsal cinsiyet konusunun yaygın bir şekilde yer alması için önce kitle iletişim araçları mensuplarının yeterli derecede (uzmanlık alan olarak) eğitilmesi ihtiyacının gerekliliği;
- Toplumsal cinsiyet duyarlılığı konusunda halkın henüz tamamı bilinçli değildir;
- Toplumsal cinsiyet konusundaki çalışmalar bölgelere göre yeterli seviyede değildir;
- Toplumsal cinsiyet konusuna ilişkin kitap ve kaynaklar piyasada çok azdır, kütüphanelerde nerdeyse yok sayılır;
- Toplumsal cinsiyet bakımından kadınların siyasi tecrübesinin eksikliği, siyasi katılımlarını engellemektedir;
- Çağımızda ailede çocuk doğum sayısı azalmaktadır. Bu durumun ülke demografisine olumsuz etkileyebilmektedir;
- Batı ülkelerindeki gibi hem kadın hem erkeklerin evlenme yaşı uzamaktadır
- Aile içi değerlerin eksikliği, aile içi şiddetin kolayca yaşanmasına neden olabilmektedir;
- Evlilik boşanmalarında çocuk genel olarak anne tarafına geçildiğinde dolayı çocuğun yetişmesinde baba terbiyesinin eksikliği ve kadına düşen yük ortaya çıkmaktadır;
- Doğum oranının azalması, kürtajın çoğalması önemli sorunların başında gelmektedir;
- Kadınların hamile dönemindeki iyi beslenmemesi ve kaliteli sağlık tedavisi için ekonomik şartların yetersizliği kadın sağlığına etkilemektedir;
- Aile, kadın ve çocuk konularındaki çalışmaların neticesi yeterli seviyede değildir;
- Şiddet mağduru, kocası ölmüş, boşanmış veya tahliyesine az kalmış cezaevindeki kadınların sosyal hayata katılımının sağlanmasına yönelik proje ve benzeri çalışmalar yetersizdir.

3. ULUSAL VE YEREL MECLİSLERDE KADINLAR

Parlamento, Kazakistan'da yasama işlemini gören kurumdur. Parlamento senato ve meclis olmak üzere iki ayrı kurumdan oluşur. Parlamentonun kabul ettiği tüm yasalar, anayasaya uygunluğun denetlenmesi için Anayasa mahkemesi tarafından denetlenir. Senato ve meclis başkanı, cumhurbaşkanı tarafından atanır²⁰².

Senato üye sayısı 47'dir. Senatörlük süresi 6 yıldır. Senato'da 14 vilayet ve 2 şehir ikişer milletvekili ile temsil edilirken, seçimler bölgesel meclislerin üyelerinden oluşan seçiciler toplantısında gizli oylama yoluyla yapılmaktadır. 15 senatör ise Cumhurbaşkanı tarafından atanmaktadır. Seçimle göreve gelen 32 senato üyesinin yarısı için her 3 yılda bir yeniden seçimler düzenlenmektedir²⁰³.

Meclis üye sayısı ise 107'dir. Meclis milletvekilliği süresi 5 yıldır. Meclis'i oluşturan 107 milletvekilinden 98'i genel seçimlerle belirlenmekte, 9 vekil ise Kazakistan Halkları Asamblesi tarafından seçilmektedir. Senatörler ve Meclis üyeleri hükümette görev alamazlar²⁰⁴.

Aşağıda bu siyasi görevlerde yer alan kadın ve erkek oranı karşılaştırılacaktır. Bu karşılaştırma neticesinde kadının siyasi hayattaki rolü ortaya çıkacaktır.

²⁰² Marat Tajin , “Egemen Kazakistan”, **Kazakistan Tarihi - Makaleler**, TTK Yayınları, Ankara, 2007, s. 175.

²⁰³ DEİK, **a.g.b.**, s. 2.

²⁰⁴ DEİK, **a.g.b.**, s. 2.

Tablo: 10. 2011 Yılında Cinsiyete Göre Kazakistan Cumhuriyeti Parlamento Senatosu Milletvekillerinin ve Senato Üyelerinin Oranı

	Cinsiyete göre dağılım	
	kadın (%)	erkek (%)
Toplam	35,9	64,1
Senato milletvekilleri	4,3	95,7
Senato kurumu (Аппарат Сената)	45,9	54,1
Kurum Başkanı (Руководитель Аппарата)	-	100,0
Kurum Başkan Yardımcısı	-	100,0
Alt bölüm başkanları	28,6	71,4
Daire başkanları yardımcısı	60,0	40,0
Başkan yardımcısı, Senato Başkan yardımcısı, Birim Başkanları	20,0	80,0
Danışmanlar	55,6	44,4
Ana uzmanlar	91,7	8,3
Uzmanlar	85,7	14,3
Milletvekili yardımcısı	25,0	75,0

Kaynak: “2011 Yılında Cinsiyete Göre Kazakistan Cumhuriyeti Parlamento Senatosu Milletvekillerinin Ve Senato Memurlarının Yapısı”, **Kazakistan Cumhuriyeti İstatistik Ajansı**, Kazakistan’ın Kadın Ve Erkekleri, İstatistik Derleme, Astana, TOO Kazstatinform Matbaası, 2012, s. 116.

Tablo 10’a bakıldığında, 2011 yılında cinsiyete göre Kazakistan Cumhuriyeti parlamento senatosu milletvekillerinin ve senato memurlarının oranı kadın ve erkeklerin üstlendiği görevi açısından kıyaslandığında kadınların siyasallaşma bakımından durumlarının farklılaştığı görülmektedir. Kadınlar siyasi görevde uzmanlık alanında yüksek oranı %91,7’ gösterirken, kurum başkanlığı ve yardımcılığı gibi siyasi görevde % 0 oranla yetersiz kaldığı sergilenmektedir.

Tablo: 11. 2011 Yılında Cinsiyete Göre Kazakistan Cumhuriyeti Parlamento Meclis Milletvekillerinin ve Meclis Üyelerinin Oranı

	Cinsiyete göre dağılım	
	kadın (%)	erkek (%)
Toplam	38,1	61,9
Meclis milletvekilleri	17,8	82,2
Senato kurumu (Аппарат Сената)	46,9	53,1
Kurum Başkanı	-	100,0
Başkan yardımcısı	-	100,0
Daire ve bölüm başkanları	42,9	57,1
Bölüm başkanları yardımcıları ve danışmanlar	26,3	73,7

Kaynak: “2011 Yılında Cinsiyete Göre Kazakistan Cumhuriyeti Parlamento Meclis Milletvekillerinin ve Meclis Üyelerinin Oranı”, **Kazakistan Cumhuriyeti İstatistik Ajansı**, Kazakistan’ın Kadın Ve Erkekleri, İstatistik Derleme, Astana, TOO Kazstatinform Matbaası, 2012, s. 117.

2011 yılında cinsiyete göre Kazakistan Cumhuriyeti parlamento meclis milletvekillerinin ve meclis memurlarının oranını gösteren bu tabloda kadınların erkeklerle kıyasla siyasal yaşamdaki düzeyinin düşük olduğu görülmektedir. Yine erkeklerin etkin siyasi görevde düzeyi yükseldikçe, kadınların siyasi görevde oranı %17,8 ve %0 gibi oranda düşmektedir. Kadınların senato kurumunda ve bölüm müdürlüğünde aldığı görevleri açısından erkeklere nerdeyse yakın gösterge göstermektedir.

Tablo: 12. 2011 Yılında Bölge Maslilhatlarında Kadın Milletvekillerin Oranı

	Cinsiyete göre dağılım	
	kadın (%)	erkek (%)
Kazakistan Cumhuriyeti	10,9	89,1
Bölgeler		
Akmola	12,5	87,5
Aktöbe	19,4	80,6
Almatı	6,8	93,2
Atırau	3,7	69,3
Batı Kazakistan	6,7	93,3
Jambıl	8,6	91,4
Karağandı	12,2	87,8
Kostanay	33,3	66,7
Kızılorda	10,3	89,7
Mangıstau	0,0	100,0
Güney Kazakistan	0,0	100,0
Pavlodar	15,6	84,4
Kuzey Kazakistan	13,3	86,7
Doğu Kazakistan	9,3	90,7
Astana şehri	12,5	87,5
Almatı şehri	10,8	89,2

Kaynak: “2011 Yılında Bölge Maslilhatlarında Kadın Milletvekillerinin Oranı”, **Kazakistan Cumhuriyeti İstatistik Ajansı**, Kazakistan’ın Kadın Ve Erkekleri, İstatistik Derleme, Astana, TOO Kazstatinform Matbaası, 2012, s. 118.

Tablo 12’de verilen bölge maslilhatlarında kadın milletvekilleri bölgelere göre daha çok Kostanay bölgesinde % 33,3 oranla yüksektir. En az oran ise Batı Kazakistan bölgesi (%6,7) göstermekle beraber Mangıstau bölgesinde kadın milletvekilleri nerdeyse hiç yoktur.

Tablo: 13. Cinsiyete Göre 2011 Yılındaki Yerel Yönetimde Çalışan Memurlar

	Memurlar Oranı	
	Kadın (%)	Erkek (%)
Tüm bölge boyunca	57,1	42,9
Akmola	62,7	37,3
Aktöbe	59,2	40,8
Almatı	54,7	45,3
Atırau	56,8	43,2
Batı Kazakistan	54,6	45,4
Jambıl	45,5	54,5
Karağandı	62,2	37,8
Kostanay	64,8	35,2
Kızılorda	46,7	53,3
Mangıstau	65,1	34,9
Güney Kazakistan	35,0	65,0
Pavlodar	63,9	36,1
Kuzey Kazakistan	61,5	38,5
Doğu Kazakistan	65,3	34,7
Astana şehri	63,3	36,7
Almatı şehri	57,2	42,8

Kaynak: “Cinsiyete Göre 2011 Yılındaki Yerel Yönetimde Kadın Oranı”, **Kazakistan Cumhuriyeti İstatistik Ajansı**, Kazakistan’ın Kadın Ve Erkekleri, İstatistik Derleme, Astana, TOO Kazstatinform Matbaası, 2012, s. 122.

Tabloya 13’e göre, kadınların siyasal tutum ve davranışlarında dikkati çeken özellik, 2011 yılındaki yerel yönetim organları memurlarının oranı erkeklere kıyasla daha yüksek düzeyde olduğudur. Yerel yönetimde kadınların siyasi hayatta en yüksek performans gösteren Doğu Kazakistan (%65,3), Mangıstau (%65,1), Kostanay (%64,8) ve diğer bölgelerin kadınlarıdır.

Buraya kadar kadınların siyasete katılımına dair veriler 2011 yılındaki göstergiyi kapsamaktadır. Aşağıda ise 2013 yılındaki yeni veriler yer almakta ve eski yıllarla karşılaştırma bakımından önem taşımaktadır.

Tablo: 14. 2013 Yılında Siyasette Kadın

Tablo: 1. İlçe Valisi Kadın Yardımcılar		
Bölgeler	%	Kadın
Almatı şehri	57,1	4
Pavlodar	36,6	11
Akmola	23,7	14
Astana şehri	22,2	2
Aktöbe	20,7	6
Doğu Kazakistan	18,5	10
Kuzey Kazakistan	18,4	7
Batı Kazakistan	16,1	5
Karagandı	14,3	8
Jambıl	12,1	4
Kostanay	11,6	7
Güney Kazakistan	8,9	5
Almatı	7,0	4
Atırau	5,2	1
Kızılorda	4,1	1
Mangıstan	0	0

Tablo: 2. Bölge Maslihatlarında Kadın		
Bölgeler	%	Kadın
Kostanay	34,2	12
Kuzey Kazakistan	25,8	8
Aktöbe	22,6	7
Jambıl	14,3	5
Pavlodar	12,5	4
Akmola	12,1	4
Almatı	11,4	5
Atırau	11,1	3
Almatı şehri	10,8	4
Doğu Kazakistan	9,3	4
Mangıstau	8,0	2
Astana şehri	8,0	2
Karağandı	7,1	4
Kızılorda	6,9	2
Batı Kazakistan	6,7	2
Güney Kazakistan	2,0	1

Tablo: 3. İlçe Maslihatlarında Kadın		
Bölgeler	%	Kadın
Aktöbe	31,3	47
Kostanay	30,5	62
Kuzey Kazakistan	25,1	42
Mangıstau	23,3	14
Akmola	22,4	48
Pavlodar	21,0	25
Batı Kazakistan	20,6	31
KarağandıAlmatı	19,3	23
Almatı	18,8	47
Doğu Kazakistan	13,7	34
Atırau	13,6	12
Jambıl	12,4	18
Kızılorda	10,0	11
Güney Kazakistan	4,7	9

Tablo: 4. Şehir Maslihatlarında Kadın		
Bölgeler	%	Kadın
Kostanay	38,9	21
Akmola	24,1	7
Jambıl	24,0	6
Pavlodar	23,6	13
Karağandı	23,3	32
Almatı	22,5	9
Atırau	21,0	4
Kızılorda	21,0	4
Kuzey Kazakistan	21,0	4
Batı Kazakistan	20,0	4
Aktöbe	17,4	4
Doğu Kazakistan	15,0	11
Mangıstau	10,0	3
Güney Kazakistan	9,4	7

Kaynak: “Jenşini Kazahstana v Politike”, 1 Temmuz 2013 Verileri, **Kadın İşleri, Aile ve Demografi Siyaseti Yönündeki Ulusal Komisyonu**, (Çevrimiçi) <http://www.ncgp.kz/index.php?lang=kk#>, 27.10.2013.

2013 yılındaki verileri gösteren bu tablolara bakıldığında 2011 yılındaki tablo verilere göre bir gelişme gösterdiği fark edilmektedir. Yerel ve bölge düzeyinde kadınların siyasete katılımı daha yüksektir. Yerel yönetimde kadınlar, çıkarlarını koruyabilen, kararlara katılıp yönlendirebilen, kararları alan pozisyona gelen kadınlar, siyasette de etkin olabilmektedirler. Bu durum kadınların eğitim düzeyine bağlanabilir. Çünkü eğitim düzeyi yükseldikçe kadının siyasal ilgisi artmakta dolayısıyla, siyasal olayları inceleyip değerlendirme olanağı artmaktadır ve kadın

siyasallaşmaktadır²⁰⁵.

Özetle, yukarıda verilen tüm tablolar değerlendirildiğinde parlamento ve mecliste kadın oranı pek düşük olduğu, ancak bölge ve yerel düzeyde kadınların siyasete katılımı yüksek olduğu söylenebilir. Ayrıca, ülkenin Güney bölgelerindeki kadınların katılım oranının düşük olması veya neredeyse olmaması Kuzey bölgelere göre Güney bölgelerde kadınlarla ilgili geleneksel ve muhafazakar görüşlerin hakimiyetinden kaynaklanmaktadır. Bütün bu veriler göstermektedir ki, erkeğin siyasal alanda hâkimiyeti ve egemenliği devam etmekte, kadının ise yetersiz kalmaktadır. Parlamento ve mecliste kadın temsil oranının düşüklüğü, demokrasinin işleyişine bağlanabileceği gibi siyasi partilerin kadın politikasına ve cinsiyetçi yaklaşım ve uygulamalara da bağlanabilir. Oysa kadınlar, genellikle uygarlık ve siyasal haklar konusunda erkeklerle eşit olmak isterler. Ancak bu zaman alıcı bir süreçtir. Gerçi bu konuda dünya genelinde yasal bir takım düzenlemeler yapılmakta, kadın sorunu gündemde tutulmaktadır. Bunun yanı sıra ek olarak, ülkede kadınların siyasal hayata göre sosyal hayata katılım oranı daha yüksek olduğu bir gerçektir.

4. KAZAKİSTAN'DA KADINLARI TEMSİL EDEN SİVİL TOPLUM KURULUŞLAR

Kazakistan'da sivil toplum kuruluşları bağımsızlıkla birlikte gelişmeye başlamıştır. Hayatın her sahasında sıkı devlet kontrolünün söz konusu olduğu Sovyet döneminde bu tür kuruluşlar pek azdı. Ancak, Sovyetler Birliği'nin son dönemlerinde Gorbaçov'un başlattığı glasnost (açıklık) politikası sayesinde çeşitli STK'lar ortaya çıkabilmiştir. Kazakistan Bağımsızlığıyla birlikte ve ilk

²⁰⁵ "Tarihçe", **Kadın İşleri, Aile ve Demografi Siyaseti Yönündeki Ulusal Komisyonu**, (Çevrimiçi) http://www.ncgp.kz/index.php?option=com_content&view=article&id=137&Itemid=92&lang=kk, 27 Ekim 2013.

cumhurbaşkanı Nursultan Nazarbayev iktidarının ilk yıllarında demokratikleşmeye önem vermesi ülkede STK'ların yaygınlaşmasına uygun zemin hazırlamıştır²⁰⁶.

Kazakistan kadınlarının siyasal ve sosyal hayattaki gelişmelere bakıldığında ülkenin bağımsızlık sonrası daha aktif olmaya başladığı görülmektedir. Örneğin, Kazakistan'da kadınların siyasi hayata katılım süreci kadın sivil toplum örgütlerinin ortaya çıkmasıyla başlamıştır.

Kazakistan Adalet Bakanlığının 2012 verilerine göre, Kazakistan'da 27 525 sivil toplum kuruluşu faaliyet göstermektedir²⁰⁷. Bu sivil toplum kuruluşlarının % 44'ni dernekler, % 26'nı vakıflar ve % 7'ni tüzel dernekler oluşturmaktadır²⁰⁸.

Sivil toplum kuruluşları faaliyetlerine bakıldığında onların genel olarak % 35,8'i çevre, % 23,8'i kadın, % 22,2'i gençler, % 20,9'u halkın güvenliğine, % 12,6'ı eğitim, % 7,9'u çocuk, % 6,6 engellilere yardım, % 6,3'ü tıp, % 4,6'ı güvenlik, % 4,6'ı kültür, % 3,0 tartışma, % 1,3'ü emektarlık alanlarına yönlendikleri görülmektedir²⁰⁹.

Bu sivil toplum kuruluşlarının arasında kadınları temsil eden kuruluşlar da az değildir. Örneğin, Kazakistan'da kadınların siyasi hayata katılım süreci kadın sivil toplum örgütlerinin ortaya çıkmasıyla başlamıştır. 1994 yılının ortalarında Kazakistan'da sadece 6 kadınları ilgilendiren sivil toplum örgütleri vardı. Bunlar, "Askerlerin Anneleri Komitesi" (Akmolinsk), "Kazakistan Kadınları Birliği", "Müslüman Kadınları Birliği", "Çok Çocuklu Aileler Birliği", "Feminist Ligi" ve "Özürü Kadınların Derneği". 1997 yılında ise kadın örgütlerinin sayısı 30'a

²⁰⁶ Aleksandr Rojkov, "Kamu Do Vsego Yest Delo", **Argument i Fakti Kazahstan**, (Çevrimiçi) http://www.aif.kz/article_id=2552, 11.09.2005.

²⁰⁷ "O Sostoiani i Perspektivah Razvitia Nepravitelstvennogo Sektora v Kazakhstane", Nantsionalni Doklad, Astana, 2012, s. 5. (Çevrimiçi) www.google.kz.

²⁰⁸ **A.y.**, s. 9.

²⁰⁹ Baybolova Ş.S., "STK Faaliyetlerinin Gelişme Yönleri ve Beklentiler", **Kazakistan'da Sivil Toplum Kuruluşları: 20. Yıllardaki Gelişmeler**, Almatı, Alyans Kazakistan, 2011, s. 35.

ulaşmıştır. 2003 yılında kadın örgütlerinin sayısı 200'e kadar yükselmiştir²¹⁰. Günümüzde ise, 160'tan fazla kadın sivil toplum kuruluşu faaliyet göstermektedir²¹¹.

Bu kadın örgütleri, yapılandırma özellikleriyle şu üç gruba ayrılmaktadır²¹²:

- Sivil toplum kuruluşları (Kadın dernekleri, merkezler, bloklar vs.);
- Devlet örgütleri (Kazakistan Cumhuriyetinin Cumhurbaşkanı Çatısı Altındaki Kadın İşleri, Aile ve Demografi Siyaseti Yönündeki Ulusal Komisyonu);
- Uluslararası örgütlerin Kazakistan şubeleri (UNİFEM – Birleşmiş Milletlerin Kadınlar Vakfı vs.)

KC Cumhurbaşkanı siyaseti çatısı altında faaliyet gösteren Kadın İşleri, Aile ve Demografi Siyaseti Yönündeki Ulusal Komisyonun verilerine göre bunlar²¹³:

- Kazakistan İş Kadınları Birliği
- Kazakistan Kadınları Sağlıklı Yaşam Geleneğini Destekliyor Vakfı
- Kadınlar Seçim Birliği Vakfı
- Kadınlar Önderliği Derneği
- Toplumsal Cinsiyeti Geliştirme Ulusal Vakfı
- Toplumsal Cinsiyet Bilimi Merkezi Vakfı
- Kadınlar Fakirliğe Kaşı Derneği
- Şırak Engelli Kadınlar Derneği
- Şehir Askerleri Analarının Komitesi
- Kazakistan Hukukçu Kadınları Derneği
- XXI. Yüzyıldaki Kadınların Enformasyon Sistemi Derneği

²¹⁰ Salagdinova, a.g.y.

²¹¹ “Vıstuplenie Sovetnika Prezidenta RK Predsedatelia Natsionalnoi Komissii po Delam Jenşin i Semeino Demografiçeskoı Politık eprı Prezıdente RK Abdıkalkıkoı G.N. na V Forume Jenşin Kazahstana”, Astana, 6 Mart 2009. (Çevrimiçi)
http://ncgp.kz/index.php?option=com_content&view=article&id=91%3Awelcome-to-site&catid=42%3Aarokstories&lang=ru.

²¹² Salagdinova, a.g.y.

²¹³ “Aıelder Ukımettik Emes Uıımdarının Köşbaşlıarı, (Çevrimiçi)
http://ncgp.kz/index.php?option=com_content&view=article&id=189%3Aleads&catid=46%3A2009-08-09-03-16-52&Itemid=115&lang=kk, 14.10.2013.

- Doğu Kadınları Uluslararası Ekoloji Derneği
- Kazakistan Cumhuriyeti Kadınlar Birliği
- Feminist Ligası
- Yaratıcı Çalışma Kadınlar Ligası
- Şımkent Şehri Kadın Kaynakları Merkezi
- Karağandı Kadın İş Ortaklığını Geliştirme Merkezi
- Kökşetau Kadın İş Ortaklığını Geliştirme Merkezi
- Gender Araştırmalar Merkezi
- Karağandı Bölgesi İşadamları Derneği
- Kazakistan Vatandaşlık Alyansı
- Gençler Parlamentosu
- Gençler Enformasyon Merkezi
- GIATS Kriz Merkezi
- Status Kadınlar Federasyonu
- Kazakistan Cumhuriyeti Diyabet Derneği
- Astan Bayterek Kadınlar Kulübü
- Tomiris İş Kadınları Derneği
- Almatılı Kadınlar Enformasyon Merkezi
- Almatı Şehrinin Kadınlar Danışmanlığı
- Anne ve Çocuklar İçin Kriz Merkezi
- Kazakistan Cumhuriyetinin Bilardo Sporundan Oluşan Kadınlar Federasyonu
- Afganistan'dan Mülteci Kadın Derneği
- Şırağım Kazakistan Lider Kadınları Destek Birliği
- Bayan Sulu Kadınlar Derneği
- Moldir Derneği
- Kultay Ana Derneği vs.

Kazakistan kadınlarının bu sivil toplum kuruluşları devletin “sosyal” ve “siyasi” hayatına ilişkin çeşitli meseleler ve farklı alanlar üzerinde çalışmaktadır. Örneğin, Al - Farabi Kazak Ulusal Üniversitesi Kadınlar Birliği bilim alanında,

Bekâr Anneler Derneği aile ve çocuk meselelerinde, Özürlü Kadınlar Derneği sağlık konusunda, Doğu Kadınlarının Uluslararası Ekoloji Birliği çevre alanlarında faaliyetlerini yürütmektedir. Kazakistan'daki kadın sivil toplum kuruluşları mali olarak uluslararası kadın işleri vakıflarından (UNİFEM, ABD Kadın Dernekleri vs.) yararlanmaktadır²¹⁴.

Ülkedeki kadın sivil toplum kuruluşları çalışmalarının esas amacı, Kazak kadınlarının sosyal ve siyasetteki temsil sayısını artırmak, kadınları ayrıcalıklı kılmak değil onlar için var olan engeller ve dezavantajları ortadan kaldırmaktır.

Dolayısıyla, siyasal ve sosyal yaşama kadın temsiliğini artırmak ve cinsel eşitliği sağlamak maksadıyla sivil toplum kuruluşlarının da yer aldığı devlet tarafından gündeme getirilen konu, “Kazakistan’ın 2006-2016 Yıllar İçin Toplumsal Cinsiyet Stratejisi” ve uygulamasıdır. Bu strateji, kadınların siyasi ve sosyal hayatta temsiliğini artırmak, kadın haklarının korunması, cinsiyet dengesinin sağlanması ve ülkenin demokrasi açısından da büyük önem taşımaktadır.

5. DEVLET POLİTİKALARINDA KADINLAR

Günümüzde demokrasi ile yönetilen ülkelerin siyasi, sosyal ve kültürel yaşamlarını şekillendiren en temel ilke “eşitlik” ilkesidir. Ülke vatandaşlarının her alanda birbiriyle eşit olduğu ve eşit koşullar altında herkese eşit muamele gösterildiği bir düzenin hâkim olması demokrasinin olmazsa olmaz koşullarından biri olup, kadın - erkek ayrımcılığını engellemenin, bununla mücadele etmenin ve eşitliği sağlamanın bir kadın meselesi değil, demokrasi meselesi olarak algılanması gerekmektedir.

Gelişmiş demokrasilerde bu sorun en az düzeyde yaşanırken, çağdaş demokrasi anlayışının tüm kurum ve kurallarıyla işlemediği toplumlarda ekonomik siyasi ve sosyal yaşamın her alanında kadın - erkek eşitsizliği varlığını hissettirmektedir. Her alanda hissedilen eşitsizliklerin ortadan kaldırılması yönündeki

²¹⁴ Salagdinova, a.g.y.

mücadeleler dünyada uzun yıllardır sürdürülüyor olmakla birlikte, sorun halen istenilen ve gereken düzeyde çözümlenmiş değildir. Ancak mücadeleler devam etmektedir. Uluslararası alanda yapılan kadın - erkek eşitliğini hedefleyen düzenlemeler ve çalışmalar, Kazakistan'da yürütülen çalışmalara da yön vermektedir.

Kazakistan'da kadın haklarını koruma işleri ile ilgili meseleler 1995'teki Pekin Konferansından sonra yoğun bir biçimde gündemde yer almaya başlanmıştır. Bu dönem konferanstan sonra Kazakistan'da kadın hareketlerinin yoğunlaşma ve kadınların Batılı feminizm kaynaklarından yararlanarak yapılan bilimsel çalışmaları ve yayınlarının çoğalma dönemidir. Uluslararası Donor Örgütler Kazakistan'da kadınların kalkınmasını sağlayarak Batılı feministlik hareket düşüncelerinin gelişmesine yol açmıştır. Birleşmiş Milletlerin Kazakistan'da sürdüren faaliyetlerinin yoğunlaşmasıyla birlikte cinsiyet eşitlik politikası teorilerinin girişimi de hızlanmıştır. BM'in Kalkınma Programı (1995'te başlayan) altında yapılmakta olan İnsani Gelişme Raporu'nun verdiği eleştiriler, ülkede kadın hakları hakkında konuşmaları siyasi düzeye kadar ulaştırmıştır. 1997'de verildiği "Kazakistan'daki Kadınların Statüsü" Raporuna göre, Kazakistan kadınlarının kalkınma süreci üç dönemden oluşmaktadır. Raporda;

- İlk dönem ülke bağımsızlığını ilan ettikten hemen sonra ve 1995'e kadar Kazakistan'daki kadınların örgütlenmeye başlaması süreci;
- 1995-1996'da Cumhuriyette kadın örgütlenmeleri faaliyetlerinde sosyal programlara eğilim göstererek aile yapımı, çocukların hakları, çalışan kadınların hakları, özürli kadınların ve diğer sosyal hassas grupların haklarını koruma gibi işleri amaçlamıştır.
- 1996'dan itibaren kadın örgütleri daha modernleşmiş, ekonomik ve siyasi faaliyetlere katılmaya başlamıştır²¹⁵.

²¹⁵Galiya Khassanova, "On The Way Towards Democracy: Women's Activism in Kazakhstan", **Academic Journal Article From Demokratizatsiya**, Vo. 8, No. 3, Summer 2000, s. 4-6.

Kazakistan, Anayasa ve yasalarıyla kadın - erkek eşitliğini güvence altına almış ve 1998 yılında BM Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW) öncelikli olmak üzere, Kadınların Siyasi Hakları, Evli Kadınların Vatandaşlık Meselesi, Çocuk Hakları Sözleşmesi gibi anlaşmalar ve yasal düzenlemelere katılmayı ve bu yasaları uygulamaya geçirmeyi kabul etmiştir. Ayrıca, medeni, siyasi, ekonomik, sosyal, kültürel haklarla ilgili birçok uluslararası sözleşmeleri imzalamıştır. Kazakistan 60 fazla uluslararası insan haklarına dair anlaşmaları onaylamıştır²¹⁶.

Bağımsızlık yıllarında Kazakistan da kadın ve erkek hakları ve çıkarlarının korunması konusunda bazı ilerlemeler kaydetmiştir. Kazakistan'da kadın - erkek eşitliğinin devlet çatısı altında örgütlenmesi konusu incelendiğinde ilk oluşum 1998 yılında Kazakistan Cumhurbaşkanı önderliğinde faaliyet gösteren Kadın İşleri, Aile ve Demografi Siyaseti Yönündeki Ulusal Komisyonun kurulması görülmektedir. Bu Komisyon, Kazakistan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanınının 4176 sayılı kararıyla 22 Aralık 1998 tarihinde kurulmuştur. Kuruluşun esas amaçlarından biri, toplumun tüm alanlarında toplumsal cinsiyet eşitliği ilkelerinin uygulanmasıdır²¹⁷.

27 Kasım 2003 tarihinde KC Hükümetinin No: 1190 kararıyla Kazakistan Cumhuriyetindeki Toplumsal Cinsiyet kavramı onaylanmıştır. Eylül ayı 2004 tarihinde ise başkent Astana'da gerçekleşen Kazakistan Kadınlarının V. Forumu'nda KC Cumhurbaşkanı, Hükümet ve Kadın İşleri, Aile ve Demografi Siyaseti Yönündeki Komisyon'da yukarıda adı geçen Toplumsal Cinsiyet kavramı onaylamıştır; toplumsal cinsiyet stratejisi hazırlanmış ve uygulanmasına ilişkin görevler verilmiştir. Toplumsal cinsiyet politikasının temel alanları; ekonomik, sosyal, kültürel ve insani sorunların çözülmesinde ırk ve cinsiyet ayrımı gözetmeksizin insanlar arasında cinsiyet ayrımından kaynaklanan her türlü ayrıcalığı yok etmek, kadınların ekonomik bağımsızlığını, kendi işlerini geliştirme ve tanıtma,

²¹⁶ Abişeva T.D., Tursunova S.T., **Natsionalni Plan Deistvii v Oblasti Prav Çeloveka v Respublike Kazakhstan na 2009-2012**, Astana, 2009, s. 7-8.

²¹⁷ KC Cumhurbaşkanı Kararı, "Kazakistan Cumhuriyetininin 2006-2016 Yıllar İçin Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Stratejisi İle İlgili Karar", 29 Kasım 2005, N: 1677, **Kazahstanskaya Pravda Gazetesi**, Astana, 3 Aralık 2005, N:333-334.

aile içinde hak ve sorumluluklardan eşit yararlanma koşullarının yaratılması, kadın ve erkeğin fırsat ve kaynaklardan eşit bir biçimde yararlanması gibi unsurları içermektedir²¹⁸.

Kazakistan'da Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Politikası birçok yönü ile gerçekleşmektedir. Örneğin²¹⁹:

- Siyasi alanda: Kadınlarda lider kabiliyetini geliştirme çalışmaları;
- Ekonomi ve emek alanında: Kadınların girişimcilik çabalarını desteklemek, kredi verme sistemini geliştirmek, erkek ve kadın arasında emek pazarında çalışma saatleri ve maaş gibi meselelerde eşitlik sağlamak;
- Sağlık alanında: Kadınlara doğumdan önce ve doğumdan sonra yardım vermek, köylerde hastaneler inşaat etmek;
- Güvenlik alanında: Kadın ve çocuklara karşı şiddet ile mücadele;
- Gender siyasetini yürütme alanında: Gender derslerinin okullar ve liselerde yürütülmesini sağlamak (mainstreaming: okulların eğitim programlarına belli bir disiplini temel disiplin olarak eklemek) vs.

Kazakistan başkenti Astana'da Eylül 2004 yılında düzenlenen IV. Kadınlar Forumu'nda, Cumhurbaşkanı Hükümete ve Kadın ve Aileden Sorumlu Ulusal Komisyon'a "Kazakistan Cumhuriyeti Toplumsal Cinsiyet Politikası'nın geliştirilmesine ilişkin açık talimat²²⁰ vermiş olup, bu konu çerçevesinde çalışmalar devam etmektedir.

Stratejinin uygulanması ve yaygınlaşmasında STK'lar, işçi - işveren sendika ve konfederasyonlar, meslek kuruluşları, sosyal araştırma enstitüleri, üniversiteler, medya, uluslararası kuruluşlar vb. kurum kuruluşların işbirliği önemli unsurlardır.

²¹⁸ Kazahstanskaya Pravda Gazetesi, **a.k.**

²¹⁹ "Kazakistan Cumhuriyeti'nin Toplumsal Cinsiyet Politikası Konsepti", 27 Kasım 2003, (Çevrimiçi) http://www.gender.cawater-info.net/publications/pdf/gender_kaz4_rus.pdf.

²²⁰ **A.y.**

5.1. Kadın İşleri, Aile ve Demografi Siyaseti Yönündeki Ulusal Komisyonu ve Çalışmaları

Kazakistan'da devlet düzeyinde kadın politikasına ilişkin çeşitli mekanizmalar 90'ların sonundan itibaren kurulmaya başlamıştır. Kadın İşleri, Aile ve Demografi Siyaseti Yönündeki Ulusal Komisyonu, Kazakistan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanınının 4176 sayılı kararıyla 22 Aralık 1998 tarihinde kurulmuştur. Kazakistan Cumhurbaşkanı çatısı altında faaliyet gösteren bu Komisyonda 28 kişi olmak üzere devlet kurumları başkanları, işletme, küçük ve orta ölçekli işletme temsilcileri, ülkenin bilimsel ve kültürel toplulukları bulunmaktadır. Buna benzer komisyonlar ise, Astana ve Almatı valilikleri tarafından oluşturulmuştur. Oluşturulmuş olan bu komisyonları Vali yardımcılarını yönetmektedir. Ulusal Komisyon, hükümet ve sivil toplum kuruluşları arasındaki bağı ve ülkedeki bütün kadınların menfaatlerini temsil etmektedir²²¹.

Devlet Başkanı tarafından belirlenen Ulusal Komisyonun faaliyetler yönü şu dört alandan oluşmaktadır²²²:

1. Kadın ve aile bireyleri sağlığının iyileştirilmesi;
2. Kadınların ülkedeki sosyal ve politik yaşamda aktif olmaları, adaylık ve karar verme düzeyinin yükseltilmesi;
3. Kadınların ekonomik güvencesini güçlendirilmesi;
4. Kadına yönelik şiddetin ortadan kaldırılmasıdır.

Komisyon'un başkanı Gulşara Abihaliova Nauşakızı'dır. Kendisi 2008 - 2009 yıllar arasında Kadın İşleri, Aile ve Demografi Siyaseti Yönündeki Ulusal Komisyon'un Başkanı ve Kazakistan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Danışmanı görevinde bulunmuştur. 2009 yılından itibaren ise, yine Kadın İşleri, Aile ve Demografi Siyaseti Yönündeki Ulusal Komisyonun Başkanı ve Kazakistan

²²¹ A.y.

²²² "Polojenie o Natsionalnoi Komissii", Kadın İşleri, Aile ve Demografi Siyaseti Yönündeki Ulusal Komisyon, (Çevrimiçi)
http://www.ncgp.kz/index.php?option=com_content&view=article&id=234&Itemid=59&lang=kk,
26.11.2013.

Cumhuriyeti Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı'dır. 2012 yılından itibaren de Kadın İşleri, Aile ve Demografi Siyaseti Yönündeki Ulusal Komisyonun Başkanı ve Kazakistan Cumhurbaşkanı Danışmanıdır²²³.

Komisyonun temsilci vekilleri ülkenin tüm bölgeleri (14 bölge) ve ana şehirlerinde (Astana, Almatı) bulunmaktadır.

Komisyonun esas görevi, kadın haklarının korunması ve geliştirilmesi, kadın ve erkek eşitliğinin sağlanmasına yönelik olarak ülkede ve uluslararası alandaki gelişmeleri izlemek, bu gelişmeler konusunda Kazakistan Cumhurbaşkanı bilgilendirmek, kendisine esas veya tali olarak havale edilen işleri görüşmek, toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılığa dair iddialar ile ilgili başvuruları incelemek ve gerekli gördüğü hallerde ilgili mercilere iletmek, Birleşmiş Milletler Binyıl Bildirgesi ve Kazakistan Cumhuriyetinde toplumsal cinsiyet eşitliğinin 2006-2016 yıllar için hazırlanan stratejisinin gerçekleştirilmesine yönelik çalışmalar yapmak, kadın erkek eşitliği konusunda kamuyu bilgilendirici etkinlikler yapmak vs²²⁴.

Kadın İşleri, Aile ve Demografi Siyaseti Yönündeki Ulusal Komisyon kurulduğu yıldan itibaren bu güne kadar ulusal ve uluslararası düzeyde önemli faaliyetler gerçekleştirmektedir. Komisyon kadın hakları, kadınların siyasi ve sosyal hayata katılımı konuları üzerine ulusal projeler sunmakta, seminer, konferans yarışma gibi faaliyetler düzenlemekte, fuar, sergi ve paneller gerçekleştirmekte, devlet yönetimine yasa ve kanun tasarısı sunmakta, örneğin, "Aile İçi Şiddet Hakkında" yasa tasarısı önerilerinin sunulması (Kabul tarihi 4 Aralık 2009, karar NO. 214-IV3 RK), 5 Mayıs 2000 tarihinde kadınlara karşı suç eylemleri işleyenlerin daha fazla sorumluluğunu arttırmak için "Kazakistan Cumhuriyetinin bazı yasalarına değişiklikler ve eklemeler hakkında" kanununun kabul edilmesi; uluslararası seviyede zirve, toplantı, kongre ve sempozyumlara katılımın yanı sıra komisyon uluslararası

²²³"Abdihalıkova Gulşara Hauşakızı", Kadın İşleri, Aile ve Demografi Siyaseti Yönündeki Ulusal Komisyon, (Çevrimiçi) http://ncgp.kz/index.php?option=com_content&view=article&id=131&Itemid=58&lang=kk, 14.10.2013.

²²⁴ "Polojenie o Natsionalnoi Komissii", Kadın İşleri, Aile ve Demografi Siyaseti Yönündeki Ulusal Komisyon, (Çevrimiçi) http://www.ncgp.kz/index.php?option=com_content&view=article&id=234&Itemid=59&lang=kk, 26.11.2013.

örgüt, kurumlar ile işbirliği yapmaktadır. Ulusal Komisyon'un, Pekin Eylem Platformunda "Kadın Durumunun Kalkınması" için Birleşmiş Milletlerin "Toplumsal Cinsiyet ve Kalkınma" Dairesi ile işbirliği, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından Bangkok ve Cenevre'de düzenlenen "Kadın - 2000: Cinsiyet Eşitliği ve XXI. Yüzyıl İçin Barış" başlıklı uluslararası konferansa katılımı, BM Genel Kurul'unun New York'ta düzenlenen "Kadın 2000. Yıl: Kadın ve Erkek Arasındaki Eşitlik, Gelişim ve Dünya" özel oturumuna katılımı, Kore'de düzenlenen "Kadınların Liderlik Rolü ve Başarıları" konulu Dünya Kadınlar Forumuna katılımı, Cenevre'de gerçekleşen Avrasya Ekonomik Komisyonu'nun (EEK) "EEK Bölgesinde Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Sağlanmasına Yönelik Yeni Fırsatlar Ve Yeni Adımlar: Önemli Sorunlar Ve Yanıtlar" konulu bölgesel toplantılara katılımı, Vena şehrindeki "Kadınlara Dair Şiddete Dikkat, Toplumsal Cinsiyet Eşitliği" konulu 3. Ek toplantısına katılımı, uluslararası çalışmaların bazı örnekleridir.

Komisyon çalışmaları sonucunda devlet eğitim kurumlarında toplumsal cinsiyet konularında eğitim verilmekte, toplumsal cinsiyet dersleri okulların ders programlarına dahil edilmektedir. Komisyonun eğitim alanında yaptığı çalışmalar şu şekilde; BM Kalkınma Programı (UNDP) Bölgesel Cinsiyet Programı desteği ile Stratejik Araştırmalar Kazak Enstitüsünde Toplumsal Cinsiyet Araştırmaları Merkezi'nin kurulması ve Merkez eğitim sürecinde müfredatın geliştirilmesi ve uygulanması için cinsiyet konuları ile ilgili bir pilot projenin gerçekleştirilmesi; Ulusal Komisyon'un, "Çağdaş toplumda kadının konumu: Hukuki, sosyal, kültürel ve eğitim yönleriyle" başlıklı uluslararası bilimsel ve tecrübe konferansının düzenlenmesi; OSCE (Organization for Security and Co-operation in Europe, /Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı) desteği ve Kazakistan'ın Feminist Ligi işbirliğiyle başkent Astana ve ülkenin diğer bölgelerinde "Kadın Hakları Hakkında Bilgilendirme" başlıklı 103 seminerin düzenlenmesi; UNDP'nin teknik desteğiyle "Gender Teorisine Giriş" kitabı, "Gender Araştırmalarına Giriş" programı, yüksek eğitim kurumları için 5 öğretim materyallerinin uygulama yöntemleri ve konuyla ilgili çalışmaların hazırlanması; üniversitelerde cinsiyet eğitim öğretimi uygulamasına başlanması, örneğin Pavlodar üniversitesinde "Sosyoloji" kursunun

çalışma programına “Toplumsal Cinsiyet İlişkileri Sosyoloji İlişkiler Türlerinin Biri” başlıklı dersin eklenmesi; Abay adındaki Almatı Devlet üniversitesinde uluslararası hukuk ve uluslararası ilişkiler bölümlerinin 3. sınıf öğrencileri için “Gender Teorisi” özel kursunun uygulanması; AGİT ile işbirliği çerçevesinde ülkenin her bölgesinde, özellikle kırsal alanlarda kadınlar için “Kadın Hakları Bilinci” başlıklı 200’den fazla seminerin gerçekleşmesi; ülkede ana okul sınıflarındaki ders kitaplarına toplumsal cinsiyet analizinin yapılması; tüm orta ve yüksek eğitim kurumlarında (tamamında değil) “Valeology” programının uygulanması (Program, kişisel hijyen, sigara, eroin, toksin maddelerin etkileri, AIDS hastalıkları, erken cinsel ilişkinin etkileri, cinsel yolla bulaşan hastalıklar ve önlenmesi, sağlıklı yaşamın sağlanması gibi konuları kapsamaktadır); ailedeki cinsiyet terbiyesi eğitimini geliştiren “Aile: Ebeveyn ve Çocuk” kitabının hazırlanması; Öğrenci ve Öğretmenler için “Toplumsal Cinsiyet Bilimlerinin Temelleri” kitabının kazak diline çevrilmesidir.

Komisyon, siyasete kadınların katılımını teşvik etmek amaçlı bölgesel olarak kadınlar siyaset kulüpleri açmaktadır. Bunun örnekleri, Kazakistan İş Kadınları Derneği ile birlikte Pavlodar şehrinde Siyasetçi Kadın Kulübü’nün açılışı ve ilk oturumunun düzenlenmesi, Kuzey Kazakistan bölgesinde, Akmola bölgesinde, Kızılorda bölgesinde, Almatı şehrinde Siyaset Kadınları Kulübü’nün ve Şımkent şehrinde Kadın Liderliği Yazlık Okulu’nun açılışı olmaktadır.

Ayrıca komisyon kadın girişimciliğini desteklemektedir. Ülkenin Ulusal Bank ve ikinci düzeydeki “Temirbak” işbirliği ile kadın girişimciler tarafından sunulan projeleri desteklemek amaçlı kredi temeliyle ilgili sorunlarını ele almıştır. Kazakistan’ın birçok bölgelerinde TACIS (Technical Assistance for the Commonwealth of Independent States /Bağımsız Devletler Topluluğu için Teknik Yardım) desteğiyle işsiz kadınlar için “Kendi İşini Başla” adlı eğitim seminerlerini gerçekleştirmiştir. Komisyon, “Kadın Başkanlığındaki En İyi İşletme” yarışmasını düzenlenmiş, Kazakistan Cumhuriyetinin Ticaret Odasının işbirliği ile planlanan program çerçevesinde Kazak girişimci kadınlarının Paris’te gerçekleşen sanat sergisine katılımını sağlamış, “İşgücü piyasası ve istihdam politikası” başlıklı Kazak - Alman projesi çerçevesinde ülkenin her bölgesinde iş arama kulüplerini kurmuştur.

Komisyon kadınların ve kadın hakları konularının medya ve yayında yer almasını da ileri sürmektedir.. 1999 yılında “Kazahstanskaya Pravda” (Kazakistan Gerçeği) gazetesinde “Ak Jaulık” sayfası açılmış ve bu bölümde Ulusal Komisyonun çalışmaları, ülkedeki örnek iş kadınlarının tecrübeleri, kadınların sosyal ve siyasi hayatta karşılaşılan sorunları konusu düzenli olarak yayınlanmaya başlamış, bunun yanı sıra, “Egemen Kazakistan” (Bağımsız Kazakistan) gazetesinde kadınlar için “Sırğalım” eki çıkmaya başlamıştır. Ulusal Komisyon himayesi altında “Kadın, Doğu - Batı” dergisi yayına çıkarılmış, Kazakistan’ın gelişmesinde aktif katkıda bulunan kadınların, medya gündeminde yer alması ve özel belgeseller hazırlanmasının sağlanması (teşvik amaçlı) gerçekleştirilmiştir. Aynı zamanda komisyon tarafından, KC Medeniyet ve Enformasyon Bakanlığının desteği ve “İnsani Girişim Merkezi” işbirliğiyle “Kazakistan Cumhuriyetindeki Cinsiyet Eşitliğini Sağlamak” konulu, Kazakistan İçişler Bakanlığı Yönetim Polisi Komitesinin “Aile Yaşamı İlişkilerinde Şiddet” konulu bilimsel ve sosyolojik araştırmalar gerçekleştirilmiştir.

Kadın sağlığı ve kadına karşı şiddet sorunları ile ilişkin merkezler açılmakta ve etkinlikler düzenlenmektedir. Örneğin, Almatı şehri ve Almatı bölgesinde “Yeni yüzyıla sağlıklı gözlerle” başlıklı etkinliğin düzenlenmesi; bu etkinliğin amacı, bu bölgelerde yaşayan kadın, çocukların ve bölge sakinlerinin göz sağlığının iyileştirilmesine yönelik bir yardımdır. Etkinlik sırasında dünyaca tanınan “Leyka” ve “Alkon” gibi şirketler sponsor olarak Göz Hastalıkları hastanesine (70.000 \$ tutarında) ameliyat için modern teknik malzemeler hediye etmiştir; diğer bir faaliyet, Dünya Bankası projesi çerçevesinde Astana, Almatı ve Öskemen şehirlerinde süt bezi kanserinin erken tanısı ve önünü almak için merkezlerin kurulmasıdır. Ulusal Komisyon, aile içi şiddet konusu ile ilgili olarak, Almatı şehri Valiliği ile işbirliği çerçevesinde şiddetten etkilenen kadın ve çocuklara destek amaçlı “Destek” kriz merkezini açmış, Kazakistan’ın ilk defa İngiliz konsolosluğu ile işbirliği içinde “Kadınların şiddete karşı korunması” başlıklı uluslararası konferansını gerçekleştirmesini desteklemiş, İçişleri Bakanlığı’na bağlı olarak kadına karşı

şiddetin çeşitleri, sebepleri, derecesi ve nitelikleri hakkında araştırma arşivinin yapılmasını sağlamıştır.

Ulusal Komisyon STK'lar ile işbirliği yaparak kadının durumunun iyileştirilmesine yönelik Eylem Planları ve raporlar hazırlamaktadır. Örneğin, BM'in CEDAW yönündeki Komitesine "Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi" sözleşmesinin uygulanmasına ilişkin Ulusal Raporun hazırlanması ve Kazakistan Cumhuriyeti Hükümeti tarafından onaylanan 19 Temmuz 1999 tarihli 999 nolu kararla Kazakistan Cumhuriyetindeki "Kadın Durumunun Kalkınması"na yönelik Ulusal Eylem Planı yapılması. Bu Ulusal Eylem Planı, BM Kadınlar Kalkınma Fonu (UNIFEM) tarafından önerilen modele uygun olarak geliştirilmiştir.

Kadın İşleri, Aile ve Demografi Siyaseti Yönündeki Ulusal Komisyon'un kurulduğu 1998 yıldan itibaren gerçekleştirdiği faaliyetleri yıllara göre detaylı olarak çalışmamızın EK 1 kısmında yer almaktadır.

5.2. Kazakistan'ın 2006 - 2016 Yılları İçin Toplumsal Cinsiyet Stratejisi

Toplumsal Cinsiyet Eşitliği politikaları yirminci yüzyılın son çeyreğinde yaşanan gelişimlerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Toplumsal cinsiyet eşitliği, demokrasinin temel bir ilkesi ve sürdürülebilir kalkınmanın da koşullarından biri olmakla birlikte toplumu güçlendirmenin temelinde kadınların güçlendirilmesinde önemli bir unsur olduğu gerçeği bulunmaktadır. Bu noktadan hareketle kadınların toplumsal konumlarına dayalı mevcut engellerin aşılması ve buna yönelik tüm önlemlerin alınması zorunluluğu bulunmaktadır.

Kadınların toplumsal yaşamda karşılaştıkları sorunların pek çok konuyla bağlantısı nedeniyle konunun bütünlükçü bir yaklaşımla ele alınması ve bu alanda faaliyet gösteren kurum ve kuruluşların işbirliği içinde hareket etmeleri ve toplumsal cinsiyet eşitliği anlayışının tüm ana plan ve programlara yerleştirilmesi

gerekmektedir. Bu bağlamda Kazakistan'ın "2006 - 2016 Yılları İçin Toplumsal Cinsiyet Stratejisi" önemli bir araç olarak görülmektedir.

Bu strateji, 27 Kasım 2003 tarihinde KC Hükümetinin No: 1190 kararıyla Kazakistan Cumhuriyetindeki Toplumsal Cinsiyet kavramı onaylanmıştır. Eylül ayı 2004 tarihinde ise başkent Astana'da gerçekleşen Kazakistan Kadınlarının V. Forumu'nda KC Cumhurbaşkanı, Hükümet ve Kadın İşleri, Aile ve Demografi Siyaseti Yönündeki Komisyon'a yukarıda adı geçen Toplumsal Cinsiyet kavramı temelinde Toplumsal Cinsiyet stratejisini hazırlamış ve uygulanmasına ilişkin görevler vermiştir. Ulusal Komisyon, kadınların siyasette en az % 30 oranda yer alması gerektiğine dair öngörülerini sunmuştur²²⁵.

Stratejinin her bölümü BM Kadınlar Kalkınma Fonu'nun Bölgesel Ofisi işbirliğiyle hazırlanmıştır. Temsilci Ofisi, Kazakistan Cumhuriyetindeki toplumsal cinsiyet eşitliği stratejisinin hazırlanması üzere KC Cumhurbaşkanı'nın 29 Kasım 2005 tarihindeki No: 1677 nolu kararıyla onaylanmıştır²²⁶.

Stratejinin temel hedefi, toplumsal yaşamın her alanında, yani siyasette, ekonomide, bilimde, sosyal hayatta kadın - erkek eşitliğini sağlamak, çocuk ve aileye karşı şiddeti önlemek ve kalıplaşmış kadın - erkek rollerine dayalı tüm ayrımcılık içeren uygulamaların ortadan kaldırılmasını sağlamaktır. Kazakistan'ın Toplumsal Cinsiyet Stratejisi 2006 - 2016 yılları döneminde kadın ve erkek yaşamlarının çeşitli alanlarında toplumsal cinsiyet eşitliğinin geliştirilmesi amacıyla hedef ve uygulama stratejilerinin yanı sıra temel politika yapıcılarını da tanımlayan entegre politika dokümanıdır ve nihai hedefi kadına karşı ayrımcılığı önlemek ve kadınların sosyal ve ekonomik konumlarını iyileştirmektir²²⁷. 2006 - 2016 yılları için hazırlanan toplumsal cinsiyet stratejisinin geliştirilmesi amacıyla aynı strateji çerçevesinde "2012 - 2016 Yılları İçin Ulusal Toplumsal Cinsiyet Planı" düzenlenmiştir. Bu

²²⁵ **Programma Razvitia Organizatsii Obedenennih Natsii**, Nomer Proekta 00069719, 06.02.2009, s. 5.

²²⁶ "Strategia Gendernogo Ravenstva v RK na 2006-1016 Godi", ot 29 Noiabrya 2005, N.1677, Astana, **Kazahstanskaya Pravda gazetesi**, N. 333-334. 3 Dekabria 2005.

²²⁷ Kazahstanskaya Pravda, **a.g.m.**

planda, kadın ve erkek eşitlikçi politikaların yaygınlaştırılması ve etkin olarak uygulanması hedeflenmektedir. Dolayısıyla, strateji ve diğer programlar çerçevesinde ülkede günümüze kadar kadın durumunun iyileştirilmesine yönelik çalışmaların % 85'i uygulamaya geçildiği söylenebilir²²⁸.

Adı geçmiş olan “2006 - 2016 Yılları İçin Toplumsal Cinsiyet Stratejisi” 9 bölümden oluşmaktadır. Bunlar²²⁹:

1. Bölüm. Kadın ve erkek hakları ve fırsat eşitliğini sağlamak;
2. Bölüm. Toplumsal ve siyasal yaşamda toplumsal cinsiyet eşitliğine ulaşmak;
3. Bölüm. Ekonomide toplumsal cinsiyet eşitliği;
4. Bölüm. Toplumsal cinsiyet eğitimi. Hukuk ve toplumsal cinsiyet eğitimi;
5. Bölüm. Kadın ve erkek üreme sağlığının güçlendirilmesi;
6. Bölüm. Toplumda cinsiyete yönelik şiddetin önlenmesi;
7. Bölüm. Ailede kadın - erkek eşitliğinin sağlanması, ailenin güçlendirilmesi ve ailede terbiye rolünün yükseltilmesi;
8. Bölüm. Toplumsal duyarlılık bilincinin geliştirilmesi;
9. Bölüm. Stratejinin uygulanması neticesinde beklenen beklentiler.

2006 - 2016 yıllarını kapsayan bu stratejinin temelinde, ekonomik, sosyal, siyasal ve diğer tüm alanlarda kadın – erkek eşitlikçi politikalarının yaygınlaştırılması ve etkin olarak uygulanması hedeflenmektedir.

Stratejide belirlenen hedeflere, ilgili kamu kurum ve kuruluşları, üniversiteler, yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları ve medya işbirliğiyle kapsamlı ve koordineli çalışmalar sonucunda ulaşılmaktadır²³⁰.

“2006 - 2016 Yılları İçin Toplumsal Cinsiyet Stratejisi” ve bu stratejinin geliştirilmesi amacıyla hazırlanan “2012 - 2016 Yılları İçin Ulusal Toplumsal

²²⁸ “Plan Meropriatii na 2012-2016 Godı po Realizatsii Strategii Gendernogo Ravenstva v Respublike Kazahstan na 2006-2016 Godı”, 11.01.2012, N. 24, (Çevrimiçi) <http://adilet.zan.kz/rus/docs/P1200000024>.

²²⁹ Kazhastanskaya Pravda, **a.g.m.**

²³⁰ Kazhastanskaya Pravda, **a.g.m.**

Cinsiyet Planı”, Kazakistan’da yasalar önünde sağlanmış olan kadın erkek eşitliği anlayışına rağmen uygulamada varlığını sürdüren ve pek çok göstergede belirgin bir şekilde göz önüne gelen toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin giderilmesinde önemli bir araç olması beklenmektedir.

5.3. Kazakistan 2050 Stratejisi’nde Kadın Meselesi

Bugünlerde, Kazakistan’ın stratejik gelişim yollarını belirleyen “Kazakistan 2030 Kalkınma Programı”nda öngörülen esas sorunların yarısından fazlası çözülmüş durumdadır. Bu programın bir kısmı zamanından önce gerçekleştirilmiş, bir kısmı da devam etmektedir. Ancak, küresel şartların değişmesi, finans krizi gibi faktörler yeni bir programın yapılmasını gerektirmiştir. Dolayısıyla, ülkenin 2050 yılına kadar gelişmesini belirleyen yeni stratejik programı olan “Kazakistan 2050 Stratejisi”, son iki yıl içerisinde titiz ve detaylı olarak dünyaca tanınmış uzmanların da katılımıyla hazırlanmıştır.

Kazakistan 2050 Stratejisi, 16 Aralık Kazakistan’ın Bağımsızlık günü dolayısıyla 14 Aralık 2012 tarihinde Kazakistan Cumhurbaşkanı Nursultan Nazarbayev’in halka seslenişiyle ortaya atılan bir stratejidir. Kazakistan 2050 Stratejisi, ülkenin gelişmesini ve Kazakistan’ın 2050 yılına doğru dünyanın en gelişmiş 30 ülkesi arasında yer almasını hedeflemektedir²³¹.

Yeni stratejisi ilkeleri rekabet ilkelerine dayalı çok geniş alanı kapsamaktadır. Bu strateji ilkelerinde “kadın” ve “aile” konusu önemle yer almaktadır. Bu stratejinin genel özeti şu şekildedir²³²:

1. Yeni Rotanın Ekonomik Politikası (Karlılık, yatırımların geri dönüşü ve rekabet ilkelerine dayalı çok kapsayıcı ekonomik bir pragmatizm)

²³¹Kazakistan 2050 Stratejisi, a.g.y.

²³² A.y.

- Çok Kapsayıcı Ekonomik Pragmatizm;
- Yeni Kadro Politikası;
- Makroekonomik Politikası Modernize Edilmesi (Bütçe Politikası; Vergi Politikası; Para-Kredi Politikası; Devlet Borçları Ve Dış Borç Yönetimi Politikası vs.)
- Altyapının Geliştirilmesi;
- Devlet Aktifleri Yönetim Sisteminin Modernleştirilmesi;
- Doğal Kaynakların Yönetiminde İlke Olarak Yeni Sistem;
- Sanayileşmenin Müteakip Aşaması İçin Plan;
- Tarım İşletmeciliğinin Modernizasyonu (Tarımsal Ürünlerin İşlenmesinde Ve Ticaretinde Çiftçiliğin Ve Kobi'lerin Geliştirilmesi);
- Su Kaynaklarına İlişkin Politika.

2. Girişimciliğin Çok Yönlü Olarak Desteklenmesi

- Küçük Ve Orta Ölçekli İşletmelerin Geliştirilmesi;
- Devlet - Özel Sektör İşbirliğinin Yeni Modeli – “Güçlü İş Dünyası – Güçlü Devlet”;
- Özelleştirmenin Yeni Aşaması – Devlet Rolünün Değiştirilmesi.

3. Sosyal Politikanın Yeni Prensipleri (Sosyal garantiler ve bireysel sorumluluk)

- Sosyal Politikanın Yeni Prensipleri (Asgari Sosyal Standart; Adrese Dayalı Sosyal Destekler; **Bölgelerde Sosyal Eşitsizlik Probleminin Çözümü**; İstihdam ve Emek Politikasının Modernizasyonu vs.)
- **Anneliğin Korunması. Kadınlara Yaklaşım**;
- **Çocukların Korunması**;
- **Sağlam Nesiller** (Çocuk Sağlığının Sağlanmasında Yeni Yaklaşımlar; Tıp Eğitim Sisteminin İyileştirilmesi; Taşrada Sağlık Hizmetlerinin Kalitesi; Beden Eğitimi ve Sporun Geliştirilmesi vs.)

4. Bilgi ve Profesyonel Maharetler (Çağdaş eğitim sisteminin, personel yetiştirmenin ve geliştirmenin anahtar kılavuzları)

- Eğitim Alanındaki Çalışmaların Öncelikleri (“Balapan” Programının 2020 Yılına Kadar Uzatılması; Mühendislik Eğitim Sisteminin Geliştirilmesi; Eğitim Alanında Sosyal Sorumluluk Sisteminin Geliştirilmesi; Eğitim Yöntemlerinin Modernizasyonu vs);
- Yenilikçi Araştırmaların Geliştirilmesi Konusunda Yeni Politika (Teknoloji Transferi; Bilim Ve İş Dünyasının İşbirliği; Perspektifli Ulusal Kümelerin Oluşturulmasının “Yol Haritası” vs);
- Gençlere Sesleniş.

5. Devlet Kuruculuğunun Müteakip Güçlenmesi Ve Kazakistan Demokrasisinin Gelişmesi

- Devlet İdaresinde Yeni Şekil;
- Devlet Planlama, Tahmin Sisteminin İyileştirilmesi ve İdarede Merkeziyetçiliğin Sağlanması (Merkezi İle Bölgeler Arasında Sorumluluk ve Görevlerin Sınırlandırılması; Yerel Yönetimin Geliştirilmesinin Konsepti; Köy Muhtarlarının Seçimle İşbaşına Gelmesi vs.);
- Profesyonel Devlet Yönetiminin Oluşturulması (İdare Reformunun İkinci Aşaması);
- Devlet Ve İş Dünyasının Yeni Etkileşme Sistemi;
- Düzensizliğe “Sıfır Hoşgörü” Prensibinin Uygulanması;
- Yolsuzlukla Mücadele;
- Özel Kuvvetlerin Ve Emniyet Kurumlarının Reformu.

6. Aşamalı Ve Öngörülebilir Dış Politika (Ulusal çıkarların korunması ve bölgesel ve küresel güvenliğin güçlendirilmesi)

- Dış Politika Modernizasyonunun Öncelikleri;
- Ekonomik Ve Ticari Diplomasisinin Geliştirilmesi;

- Bölgesel Güvenliğin Güçlendirilmesi;
- Küresel Güvenliğin Güçlendirilmesine Katkı;
- Ulusal Savunma Kabiliyetinin ve Askeri Doktrininin Güçlendirilmesi.

7. Yeni Kazakistan Vatanseverliği (Çok uluslu ve çok dinli toplumumuzun başarısının temeli)

- Yeni Kazakistan Vatanseverliği;
- Tüm Etnik Grubu Vatandaşlarımızın Haklarının Eşitliği;
- Kültür, Gelenekler Ve Özgünlük;
- Kazak Dili Ve Üç Dillilik;
- Ulusal Aydınların Rolü;
- 21. Asırda Kazakistan'da Din;
- Gelecekteki Kazakistan'ı Nasıl Görüyorum?
- Ulusa Sesleniş

Sıralanan bu ilkelerin içinde konumuza bağlantılı olan üçüncü bölüm “Sosyal Politikanın Yeni Prensipleri”dir. Bu bölümdeki sosyal politikanın amacı, fakirliği azaltarak hayat standartlarının yükselmesini sağlamaktır. Bunun için, bölgelerde sosyal eşitsizlik probleminin çözüm, istihdam ve çalışma politikasının modernizasyonu, anneliğin korunması, kadınlara yaklaşım, çocukların korumasına yönelik düzenlenmelerin yapılması, sağlam neslin yetiştirilmesi ve sağlık sisteminin modernleştirilmesi planlanmaktadır²³³.

Konumuzla bağlantılı olan yukarıda sıralanan ilkelerde anneliğin ve çocuğun korunması dikkate alınmıştır. Çünkü kadın ve anneliğin korunması, nerede olursa olsun annelerin ve ailelerin haklarını, sağlığını ve ekonomik güvenliğini sağlama yönündeki çabaların merkezinde yer almaktadır. Anneliğin korunmasındaki esas amaç ise annenin ve yeni doğmuş bebek sağlığının korunması ve iş güvencesinin sağlanmasıdır. Çocukların korunmasına yönelik düzenlenmelerin amacı ise korunma

²³³ A.y.

ihtiyacı olan veya suça sürüklenen çocukların korunmasına, haklarının ve esenliklerinin güvence altına alınmasına ilişkin usul ve esasları düzenlemektir²³⁴.

Kazakistan'ın 2050 Stratejisinin belirlenen sürece kadar dünyanın en gelişmiş 30 ülkesi arasında yer alması hedefinin küresel rekabet şartlarında pek kolay olmayacaktır. Ancak, ülke bağımsızlığın ilk senelerindeki yaşadığı zorlukları aşarak başarı ve istikrarı yakalamıştır. Dolayısıyla biriktirdiği tecrübesiyle bu maksada ulaşılması beklenmektedir.

²³⁴ A.y.

SONUÇ

Bu çalışmada bağımsız Kazakistan Cumhuriyeti'ndeki kadınların siyasal ve sosyal hayattaki rolü değerlendirilmeye çalışılmıştır. Günümüzdeki Kazakistan kadınlarının siyasal ve sosyal hayattaki rolünü sağlıklı değerlendirebilmek için önce çalışmanın ilk bölümünde tarihsel süreçte kadının yeri, tarihi perspektiften irdelenmeye çalışılarak günümüzdeki duruma geçiş yapılmıştır.

Kazakistan kadınlarının sosyal ve siyasal hayatta günümüzdeki durumuna değinmeden önce bu duruma nasıl ulaştığına dair bilgileri tarihin geçmiş sayfalarından ararken Kazak toplumundaki kadınların siyasal ve sosyal hayattaki yaşam alanı erkeklerle eşit olduğu görülmektedir.

Tarihte yaşamış bütün Türk devletlerinde olduğu gibi göçebe ve yarı göçebe hayat yaşayan Kazak kadınlar, kapalı ve bir kenara çekilmiş bir hayat yaşamayıp, çarşaf gibi yüzlerini örtecek bir kıyafet giymezlerdi. Kadınların, erkeklerin toplantılarına katılmalarına izin verilirdi. Kazak ailelerinde kız çocuklara, erkek çocukları gibi davranılır, saygı ve sevgi gösterilirdi.

XVIII. yüzyılın başlarında Tauke Han zamanında, Kazakların örfi hukuku gözetilerek hazırlanan ve *Jeti Jargı* (Yedi Yasa) adı verilen kanun sistematığında, kadınların toplum içindeki hukuki durumlarına özel bir yer verilmiştir. “Kadını inciten kişi, ondan özür dilemek zorundadır. Fakat kadının kendisi affetmesi halinde, yaptığı alçaklıktan dolayı para cezasına çarptırılır” şeklinde bir madde ile kadın özel bir konumda değerlendirilmiştir.

Dolayısıyla, Orta Asya'daki Kazak Türkü kadınının üyesi olduğu ailenin durumu babaerkil değil eşitçi olduğu bilinmektedir. Ancak, İslamiyet'in kabulü ile Türk toplulukları, başta Araplar ve Farslar olmak üzere fethettikleri bölgelerin halklarıyla etkileşime girmişler, bu etkileşim neticesinde ise farklı kültürel unsurları kabul etmişlerdir. Bu kültür karışımı içerisinde elbette ki Kazak Türk kadınının statüsünde de değişmeler olmuştur. İslâmiyet; evlilik, boşanma, mal-mülk edinme,

insanca muamele görme, cinsiyet ayrımı gözetmeme gibi konularda kadınla erkeği eşit değerlendirdiği halde, zaman içinde İslâm'ın yanlış yorumlanması ve Arap geleneklerinin tesiriyle kadının, toplum içindeki statüsü daraltılmış ve aile içinde karar alma mekanizmasındaki rolü kaldırılmıştır.

Bütün Müslüman Türk toplumlarında olduğu gibi Kazak Türkleri arasında da kadının sosyal statüsünde olumsuzluklar yaşanmıştır. Tarihi süreç içinde bu olumsuzluklar daha da derinleşmiştir. XX yüzyılın başlarına gelindiğinde Kazak kadınları, artık ne kanunlar önünde ne de toplum nazarında erkeklerle eşit haklara sahip değillerdi. Erkek egemen bir devlet yapılanması içinde kadınların hiçbir temel hak ve özgürlükleri bulunmamıştır. Doğumla birlikte başlayan eşitsizlik, evlilikle birlikte ölüme kadar devam etmekteydi. Bozkırın ağırlaşan ekonomik şartları altında, Kazak kızları ve kadınlarının hem evlilik öncesinde hem de sonrasında oldukça ağır sorumlulukları olmuştur.

Evliliklerin ekonomik anlaşma niteliğine büründüğü Kazak toplumunda evlilik aşamasında kızların fikri alınmamış, genellikle, küçük yaşta *kalın mal* (başlık parası) karşılığında evlenmek zorunda kalmıştır. Gelenekler ise, kocaya eşi üzerinde mutlak bir otorite kurma ve dayak atma yoluyla cezalandırma hakkı tanıyordu.

Avrupa'da aydınlanma dönemiyle birlikte başlayan kadın hakları konusundaki gelişmeler etkisini Rusya'daki Müslümanlar arasında gelişen ceditçi düşünceler içerisinde göstermiştir. XX. yüzyılın başında yetişen Kazak aydınları, bu düşüncelerden etkilenerek Kazak düşünce hayatında, bu konuyu, Kazak basınında yayınladıkları makaleler ve edebî eserlerle canlı tutmaya çalışmışlardır.

XX. yüzyıla girildiğinde Rusya ve İdil-Ural Bölgesi'ndeki Türklerle sıkı kültürel temas içinde olan Kazakların düşünce hayatında, kadın hakları düşüncesi gelişme göstermiştir. Rusya'daki meşrutiyet (1905) hareketi ile birlikte doğan kısmi özgürlük ortamında Rusya Türklerinin tamamında olduğu gibi, Kazaklar arasında da yeni oluşmaya başlayan Kazak milli basını yoluyla, kız çocuklarının eğitimi meselesi ve Kazak kadınının sosyal hayatta geri kalmasının sebepleri tartışılmaya başladı.

Tatar matbuatından Kazaklara yönelik yapılan eleştiriler de bu konunun tartışılmasında etkili olmuştur.

Kazak aydınları, kadın hakları meselesinde, İslâmi ilimlere çok vakıf olmamalarından ve de karşılarında kadimci bir dini muhalefetin olmayışından dolayı İdil-Ural Bölgesi'nde olduğu gibi Kur'an ve Hadis eksenli tartışmalar içerisine girmemişlerdir. Ceditçilik düşüncesinden etkilendikleri ölçüde, İslâm'ın kadınlara verdiği hakları ön plana çıkartmaya çalışmışlardır. Onlara göre İslâm hukukunda kadın, erkek eşitliği olduğu hâlde eski adetler ve İslâm'ın yanlış anlaşılmasından dolayı kadınlar, sosyal ve siyasî haklarından mahrum bırakılmışlardır.

Kazak aydın sınıfının, kadın hakları meselesini gündeme almaları, bu meselenin, Kazak düşünce hayatında yer bulmasını sağlamış ve almış oldukları eğitimin tesiriyle Kazak aydınları, kadın hakları meselesini basın yoluyla ve yazmış oldukları edebî eserlerde dile getirmişlerdir.

Kazakistan'da kadınların sosyal hayatta yaşamış olduğu sorunlar, sadece Kazak düşünce hayatında değil Rusya Müslümanlarının düzenlemiş olduğu kongrelerde de gündeme gelmiştir. Moskova'da düzenlenen I. Rusya Müslümanları Kongresi'nde (1-11 Mayıs 1917) kadınların sosyal ve siyasî alanlarda erkeklerle eşit olduğu kabul edilmiştir. Kongrede Kazak kızlarının evlilik aşamasında yaşadıkları sıkıntılar dikkate alınarak, kararlar alınmıştır.

Sonuç itibariyle Kazak kadınların erkeklerle eşit haklara kavuşması uzun bir zaman sürecinde olmuştur. Kazak kadınının gerçek anlamda siyasi ve sosyal hakları kazanması, Kazak aydınlarının uzun süreli mücadele ve çabalarının neticesinde ve Sovyetler Birliği ilanından sonra yapılan kanunlarla gerçekleşmiştir.

Kazak kadınları, eğitim düzeylerinden, geleneksel yaşam biçimleri ve değer yargılarından, ayrımcı hükümlerden kaynaklanan engeller nedeniyle, yüzyıllar boyunca içinde yer aldıkları siyasal ve sosyal sistemlerle yeterince bağ kuramadan yaşamıştır.

Yirminci yüzyıla gelindiğinde ise, yukarıda bahsettiğimiz durum kökten değişmiştir. Geleneksel yaşam biçimlerinden çağdaş yaşam biçimlerine yönelişin kazandığı ivme ve özellikle ülkenin seçme - seçilme konusunda yasalarda yapılan eşitlikçi düzenlemeler, kadınların siyasal ve sosyal hayata katılımında değişikliğe yol açmıştır.

Kazakistan'da kadınların siyasal hayatta karar alma mekanizmaları ve bürokrasideki sayıları yeterli olmamakla birlikte son yıllarda artış gösterdiği gözlemlenmektedir. Bu artışta değişen kadın imajının etkisi vardır. Örneğin eskilerde “iyi anne ve iyi eş” imajı yerini, liberal söylemle çizilmiş ekonomik olarak özgür, kariyer sahibi, feminist söylemden haberdar, kadın cinselliğine sahip çıkan “modern kadın imajı” modeli almıştır. Siyasal temsil haklarını kullanabilmek için mücadele veren kadınlar biyolojik nitelikleriyle tanımlanan sadece bir insan grubu değil, politik haklar talebi ile kendini tanımlayan politik bir grubu sergilemektedir.

Günümüzde demokrasi ile yönetilen ülkelerin siyasi, sosyal ve kültürel yaşamlarını şekillendiren en temel ilke eşitlik ilkesidir. Ülke vatandaşlarının her alanda birbiriyle eşit olduğu ve eşit koşullar altında herkese eşit muamele gösterildiği bir düzenin hâkim olması demokrasinin olmazsa olmaz koşullarından biri olup, kadın - erkek ayrımcılığını engellemenin, bununla mücadele etmenin ve eşitliği sağlamanın bir kadın meselesi değil, demokrasi meselesi olarak algılanması gerekmektedir.

Uluslararası alanda yapılan kadın - erkek eşitliğini hedefleyen düzenlemeler ve çalışmalar, Kazakistan'da yürütülen çalışmalara da yön vermiştir. Sovyet Birliği'nden ayrıldıktan sonra bağımsız Kazakistan'da erkek ve kadın arasındaki ayrımın kaldırılması ilk 1995 yılında Referandum yoluyla kabul edilen Anayasa'da tanımlanmıştır. Kazakistan anayasasınının 14. maddesine göre, “Herkes yasalar ve mahkeme önünde eşittir; hiç kimse sosyal durumu, işi ve mülkiyet statüsü, cinsiyet, ırk, milliyet, dil, din ayrımcılığın öznesi olamaz” ifadesi yer almaktadır.

Bunun yanı sıra, Kazakistan, medeni, siyasi, ekonomik, sosyal, kültürel haklarla ilgili birçok uluslararası sözleşmeler imzalamıştır. Kazakistan 60 fazla uluslararası insan haklarına dair anlaşmaları onaylamıştır.

Ülkede kadın haklarının korunması ve geliştirilmesi, kadın ve erkek eşitliğinin sağlanmasına yönelik Kazakistan Cumhurbaşkanı çatısı altındaki Kadın İşleri, Aile ve Demografi Siyaseti Yönündeki Ulusal Komisyonu, 160'tan fazla kadın sivil toplum kuruluşları ve kadın durumunun iyileştirilmesini destekleyen birçok kurumlar faaliyet göstermektedir.

Bu faaliyetlerin arasında “Kazakistan’ın 2006 - 2016 Yıllar İçin Toplumsal Cinsiyet Stratejisi” büyük öneme sahiptir. Stratejinin esas amacı, toplumsal yaşamın her alanında, yani siyasette, ekonomide, bilimde, sosyal hayatta kadın - erkek eşitliğini sağlamak, çocuk ve aileye karşı şiddeti önlemek ve kalıplaşmış kadın - erkek rollerine dayalı tüm ayrımcılık içeren uygulamaların ortadan kaldırılmasını sağlamaktır.

Bunun yanı sıra diğer bir önemli çalışma, ülkenin 2050 yılına kadar gelişmesini belirleyen yeni stratejik programı olan “Kazakistan – 2050 Stratejisi”dir. Bu yeni strateji, rekabet ilkelerine dayalı çok geniş alanı kapsamaktadır. Strateji ilkelerinde “kadın” ve “aile” konusu önemli yer almıştır.

Kazakistan’da yaşanan tüm bu olumlu gelişmelerin yanı sıra, Kazak kadınların sosyal ve siyasal hayatında bazı sorunlar mevcuttur. Örneğin, sosyal hayatta aktif olmalarına rağmen kadınlar siyasal hayatta yeterince temsil edilememekte, karar alma mekanizmalarına nüfusları oranında katılamamaktadırlar. Kırdaki kadınların birçok sorunu çözüme kavuşturulmamıştır. Kadınların sağlık sorunları da devam etmektedir. Sonuç olarak devletin, siyasal partilerin ve diğer kamu ve sivil kuruluşların kadın politikalarını geliştirmedeki sorumluluğu yanında, kadınların da kendi sorunları için sosyal, siyasal, ekonomik ve kültürel hayatta verecekleri çabanın da kadınların gelişimi ve toplumdaki eşitlik ve adaletin sağlanması için hayati önemde olduğu hatırlanmalıdır.

EK 1:

1998 - 1999 Yılında Gerçekleşen Faaliyetler

Kadın İşleri, Aile ve Demografi Siyaseti Yönündeki Ulusal Komisyon'un 1998 – 1999 yılları arasında gerçekleştirdiği çalışmaların özeti şu şekildedir²³⁵:

- Kazakistan Cumhuriyeti Hükümeti tarafından onaylanan 19 Temmuz 1999 tarihli 999 nolu kararla Kazakistan Cumhuriyetindeki “Kadın Durumunun Kalkınması”na yönelik Ulusal Eylem Planı yapılmıştır. Bu Ulusal Eylem Planı, BM Kadınlar Kalkınma Fonu (UNIFEM) tarafından önerilen modele uygun olarak geliştirilmiştir. Bunun yanı sıra, Kazakistan Cumhuriyeti Hükümeti kararının hazırlanmasında sivil toplum kuruluşları da dâhil edilmiştir;
- Kadınlar durumunun iyileştirilmesine yönelik sivil toplum kuruluşları tarafından önerilen önerilerin önemli bir kısmı Ulusal Eylem Planında yer alması;
- İçişleri Bakanlığında kadına yönelik şiddetle mücadele için özel bir birimin kurulması;
- Kazakistan Cumhuriyeti İstatistik Ajansının “Kazakistan'da Kadın ve Erkek” başlıklı istatistik derleme yayınlamaya başlaması;
- BM Kalkınma Programı (UNDP) Bölgesel Cinsiyet Programı desteği ile Stratejik Araştırmalar Kazak Enstitüsünde Toplumsal Cinsiyet Araştırmaları Merkezi'nin kurulması ve Merkez eğitim sürecinde müfredatın geliştirilmesi ve uygulanması için cinsiyet konuları ile ilgili bir pilot projesinin gerçekleştirilmesi;
- Pekin Eylem Platformunda “Kadın Durumunun Kalkınması” için Birleşmiş Milletlerin "Toplumsal Cinsiyet ve Kalkınma" Dairesi ile işbirliği yapılması;

²³⁵“Kadın İşleri, Aile ve Demografi Siyaseti Yönündeki Ulusal Komisyonu Çalışmalarının Kronolojisi: 1998-1999 Yılları”, (Çevrimiçi) <http://www.ncgp.kz/>, 22.09.2013.

- STK'ların ulusal ve uluslararası konferanslarda katılımcıları, bu şebeke aracılığıyla aldıkları kararları hakkında bilgileri yayımlayabilmekte ve ilgili faaliyetlerin uygulanmasını izleyebilmektedir;
- Ulusal Komisyon'un sivil toplum kuruluşları ile sıkı işbirliği içinde faaliyetlerini yürütmesi;
- Kazakistan ilk defa İngiliz konsoloslugu ile işbirliği içinde "Kadınların şiddete karşı korunması" başlıklı uluslararası konferans gerçekleştirmesi;
- Almatı şehri Valiliği ile işbirliği çerçevesinde şiddetten etkilenen kadın ve çocuklara destek amaçlı "Destek" kriz merkezinin açılması;
- Şiddete maruz kalan kadınların durumu, en sık karşılaşılan şiddetin türleri ve nedenlerinin araştırılmasına yönelik kapsamlı bir çalışmanın başlatılması;
- Komisyon, ülkenin Ulusal Bank ve ikinci düzeydeki "Temirbak" işbirliği ile kadın girişimciler tarafından sunulan projeleri desteklemek amaçlı kredi temeliyle ilgili sorunlarını ele almıştır. Örneğin, kredi şehirde 1,5 - 2 yıl içinde % 12, kırsal bölgelerde ise % 10 faiz oranına kadardır. Maddi destek, ulusal kredi kaynakları ve uluslararası finans kuruluşları tarafından yapılması;
- Ulusal Komisyon çatısı altında Toplumsal Cinsiyet Araştırma Komitesi kurulması;
- Komite, Adalet Bakanlığı uzmanlarından, Genel Savcılık, İçişleri Bakanlığı, Çalışma ve Nüfusu Sosyal Koruma Bakanlığı ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, Eğitim ve Spor Bakanlığı, bağımsız araştırma uzmanları ve kadın sivil toplum kuruluşlarının temsilcilerinden oluşturulması;
- 1999 yılında "Kazahstanskaya Pravda" (Kazakistan Gerçeği) gazetesinde "Ak Jaulık" sayfası açılması ve bu bölümde Ulusal Komisyonun çalışmaları, ülkedeki örnek iş kadınlarının tecrübeleri, kadınların sosyal ve siyasi hayatta karşılaşılan sorunları konusu düzenli olarak yayınlanması; Bunun yanı sıra, "Egemen Kazakistan" (Bağımsız Kazakistan) gazetesinde kadınlar için "Sırğalım" eki çıkmaya başlaması; Ayrıca, Ulusal Komisyon himayesinde "Kadın. Doğu - Batı" dergisi yayınlanması;

- Ulusal Komisyon'un, "Çağdaş toplumda kadının konumu: Hukuki, sosyal, kültürel ve eğitim yönleriyle" başlıklı uluslararası bilimsel ve tecrübe konferansı düzenlemesi;
- Uusal Komisyon'un "Ahlak ve Cinsel Eğitim Üzerine" ve "Çocuklara ve Sağlıksal Engelli Çocuklara Sosyal ve Eğitim Destek" proje geliştirmesine katılması;
- Atırau şehrinde Ulusal Komisyon ve BM Nüfus Fonu işbirliğiyle "Kazakistan Geleceği, Sağlıklı Nesil" eyleminin gerçekleşmesi;
- Ülkedeki Kadın Öğretmen Eğitimi Enstitüsü Ulusal Komisyonun desteği ile iki dil laboratuvar ve 6 bilgisayarlı sınıfla donatılması;
- İsveç Kalkınma Ajansı ile birlikte "Kırsal Kadınların Ekonomik Güçlendirilmesi" başlıklı seminerin düzenlemesi;
- Kazakistan'ın birçok bölgelerinde TACIS (Technical Assistance for the Commonwealth of Independent States /Bağımsız Devletler Topluluğu için Teknik Yardım) desteğiyle işsiz kadınlar için "Kendi İşini Başla" adlı eğitim seminerlerinin gerçekleştirilmesi;
- Almatı şehrinde Bağımsız Devletler Topluluğu, Moğolistan ve Türkiye kadınlarının "Pekin +5: Sonuçlar ve Beklentiler" konulu bölgesel konferansının gerçekleşmesi;
- Kazakistan İş Kadınları Derneği ile birlikte " XXI Yüzyıl Eşiğinde Sosyal Kadın Ortaklığı" konulu Ulusal Konferansın düzenlenmesi;
- Kazakistan Cumhuriyeti Parlamento Meclisinin Sosyal Koruma Komitesinde "Aile, Kadın ve Gençlik" Alt Komitesinin kurulması;
- BM'in "Evli Kadının Vatandaşlığı" ve "Kadınların Siyasi Hakları" Sözleşmesinin onaylanması gibi ve benzeri önemli çalışmalar gerçekleştirilmiştir.

2000 Yılında Gerçekleşen Faaliyetler

Kadın İşleri, Aile ve Demografi Siyaseti Yönündeki Ulusal Komisyon'un 2000 yılında gerçekleştirdiği çalışmalar ise şunlardır²³⁶:

- Ulusal Komisyonun Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından Bangkok ve Cenevre'de düzenlenen "Kadın - 2000: Cinsiyet Eşitliği ve XXI. Yüzyıl İçin Barış" başlıklı uluslararası konferansa katılımı;
- Ulusal Komisyon'un 2000 yılında Astana şehrinde "Nüfus, Cinsiyet Ve Sağıksal Üremenin Örgütlenmesinde Kitle İletişim Araçlarının ve Sivil Toplum Kuruluşlarının Rolü" başlıklı bilimsel - tecrübe konferans ve seminerlere katılımı;
- OSCE (Organization for Security and Co-operation in Europe, /Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı) desteği ve Kazakistan'ın Feminist Ligi işbirliğiyle başkent Astana ve ülkenin diğer bölgelerinde "Kadın Hakları Hakkında Bilgilendirme" başlıklı 103 seminerin düzenlenmesi;
- Ulusal Komisyon Kazakistan İş Kadınları Derneği ile birlikte "Yoksulluğa Karşı Kazakistan Kadınları" başlıklı yıllık kampanyasının başlatması;
- Kazakistan Cumhuriyeti Parlamentosunda 23 milletvekili içeren "Otbası" (Aile) fraksyonunun oluşturulması;
- Kazakistan'ın First Lady girişimiyle "Aile Tipi Çocuk Köyleri, Gençlik Evleri" konusu üzerine kanunun kabulü ve geliştirilmesi;
- Kazakistan Cumhuriyeti'nin Sosyal ve Ekonomik Kalkınma Gösterge Planında ilk kez "Kadının Kalkınmaya Katılımı" başlığının yer alması;
- UNDP'nin teknik desteğiyle "Gender Teorisine Giriş" kitabı, "Gender Araştırmalarına Giriş" programı, yüksek eğitim kurumları için 5 öğretim materyallerinin uygulama yöntemleri ve konuyla ilgili çalışmalar hazırlanması;

²³⁶ "Kadın İşleri, Aile ve Demografi Siyaseti Yönündeki Ulusal Komisyonu Çalışmalarının Kronolojisi: 2000 Yılı", (Çevrimiçi) <http://www.ncgp.kz/>, 22.09.2013.

- Üniversitelerde cinsiyet eğitim öğretimi uygulamasına başlanması, örneğin Pavlodar üniversitesinde “Sosyoloji” kursunun çalışma programına “Toplumsal Cinsiyet İlişkileri Sosyoloji İlişkileri Türlerinin Biri” başlıklı dersin eklenmesi; Abay adındaki Almatı Devlet üniversitesinde uluslararası hukuk ve uluslararası ilişkiler bölümlerinin 3. sınıf öğrencileri için “Gender Teorisi” özel kursu uygulanması;
- 5 Mayıs tarihinde kadınlara karşı suç eylemleri işleyenlerin daha fazla sorumluluğunu arttırmak için “Kazakistan Cumhuriyetinin bazı yasalarına değişiklikler ve eklemeler hakkında” kanunun kabul edilmesi;
- Kazakistan Cumhuriyeti Parlamentosu milletvekili “eşit hak ve fırsatlar hakkında” yasa tasarısını sunması;
- Kazakistan Hükümetinin “Kadın girişimciliğini desteklemek için faaliyetler” kararnamesinin kabul görülmesi ve konuyla ilgili çalışmanın uygulaması için 4.5 milyon tenge tahsis edilmesi;
- Almatı şehrinde düzenlenen “Avrasya - 2000” Uluslararası Ekonomi Zirvesi’ne katılımı;
- Almatı şehri ve Almatı bölgesinde “Yeni yüzyıla sağlıklı gözlerle” başlıklı etkinliğin düzenlenmesi; Bu etkinliğin amacı, bu bölgelerde yaşayan kadın, çocukların ve bölge sakinlerinin göz sağlığının iyileştirilmesine yönelik bir yardımdır. Etkinlik sırasında dünyaca tanınan “Leyka” ve “Alkon” gibi şirketler sponsor olarak Göz Hastalıkları hastanesine (70.000 \$ tutarında) ameliyat için modern teknik malzemeler hediye etmiştir;
- “Aile İçi Şiddet Hakkında” yasa tasarısı önerilerinin sunulması;
- BM Genel Kurul’unun New York’ta düzenlenen “Kadın 2000. Yıl: Kadın ve Erkek Arasındaki Eşitlik, Gelişim ve Dünya” özel oturumuna katılım;
- “On Yıllık Gelişmenin Sonuçları ve İlerlemenin Yeni Dönemi” başlıklı Kazakistan Girişimcilik Birlikler Federasyonu’nun XVIII. Kongresine katılım;
- Kadın ve çocuklara dair uluslararası emek örgütünün (ILO) altı sözleşmesinin onaylanması; Bunlar: “Örgütlenme Anlaşmaların Organizasyonu İle

Uygulama Hukuku”, “Zorunlu Çalışma”, “Zorunlu Çalışmanın Hafifletilmesi”, “Eşit Değerde İş İçin Erkek Ve Kadın İşçiler Arasında Ücret Eşitliği”, “Çalışma Hayatında Asgari Yaş”, “Çalışma Dairesi Hizmetinin Düzenlenmesi”dir;

- “Aile İçi Şiddetin Önlenmesi”ne ilişkin yasa tasarısının bir ilk sürümü;
- Kazakistan Cumhuriyeti hukuk istatistiği ve enformasyon merkezinin istatistik raporlama bölümüne toplumsal cinsiyet bölümünün açılması ve bu bölümde kadına yönelik şiddetin karakterizesini gösteren raporlamanın özel bir formu geliştirilmesi gibi benzeri çalışmalar yapılmıştır.

2001 Yılında Gerçekleşen Faaliyetler

Kadın İşleri, Aile Demografi Siyaseti Yönündeki Ulusal Komisyon’un 2001 yılında gerçekleştirdiği çalışmalar²³⁷:

- Cinsiyet eşitliği meselesi, Kazakistan Cumhuriyetinin 2010 yılına kadarki Stratejik Gelişme planına girmesi;
- BM Genel Kurulu’nun “Çocuklar İçin Hazırlanan Bir Dünya” başlıklı özel oturumunu hazırlık sırasında Minsk, Berlin ve New York’ta düzenlenen özel oturuma katılım;
- BM’in çocukların durumu ile ilgili özel oturumu arifesinde ilk kez “Çocuklar Forumu”nun düzenlenmesi;
- Hükümetin “Yetim çocuklar ile ebeveyn bakımı olmayan ilgiye ihtiyacı olan çocukları işe yerleştirme ve konutla sağlamak hakkında” kararının kabul edilmesi;
- İçişleri Bakanlığı’na bağlı olarak kadına karşı şiddetin çeşitleri, sebepleri, derecesi ve nitelikleri hakkında araştırma arşivinin yapılması;
- Dünya Bankası projesi çerçevesinde Astana, Almatı ve Öskemen şehirlerinde süt bezi kanserinin erken tanısı ve önünü almak için merkezlerin kurulması;

²³⁷Kadın İşleri, Aile ve Demografi Siyaseti Yönündeki Ulusal Komisyonu Çalışmalarının Kronolojisi: 2001 Yılı”, (Çevrimiçi) <http://www.ncgp.kz/>, 22.09.2013.

- Uluslararası Göç Projesi Teşkilatı'nın 200.000 \$ tutarında kadın trafiğini araştırma ve mücadelesi ile ilgili projesine destek meselesi kararlaştırılması;
- Proje çerçevesinde çeşitli çalışma ve kampanyaların yapılması;
- Asya Kalkınma Bankasının fakirliği azaltmayı hedefleyen Japonya Fonu bütçesinden “Geçiş Döneminde Düşük Gelirli Ailelerden Gelen Kadın Ve Çocukların Beslenmelerini İyileştirme” projesinin uygulaması için 1 milyon dolar civarındaki kontenjanı çekme hakkında sözleşmenin onaylanması; (proje, iyot eksikliği ve kan azlığı (anemi) ile ilgili hastalıkları azaltmaya yönelik çalışmadır);
- Kazakistan Kadınlarının III. Forumunun düzenlenmesi;
- “Kazakistan Kadınları XXI. Yüzyılda: Haklar ve Fırsatlar” başlıklı ulusal konferansı gerçekleştirilmesi;
- Kazakistan’ın gelişmesinde aktif katkıda bulunan kadınların, medya gündeminde yer alması ve özel belgeseller hazırlanmasının sağlanması (teşvik amaçlı);
- Uluslararası gönüllüler yılı ve uluslararası köy kadınları bayramı dolayısıyla ulusal “Ak Niyet” kampanyasının gerçekleşmesi;
- “Kadın Başkanlığındaki En İyi İşletme” yarışmasının düzenlenmesi;
- Cenevre’de Kadın Girişimciler Birinci Forum’una katılım;
- Devlet ve sivil toplum kuruluşlarından oluşan Kazak heyeti, etkileşim deneyimi çalışması için Moskova ve St Petersburg ziyareti;
- Kazakistan heyeti Dünya Girişimci Kadınlar Birliği’nin “50. Uluslararası Kongresi” ve “Köy Kadınlarının III. Kongresi”ne katılım;
- İsveç ajansı ve BM’in “Toplumsal Cinsiyet ve Kalkınma” Dairesi işbirliğiyle kadınların siyasi ilerlemesine yönelik “Siyasetteki toplumsal cinsiyet gelişmeler ve ağ işbirliği” uluslararası konferansı düzenlenmesi;
- Mikro kredi programının geliştirilmesi gündeme getirilmesi;
- Büyük Britanya ve Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı temsilciliğinin işbirliği ile “Aile İçi Şiddete Son” yasa tasarısının tartışılması için

uluslararası bir konferans ve yasa tasarısını görüşmek üzere yuvarlak masa düzenlenmesi;

- BM'in "Çocuk Hakları Hakkında" sözleşmesi çerçevesinde Kazakistan'da "Çocuk Haklarını Koruma" yasasının onaylanması;
- İlk defa "2002 Yılı İçin Hazırlanan Ulusal Bütçe Hakkında" yasasında ulusal bütçeden kadın girişimciliğinin geliştirilmesine 150 milyon tenge tahsis edilmesi;
- 12 Mart 2001 tarihinde 346 nolu kararla kadına yönelik şiddet ile ilgili ilgilenen devlet kurumları ve sivil toplum kuruluşlarının kendiara etkileşimli anlaşma kurallarının onaylanması;

2002 Yılında Gerçekleşen Faaliyetler

Kadın İşleri, Aile Demografi Siyaseti Yönündeki Ulusal Komisyon'un 2002 yılında gerçekleştirdiği çalışmalar²³⁸:

- Cinsiyet eşitliği meselesi, Kazakistan Cumhuriyeti Hükümetinin 2002-2004 yıllar için uygulanması planlanan eylem programına dâhil edilmesi;
- Ulusal Komisyon ve Kazakistan Kazak Cumhuriyetinin Ticaret Odasının işbirliği ile planlanan program çerçevesinde Kazak girişimci kadınlarının Paris'te gerçekleşen sanat sergisine katılımı;
- Ulusal Komisyon üyeleri ve kadın sivil toplum kuruluşları liderlerinin BM Genel Sekreteri Kofi Annan'ın eşi ile buluşması;
- AGİT ile işbirliği çerçevesinde ülkenin her bölgesinde, özellikle kırsal alanlarda kadınlar için "Kadın Hakları Bilinci" başlıklı 200'den fazla seminerin gerçekleşmesi;
- Bilim ve Eğitim Bakanlığı ile birleşerek Kazakistan Cumhuriyetindeki toplumsal cinsiyet bilimine dair kararlar hazırlanarak onaylanması;

²³⁸Kadın İşleri, Aile ve Demografi Siyaseti Yönündeki Ulusal Komisyonu Çalışmalarının Kronolojisi: 2002 Yılı", (Çevrimiçi) <http://www.ncgp.kz/>, 22.09.2013.

- “Eşit haklar ve fırsatlar hakkında” yasa tasarısının tartışılması üzere uluslararası konferansın düzenlenmesi ve yasa tasarısının uluslararası ve sivil toplum kuruluşları tarafından incelenmesi;
- Pavlodar şehrinde Kazakistan kadınları durumunun ilerlemesi için devlet ve sivil toplum kuruluşlarının BM Ofisi ile işbirliği çerçevesinde “Ortaklık Merkezi” pilot projesinin açılışı;
- Birincilik için 10.000 dolarlık grant sunulan STK’lar arasında bir yarışmanın düzenlenmesi;
- STK Konfederasyonu ile birlikte ülkenin birçok bölgelerinde yerel yürütme organlarının sivil toplum kuruluşlarıyla etkileşim çerçevesinde çalışmaların yapılması ve seminerlerin düzenlenmesi;
- “Girişimciliği Geliştirme Fonu Kredisi” programı çerçevesinde kadın girişimcilere 300’den fazla girişimcilik iş projeleri sunulması;
- “İşgücü piyasası ve istihdam politikası” başlıklı Kazak - Alman projesi çerçevesinde ülkenin her bölgesinde iş arama kulüplerin kurulması;
- Her sene hayırsever kampanyaları düzenlenmektedir. Bunların içinde “Kazakistan kadınları yoksulluğa karşı” ve “Ak niyet” kampanyaları geleneksel destura dönüşmüştür. Kampanya sayesinde 100 binden fazla kadına tıbbi, hukuki ve diğer alanlarda hayırseverlik yardım sağlanması ve bine yakın kadına girişimcilik işi hakkında eğitim verilmesi;
- Kadınlar arasında girişimciliği teşvik etmek amacıyla Nevruz ayının 2001 tarihinde Ulusal Komisyon “Bir Kadın Başkanlığında Şirket” başlıklı ulusal çapta yarışma düzenlemesi;
- Ulusal Komisyonun girişimiyle mikro kredi tasarısının temelini güçlendirmek için “Mikrokredi Organları Hakkında” yasa tasarısının hazırlanması;
- Ulusal komisyon, “Sağlık Yılı” çerçevesinde Sağlık Bakanlığı ve uluslararası kuruluşlarla birlikte çocuklara ve çocuk doğum kurumlarına teknik donanım yardımı amacıyla kampanya düzenlemesi ve kampanyadan 900. 000 dolarlık yardımın sağlanması;

- Ülkede aile ve kadınların durumunu iyileştirmek ve yardım maksadında çeşitli kampanyalar düzenleyerek 4,0 milyon dolarlık yardımın sağlanması;
- Sağlanan gelirin çoğunluğu kadın ve çocuk sağlığı için ayrılması;
- Ülkenin tüm bölgesinde kadına uygulanan şiddete karşı kadın ve çocuklar için 19 tane “Kriz Merkezi”nin açılması;
- Açılan bu merkezlerin sayesinde 40 bine yakın kişiye yardımın sağlanması;
- BM’in Kadın Kalkınma Fonu işbirliğiyle birlikte kadınlara şiddete karşı mücadele çalışmaları çerçevesinde halkın bilgilendirilmesi için enformasyon ve propaganda kampanyası düzenlenmesi; (Amaç aile için şiddetin önlenmesi ve halkın bilinçlendirilmesi);
- Sivil toplum kuruluşlarıyla birlikte “Şiddetsiz Geleceğe” başlıklı propaganda treninin organize edilmesi;
- Haziran ayında 15 ülkenin katılımıyla “BDT ve Baltık Devletlerinde şiddetle ilgili mevzuat” başlıklı uluslararası konferansın gerçekleşmesi;
- Üreme sağlığı, anne ve çocuk sağlığı, çocuk eğitimi ve gençlerin eğitimi meselelerinin propagandası için merkez ve bölgesel kitle iletişim araçları gazeteci ve muhabirleri ile seminer düzenlenmesi gibi faaliyetler gerçekleştirilmiştir.

2003 Yılında Gerçekleşen Faaliyetler

Kadın İşleri, Aile ve Demografi Siyaseti Yönündeki Ulusal Komisyon’un 2003 yılında gerçekleştirdiği çalışmalar²³⁹:

- Çocuk doğumu için bir kerelik yardım ödemelerinin başlatılması;
- Kazakistan Cumhuriyetinin sosyal ve ekonomik kalkınma ve 2003 - 2006 yıllar için planlanan ulusal programına “Kalkınmaya Kadının Katılımı” başlıklı bölümün dâhil edilmesi;

²³⁹“Kadın İşleri, Aile ve Demografi Siyaseti Yönündeki Ulusal Komisyonu Çalışmalarının Kronolojisi: 2003 Yılı”, (Çevrimiçi) <http://www.ncgp.kz/>, 22.09.2013.

- Ulusal komisyonun son iki yıl içinde çeşitli uluslararası kuruluşlar işbirliğiyle 300'den fazla seminerin düzenlemesi (Seminerlerde devlet kurumları ve sivil toplum kuruluşlarının temsilcileri katılmıştır);
- İslam Kalkınma Bankası yardımıyla Almatı şehrinde “Orta Asya'daki Kadınların Rolü” başlıklı uluslararası bir yuvarlak masasının düzenlenmesi;
- Bu faaliyete devlet kurumlarının başkanları, Parlamento milletvekilleri, Orta Asya, Türkiye, İran ve Arnavutluk gibi ülkelerin temsilcileri ve uluslararası sivil toplum kuruluşları temsilcilerinin katılımı;
- Meclis toplantısında “Aile, Anne Ve Çocuğun Güvenliğini Yasal Koruma” başlıklı kadın ve çocuk durumunun iyileştirilmesi yönelik önerilerin onaylanması;
- Ulusal Komisyonun aile, kadın ve çocuk meseleleri çerçevesinde 300 devlete bağlı olmayan kurum ve kuruluşlarla işbirliği gerçekleştirmesi (Onun içinde 150'si sivil toplum kuruluşlarıdır);
- 27 Kasım 2003 tarihinde Kazakistan Hükümetinin 1190 nolu kararıyla “Toplumsal Cinsiyet Politikası” tasarısının onaylanması (Tasarımın ana hedefleri, her alanda kadın ve erkek eşitliğinin sağlanmasıdır);
- Kazakistan'ın, “Kazakistan'ın Rusya'daki Yılı” programı çerçevesinde Rusya, Kazakistan ve Ukrayna girişimci kadınlar forumuna katılımı (Forum'da 5 Kazakistan girişimci kadın “En İyi Girişimci Kadın” ödülüne sahip olmuştur. Bunlar, Musina Zinadbanu Muhankızı (Uluslararası İş Merkezi Başkanı), Rahımbekova Saltanat Temirkulkızı (Kazakistan Girişimci Kadınlar Birliği Eşit Başkanı), Soloveva Aygöl Sağadibekkızı (Kazakistan Süt Üretimi Kurumunun Başkanı), Surina Valentina Vladimirovna (Parxomenko adındaki Avto Üretimi Fabrikasının Başkanı) ve Salmanova Tatyana İvanovna (Bolşeviçka Açık Aksiyoner Derneğinin Başkanı);
- Bunun yanı sıra, Moskova'da kadın ve çocukların durumunu iyileştirmeye yönelik bir yuvarlak masa tartışmasına katılım;

- Sivil toplum kuruluşları işbirliği ile kadınlara girişimcilikle ilgili temel eğitim verilmesi (Yıl boyunca 2002'e yakın eğitim çalışmaları düzenlenmiş bu faaliyetten 6 binden fazla kadın yararlanmıştı);
- "Ak niyet" ulusal kampanyası sayesinde az gelirliler ve yardıma ihtiyacı olan vatandaşlara tıbbi, hukuki ve başka da yardımların gösterilmesi (Kampanya sayesinde bine yakın kadın iş temeli eğitimi almıştır. Arasında en başarılı olanlar kadınlar sıra beklemeksizin mikro kredi almaya hak kazanmıştır);
- BM'in "Gender ve Kalkınma" bürosu işbirliğiyle kırsal kesimdeki kadınlar için "Kendi İşini Başla" başlıklı çalışma faaliyetlerinin gerçekleştirilmesi;
- Kazakistan girişimci kadınların heyetinin Cenevre'de düzenlenen Kadın Girişimciler II. Forumu katılımı;
- 2003 yılında "Kazakistan Kadınları ve Erkekleri" başlıklı toplumsal cinsiyet istatistik derlemesinin yayınlanması;
- Ülkenin kırsal kesimlerinde "Kadınlar Memleketimizin Nefesi Ve Emeginin Bereketi" başlıklı ulusal yarışmanın düzenlenmesi;
- Kazak Beslenme Akademisi ve BM Çocuklara Yardım Fonu işbirliğiyle iyot yetersizliğinden ve demir eksikliğinden kaynaklanan anemi gibi hastalıkların önlenmesine yönelik bilgi malzemeleri, audio ve video çalışmalarının hazırlanması;
- Ayrıca bu meselenin eğitim kurumlarının eğitim programına girmesinin sağlanması;
- "İyot Eksikliğinin Önlenmesi Hakkında" yasanın onaylanması;
- "Şiddetsiz Hayat Sizin Hakkınız" başlıklı propaganda treninin ülkenin Akmola, Aktöbe, Jambıl, Batı Kazakistan, Karagandı, Kızılorda ve Güney Kazakistan gibi bölgelerinden geçmesi;
- Almatı No:4. kadınlar hapisanesinde hayırseverlik kampanyasının düzenlenmesi (Serbest bırakıldıktan sonra kadınlara destek için sosyal rehabilitasyon programının geliştirilmesi);

- Uluslararası Göç Örgütü ile “Kazakistan’dan, İçi ve Ülke Aracılığıyla İnsan Ticaretine Karşı Mücadele” başlıklı ortak proje çalışmasının ikinci dönemine başlama;
- Ulusal Komisyon’un düzenlemesiyle gerçekleşen yuvarlak masasında “Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Şiddetin Yolunu Kesmek” hakkında yasa tasarısının önerilmesi gibi benzeri çalışmalar gerçekleşmiştir.

2004 Yılında Gerçekleşen Faaliyetler

Kadın İşleri, Aile ve Demografi Siyaseti Yönündeki Ulusal Komisyon’un 2004 yılında gerçekleştirdiği çalışmalar²⁴⁰:

- “İnsanın Üreme Hakları ve Teminatlar” ve “İyot Eksikliğinden Kaynaklanan Hastalıkların Önlenmesi”ne yönelik yasa tasarısının hazırlanması ve onaylanması;
- Hükümet kararıyla “Kazakistan Cumhuriyetindeki Toplumsal Cinsiyet Politikası” tasarısının onaylanması;
- Astana ve Almatı şehirlerinde gazeteci ve devlet memurlarına toplumsal cinsiyete duyarlılık konusunda eğitim seminerlerinin düzenlenmesi;
- Astana ve Almatı şehirlerinde Maslihat milletvekilleri için “Kadın Liderlik” seminerinin düzenlenmesi;
- BM’in “Toplumsal Cinsiyet ve Kalkınma” bürosu ve Spradanbradan İsveç şirketiyle işbirliği çerçevesinde üç yıl sürecek olan “Tomiris, Toplumsal Cinsiyet, Liderlik ve Sınır Ötesi Ağ Birliği” projesinin başlatılması (Proje çerçevesinde seminerlerin düzenlenmesi ve gazetecilerin İsveç’e eğitim değiş-tokuşu için ziyareti);
- BM’in CEDAW yönündeki Komitesine “Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi” sözleşmesinin uygulanmasına ilişkin Ulusal Raporun hazırlanması;

²⁴⁰ “Kadın İşleri, Aile ve Demografi Siyaseti Yönündeki Ulusal Komisyonu Çalışmalarının Kronolojisi: 2004 Yılı”, (Çevrimiçi) <http://www.ncgp.kz/>, 22.09.2013.

- Cumhurbaşkanı katılımıyla “Kazakistan Kadınlarının Düzenli IV. Forumu”nun gerçekleşmesi;
- Adı geçen Forumun arifesinde “Güçlü Aile, Güçlü Bir Devlet” başlıklı uluslararası konferansın düzenlenmesi;
- “Rusya'nın Kazakistan'daki Yılı” programı çerçevesinde Kazakistan ve Rusya Girişimcileri Forumu'nun düzenlenmesi;
- 7 Eylül 2004 tarihinde Kazakistan Kadınlarının IV. Forumunda ele alınan eylem planlarının onaylanması;
- “Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi” sözleşmenin kabulünün 25. Yıldönümünde “Şiddetsiz 16 Gün” uluslararası kampanyasının neticesi için yuvarlak masa toplantısının düzenlenmesi;
- İnsan ticaretine karşı mücadele ve önlenmesine dair 2004 ve 2005 yılları için ulusal eylem planının hazırlanması ve Kazakistan Cumhuriyeti 24 Şubat tarihindeki No: 219 kararıyla onaylanması ve benzeri önemli faaliyetler gerçekleştirilmiştir.

2005 Yılında Gerçekleşen Faaliyetler

Kadın İşleri, Aile ve Demografi Siyaseti Yönündeki Ulusal Komisyon'un 2005 yılında gerçekleştirdiği çalışmalar²⁴¹:

- İnsan Hakları yönündeki Ulusal Merkezde Kadın Hakları'na yönelik özel bir bölümün kurulması;
- Düşük gelirli ailelerden gelen 18 yaş altındaki çocuklar için aylık ödemenin yayınlanması;
- “Altın Alka” ve “Gümüş Alka” madalyasıyla ödüllenen ve 18 yaş altı birlikte dört ve fazla çocukları olan annelere verilecek maddi yardım iki katına arttırılması;
- Ülkede ana okul sınıflarındaki ders kitaplarına toplumsal cinsiyet analizinin yapılması;

²⁴¹“Kadın İşleri, Aile ve Demografi Siyaseti Yönündeki Ulusal Komisyonu Çalışmalarının Kronolojisi: 2005 Yılı”, (Çevrimiçi) <http://www.ncgp.kz/>, 22.09.2013.

- Tüm ortaöğretim okullarında “Hukuk Temeli”, “İnsan ve Toplum” ve Aile Hayat Etiği ve Psikolojisi” derslerinin uygulamaya girmesi;
- Tüm orta ve yüksek eğitim kurumlarında (tamamında değil) “Valeology” programının uygulanması (Program, kişisel hijyen, sigara, eroin, toksin maddelerin etkileri, AIDS hastalıkları, erken cinsel ilişkinin etkileri, cinsel yolla bulaşan hastalıklar ve önlenmesi, sağlıklı yaşamın sağlanması gibi konuları kapsamaktadır);
- Doğu Kadınları Uluslararası Çevre Derneği ve sivil toplum kuruluşları işbirliğiyle “Kazakistan Cumhuriyetinde Siyasette Cinsiyet Eşitliği Stratejisinin Sağlanması” başlıklı yuvarlak masa toplantısının düzenlenmesi;
- Asya Kalkınma Bankası işbirliği çerçevesinde Astana ve Bakü (Azerbaycan) şehirlerinde “Yoksulluğu Azaltma Stratejisindeki Toplumsal Cinsiyet Meseleleri” başlıklı seminerlerin gerçekleşmesi;
- Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı ve Kazakistan Kadın Girişimciler Birliği ile birlikte “Kırsal Kalkınma Kadın Girişimi” başlıklı ulusal konferansının düzenlenmesi (Konferansta kırsal kadınların durumu gündem konusu olmuştur. Bunun yanı sıra, “Kadın Köyümüzün Nefesi Emeğin Bereketi” başlıklı ulusal yarışma etkinliği düzenlenmiştir. Etkinlik neticesinde 25 kadın ödüle layık görülmüştür);
- BM’in “Toplumsal Cinsiyet ve Kalkınma” bürosu ve Spradanbradan İsveç şirketiyle işbirliği ile “Tomiris, Toplumsal Cinsiyet, Liderlik ve Sınırötesi Ağ Birliği” projesi çerçevesinde “Toplumsal Cinsiyet ve Kitle İletişim Araçları” başlıklı seminerlerin gerçekleşmesi;
- BM Çocuk Fonu’nun düzenlediği kansızlıkla/anemi mücadeleye ilgili seminere katılım ve Çocukları Koruma günü dolayısıyla BM Çocuklar Fonu’nun dünyada çocuklar durumunun sunulduğu açılışına katılım;
- Kazakistan heyeti Pekin’de gerçekleşen “Pekin +10: Cinsiyet Eşitliği ve Ortak Gelişme” konferansına katılımı;
- Kazakistan Kadınlarının IV. Forumunda Kazakistan Cumhuriyetinin 2006-2016 yılları için Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Stratejisi’nin hazırlanması;

- Hükümet yetkilileri, uluslararası ve sivil toplum kuruluşları temsilcileri ve Kazakistan Cumhuriyeti Parlamentosu milletvekillerinin katılımıyla Toplumsal Cinsiyet Eşitliği taslağının tartışılması için 2 yuvarlak masa toplantılarının düzenlenmesi;
- Ulusal Komisyon'un yardımı ve BM Çocuk Fonu sosyal ve psikolojik hizmetler Bilimsel ve Uygulama Merkezinin desteğiyle "Çocuk Ve Gençlere Şiddet İçermeyen Davranış Eğitimi" projesinin hazırlanması ve faaliyete geçirilmesi;
- Ulusal Komisyon'un yardımıyla Almatı'da erkekler için ilk kriz merkezinin açılması;
- Avrupa ve Orta Asya için Slovenya'da gerçekleşen "Çocuklara Yönelik Şiddete Son: Uygulamaya Geçmekte Gerek" bölgesel danışma meclisine katılım;
- Uluslararası Göç Örgütü (IOM) ile işbirliği çerçevesinde "İnsan Ticaretine Karşı Mücadele ve Önlenmesi"ne dair kampanyasının devam etmesi;
- Kazakistan Cumhuriyeti 24 Şubat 2004 tarihindeki "KC Hükümetinin İnsan Ticaretine Karşı Mücadele Ve Önünü Almak İçin 2004 Ve 2005 Yılları İçin Hazırlanan Faaliyetler" başlıklı No: 219 kararının uygulamaya geçirilmesi gibi çalışmalar gerçekleştirilmiştir.

2006 Yılında Gerçekleşen Faaliyetler

Kadın İşleri, Aile ve Demografi Siyaseti Yönündeki Ulusal Komisyon'un 2006 yılında gerçekleştirdiği çalışmalar²⁴²:

- 2006 - 2016 yılları için planlanan Kazakistan Cumhuriyetindeki kadın - erkek eşitliği stratejisinin uygulanması için kurulan Aile ve Kadın İşleri Yönündeki Ulusal Komisyon, KC Cumhurbaşkanı çatısı altındaki Aile İşleri ve Toplumsal Cinsiyet Siyaseti Yönündeki Ulusal Komisyon olarak tekrar düzenlenmesi;

²⁴²Kadın İşleri, Aile ve Demografi Siyaseti Yönündeki Ulusal Komisyonu Çalışmalarının Kronolojisi: 2006 Yılı", (Çevrimiçi) <http://www.ncgp.kz/>, 22.09.2013.

- KC Hükümetinin 28 Şubat 2006 tarihindeki No: 128. kararı ile ülkenin tüm bölgesinde uygulanması amacıyla Astana ve Almatı şehri valiliklerinin yanından Aile İşleri ve Toplumsal Cinsiyet Siyaseti Yönündeki Komisyonlar kurulması;
- KC Hükümetinin 29 Haziran 2006 tarihindeki N: 600. kararı ile “Kazakistan Cumhuriyetinin Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Stratejisinin Uygulanması İçin 2006 – 2008 Yılları İçin Faaliyet Planı Hakkında” karar kabul edilmesi (Plan 45 faaliyetten oluşmaktadır. Onun yarımı uluslar arası kuruluşların katılımıyla gerçekleşecektir. Planlanan faaliyetlerin gerçekleşmesi için BM Kalkınma Bankası, BM Kadınlar Kalkınma Fonu, BM Kalkınma Programı, BM Çocuklara Yardım Fonu ve İslam Kalkınma Bankası başkanlarıyla toplantı düzenlenmesi);
- 1 Temmuz 2006 tarihinden itibaren çocuklara, bir yaşını doldurana kadar çocuk bakımı için devlet tarafından maddi yardımın sağlanmasının kararlaştırılması;
- Ulusal Komisyon’un girişimiyle Kazakistan Cumhuriyetindeki demokratik reform programının hazırlanması ve uygulanması için Devlet Komisyonu’nun meclisinde “Kadınların Sosyal Ve Siyasi Hayata Katılımı Hakkında” meselelerin ele alınması;
- Siyasi partiler için başkanlık adaylığı seçimi sırasında toplumsal cinsiyetle ilgili hususların göz önünde bulundurmasına ilişkin gündem konusunun oluşturulması;
- Yüksek eğitim kurumlarının ders kitapları ve öğretim materyallerinin cinsiyet analizinden geçirilmesi için rehberlik yöntemlerin geliştirilmesi;
- Ailedeki cinsiyet terbiyesi eğitimini geliştiren “Aile: Ebeveyn ve Çocuk” kitabının hazırlanması;
- Öğrenci ve Öğretmenler için “Toplumsal Cinsiyet Bilimlerinin Temelleri” kitabının kazak diline çevrilmesi;
- Yüksek eğitim kurumlarında yazlık “Toplumsal Cinsiyet Bilimi: Bağlam, Teknoloji, Siyaset” başlığında seminerlerin düzenlenmesi;

- Kazakistan İş Kadınları Derneği ile birlikte kadın ve erkeklerin eşit hukuku ve fırsatları hakkında aile meseleleri çerçevesinde yasa tasarısının kabulü için “Toplumsal Cinsiyet, Kalkınma ve Göç” konulu yuvarlak masa toplantılarının düzenlenmesi;
- STK, Kazakistan Diyabet Derneği ve LifeScan şirketiyle birlikte kadın, çocuk, gençler ve şeker hastalıklarıyla hastalanan kişileri glikozmetre (one touch ultra/tek dokunuşla ultra) ile ücretsiz tedavi kampanyasının gerçekleştirilmesi;
- Ülkede kadınların liderlik okulları ağının kurulması;
- BM’in “Toplumsal Cinsiyet ve Kalkınma” bürosu ile ortak olarak 2004 yılında başlatılan “Tomiris Toplumsal Cinsiyet, Liderlik ve Sınırötesi Birlik” projesinin tamamlanması;
- Adı geçen proje çerçevesinde 100’den fazla seminer ve konferansların düzenlenmesi;
- Parlamento milletvekilleri, devlet organları, sivil toplum kuruluşları ve kitle iletişim araçlarının temsilcileri seçim teknolojisi ile yakından tanışmak ve değiş tokuş eğitimi için İsveç ziyaretinin düzenlenmesi;
- Kazakistan’da İşçi Kadınları Kongresinin gerçekleşmesi (Kongrenin amacı, işçi kadınları başardığı çalışmaların neticesini ortaya koymak, sosyal ve emek meselelerini tartışmak, üretim ve hizmet alanında toplumsal cinsiyet eşitliği sağlamak, Kazakistan toplumunun gelişiminde kadın rolünü arttırmak, desteklemek gibi başka da hususlardır);
- Kadınları ekonomik alanda ilerletmek için Ulusal Komisyon Kazakistan’ın mikrokredi kuruluşları ile işbirliği içinde “Mikokredi Kuruluşları Hakkında” yasasına değişikliklerin eklenmesi için yasa tasarısını geliştirmesi (Amaç, mikrokredi alıcılarının yelpazesini genişletmek (kırsal nüfusun % 90) ve boyutunu artırmaktır);
- Toplumsal cinsiyet eşitliği politikasının uygulanması çalışmaları çerçevesinde kadınların siyasi ilerlemesi için yerel bütçe hesabından Kızılorda bölgesi ve Almatı şehrinde Ekonomik Eğitim Merkezinin açılması;

- Sosyal Önemli Fikirler ve Projeler Fuarı çerçevesinde “Aile Siyaseti: Sorunlar ve Gelecek”, “Aile İçi Şiddetin Önünü Almak, Hukuku Yönleri ve Yasama Faaliyeti Gelişimi ve Geleceği” ve “Kadınların Ekonomik İlerleme Geleceği” başlıklı yuvarlak masa toplantılarının gerçekleştirilmesi;
- Ulusal Komisyonun önerisiyle Kazakistan’ın 15. Yıldönümü dolayısıyla ulusal ve bölgesel çapta ülkedeki sivil toplum kuruluşlarının aktif lider kadınlarının ödüllendirilmesi;
- UNIFEM desteği ve ülkenin STK işbirliği çerçevesinde “Toplumsal Cinsiyet Bütçesi İçin Toplumsal Konsey” projesinin uygulanması (Proje çerçevesinde ülke bölgelerinde eğitim seminerleri, bölgesel sosyal programlara toplumsal cinsiyet analizi yapılmış ve toplumsal cinsiyet bütçesinden ilk bilimsel araştırmalar yapılmıştır);
- AIDS hakkında, bunun yanı sıra konuyla ilgili hedef gruplar için poster, kitapçıklar, belgesel ve görsel malzemelerin yayınlanması;
- Devlet ve sivil toplum kuruluşları işbirliğiyle toplumsal cinsiyet, aile ve kadın sağlığı konusu çerçevesinde birçok seminer ve konferansların düzenlenmesi gibi çalışmalar yapılmıştır.

2007 Yılında Gerçekleşen Faaliyetler

Kadın İşleri, Aile ve Demografi Siyaseti Yönündeki Ulusal Komisyon’un 2007 yılında gerçekleştirdiği çalışmalar²⁴³:

- BM’de Kazakistan Cumhuriyetinin “Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi (CEDAW) Sözleşmesi”nin uygulanmasına ilişkin ikinci periyodik raporunun savunmasının yapılması (Kazakistan bu sözleşmeye 1998 yılında katılmıştır);
- Kadın istihdamının artırılması, ekonominin feministlik alanlarında geliri artırmak, düşük gelirli yaşlı ve çocukları desteklemek, kadınların karar verme mekanizmalarına teşvik etmek, “Erkek ve Kadınların Eşit Hakları ve Fırsat

²⁴³Kadın İşleri, Aile ve Demografi Siyaseti Yönündeki Ulusal Komisyonu Çalışmalarının Kronolojisi: 2007 Yılı”, (Çevrimiçi) <http://www.ncgp.kz/>, 22.09.2013.

Eşitliği” ve “Aile İçi Şiddet”e yönelik kanunlarının onaylama süreci hakkında meselelerin gündeme getirilmesi;

- Kazakistan Parlamento Meclisi ve Maslihat milletvekilleri seçimi sırasında parti ve parti listelerinin oluşturulmasında toplumsal cinsiyet dengesi göz önünde bulundurularak yapılması;
- Son seçimlerdeki parti listesinde kadın sayısının artması (Örneğin, Ruhaniyat partisinde kadın oranı %30, Ak Jol Partisinde %17,5, Adilet Partisinde %15,3, Kazakistan Komünist Halk Partisinde %15, Nur Otan Partisinde %14,3 ve Kazakistan Patriottarı Partisinde %9,1 oluşturmuştur. Kazakistan Cumhuriyeti Parlamentosu Meclisindeki kadın milletvekili sayısı 2 katına artmıştır. Eskide %10 iken bu oran %16’ya ulaşmıştır);
- Toplumsal cinsiyet analizi için kılavuz rehberliğinin hazırlanması;
- BM Çocuklara Yardım Fonu işbirliğiyle “Kazakistan Cumhuriyetinde Çocuk Ve Aileler İçin Devlet Ve Yerel Bütçelerin Etkinliğini Artırma” konulu uluslararası konferansın düzenlenmesi;
- BM Çocuklara Yardım Fonu işbirliğiyle “Gana 2008 Zirvesi” arifesinde BDT ülkelerinin “Toplumsal Eşitlik ve Milli Gelişim ile Bütçe Sürecinde İnsan Hakları” bölgesel buluşmasının gerçekleşmesi (Zirvede Almatı Deklarasyonu onaylanmıştır);
- BM Çocuklara Yardım Fonu işbirliğiyle “Kazakistan’daki Cinsiyet Bütçesi” projesinin başlatılması;
- Kazakistan Kadın Girişimciler Birliği işbirliğiyle “Kazakistan’ın 21. Yüzyılda Köy Kadını: Haklar ve Fırsatlar” konulu konferansın düzenlenmesi;
- İsveç Ajansları uzmanlarının katılımıyla “Tomiris Cinsiyet, Liderlik ve Sınırötesi Ağ Birliği” projesinin konferansının gerçekleşmesi;
- BM’in “Toplumsal Cinsiyet ve Kalkınma” bürosu işbirliğiyle “Tomiris 2: Kazakistan’da Cinsiyet Eşitliğini Geliştirme” projesinin uygulanmasının başlatılması;

- Almatı, Taraz ve Şımkent kentlerinde yerel yönetim kurumları ve erkek kriz merkezlerinin temsilcileri, gazeteciler ve psikologlar için seçim teknolojileri, cinsiyet eşitlik çerçevesinde 4 eğitim semineri;
- Yüksek eğitim kurumlarında “Toplumsal Cinsiyet Bilimi”, “Toplumsal Cinsiyet Araştırması”, “Toplumsal Cinsiyet Sosyolojisi” cinsiyet dersleri uygulanmıştır. Ayrıca, “Aile Sosyolojisi” ve “Kazakistan’daki Cinsiyet Araştırmalarının Durumu: Siyaset, Bilim, Medeniyet” konulu çalışmaların yayınlanması;
- BM’in Halkın Göç Yönündeki Fonu’nun teknik desteğiyle ülkenin tüm bölgelerini kapsayan sosyolojik araştırmaların yapılması (Araştırmaya göre, Kazakistanlılar için aile en önemli ve değerleri unsuru olarak kanıtlanmıştır. Her ailede ortalama 3 çocuktan oluşmaktadır. Eğer çocuk doğumu teşvik edilirse ülkenin demografik durumu epey gelişeceği beklenilmektedir);
- BM Nüfus Fonu’nun teknik desteğiyle “Demografik Değişim Bağlamında Aile Politikası: Esas Netice Ve Uluslararası Trendler” konulu konferansın düzenlenmesi;
- Adı geçen Konferansa Parlamento milletvekilleri, ilgili tüm bakanlıklar, sivil toplum ve uluslararası kuruluşlar, bilim adamları, uzmanlar ve Rusya Federasyonu’ndan gelen uzmanların katılımı;
- “Aile İçi Şiddetle Mücadele” yasa tasarısının tartışılması ve geliştirme çerçevesinde 2 yuvarlak masa 4 meclis toplantısı;
- İçişleri organları personellerinin eğitimlerini geliştirmek, şiddet kullanımına karşı insanlarla çalışma, belge hazırlama, yurt dışı hukuk organlarının ve sosyal kurumlarının gelişim çalışmaları yöntemleriyle tanışma amaçlı 50’den fazla etkinliklerin düzenlenmesi;
- Ulusal Komisyonun meclisinde ilk defa “Erkeklerin Yaşam Süresi Hakkında” meselesinin gündeme getirilmesi;
- Kamu sağlık kuruluşları ve halkı bilgilendirmek amaçlı üreme sağlığı ve aile planlaması hakkında 33 bin tirajlı bülten, broşür ve bukletlerin yayınlanması;

- Sağlık Bakanlığı işbirliğiyle kadın hastalıkları ve bilinçlendirmeye yönelik programlar, yardıma ihtiyacı olan çocuk ve kadınlara tıbbi yardımlar hakkında önerilerin sunulması;
- Kazak Ulusal Kızlar Pedagojik Üniversitesinin “Aile: Kazak Gelenekleri, Cinsiyet Eğitimi Ve Geleceği” konulu araştırma çalışmaları;
- Kore’de düzenlenen “Kadınların Liderlik Rolü ve Başarıları” konulu Dünya Kadınlar Forumuna katılım;
- Astana şehrinin “Astana Baiterek” İş Kadınları Kulübü işbirliğiyle “Engelli Çocuklar İçin Festival”in düzenlenmesi;
- BDT ülkelerinin “XXI. Yüzyılda Sovyet Sonrası Aile Politikası” Parlamento arası Assamblesine katılım;
- KC Hükümetinin 24 Mayıs tarihindeki No: 415 nolu kararıyla KC Hükümeti tarafından 18 yaş altı çocukların işleri ve haklarının korunmasına ilişkin Komisyon kurulması ve benzeri çalışmalar gerçekleştirilmiştir.

2008 Yılında Gerçekleşen Faaliyetler

Kadın İşleri, Aile ve Demografi Siyaseti Yönündeki Ulusal Komisyon’un 2008 yılında gerçekleştirdiği çalışmalar²⁴⁴:

- KC Cumhurbaşkanı kararıyla Aile İşleri ve Toplumsal Cinsiyet Politikası Yönündeki Ulusal Komisyonu, Kadın İşleri, Aile ve Demografi Siyaseti Yönündeki Ulusal Komisyon olarak yeniden düzenlenmesi;
- Bunun yanı sıra Ulusal Komisyonun yeni üyelerinin oluşturulması;
- Astana, Almatı ve bölgesi valilikleri yanında Kadın İşleri, Aile ve Demografik Siyaset Yönündeki Ulusal Komisyonların kurulması;
- Endüstri ve Ekonomi Bakanlığı işbirliğiyle kadınların girişimcilik işlerine teşvik ve destek konusunda yuvarlak masa toplantısı;
- Azerbaycan başkenti Bakü’de gerçekleşen “Kadınların Kültürlerarası Diyalog Alanındaki Rolünün Genişletilmesi” Uluslararası Forumu’na katılım;

²⁴⁴Kadın İşleri, Aile ve Demografi Siyaseti Yönündeki Ulusal Komisyonu Çalışmalarının Kronolojisi: 2008 Yılı”, (Çevrimiçi) <http://www.ncgp.kz/>, 22.09.2013.

- Kazakistan başkenti Astana'daki "Toplumsal Cinsiyet: Başarılar ve Yöntemler" konulu II. Avrasya Kadınlar Zirvesi Toplantısına katılım;
- "Status" Kadın Federasyonu işbirliğiyle, Astana, Almatı ve bölgesi valilikleri tarafından Kadın İşleri, Aile ve Demografi Siyaseti Yönündeki Ulusal Komisyon'un sekreterleri için "Toplumsal Cinsiyet Duyarlılığı Sağlamak" konulu seminer ve çalışmalar;
- Hollanda'da (Rotterdam) gerçekleşen "Kent Çocuğu" uluslararası konferansa katılım;
- Nur Otan ve Halk Demokratik Partisi işbirliğiyle "Yeni Kazakistan Kadınların Bakışıyla" konulu ulusal konferansın düzenlenmesi;
- AGİT ve Kazakistan Parlamentosu işbirliğiyle Kazakistan Cumhuriyetinin "Kadın ve Erkeklerin Eşit Hakları ve Fırsat Eşitliği Hakkında" yasa tasarısının geliştirilmesi yönünde yuvarlak masa toplantısı;
- Kadın ve Cinsiyet Sivil Toplum Kuruluşlarının I. Kongresi;
- KC Medeniyet ve Enformasyon Bakanlığının desteği ve "İnsani Girişim Merkezi" işbirliğiyle "Kazakistan Cumhuriyetindeki Cinsiyet Eşitliğini Sağlamak" konulu sosyolojik araştırma çalışması;
- Kazakistan'ın Girişimci Kadınlar Birliği işbirliğiyle "Kazakistan'daki Toplumsal Cinsiyet Siyasetinin Geliştirilmesine Yönelik Erkeklerin Bakış Açısı" konulu uluslararası konferans;
- "Toplumsal Cinsiyet Stratejisini Geliştirmenin Uygulamaları", "Kırsal Kesimde Girişimcilik Meseleleri ve Geleceği" konulu iki yuvarlak masa toplantısı ve "Toplumsal Cinsiyete Duyarlılık" başlıklı seminer;
- Ulusal Komisyon'un 10. Yıldönümünde Kurum üyeleri (10 kişi) aile, kadın çocuk durumunun iyileştirilmesine yönelik çalışmalarından dolayı ödüle layık görülmesi ve ödüllendirilmesi;
- "Tomiris 2: Kazakistan'daki Toplumsal Cinsiyet Eşitliğini Geliştirme" projesi çerçevesinde Jambıl ve Kostanay bölgesinde "Toplumsal Cinsiyet Perspektifleri" ve "Toplumsal Cinsiyet ve Erkekler" başlıklı seminerlerin düzenlenmesi;

- Finansal bilgiyi sağlamak ve yönetim medeniyetini geliştirmeye yönelik “Kendi Hayatının Rejisörü Ol” konulu pilot projesinin uygulamaya başlatılması;
- Milletvekilleri girişiminin neticesinde Kazakistan Cumhuriyetinin bazı yasalarına aile içi şiddetin önlenmesine dair değişiklik ve eklemeler yapılması hakkında KC yasasının hazırlanması;
- “Kurbılar” Kriz Merkezi işbirliğiyle “Ailede Huzur ve Şiddetsiz Toplum” konulu uluslararası konferans;
- Kazakistan kanunlarına uygun olarak BM’in düzenlenen Transulusal Suça Karşı Konvansiyonu Ve İnsanları, Özellikle Kadın Ve Çocuk Ticaretinin Önlenmesi Ve Benzer Suçların Cezalandırılması hakkında 2. protokolün onaylanması;
- Kazakistan İçişler Bakanlığı Yönetim Polisi Komitesinin “Aile Yaşamı İlişkilerinde Şiddet” konulu sosyolojik araştırmanın yürütülmesi;
- “Sezon” dergisiyle birlikte aile idolünü güçlendirmek, evli kadınların sosyal hayattaki rolü ve değerini artırmak amacıyla “Kazakistan Güzeli” (Miss Kazakhstan) yarışmasının düzenlenmesi;
- MediaLife Sosyal Vakfı işbirliğiyle gazeteciler arasında “Aile Herkes İçin” başlıklı aile ve ilişkileri hakkında en iyi makale yarışmasının düzenlenmesi;
- Seimar Social Fund işbirliğiyle gazeteciler arasında “Sosyal Kimsesiz Meselelerinin Çözüm Yolları” başlıklı toplumsal ve sosyal öneme sahip konulara yönelik yarışma;
- BM Kadınlar Kalkınma Fon’un Uluslararası Şiddete Karşı Günü dolayısıyla “Kadınlara Yönelik Şiddete Son” kampanyasına ve BM Çocuklara Yardım Fon’un Kazakistan Cumhuriyetindeki çocuk hakları yönündeki temsil sisteminin oluşturulması projesine katılım;
- Kazakistan Cumhuriyeti ve Avrupa Birliği arasındaki insan haklarına yönelik diyaloglara ilişkin uluslararası forumlar çerçevesinde “Kadın Hakları” meselesinin tartışılması;

- AGİT işbirliğiyle “Kazakistan’da Kadın Hakları Konusunda Rapor” konulu ulusal yuvarlak masa toplantısı ve benzeri çalışmalar gerçekleştirilmiştir.

2009 Yılında Gerçekleşen Faaliyetler

Kadın İşleri, Aile ve Demografi Siyaseti Yönündeki Ulusal Komisyon’un 2009 yılında gerçekleştirdiği çalışmalar²⁴⁵:

- KC Hükümetinin kararıyla 2006-2016 yılları için hazırlanan Kazakistan Cumhuriyetindeki Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Stratejisinin uygulanmasına ilişkin 2009 - 2011 yıllarında yapılacak eylem planının onaylanması;
- Kazakistan Cumhurbaşkanı çatısı altındaki Kadın İşleri, Aile ve Demografi Siyaseti Yönündeki Ulusal Komisyonu tarafından Analiz Komitesi meclisinin düzenlenmesi;
- “Kadın ve Erkeklerin Eşit Hakları ve Fırsat Eşitliği” ve “Aile İçi Şiddete Son” hakkında yasa tasarısının tartışılması için AGİT uzmanları ile buluşma ve toplantısının düzenlenmesi;
- UNDP hibesine ilişkin “Kazakistan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanının çatısı altındaki Kadın İşleri, Aile ve Demografi Siyaseti Yönündeki Ulusal Komisyonu’nun “Kazakistan Cumhuriyetindeki Toplumsal Cinsiyet Eşitliğini Sağlama Yönündeki Çalışmalarına Destek” projesinin imzalanması;
- Astana şehrinde Liderlik okulunun açılışına katılım;
- Kazakistan Cumhurbaşkanının çatısı altındaki Kadın İşleri, Aile ve Demografi Siyaseti Yönündeki Ulusal Komisyonu tarafından “Ailem” dergisinin yayınlanmaya başlaması;
- New York şehrinde gerçekleşen kadın durumu yönündeki BM komitesinin 53. Oturumuna katılım;
- Başkent Astana’da Kazakistan Cumhurbaşkanı katılımıyla V. Kadınlar Forumunun düzenlenmesi;

²⁴⁵“Kadın İşleri, Aile ve Demografi Siyaseti Yönündeki Ulusal Komisyonu Çalışmalarının Kronolojisi: 2009 Yılı”, (Çevrimiçi) <http://www.ncgp.kz/>, 22.09.2013.

- Kazakistan'daki AGİT saha misyonunun 10. yıldönümü dolayısıyla etkinliklerine katılım;
- AGİT'in Kazakistan'daki temsilcisiyle ülkelerarası ilişkilerin devamı meselesine dair görüşmeler;
- Kazakistan Kadınlarının V. Forumunda Cumhurbaşkanı talimatlarının uygulanması için planlan eylem planının Cumhurbaşkanı İdaresi Başkanı tarafından onaylanması;
- Kazakistan Cumhurbaşkanı'nın Kazakistan halkına seslenişini açıklaması dolayısıyla ulusal seminer toplantısına katılım;
- Kazakistan Cumhurbaşkanı çatısı altındaki Kadın İşleri, Aile ve Demografi Siyaseti Yönündeki Ulusal Komisyonun Oturumu;
- Aşkabat şehrindeki "Toplumsal Cinsiyet Politikasının Geliştirilmesi Sürecinde Uluslararası Standartlar" konulu uluslararası konferansa katılım;
- Javaharlal Neru adındaki (Deli, Hindistan) Orta Asya ve Güney-Doğu, Güney Üniversitesi Araştırma Merkezinin Orta Asya Çalışmaları Bölümünün Toplumsal Cinsiyet Meseleleri yönündeki departmanının başkanı, Profesör Mondiru Duttu ile buluşma;
- Kadın Liderlik Okulları'nın ulusal ağlarını desteklemek için küçük çaplı kontenjan yarışması;
- Kazakistan Cumhuriyetinde toplumsal cinsiyet politikası uygulamalarının ilerlemesine ilişkin medya planının taslağı;
- Tüm bölgede, Astana ve Almatı şehirlerinde Kazakistan'ın "Aile Haftası"nın düzenlenmesi;
- Güney Kazakistan'da "Toplumun Sosyo - Ekonomik Modernleşmesi Ve Demokratikleşme Sürecinde Evlilik ve Aile" konulu kamuya açık oturumunun düzenlenmesi;
- Semey şehrinde gerçekleşen "Çocuk Ve Anneleri Koruma İle İlgili Devlet Enstitüleri Hizmetlerinin Geliştirilmesi" konulu uluslararası bilimsel konferansın düzenlenmesi;

- “Kadın ve Erkeklerin Eşit Haklar ve Fırsat Eşitliği Yasa Tasarısı: Günümüzdeki Durumu ve Onu Kabul Etmenin Perspektifleri” başlıklı seminerin düzenlenmesi;
- Kazakistan aile modeli hazırlanarak Kazakistan Hükümetine sunumu;
- “Sezon” dergisiyle birlikte “Kulınım” hayırseverlik kampanyasının düzenlenmesi;
- Almatı, Pavlodar, Astana, Oral vd. şehirlerde “Kadın İşleri, Aile ve Demografi Siyaseti yönündeki Devlet Organlarının Kurumsal Kapasitesinin Güçlendirilmesi” konulu eğitim çalışmalarının gerçekleştirilmesi;
- Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri, BDT ve Avrupa ülkeleri için BM Kalkınma Programı Bölgesel Bürosu Direktörü Karl Udovički ile görüşme;
- Asya Kalkınma Bankasının kriz döneminde kadın sorunlarının tartışılması yönündeki temsilcisiyle görüşme;
- 2009 - 2010 yılları için Kazakistan Cumhuriyetindeki demografik siyasetin tartışılmasına yönelik yuvarlak masa toplantısı;
- Kazakistan Cumhurbaşkanı'nın çatısı altındaki Kadın İşleri, Aile ve Demografi Siyaseti Yönündeki Ulusal Komisyon ile “Nur Otan” partisi aralarındaki işbirliği memorandumunun imzalanması;
- Kriz döneminde çocuk sorunlarını tartışmak ve konuyla ilgili sosyal araştırmaların uygulanması yönündeki BM Çocuklara Yardım Fonu temsilcileriyle görüşme;
- Toplumsal cinsiyet eşitliği ve aile değerlerini teşvik amaçlı reklam panoları yarışması;
- Kazakistan Cumhuriyeti'nin insan hakları çerçevesinde 2009-2012 yılları için hazırlanan Ulusal Eylem Planı sunumunun açılışı;
- BM Kalkınma Programı işbirliğiyle Ulusal Komisyon'un hazırladığı “Tomiris 2” projesi katılımcılarının İsveç'e tanışma ziyareti;
- “Nüfusun Yaşlanması Ve Gelişme Programının Sosyal – Ekonomik Siyasete Etkileri” konulu uluslararası eğitim seminerlerinin düzenlenmesi;

- Kazakistan Ekonomi ve Bütçe Planlama Bakanlığı ve “Damu” Girişimcilik Kalkınma Fonu işbirliğiyle kadın girişimciliğinin geliştirilmesine yönelik toplantının düzenlenmesi;
- Kazakistan Cumhuriyeti Ekonomi ve Bütçe Planlama Bakanlığı işbirliğiyle “Samurık – Kazına” Ulusal Fonu ve “Damu” Girişimcilik Kalkınma Fonu işbirliğiyle kadın girişimciliğinin geliştirilmesi konusu çerçevesinde toplantı;
- Asya ülkelerinin Siyasi Partileri Uluslararası Konferansının V. Assamblesi çalışmalarına katılım;
- Varşova’da gerçekleşen AGİT ve ODIHR (Demokratik Kurumlar ve İnsan Hakları Bürosu) yıllık toplantısına katılım;
- Avrupa ve BDT ülkelerindeki toplumsal cinsiyet yönündeki müdürü Miyaoa Komen ile görüşme toplantısı;
- “Tomiris 2” projesi çerçevesinde “Kazakistan’daki Kadın ve Erkeklerin Eşit Hakları ve Fırsat Eşitliği: Başarılar ve Perspektifler” konulu uluslararası sonuç konferansı;
- Yakın Doğu ve Asya kapsamında toplumsal cinsiyet meseleleri yönündeki ABD Uluslararası Kalkınma Kuruluşu (USAID) danışmanı Orda Degesilsen, USAID araştırma ve seminer uygulaması yönünde Kalçirel Praktis şirketinin eşit sahibi ve toplumsal cinsiyet meseleleri yönündeki baş analitik uzman Debora Rubin ve USAID uzmanı Rabiğa Baytokova ile işbirlik konusunda görüşme ve toplantı;
- Kazakistan Kadın Girişimciler Birliği işbirliği ve Kazakistan Cumhuriyeti Kültür ve Enformasyon Bakanlığının desteğiyle “Erkek ve Kadınların Eşit Hakları ve Fırsat Eşitliği Yasa Tasarısının Tartışılması” konulu yuvarlak masa toplantısı;
- “Ayrımcılıktan Eşitliğe: Kazakistan’daki Engelliler Haklarının Uygulanması” konulu oturumuna katılım;
- Kazakistan Cumhuriyeti Parlamentosu Meclis milletvekilleriyle “Erkek ve Kadın Hakları Eşitliği ve Fırsat Eşitliği” yasa tasarısının ilerlemesine yönelik toplantı;

- Cenevre’de gerçekleşen Avrasya Ekonomik Komisyonu’nun (EEK) “EEK Bölgesinde Toplumsal Cinsiyet Eşitliğin Sağlanmasına Yönelik Yeni Fırsatlar Ve Yeni Adımlar: Önemli Sorunlar Ve Yanıtlar” konulu bölgesel toplantılara katılım;
- “Aile İçi Şiddete Karşı Mücadele” yasa tasarısının tartışılmasına ilişkin yuvarlak masa toplantısı;
- Cenevre şehrindeki ekonomi ve toplumsal cinsiyete ilişkin proje grubunun çalışmalarına katılım;
- Vena şehrindeki “Kadınlara Dair Şiddete Dikkat, Toplumsal Cinsiyet Eşitliği” konulu 3. Ek toplantısına katılım;
- Astana Şehri Siyaset Kadınları Kulübü’nün ilk oturumu;
- BM Çocuklara Yardım Fonu’nun uluslararası analitiği Jannet Nelson ile görüşme;
- “AGİT’e Kazakistan Başkanlığı: Toplumsal Cinsiyet Bakış Açısı” uluslararası konferansı;
- “Kazakistan’ın Günümüzdeki Toplumsal Cinsiyet Siyaseti” konulu Sergisinin düzenlenmesi;
- Medyada gazeteciler arasında “Modern Kadınların İmajı” konulu ulusal yarışmasının düzenlenmesi;
- Aralık ayında Kazakistan’ın Semey, Öskemen, Çimkent, Kostanay, Almatı ve diğer bölgelerinde “Kadınların Siyasi Liderliği” ve “AGİT’e Kazakistan Başkanlığı: Toplumsal Cinsiyet Bakış Açısı” konulu yuvarlak masa toplantıları;
- Almatı şehrinde Siyaset Kadınları Kulübü’nün açılışı gibi faaliyetler gerçekleşmiştir.

2010 Yılında Gerçekleşen Faaliyetler

Kadın İşleri, Aile ve Demografi Siyaseti Yönündeki Ulusal Komisyon'un 2010 yılında gerçekleştirdiği çalışmalar²⁴⁶:

- BM Kalkınma Programı (UNDP) işbirliğiyle “Kazakistan Cumhuriyetindeki Toplumsal Cinsiyet Eşitliğini Sağlayacak Önlemleri Geliştirmek İçin Kazakistan Cumhurbaşkanı Çatısı Altındaki Kadın İşleri, Aile Ve Demografi Siyaseti Yönündeki Ulusal Komisyon'un Desteklenmesi” konulu projenin uygulamasına ilişkin toplantısı;
- BM Toplumsal Cinsiyete yönelik genişletilmiş tema grubu toplantısına katılım;
- BM'in gelişmeye yönelik yardım yönündeki alan programının 2010 - 2015 yılları için hazırlanan açılışına katılım;
- Kazakistan Kadınları Koalisyonu'nun kurulması;
- “Kadın ve Aile Değerleri: Güçlü Devletin Temeli” konulu konferansa katılım;
- Cenevre'deki insan haklarına yönelik düzenlenen programa katılım;
- “Orta Asya'daki Kadın Hareketi ve Günümüzdeki Tehditler” konulu uluslararası konferansa katılım;
- New York şehrindeki BM Kadınlar Durumuna ilişkin komisyonun 54. Oturumuna katılım;
- BM Çocuklara Yardım Fonu danışmanı Ridjo Eliana (İtalya) ile buluşma;
- BM Kalkınma Programı işbirliğiyle “Strateji 2020: Kadınlar İçin Yeni Fırsatlar” başlıklı uluslararası konferansın düzenlenmesi;
- Kazakistan demografi durumu ile ilgili rehberlik kitabın yayınlanması;
- Kazakistan Cumhurbaşkanı çatısı altındaki Kadın İşleri, Aile ve Demografi Siyaseti Yönündeki Ulusal Komisyon'un oturumu;

²⁴⁶Kadın İşleri, Aile ve Demografi Siyaseti Yönündeki Ulusal Komisyonu Çalışmalarının Kronolojisi: 2010 Yılı”, (Çevrimiçi) <http://www.ncgp.kz/>, 22.09.2013.

- Kadınları girişimciliğe teşvik amacıyla Asya Kalkınma Bankası'nın toplumsal cinsiyet gelişmesi ve fakirlik yönündeki uzmanı Mehra Hudaybergenova ile toplantı;
- Kazakistan'daki İş Kadınlar Derneği ve KCell (iletişim bağlantı operatörü) şirketi desteği ile Almatı şehrinde "Almatı Kadın Politikacıları Kulübü"nü'nün ilk oturumunun düzenlenmesi;
- Viyana şehrinde "Kadınların Siyasi ve Sosyal Hayata Katılım ve Cinsiyet Dengesini Geliştirme" konulu beşeri ölçü çerçevesinde oturumuna katılım;
- Cenevre şehrinde Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi'nin Kazakistan Cumhuriyetinin uygulamasına ilişkin ulusal raporun savunması çalışmalarına katılım;
- Kazakistan İş Kadınları Derneği ile birlikte Pavlodar şehrinde "Siyasetçi Kadın Kulübü"nü'nün açılışı ve ilk oturumunun düzenlenmesi;
- Almatı, Kostanay, Öskemen, Karağandı, Aktau vb. bölgelerde "Erkek ve Kadınların Eşit Hakları ve Fırsat Eşitliği" yasasının geliştirilmesine dair yuvarlak masa toplantılarının düzenlenmesi;
- Kazakistan Cumhuriyeti Parlamento Meclisindeki "Nur Otan" Halk Demokratik Partisi yanındaki Sosyal Konseyin "Demografik Değişim Bağlamında Aile Politikası: Temel Kavramlar Ve Uluslararası Trendler" oturumuna katılım;
- Ulusal Komisyon Doğu Kazakistan Valiliği ve Kazak Beşeri, Hukuk İnovasyon Üniversitesi işbirliğiyle Semey şehrinde "Kanattı Kadın - 3" Fikirler ve Ürünler Fuarı'nın düzenlenmesi;
- Brüksel'deki "Kadın Hakları" bölgesel seminerine katılım;
- KC İçişleri Bakanlığıyla birlikte "Şiddetsiz Aile" konulu ulusal kampanyanın düzenlenmesi;
- BM Nüfus Fonu'nun uluslararası danışmanı A.M. Kulikov ve Kazakistan Cumhuriyetindeki BM Nüfus Fonu programı koordinatörü A.B. Kosuhin ile görüşme;

- ABD Uluslararası Kalkınma Ajansı (USAID) çalışanlarıyla işbirliği çerçevesinde toplumsal cinsiyet eşitliğinin geliştirilmesi meselelerine ilişkin Ulusal Komisyonu ve USAID arasındaki ilişkilere dair memorandumun hazırlanması için toplantı düzenlenmesi;
- Toplumsal cinsiyet ve işgücü göçü yönündeki BM Kadınlar Kalkınma Fonu ve AGİT'in bölgesel eğitim seminerlerine katılım;
- BM'in "Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Hakkında" Konvansiyonun uygulanmasını hakkında ulusal raporun hazırlanmasına yönelik oturuma katılım;
- Pavlodar Valiliği işbirliğiyle "Kanattı Aiel - 3" Fikirler Ve Ürünler Ulusal Fuarının düzenlenmesi;
- Ekonomi ve Bütçe Planlama Bakanlığı ile birlikte "Kazakistan Cumhuriyetinde Özel Girişimciliği Geliştirme ve Toplumsal Cinsiyet" konulu yuvarlak masa toplantısının düzenlenmesi;
- Kostanay şehrinde "Kadın Liderlik ve Siyaset Eğitimi" konulu seminer;
- BM'in Milletler Nüfus Fonu (UNFPA) ile birlikte 2011 - 2020 yılları için yaşlı insanlar durumunun iyileştirilmesine yönelik Ulusal Plan çerçevesinde yuvarlak masa toplantısı;
- Avrasya Diyalogu uluslararası kamu vakfıyla birlikte "Aile Ve Toplum: Gelenekler, Gelişmenin Başarıları Ve Değerleri" konulu uluslararası konferansının düzenlenmesi;
- Kazakistan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı çatısı altındaki Kadın İşleri, Aile ve Demografi Siyaseti Yönündeki Ulusal Komisyon ile ABD Uluslararası Kalkınma Ajansı (USAID) arasında işbirlik konusunda memorandumun imzalanması;
- Antalya'da gerçekleşen "Ailenin Dinde, Gelenekte ve Modern Zamanda Değeri" konulu uluslararası konferansa katılım;
- Kazakistan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı çatısı altındaki Kadın İşleri, Aile ve Demografik Siyaset Yönündeki Ulusal Komisyon'un Başkanı G.N.

Abdihalikova'nın BM Genel Sekreteri ve ABD Devlet Sekreteri Hillary Clinton ile görüşmesi;

- Kazakistan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı çatısı altındaki Kadın İşleri, Aile ve Demografi Siyaseti Yönündeki Ulusal Komisyon'un oturumu;
- İslam Konferansı Teşkilatına Üye Ülkelerin Kadın İşleri Yönündeki Bakanlarının III. Kongresi'ne katılım;
- BM Nüfus Fonu işbirliğiyle Kazakistan'daki engelliler durumunun tartışılması konusunda yuvarlak masa toplantısı ve benzeri çalışmalar gerçekleştirilmiştir.

2011 Yılında Gerçekleşen Faaliyetler

Kadın İşleri, Aile Demografi Siyaseti Yönündeki Ulusal Komisyon'un 2011 yılında gerçekleştirdiği çalışmalar²⁴⁷:

- “Nur Otan” Halk Demokratik Partisinin 2020 Yılına Kadar Programının Sosyal Yönleri” yuvarlak masa toplantısına katılım;
- “Kazakistan İş Kadınları Derneği Kuruluşunun 15. Yıldönümü” münasebetiyle yuvarlak masa toplantısına katılım;
- BM Uluslararası İlişkiler Ulusal Demokratik Enstitüsü Kazakistan Temsilciliği Başkanı Amy Schultz ile toplantı;
- Kazakistan Cumhurbaşkanı İdaresi Başkan Yardımcısı M. Aşimbaev'in onayladığı 14 Ocak 2011 tarihindeki kararına ilişkin ebeveyn bakımı dışında kalan, yetim çocukları evlat edinme ve sosyal yetimlere yönelik çalışmaların uygulanması ile ilgili basın konferansı;
- “Herkes İçin Eşit Fırsatlar: Toplumda Engelli Kadınların Entegrasyonu” konulu uluslararası konferansa katılım;
- Kazak Kadınları Kongresi dolayısıyla “Birliğimiz Jaraskan” kampanyası çerçevesinde basın konferansı ve toplantıların düzenlenmesi;

²⁴⁷Kadın İşleri, Aile ve Demografi Siyaseti Yönündeki Ulusal Komisyonu Çalışmalarının Kronolojisi: 2011 Yılı”, (Çevrimiçi) <http://www.ncgp.kz/>, 22.09.2013.

- Kazakistan İş Kadınları Derneği ve ulusal Habar Ajansı işbirliğiyle “Anne ve Çocuk” konulu ulusal sosyal kampanyası dolayısıyla basın konferansı;
- İnsan Haklarına İlişkin Uluslararası Şartlar ve Uluslararası Hukuk Yönündeki Komisyonun 11. oturumuna katılım;
- İstanbul’da gerçekleşen “Sağlıklı Yaşama Erişmek İçin Eşitsizlikler” konusu çerçevesinde BM Nüfus Fonu toplantısına katılım;
- “Medeni ve Siyasi Haklar Uluslararası Sözleşmesi”nin uygulanmasına ilişkin Kazakistan Cumhuriyeti Ulusal Raporunun Savunması yönündeki heyet üyelerinin birinci toplantısına katılım;
- Kazakistan Cumhuriyeti Hükümeti yanındaki Yetişkin Çocukların İşleri Ve Hakları Yönündeki Komisyonun 9. toplantısına katılım;
- Kazakistan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı çatısı altındaki Kadın İşleri, Aile ve Demografi Siyaseti Yönündeki Ulusal Komisyonun genişletilmiş oturumu;
- Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi’nin uygulanmasına ilişkin birleşik 3. ve 4. ulusal raporun hazırlanması için hukuk organlarıyla birlikte düzenlenen toplantısı;
- Kazakistan İş Kadınları Derneğiyle birlikte “Güçlü Aile Devletin Temeli” konulu ulusal konferansın düzenlenmesi;
- Kazakistan’daki BM Kalkınma Programı işbirliğiyle BM Kalkınma Programı Yöneticisi Helen Clark ile “Modern Zamandaki ve Kazakistan’daki Lider Kadınlar” konulu paneli;
- Kazakistan Cumhuriyetindeki toplumsal cinsiyet eşitliğinin uygulanmasına ilişkin BM Kalkınma Programı temsilcileriyle işbirliğinin devamı konusunda toplantı;
- Astana şehrindeki ABD yeni Büyükelçisi Elizabeth Millard ile toplantı;
- Malezya Birliği’nin Gelişimi, Kadın ve Aile Yönündeki Bakanı Datuk Shahrizat Abdul Jalil ile karşılıklı işbirliği toplantısı;
- VII. Dünya İslami Ekonomik Forumuna katılım;
- Temirkazık kulübündeki “Toplumsal Cinsiyet Siyaseti Kazakları Nereye Götürecek” konulu tartışmasına katılım;

- Danimarka'nın İnsan Hakları Enstitüsü ve Astana'daki AGİT Merkezi ile İnsan Hakları Ulusal Merkezi tarafından düzenlenen "İnsan Hak Özgürlükleri ile İlgili Bilgi Edinme Hakkı" konulu yuvarlak masa toplantısına katılım;
- "Astana Dialog" kulübünün "Orta Asya ve Kazakistan'daki Kadınların Siyasi ve Ekonomik Durumunun Güçlendirilmesi" konulu ikinci oturumuna katılım;
- BM Çocuk Hakları Hakkında Konvansiyon'un uygulamasına ilişkin periyodik IV. Rapor Oturumuna katılım;
- Toplumsal cinsiyet konularında uzmanların Bratislava şehrinde (Slovakya) toplantısı;
- Kadınların Hak ve Hukuklarına ilişkin Hukukçuların Uluslararası Komisyonu Hukuk Danışmanı Lea Hektor ile toplantı;
- ABD Dışişleri Bakanlığının mali desteği ile Bişkek'te (Kırgızistan) düzenlenen başarı stratejilerini öğrenmeye ilişkin Afganistan ve Orta Asya Kadınlarının Ekonomik Sempozyumuna katılım;
- "Kazakistan'da Çocuk Durumunun Değerlendirilmesi" seminerine katılım;
- İçişleri Bakanlığıyla birlikte "Ailedeki Şiddete Son" ulusal kampanyasının düzenlenmesi;
- Kazakistan Cumhuriyetinin "Aile İçi Şiddetin Önlenmesi Hakkında" yasasının uygulamasına yönelik yuvarlak masa toplantısı;
- Sezon dergisiyle birlikte III. "Miss Kazakhstan" yarışmasının düzenlenmesi;
- Orta Asya'da kadın girişimciliğinin geliştirilmesine ilişkin Cenevre şehrindeki seminere katılım;
- Cenevre şehrinde gerçekleşen BM'in Pasifik Okyanus, Orta Asya için Ekonomik ve Sosyal Komisyonu ve Avrupa Ekonomik Komisyon'un "Toplumsal Cinsiyet ve Ekonomi" projesi çalışmalarına katılım;
- Kuzey Kazakistan bölgesinde Politikacı Kadınlar Kulübü'nün ilk oturumuna katılım;
- Kazakistan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı çatısı altındaki Kadın İşleri, Aile ve Demografi Siyaseti Yönündeki Ulusal Komisyon'un periyodik oturumu;

- Nüfus sayımı sonuçlarının sunumuna ilişkin yuvarlak masa toplantısına katılım;
- V. Sivil Forum çerçevesinde “Tanım” ödüllendirme törenine katılım;
- “Kadınlara Karşı Şiddetin Önlenmesine İlişkin Sivil Toplum Enstitüleri İle Devlet Kurumları İşbirliğinin Güçlendirilmesi” konferansına katılım;
- Siyaset ve ekonomide kadın rolünün güçlendirilmesi ve toplumsal cinsiyet politikalarının geliştirilmesi meselelerinin tartışılması yönündeki ABD Devlet Müsteşarı Susan Elliott ile toplantı;
- İnsan Ticareti Ve Kaçakçılığı İle Mücadele Yönündeki Komisyonun toplantısına katılım;
- Ulusal Kadınlar Komitesi kuruluşunun 20. Yıldönümüne katılım;
- Kazakistan’ın İş Kadınları Birliği işbirliğiyle “Eşit Haklar ve Fırsat Eşitliği: Rekabet Dünyasına Köprü” konulu yuvarlak masa toplantısına katılım;
- Çalışma ve Halkı Sosyal Koruma Bakanlığının “Asya – Amerika İşbirliği” Toplumsal Fonu işbirliğiyle çocuk çalışmalarına yönelik eğitim seminerine katılım;
- Kore Cumhuriyetindeki Kore Uluslararası İşbirliği Ajansı’nın (KOICA) “Kadın Haklarının Korunması” eğitim programına katılım;
- Çevre Bakanlığında gerçekleşen “Kazakistan Cumhuriyetinde toplumsal cinsiyet stratejisinin uygulaması” konulu seminere katılım;
- BM Teşkilatı Yürütme Komitesinin “Toplumsal Cinsiyet Eşitliği, Fırsat Eşitliği Ve Haklarının Genişletilmesi” meselelerine yönelik II. Oturumuna katılım;
- Toplumsal cinsiyet eşitliği ve aile değerlerinin nasihatine ilişkin reklam panosu yarışması adaylarının ödüllendirilmesi;
- İstanbul şehrindeki “Müslüman Toplumunda Değişimler ve Kadınların Rolü” konulu uluslararası konferansına katılım gibi benzeri çalışmalar gerçekleşmiştir.

2012 Yılında Gerçekleşen Faaliyetler

Kadın İşleri, Aile ve Demografi Siyaseti Yönündeki Ulusal Komisyon'un 2012 yılında gerçekleştirdiği çalışmalar²⁴⁸:

- Kazakistan Cumhuriyeti Ekonomik Kalkınma ve Ticaret Bakanlığı yanındaki Ekonomi Araştırma Enstitüsü grubu ile Asya Kalkınma Bankası'nın "İşgücü Piyasasında Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin İlerlemesi ve Büyümesi" konulu teknik yardım projesi çerçevesinde toplantı;
- Astana Diyalog Kulübü'nün "Kazakistan Parti Sisteminin Gelişimi: Özellikleri ve Gelişmeler" konulu toplantısına katılım;
- Almatı'da gerçekleşen "Doğu Avrupa ve Orta Asya Ülkelerinde Aile İçi Şiddet" konusunun yasal kurumlarda uygulanmasına ilişkin uzmanların bir araya geldiği toplantısına katılım;
- AGİT Demokratik Kurumlar ve İnsan Hakları Ofisinin Toplumsal Cinsiyet Konusundaki Danışmanı Wang Ayla ile kadın haklarının korunması, siyasette ilerlemesi ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin desteklenmesi konusunda işbirliği çerçevesinde toplantı;
- Toplumsal cinsiyet eşitliği ile ilgili stratejinin uygulaması ve girişimcilikte kadınların desteklenmesi konusunun tartışılması için Aport televizyon kanalının "Aielderge Karaiik, Ay Aielder" programına katılım;
- Astana'daki AGİT Ofisi Başkanı Natalya Zarudna ile işbirliğin devamı konusunda toplantı;
- BM Mülteciler Yüksek Komiserliği ve Yaratıcı Girişimci Kadınlar Ligi ile mülteciler projesinin uygulanmasıyla ilgili toplantı;
- Astana Diyalog Kulübünün "Küresel Ekonomik Kriz Bağlamında Kazakistan Ekonomisinin Gelişimi Sorunları" toplantısına katılım;
- Kazakistan Cumhurbaşkanı yanındaki Devlet Yönetim Akademisi'nin "Liderlik Cinsiyet Boyutu: Öncü Vizyon" konulu seminerine katılım;

²⁴⁸Kadın İşleri, Aile ve Demografi Siyaseti Yönündeki Ulusal Komisyonu Çalışmalarının Kronolojisi: 2012 Yılı", (Çevrimiçi) <http://www.ncgp.kz/>, 22.09.2013.

- “Kazakistan’da Çocukların Etkili Korunması” konulu yuvarlak masa toplantısına katılım;
- Kadınların durumu ve toplumsal cinsiyet eşitliği konusunun tartışılması üzere Habar televizyon kanalının “Közkaras” programına katılım;
- 8 Mart Dünya Kadınlar Bayramı dolayısıyla Kazakistan Cumhurbaşkanı N. Nazrbaev’in “Köktem Şuağı” toplum kadınları temsilcileri ile toplantısı;
- “Turan – Profi” Uluslararası Mesleki Akademisi yöneticileri ile köy gençlerinin istihdamı konusunda pilot projesinin tartışılması üzere toplantı;
- BM Kalkınma Programı ile “Sınır Tanımayan Kadın Liderlik” konulu konferansın neticesine yönelik oturum;
- Akmola bölgesindeki “Politikacı Kadınlar Kulübü”nün açılışı ve ilk toplantısı;
- Kızılorda bölgesi okullarındaki öğrencilerle manevi, ahlaki ve yurtseverlik konusunda toplantı;
- Almatı’da “Engelliler Haklarının Uygulanmasında Uluslararası Deneyim ve Cinsiyet Eşitliğinin Gelişimi” konulu uluslararası konferansa katılım;
- BM Ajansları Toplumsal Cinsiyet Gruplarının genişletilmiş oturumuna katılım;
- Kazakistan’ın ulusal Kadınlar Komitesi’nin “Ülkenin Demografik Gelişimi” konulu toplantısına katılım;
- Kazakistan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı çatısı altındaki Kadın İşleri, Aile ve Demografi Siyaseti Yönündeki Ulusal Komisyon’un Başkanı G.N. Abdihalikova’nın Avustralya Parlamento Meclis Spikeri P. Slipper ile toplantısı;
- Kökşetau şehrindeki “Strateji 2020: Kadın İçin Yeni Fırsatlar” konulu yuvarlak masa toplantısına katılım;
- Kazakistan Cumhurbaşkanı çatısı altındaki Koordinasyon Komitesinin Sivil Toplum Kuruluşlarıyla birlikte gerçekleştirdiği toplantıya katılım;
- Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığının “Mereyli Aile” konulu oturumuna katılım;

- BM Kalkınma Programı işbirliğiyle “Kazakistan’da Sosyal ve Ekonomik Modernleşme Bağlamında Kadın Liderliği” konulu uluslararası konferansın düzenlenmesi;
- Kazakistan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı çatısı altındaki Kadın İşleri, Aile ve Demografik Siyaseti Yönündeki Ulusal Komisyon’un oturumu;
- BM Nüfus Fonu’nun Doğu Avrupa ve Orta Asya Bölgesel Ofisi Müdürü Fierens Teodorov’la toplantı;
- İç Siyaset Bölümü’nün “Kazakistan Cumhuriyetinde Bilimle İlgili Gelişmeler ve Bilim Komitesinin Faaliyetleri” konulu oturumuna katılım;
- Oral şehrinde Halk Kahramanı H.K. Dospanova’nın 90 yıllık yıldönümü münasebetiyle “H.K. Dospanova, Kazak Halkının İlk Pilot Kadını” başlıklı bilimsel çalışmasına katılım;
- Kızılorda bölgesinde Politikacı Kadınlar Kulübü’nün açılışına ve toplantısına katılım;
- Astana’daki ABD Uluslararası Kalkınma Kuruluşları (USAID) başkanı Benjamin Chapman ve Uluslararası İlişkiler İçin Ulusal Demokratik Enstitüsü (NDI) Direktörü Amy Schultz ile toplumsal cinsiyet eşitliği stratejisinin uygulanması ve teşviki konusunda toplantı;
- Toplumsal Sağlık Yüksek Eğitim Okulu’nun “Yaşlılık Sorun ya da Hayat Satsı” yuvarlak masa toplantısına katılım;
- AGİT Büyükelçisi ve Cinsiyet Konularında Kıdemli Danışmanı Miroslava Beham ve Astana’daki AGİT Genel Merkez Başkanı ve Büyükelçi Natalia Zarudna ile geleceğe yönelik işbirlik konusunda toplantı;
- Kazak Devlet Kadın Pedagoji Üniversitesi ve Kazakistan İş Kadınları Derneği işbirliğiyle “Toplumun Sosyal Modernleşmesinde Toplumsal Cinsiyetin Görünümü” konulu uluslararası konferansı;
- Kazak - İngiliz Ticaret Odası ve Nomad Medya Grubu işbirliğiyle V. Astana Ekonomik Forumu çerçevesinde I. Orta Asya İş Kadınlarının Kongresi;
- V. Astana Ekonomik Forumu’na katılım;

- Kazakistan Cumhuriyeti Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Koordinasyon Konseyi'nin çocuk işçiliğine yönelik çalışmalarına katılım;
- “Hukuk ve Tecrübeye Kazakistan Çocuklarının Daha İyi Korunması” konulu çalışmalara katılım;
- BM Nüfus Fonu işbirliği ve Dini Liderler ile kadına karşı şiddetle mücadele, kadın sağlığı hakkında ve bu konuların İslam ve Rus Ortodoks dinlerine yansımaları ve benzeri konularda eğitim seminerinin düzenlenmesi;
- “Kazakistan’da Vatandaşlığı Olmayan Ve Mülteci Oralmanların Haklarına İlişkin Durum” konulu Özel Raporun açılışına katılım;
- Pavlodar şehrinde gerçekleşen “Tolumun Sosyal Modernleşmesi: Toplumsal Cinsiyet ” uluslararası konferansına katılım;
- Ulusal Komisyon Başkanı Abdihalikova ile İsveç Büyükelçisi ve İsveç parlamento üyesi Margret Kiener Nellen’in görüşmesi;
- Bangkok’ta gerçekleşen toplumsal cinsiyet istatistiğine ilişkin bölgesel konferansa katılım;
- Ulusal Komisyon Başkanı Abdihalikova ile BM Genel Sekreter Yardımcısı ve BM Nüfus Fonu İcra Direktörü Babatunde Osotomehinom’un görüşmesi;
- “Şırak” Engelli Kadınlar Derneği işbirliğiyle “Engelli Kadın Sağlığının Korunması: Tecrübeler, Sorunlar ve Çözüm Yolları” konulu yuvarlak masa toplantısı;
- “Bibi Ana” Engelli Kadınlar Birliği’nin V. Kongresine Katılım;
- “Yeni Dünyadaki Yeni Kazakistan” konulu uluslararası Forum’a katılım;
- “İnsan Hakları Korunmasının Uluslararası ve Ulusal Mekanizmaları” konulu yuvarlak masa toplantısına katılım;
- “Aile Değerleri ve Toplumsal Cinsiyet Eşitliği” konulu ulusal reklam panosu yarışmasının ödüllendirilmesi ve benzeri başka da çalışmalar gerçekleştirilmiştir.

2013 Yılında Gerçekleşen Faaliyetler

Kadın İşleri, Aile ve Demografi Siyaseti Yönündeki Ulusal Komisyon'un 2013 yılında gerçekleştirdiği çalışmalar²⁴⁹:

- Avrasya Orta Asya Fonu Yöneticisi Janna Bayastanova ile görüşme toplantısı;
- Kazakistan Cumhuriyeti Diyanet İşleri Ajansının Başkanı K. Lama Şarif ile “Kadın ve Din” konulu Forum’un düzenlenmesi ile ilgili toplantı;
- Kazakistan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı çatısı altındaki Kadın İşleri, Aile ve Demografi Siyaseti Yönündeki Ulusal Komisyonu heyetinin Norveç’e toplumsal cinsiyet politikasının oluşumu ve uygulanmasına yönelik tanışma ziyareti;
- BM gündeminde yer alan 2015 yılından sonra kalkınmaya yönelik “İstedğimiz Gelecek” konulu tematik tartışmasına katılım;
- “Aile İçi Şiddete Karşı Yeni Yasal Girişimler” konusu üzerine Moskova - Astana video konferansına katılım;
- Ulusal Komisyon Başkanının birçok televizyon, radyo ve basın yayınlarına verdiği röportajı;
- Kazakistan Cumhuriyeti Bilim Bakanlığı, Diyanet İşleri Ajansı, Kazakistan İş Kadınları Derneği ve Kazak Devlet Pedagoji Üniversitesi işbirliğiyle “Kadın ve Din” Forumu;
- Kadın İşleri, Aile ve Demografi Siyaseti Yönündeki Ulusal Komisyonu Başkanının “Modern Demografik Siyaset: Kazakistan ve Rusya” konulu Kazakistan – Rusya radyo köprüsüne katılım;
- “Ekonominin Petrol Sektörü: Kadınların Katılımı” konulu Atırau bölgesindeki petrol fabrikasının yuvarlak masa toplantısına katılım;
- Atırau şehrinde “Aile İçi Şiddete Karşı Yasaların Uygulanması” konulu yuvarlak masa toplantısına katılım;

²⁴⁹“Kadın İşleri, Aile ve Demografi Siyaseti Yönündeki Ulusal Komisyonu Çalışmalarının Kronolojisi: 2013 Yılı”, (Çevrimiçi) <http://www.ncgp.kz/>, 22.09.2013.

- Pavlodar bölgesindeki “Bir Şanırak Altında” konulu Festivaline katılım;
- Pavlodar petrol fabrikasının “Kazakistan’ın Modern Kadınları: Ülkenin Gururu” konulu Kadınlar Forumuna katılım;
- Kazakistan Cumhuriyeti Parlamento Meclisinde demografi siyasetine ilişkin toplantısına katılım;
- Şımkent şehrinde göç politikasının düzenlenmesinin geliştirilmesine yönelik göçmenlerin entegrasyonu için en iyi uygulama konusunda eğitim çalışmalarına katılım;
- Şımkent şehrinde gerçekleşen “İş Kadınları Devletin Gururu” Ulusal İş Kadınları Forumuna katılım;
- Öskemen şehrindeki “Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Uygulamasına Yönelik İmkânlar” yuvarlak masa toplantısına katılım;
- Şımkent şehrinde Kadın Liderliği Yazlık Okulu’nun açılışı;
- “KazMunayGaz” (Kazak Petrol Gaz) şirketinin Direktörü A.U. Akkaysiyeva ile “Kadın Liderlik” konulu yuvarlak masa toplantısına katılım;
- Batı Kazakistan bölgesi Valiliğine bağlı Kadın İşleri, Aile ve Demografi Siyaseti Yönündeki Komisyon ve BM Kalkınma Programı işbirliğiyle “Gümrük Birliğinde Kadınların Gelişimi” konulu Kazakistan – Rusya Forumu;
- “Kadın Girişimciliğindeki Gelişmeler ve Beklentiler” konulu Kazak - Malezya Forumu’na katılım;
- Kuala Lumpur şehrinde (Malezya) “2013 – Küresel Kadın Zirvesi” çalışmalarına katılım;
- “Aktif Uzun Ömürlülük” Uluslararası I. Forumu’na katılım;
- Uluslararası Aile Günü dolayısıyla basın yayına röportaj;
- Astana şehrindeki Aile Terbiyesi Enstitüsü’nün çalışmalarıyla tanışma;
- Aile terbiyesi, aile ve çocuk ilişkilerine yönelik “Aileden Değerli Ne Olabilir” konulu ulusal kampanyasına katılım;
- “Çocuk Ve Gençler İçin Sosyal Hizmet Sunumunda İnovasyon Yaklaşımlar” konulu Uluslararası Forumu’na katılım;

- “Turan Profi” Uluslararası Profesyonel Akademisi ve “yeşil” ekonomi ve G-Global gelişimi için Koalisyonu işbirliğiyle Akmola bölgesindeki Şortandı ilçesi yerlileri ve gençleriyle “Yeşil Girişimcilik” işgücü konusu çerçevesinde toplantı;
- VI. Astana Ekonomi Forumu çerçevesinde Küresel Kadın Kongresi;
- VI. Astana Ekonomi Forumu çerçevesinde “Yeni Ekonomide Kadının Rolü” konulu oturum ve benzeri önemli çalışmalar gerçekleştirilmiştir.

KAYNAKÇA

- Abişeva T.D., Tursunova S.T.: **Natsionalni Plan Deistvii v Oblasti Prav Çeloveka v Respublike Kazakistan na 2009-2012**, Astana, 2009.
- Acar, Feride: Hakkı Onur Arner, **Kadınların İnsan Hakları ve Toplumsal Cinsiyet Eşitliği**, İçişleri Bakanlığı Genel Yayın No: 656, Şubat 2009.
- Ahmetbeyoğlu, Ali: **Avrupa Hun İmparatorluğu**, TTK Yayınları, Ankara, 2001.
- Ahmetov, Ğalım: **Alaş - Alaş Bolğanda**, Almatı, Jalın, 1996.
- Altındal, Aytunç: **Türkiye’de Kadın**, İstanbul, Anahtar Kitaplar Yayınevi, 1991.
- Altındal, Meral: **Osmanlıda Kadın**, İstanbul, Altın Kitaplar Yayınevi, 1994.
- Arat, Necla: **Kadın Sorunu**, 2. bsk., İstanbul, Say Yayınları, 1986.
- Asanbay, Askar: **Turan Büyükleri**, Çev. Aşur Özdemir, İstanbul, Kazakistan Süleyman Demirel Üniversitesi Yayınları, 2003.
- Baybolova Ş.S.: “STK Faaliyetlerinin Gelişme Yönleri ve Beklentiler”, **Kazakistan’da Sivil Toplum Kuruluşları: 20. Yılındaki Gelişmeler**, Almatı, Alyans Kazakistan, 2011.
- Baytursunov, Ahmet: **Ak Jol**, Almatı, Jalın Baspası, 1991.
- Beauvoir, de Simone: **Kadın: “İkinci Cins” Genç Kızlık Çağı**, Payel Yayınları, İstanbul, 1993.
- Bekhocin, H.: **Kazak Baspasözü Tarihinnin Oçerki (1860-1958)**, Almatı, Mektep, 1981.
- Benjamin, Walters M.: **Feminizm**, Ankara, Dost Kitabevi, 2009.

- Berkday, Fatmagül: **Tek Tanrılı Dinler Karşısında Kadın**, Metis Yayınları, İstanbul, 1996
- Blank, Horst: **Einführung in das Privatleben der Griechen und Römer**, Darmstadt, Wissenschaftliche Buchgesellschaft, 1976.
- Cambiano, Giuseppe: “Mensch Werden”, **Der Mensch der griechischen Antike**, Fischer, Frankfurt, 1996.
- Canel, Azize Nilgün: **Evlilik ve Aile Hayatı**, İstanbul, Nakış Ofset, 2012.
- Çakır, Serpil: **Erkek Kulübünde Siyaset**, Versus Yayınları, İstanbul, 2013
- Çandarlıoğlu, Gülçin: **Türk Destan Kahramanları**, İstanbul, Doğu Kütüphanesi Yayınevi, 1977.
- Doğramacı, Emel: **Türkiye’de Kadın’ın Dünyü ve Bugünü**, Ankara, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1989.
- Dulatov, Mirjakıp: “Til Kuralı”, **Mirjakıp Dulatov Şığarmaları**, Almatı, Jazuşı, 1991.
- Erbil, Pervin: **Kibele’den Pandora’ya Kadının Tarihsel Yenilgisi**, Ankara, Arkadaş Yayınevi, 2007.
- Ergin, Muharrem: **Dede Korkut Kitabı**, İstanbul, Boğaziçi Yayınları, 2001.
- Ergin, Muharrem: **Orhun Abideleri**, Ankara, Boğaziçi Yayınları, 1989.
- Friedell, Egon: **Kulturgeshichte Griechenlands**, München, Deutcher Taschenbuch-Verlag, 1988.
- Gökalp, Ziya: **Türkçülüğün Esasları**, Hzrl. Mehmet Kaplan, İstanbul, Varlık Yayınları, 1970.
- Göksel, Burhan: **Çağlar Boyunca Türk Kadını ve Atatürk**, Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları, 1993.
- Gönenç, Fulya İlçin: **Roma Hukukunda Kadın**, İstanbul, XII Levha Yayınları, 2010.

- Grodekov N.İ.: **Kirgızı i Karakirgızı Sır-Darinskoi Oblasti**, T. 1, Taşkent, Tipolit, 1889.
- Gündüz, Ferhunde: “Kadın İşgücünün Türk Ekonomisine Katılımı” **Prof. Dr. Eyüp Kemerlioğlu’na Armağan**, Cumhuriyet Üniversitesi, Eğitim Fak. Yayınları, Sivas, Önder Matbaacılık, 2000.
- Hill, Barbara: **Bizans İmparatorluk Kadınları (1025-1204) İktidar, Himaye ve İdeoloji**, Çev. Elif Gökteke Tut, İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2003.
- Hudson, Alfred E.: **Kazak Social Structure**, New Haven, Human Relation Area Files Press, 1964.
- İnan, Abdülkadir: “Türk Mitolojisinde ve Halk Edebiyatında Kadın”, **Türk Yurdu**, C. IV, Ankara, 1934.
- İnan, Abdülkadir: **Manas Destanı**, İstanbul, MEB Yayınları, 1972.
- İnan, Afet: **Atatürk ve Kadın Haklarının Kazanılması**, İstanbul, 1969.
- Jumabayev, Mağjan: **Şığarmalar**, C. I, Almatı, Bilim, 1995.
- Kafesoğlu, İbrahim: **Türk Milli Kültürü**, İstanbul, Boğaziçi Yayınları, 1984.
- Kalabalık, Halil: **İnsan Hakları Hukuku**, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2009.
- Kapani, Münci: **Politika Bilimine Giriş**, İstanbul, Bilgi Yayınları, 2006.
- Kapeyeva, Aycan: **Kazak İntelighetsiyası**. Almatı, Atamura, 1997.
- Kara, Abdurahap: **Eski Devirden Günümüze Kazakistan ve Kazaklar**, İstanbul, Selenge Yayınları, 2007.
- Kazakistan Cumhuriyeti İstatistik Ajansı: **Kazakistan’ın Kadın Ve Erkekleri**, İstatistik Derleme Kitabı, Astana, TOO Kazstatainform Matbaası, 2012.
- Kazanov, Anatoly M.: **Sotsialnaya İstorya Skifov**, Moskva, Nauka, 1975.

- Kenjeaxmetulı, Seyit: **Kazak Halkının Salt Dastürlei**, Almatı, Almatı Kitap, 2012.
- Kırıkbay, Allabergen,
- Kızılkaya, Hüseyin: **Anasoyluluktan Günümüze**, İzmir, İlya Yayınevi, 2004.
- Kirman, Mehmet Ali: **Din Sosyolojisi Terimleri Sözlüğü**, İstanbul, Rağbet yayınları, 2004.
- Klyashtrony, S.G., Sultanov T.İ.: **Türkün Üç bin Yılı**, İstanbul, Selenge Yayınları, 2004.
- Klyaşstorni S.G., Sultanov T.İ.: **Kazahstan: Letopis Treh Tısaçaletii**, Almatı, 1992.
- Koç, Kenan, Almagül İsina,
- Korganbekov, Bolat: **Kazak Edebiyatı, C. I.** İstanbul, IQ Yayınları, 2007.
- Kuralulı, Aiubay: **Kazak Dastürleri Madenietinin Anıktamalığı**, Almatı, Sozdik, 1998.
- Makal Matelder Jinağı**, Taraz, Aruna Baspası, 2012.
- Marshall, Gordon: **Sosyoloji Sözlüğü**, Çev. Osman Akınhay, Derya Kömürcü, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara, 1998.
- Maylıbayeva G.A.: **Jensına İ Obşestvennoe Proizvodstvo: Na Materialah Kazahstana**, Almatı, Kazahstan, 1975.
- Mies, Maria: **Ataerki ve Birikim: Uluslar arası İşbirliğinde Kadınlar**, çev. Yıldız Temurtürkan, Dipnot Yayınları, İstanbul, 2011.
- Mihailov F.A.: **Tuzemtsı Zakaspiiskoi Oblasti i İh Jizn**, Ashabad, Federov Matbaası, 1900.
- Minibaş, Türker: “Siyasal Partiler Yelpazesinde Kadının Konumu”, **Kadın Gerçeklikleri**, Yayına hzl. Necla Arat, İstanbul, Say Yayınları, 1996.

- Mustafina R.: “Kazakistan’da İslâmiyet’in Rolü”, **Kazakistan Tarihi**, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2007.
- Nazarbayev, Nursultan: **Kazakistan Jolu**, Astana, Ğılımi Basılıım, 2007.
- Nısanbayev A.: “Kazakistan”, **Uıttık Ansiklopedia**, Almatı, Kazak Ensiklopediası, 1998.
- Nuskabayulı, Jarılıkasın: **Kazak Jurnalistikasının Tarihi**, Almatı, Rauan, 1996.
- Oder, Bertil Emrah: “Kadınlaraın Haklarının Uluslararası Düzeyde Korunması”, **Kadın Hakları, Uluslararası Hukuk ve Uygulama**, (der.) G.Ayata, S.Eryılmaz-Dilek, B.Emrah Oder, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2010
- O’Hara, Phillip Anthony: “Patriarchy”, **Encyclopedia of Political Economy**, L-Z, New York, Routledge, 2001.
- Olcott, Martha Vrill: **The Kazakhs**, Stanford, Hoover Press, 1987.
- Ögel, Bahaeddin: **Dünden Bugüne Türk Kültürünün Gelişme Çağları**, İstanbul, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, 1998.
- Ögel, Bahaettin: “Türk Ailesinde Kadın”, **Tercüman Kadın Ansiklopedisi**, C. I, İstanbul, 1984
- Özkaya, Günseli: **Kadınlaraın Savaşı**, İstanbul, Garanti Matbaası, 1970.
- Öztekin, Ali: **Siyaset Bilimine Giriş**, Ankara, Siyasal Kitapevi, 2007.
- Partha, Chatterjee: “Kadın Sorununa Milliyetçi Çözüm”, (der.) Ayşe Gül Altınay, **Vatan, Millet, Kadınlar**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2000
- Pettman, Jan Jindy: **Worlding Women: A Feminist International Politics**, Londra, Routledge, 1996.
- Pırmanov, Adiljan,
- Roy, Olivier: **Yeni Orta Asya: Ya da Ulusların İmal**

- EdiliŖi**, Çev. Mehmet Moralı, Metis Yayınları, 2003.
- Sarıbay, Ali YaŖar: **Kamusal Alan ve Diyalojik Demokrasi, Sivil İtiraz**, İstanbul, Alfa Basım Yayım Dağıtım, 2000.
- Sevinç, Necdet: **Eski Türklerde Kadın ve Aile**, İstanbul, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, 1987.
- Staseviç İ. V.: **Sotsialni Status JenŖini u Kazahov: Traditsii i Sovremennost**, Rossiiskaia Akademia Nauk, Muzei Antropologii im. Petra Velikogo, Sankt-Peterburg, Hauka, 2011.
- Süral, Nurhan: **Avrupa Topluluğunun Çalışma Yaşamında Kadın Erkek EŖitliğine Dair Düzenlemeleri ve Türkiye**, KSSGM Yayınları, Ankara, Eylül 2002.
- Şahanov, Muhtar: **Bödene Talanttar men Kajımukandar**, Almatı, Ruh Darua Yayınları, 2004.
- TabıŖaliyeva, Anara: **Otrajenie vo Vemeni: Zametki k İstrorii Polojenia JenŖin Sentralnoi Azii**, BiŖkek, Fond Soros - Kırgızstan, 1998.
- Tajin, Marat: "Egemen Kazakistan", **Kazakistan Tarihi - Makaleler**, TTK Yayınları, Ankara, 2007.
- Tanikeev M.T.: **İstoria Fiziçeskoı Kulturu v Kazahstane: Dorevolusionniı Period**, Almatı, Kaz. İnst. Fiz. Kult., 1977.
- TaŖağıl, Ahmet: **Göktürkler III**, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2004.
- Tayanç, Füsün, Tunç Tayanç: **Dünyada ve Türkiye'de Tarih Boyunca Kadın**, İstanbul, Tan Düşünce Yayınları, 1981.
- Tekeli, Şirin: "Türkiye'de Kadının Siyasal Hayattaki Yeri", **Türk Toplumunda Kadın**, İstanbul, Türkiye Sosyal Bilimler Derneği, Ekin Yayınları, 1982.
- Tekeli, Şirin: **Kadınlar İçin**, İstanbul, Alan Yayınları, 1998.

- Tekeli, Şirin: **Kadınlar ve Siyasal Toplumsal Hayat**, İstanbul, Birikim Yayınları, 1982.
- Tezcan, Mahmut: **Kültürel Antropoloji Açısından Başlık Parası Geleneği**, Ankara, Kadioğlu Matbaası, 1981.
- Tileşev E.E., Kamzabekulı D.,
- Nurahmet İ.: **Alaş Kozğalı**, Ensiklopedialık Anıktamalık, Astana, Astana Tilderi Damıtu Ortalığı, 2011.
- Tozduman, Zeynep: **İslam'da Kadın Hakları**, Ankara, Kadın ve Aile Yayınları, 1984.
- Turan, İlter: **Siyasal Sistem ve Siyasal Davranış**, İstanbul, Der Yayınları, 1996.
- Turan, Osman: **Türk Cihan Hâkimiyeti Mefkûresi Tarihi**, İstanbul, Boğaziçi Yay, 1993.
- Türk Aile Ansiklopedisi:** C. II, Ankara, T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları, 1991.
- Ualihanov, Şokan: **Tandamalı**, Almatı, Öner, 1984.
- Uysal, Birkan: **Siyasal Katılma ve Katılma Davranışına Ailenin Etkisi**, Ankara, TODAİE, 1984.
- Vostorov V.V.: **Novie Materialı po Kazaham Adaevtsam**, TİİAE AH Kaz SSR, T. 8, 1960.
- Winner, Thomas G.: **The Oral Art and Literature of the Kazakhs of Russian Central Asia**, London, DukeUniversity Press, 1958.
- Winner, Thomas G.: **The Oral Art and Literature of the Kazakhs of Russian Central Asia**, London, DukeUniversity Press, 1958.
- Yeatman, Anna: "Women Domestic Life and Sociology" **Feminist Challenges: Social and Political Theory**, Ed. Carole Pateman, and Elizabeth Gross, Boston, The Northeastern University press, 1986.

DERGİLER VE GAZETELER

- Adem, Mahmut: “Kalkınmada Kadın Eğitimi”, **Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi**, C: 26, Sayı:2, 1993, s. 335.
- Aljanov, Ş.: “Kazaktın Kudalıklarındaki Kemşilikleri”, **Aykap Dergisi**, Sayı: 6, 1911, s. 14-16.
- Arıkan, Metin: “Kazak Edebiyatında İlk Roman ‘Bakıtsız Jamal’ ”, **Turkish Studies**, 2008, 3 (7), s. 42.
- Arın C.: “Kadına yönelik şiddet”, **Cogito**, 6 (7), 1996, s. 305-312.
- Bajdo, L.M., Dickson M.W...: “Perceptions Of Organizational Culture And Women’s Advancement In Organization: A Cross-Cultural Examination”, **Sex Roles: A Journal of Research**, Vol.45, No.5/6, Retrieved August 4, from Questia database, 2001, p. 401.
- Baker J.: “Position of Women in Kazakhstan in the Interwar Years”, **Central Asian Survey**, 1993, Vol. IV. No. 1. p. 78.
- Boardman, John: “Rotfigurige Vasen aus Athen - Die klassische Zeit”, Ein Handbuch, **Kulturgeschichte der Antiken Welt**, Vol. 48, Mainz, Zabern, 1991.
- Bozkurt, Güvenç: “Geleneklerden Kalıntılar: Başlık, Berdel, Kız-Kaçırma, Kuma ve Amca-Kızı Evliliği”, **Kadın Araştırmaları Dergisi**, Sayı: 1, 1993, s. 44-46.
- Gaspıralı, İsmail: “Terk Edilecek Bir Adet”, **Tercüman Gazetesi**, Ocak, 1896, s. 170.
- Gündüz, Ahmet: “Tarihi Süreç İçerisinde Türk Toplumunda ve Devletlerinde Kadın”, **The Journal of Academic Social Science Studies**, Vol. 5, Issue 5, October 2012, p. 130.
- İmanğaliyev, Rahmet: “Kaharman Kız Hiyuaz”, **Ana Tili Gazetesi**, 28 Ocak 2010, (Çevrimiçi) <http://anatili.kz/?p=3032>, No:46, 21-27 Kasım 2013.

- İzbasar, Lazzat: “Mağjan Jumabayev’in Şiirlerinde Kazak Kadını”, **Jelmaya**, Ocak 2006, s. 26-27.
- Kaltayulı, Makaş: “Colsız Adetterimizdin Biri”, **Aykap Dergisi**, Sayı: 4, 1912, s. 172-175.
- Kanlıdere, Ahmet: “Rusya Müslümanlarının Kongrelerinde Kadın Meselesi”, **Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi**, Sayı: 2, 2000, s. 140-141.
- Khassanova, Galiya: “On The Way Towards Democracy: Women’s Activism in Kazakhstan”, **Academic Journal Article From Demokratizatsiya**, Vo. 8, No. 3, Summer 2000, s. 4-6.
- Kıyambekov, Taşen: “Zaysan’dan”, **Aykap Dergisi**, Sayı: 11, 1914, s. 467.
- Konırbayev, Elaman: “Keş Üilenu Moda ma Alde Majbürlük Pa? **İslam Jane Örkeniyet Gazetesi**, (Çevrimiçi) <http://www.islam-orkeniet.kz/?p=851>, 0812.2012.
- Kurmanbayeva, Şırın: “Jenşina Lider, Eto Sovemenno”, **Kazahstanskaya Pravda gazetesi**, No: 220-221, 20 Ağustos 2010, s. 6.
- Lubin, Nancy: “Women in Soviet Central Asia: Progress and Contradictions”, **Soviet Studies**, Vol. 33, No: 2, April, 1981, pp. 182-203.
- Mitra Sağlık**, “Kadınların İş hayatında karşılaştıkları sorunlar ve engeller”, **Mitra Sağlık**, Sayı: 3, Eylül 2010, s. 29.
- Ögel, Bahaettin: “Türk Kültürünün Gelişme Çağları”, C. VI, **DTCF Dergisi**, Ankara, 1951, s. 32.
- Özdemir, Emin: “20. Yüzyılın Başında Kazak Aydınlanmasında Kadın Teması”, **Bilig Dergisi**, Sayı: 54, Yaz 2010, s. 223.
- Özdemir, Zekai: İlkay Noyan, Seda Bayrakdar, “Kadın İstihdamı ve Ekonomik Kalkınma: Geçiş Ekonomileri Örneği”, Session 1B: Büyüme ve Gelişme I,

International Conference on Eurasian Economies, 2012, s. 115.

- Öztürk, Zerrin Ayşe: “Uluslararası Siyasette ve Karar Alma Mekanizmalarında Kadın”, **Ege Stratejik Araştırmalar Dergisi**, C. 3, Sayı: 1, 2012, s. 17.
- Potestas, Patria: “Eski Roma’da Babanın Aile Üzerindeki Otoritesi ve Kadının Aile İçindeki Yeri ile İlgili Genel Bilgi”, Sayı: 32, **Folklor Dergisi**, Ankara, 2002, s. 171-176.
- Rojkov, Aleksandr: “Kamu Do Vsevo Yest Delo”, **Argumentı i Faktı Kazahstan**, (Çevrimiçi) http://www.aif.kz/article_id=2552, 11.09.2005.
- Sağ, Vahap: “Tarihsel Süreç İçerisinde Türk Kadını ve Atatürk”, **Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, II (1), 2001, s. 14.
- Sudin, Aleksandr: “Gender - Faktor Ustoichivogo Razvitiya”, **Kazahstanskaya Pravda Gazetesi**, 16 Nisan 2011.
http://www.ncgp.kz/index.php?option=com_content&view=article&id=4964%3A-l-r-16042011-&catid=59%3A2009-11-23-05-54-41&Itemid=73&lang=ru.
- Tezcan, Mahmut: “İlkel Toplumlarda Başlık Parası Geleneği”, **Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi**, C. IX, Sayı: 1, Ankara, 1976, s. 415.
- Tileybaykızı, Sakıpjamal: “Kız Balalar Hakkında Bir İki Söz”, **Aykap Dergisi**, Sayı: 8, 1912, s. 170-17.
- “Strategia Gendernogo Ravenstva v RK na 2006-1016 Godı”, ot 29 Noiabrya 2005, N.1677, Astana, **Казахстанская правда**, N. 333-334. 3 Dekabria 2005.

BÜLTEN, KARAR VE KONFERANS BİLDİRİLERİ

Akgedik, Ergün: “Vatan ve Dünya Tarihi XXI. Yüzyılda: Bilim Paradigmasının Ortak Özellikleri, **Uluslararası Bekmahanov Eğitimleri Bilimsel Konferans Bildirileri**, Al-Farabi Kazak Milli Üniversitesi, Almatı, 22 – 23 Kasım, 2007, s. 178-181.

DEİK, Kazakistan Ülke Bülteni, Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu, 2012, s. 2.

Dünya Kalkınma Raporu 2012: Toplumsal Cinsiyet Eşitliği ve Kalkınma, Washington DC, Dünya Bankası, s. 16.

Kalijanov, Ualihan: “Ulittk Patriotizm Ruhi”, Pokolenie Nezavisimosti: Tsennostnie Orientırı i Perspektivı, **Bilimsel Konferans Bilgileri**, Almatı, 11 Kasım 2012, s. 12-14.

Kazakistan Cumhuriyeti Anayasası, “Cumhurbaşkanı”, III. Bölüm, (02.02.2011 tarihindeki ekler dâhil) 40. Fıkra.

Kazakistan Cumhuriyeti Anayasası: I Bölüm, Genel Kurallar, 7. fıkra.

Kazakistan Cumhuriyeti İstatistik Ajansı: “Halk Sanı”, (Çevrimiçi) www.stat.gov.kz, 01.01. 2013.

Kazakistan Cumhuriyeti İstatistik Ajansı: “Halıktın Jekelegen Etnostarı Boınşa Sanı”, Kazakistanın Demografialık Jılnamalığı, Astana 2012, s. 27.

KC Cumhurbaşkanı Kararı: “Kazakistan Cumhuriyetinin 2006-2016 Yıllar İçin Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Stratejisi İle İlgili Karar”, 29 Kasım 2005, N: 1677, **Kazahstanskaya Pravda Gazetesi**, Astana, 3 Aralık 2005, N:333-334.

Programma Razvitia

Organizatsii Obedenennih Natsii, Nomer Proekta 00069719, 06.02.2009, s. 5.

The Global Gender Gap Report 2013: Published by the World Economic Forum, Ceneve, Switzerland, 2013, s. 9. (Çevrimiçi), http://www3.weforum.org/docs/WEF_GenderGap_Report_2013.pdf.

Kazakistan Ülke Raporu: Mart 2012, s. 10, 35, (Çevrimiçi)
<http://birlesmismarkalar.org.tr/images/UF/file/hedef-ulke-raporlari/Kazakistan.pdf>, 01.01.2013.

Rutkowski, Jan: “Labor Market Developments During Economic Transition”, World Bank, **Policy Research Working Paper** 3894, Washington D.C, April 2006, (Çevrimiçi)
<http://elibrary.worldbank.org/doi/pdf/10.1596/1813-9450-3894>.

TEZ

Çelebi, Binnur: “Anadolu’da Hitit Sosyal Yaşamında Kadının Yeri ve Önemi”, **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Ankara, Ankara Üniversitesi, 2007, s. 129.

İNTERNET YAYINLARI

“A World Chronology of the Recognition of Women’s Rights to Vote and to Stand for Election”, Women’s Suffrage, (Çevrimiçi)
<http://www.ipu.org/english/issues/wmndocs/suffrage.htm>, 21.09.2011.

“Abdihalikova Gulşara Hauşakızı”, Kadın İşleri, Aile ve Demografi Siyaseti Yönündeki Ulusal Komisyonu, (Çevrimiçi)
http://ncgp.kz/index.php?option=com_content&view=article&id=131&Itemid=58&lang=kk, 14.10.2013.

“Ailder Ukimettik Emes Uıımdarının Köşbaşlıları, (Çevrimiçi)
http://ncgp.kz/index.php?option=com_content&view=article&id=189%3Aleads&catid=46%3A2009-08-09-03-16-52&Itemid=115&lang=kk, 14.10.2013.

“Aliya Moldağulova, 1925-1944”, Tarihi Tulğalar, (Çevrimiçi) <http://tarihi-tulgalar.kz/category/4/batyrlar.html>, t.y.

“Enflasyon”, Kazakistan Ülke Raporu, Mart 2012, s.12, (Çevrimiçi)
<http://birlesmismarkalar.org.tr/images/UF/file/hedef-ulke-raporlari/Kazakistan.pdf>.
01.01.2013.

“Gendernaya Raznitsa Ojidaemoi Prodoljitelnosti Jizni Pri Rojdenii”, Jenşini i Muşını Kazakhstana 2007 - 2011, Kazakistan Cumhuriyeti İstatistik Ajansı, İstatistik Derleme, Astana, 2012, s. 15.

“Jenşini Kazahstana v Politike”, 1 Temmuz 2013 Verileri, Kadın İşleri, Aile ve Demografi Siyaseti Yönündeki Ulusal Komisyonu, (Çevrimiçi) <http://www.ncgp.kz/index.php?lang=kk#>, 27.10.2013.

“Kadın İşleri, Aile ve Demografi Siyaseti Yönündeki Ulusal Komisyonu Çalışmalarının Kronolojisi: 1998-1999 Yıllar”, (Çevrimiçi) <http://www.ncgp.kz/>, 22.09.2013.

“Kadın İşleri, Aile ve Demografi Siyaseti Yönündeki Ulusal Komisyonu Çalışmalarının Kronolojisi: 2000 Yıl”, (Çevrimiçi) <http://www.ncgp.kz/>, 22.09.2013.

“Kadın İşleri, Aile ve Demografi Siyaseti Yönündeki Ulusal Komisyonu Çalışmalarının Kronolojisi: 2001 Yıl”, (Çevrimiçi) <http://www.ncgp.kz/>, 22.09.2013.

“Kadın İşleri, Aile ve Demografi Siyaseti Yönündeki Ulusal Komisyonu Çalışmalarının Kronolojisi: 2002 Yıl”, (Çevrimiçi) <http://www.ncgp.kz/>, 22.09.2013.

“Kadın İşleri, Aile ve Demografi Siyaseti Yönündeki Ulusal Komisyonu Çalışmalarının Kronolojisi: 2003 Yıl”, (Çevrimiçi) <http://www.ncgp.kz/>, 22.09.2013.

“Kadın İşleri, Aile ve Demografi Siyaseti Yönündeki Ulusal Komisyonu Çalışmalarının Kronolojisi: 2004 Yıl”, (Çevrimiçi) <http://www.ncgp.kz/>, 22.09.2013.

“Kadın İşleri, Aile ve Demografi Siyaseti Yönündeki Ulusal Komisyonu Çalışmalarının Kronolojisi: 2005 Yıl”, (Çevrimiçi) <http://www.ncgp.kz/>, 22.09.2013.

“Kadın İşleri, Aile ve Demografi Siyaseti Yönündeki Ulusal Komisyonu Çalışmalarının Kronolojisi: 2006 Yıl”, (Çevrimiçi) <http://www.ncgp.kz/>, 22.09.2013.

“Kadın İşleri, Aile ve Demografi Siyaseti Yönündeki Ulusal Komisyonu Çalışmalarının Kronolojisi: 2007 Yıl”, (Çevrimiçi) <http://www.ncgp.kz/>, 22.09.2013.

“Kadın İşleri, Aile ve Demografi Siyaseti Yönündeki Ulusal Komisyonu Çalışmalarının Kronolojisi: 2008 Yıl”, (Çevrimiçi) <http://www.ncgp.kz/>, 22.09.2013.

“Kadın İşleri, Aile ve Demografi Siyaseti Yönündeki Ulusal Komisyonu Çalışmalarının Kronolojisi: 209 Yıl”, (Çevrimiçi) <http://www.ncgp.kz/>, 22.09.2013.

“Kadın İşleri, Aile ve Demografi Siyaseti Yönündeki Ulusal Komisyonu Çalışmalarının Kronolojisi: 2010 Yıl”, (Çevrimiçi) <http://www.ncgp.kz/>, 22.09.2013.

“Kadın İşleri, Aile ve Demografi Siyaseti Yönündeki Ulusal Komisyonu Çalışmalarının Kronolojisi: 2012 Yıl”, (Çevrimiçi) <http://www.ncgp.kz/>, 22.09.2013.

“Kadın İşleri, Aile ve Demografi Siyaseti Yönündeki Ulusal Komisyonu Çalışmalarının Kronolojisi: 2013 Yıl”, (Çevrimiçi) <http://www.ncgp.kz/>, 22.09.2013.

“Kazahstanskie Jenşini Formiruiut Okolo 40% BBP Stranı: Nursultan Nazarbayev”, Kadın, Aile ve Demografi Siyaseti Yönündeki Ulusal Komisyon, (Çevrimiçi) http://www.ncgp.kz/index.php?option=com_content&view=article&id=4725%3A----40---&catid=92%3Atilekter&Itemid=179&lang=kk, 20.09.2013.

“Kazakistan – 2050” Strategiasi, Astana, 14.12.2012, (Çevrimiçi) http://akorda.kz/kz/category/gos_programmi_razvitiya.

“Kazakistan 2050” Strategiasi, KR Prezidenti N.Nazarbayevtin Kazakistan Halkına Joldauı, (Çevrimiçi) http://akorda.kz/kz/category/gos_programmi_razvitiya, 01.10.2013.

“Kazakistan Cumhuriyetinin Toplumsal Cinsiyet Politikası Konsepti”, 27 Kasım 2003, (Çevrimiçi) http://www.gender.cawater-info.net/publications/pdf/gender_kaz4_rus.pdf.

“Mañşuk Mаметova: 1922-1943”, Tarihi Tulğalar, (Çevrimiçi) <http://tarihi-tulgalar.kz/category/4/batyrlar.html>, t.y.

“Plan Meropriatii na 2012-2016 Godı po Realizatsii Strategii Gendernogo Ravenstva v Respublike Kazahstan na 2006-2016 Godı”, 11.01.2012, N. 24, (Çevrimiçi) <http://adilet.zan.kz/rus/docs/P1200000024>.

“Polojenie o Natsionalnoi Komissii”, Kadın İşleri, Aile ve Demografi Siyaseti Yönündeki Ulusal Komisyon, (Çevrimiçi) http://www.ncgp.kz/index.php?option=com_content&view=article&id=234&Itemid=59&lang=kk, 26.11.2013.

“Tarihçe”, Kadın İşleri, Aile ve Demografi Siyaseti Yönündeki Ulusal Komisyonu, (Çevrimiçi) http://www.ncgp.kz/index.php?option=com_content&view=article&id=137&Itemid=92&lang=kk, 27 Ekim 2013.

“Vıstuplenie Sovetnika Prezidenta RK Predsedatelia Natsionalnoi Komissii po Delam Jenşin i Semeino Demografiçeskoi Politik epri Prezidente RK Abdıkalikovoi G.N. na V Forume Jenşin Kazahstana”, Astana, 6 Mart 2009. (Çevrimiçi) http://ncgp.kz/index.php?option=com_content&view=article&id=91%3Awelcome-to-site&catid=42%3Arokstories&lang=ru.

“O Sostoiani i Perspektivah Razvitia Nepravitelstvennogo Sektora v Kazahstane”, Nantsionalni Doklad, Astana, 2012, s. 5. (Çevrimiçi) www.google.kz.

Alimbekova G.T, “Nasilia v Otnoşenii Jenşin Eto Prestuplenie ili Bezzakonie”, (Çevrimiçi) http://ciom.kz/assets/files/Nashi%20publikacii/Nasiliye_v_otnosheni_zhenshin.pdf.

Jumahankızı, Aygöl, “12 Jıldık Jalpı Orta Bilim Beru Tujurımdaması Alemdik Bilim Beru Kenistigine Bastaitın Jol, 14 Mayıs 2013, Bilim ve Eğitim Bakanlığı E-Sitesi, (Çevrimiçi) <https://e.edu.kz/web/112333/blogs/-/blogs/4293413;jsessionid=53741C7509E2B3CEBACACD369DC99CC9>.

Kaliyev, Nur, “Jenshiny-Voitelnitsy, (Çevrimiçi) <http://betterkz.com/ru/20090508/women-warriors/>, 08.05.2009.

Khassanova, Galiya, “Gender and Party Poitics”, (Çevrimiçi) <http://www.policy.hu/khassanova/content-pol.html>.

Öztürk, Ayşe Zerrin: “Uluslararası Siyasette ve Karar Alma Mekanizmalarında Kadın”, (Çevrimiçi) <http://esam.ege.edu.tr/makaleler/ocak-2012/makale-1.pdf>, s. 13.

Salagdinova, Evgeniya, “Jenskoe Dvijenie Kazahstana: 10 let İstorii”, 17 Kasım 2013, Stati, Gazeta.kz, (Çevrimiçi) <http://articles.gazeta.kz/art.asp?aid=36590>.

TurkelPress, “Kazakistan’da İlk Kadın General Rütbe Taktı!”, (Çevrimiçi), 8 Mayıs 2013.

United Nations Office of the High Commissioner for Human Rights, (Çevrimiçi) http://www.ohchr.org/EN/UDHR/Documents/UDHR_Translations/trk.pdf, 29.10.2011.

United Nations, (Çevrimiçi) <http://www.un-documents.net/cprw.htm>, 29.10.2011.

Zengin Doğal Kaynakları, (Çevrimiçi) <http://invest.gov.kz/?option=content§ion=4&itemid=71>, 03.05.2013.

“2011 Yılında Cinsiyete Göre Kazakistan Cumhuriyeti Parlamento Meclis Milletvekillerinin ve Meclis Üyelerinin Oranı”, Kazakistan Cumhuriyeti İstatistik Ajansı, Kazakistan’ın Kadın Ve Erkekleri, İstatistik Derleme, Astana, TOO Kazstatinform Matbaası, 2012, s. 117.

“2011 Yılında Cinsiyete G6re Kazakistan Cumhuriyeti Parlamento Senatosu Milletvekillerinin Ve Senato Memurlarının Yapısı”, Kazakistan Cumhuriyeti İstatistik Ajansı, Kazakistan’ın Kadın Ve Erkekleri, İstatistik Derleme, Astana, TOO Kazstatinform Matbaası, 2012, s. 116.

“2011 Yılında B6lge Maslilhatlarında Kadın Milletvekillerinin Oranı”, Kazakistan Cumhuriyeti İstatistik Ajansı, Kazakistan’ın Kadın Ve Erkekleri, İstatistik Derleme, Astana, TOO Kazstatinform Matbaası, 2012, s. 118.